

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

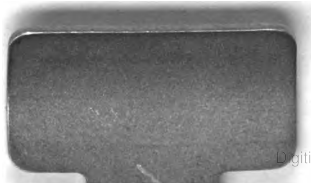
- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

Upplandslagen

Otto von Friesen,
Ängsö
(Västmanland, ...

SAMLINGAR

UTGIFNA

AF

SVENSKA

FORNSKRIFT-SÄLLSKAPET.

HÄFT. 122.

UPPLANDSLAGEN EFTER ÄNGSÖHANDSKRIFTEN.

Pris för köpare 3 kr.

SVENSKA FOENSKRIFT-SÄLLSKAPETS SAMLINGAR

innefatta hittills följande verk:

1. *Flores och Blanzestor.*
2. *Sanct Patriks-Sagan.*
3. *Peder Månssons Stridskonst och Stridslag.*
4. *Vadstena Kloster-Reglor.*
5. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* (Fullständig i 3 häften.)
6. *Namnlös och Valentin.*
7. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* (Fullständigt i 11 häften.)
8. *Konung Erik XIV:des Krönika.*
9. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* (Fullständiga i 6 häften.)
10. *Sagan om Didrik af Bern.* (Fullständig i 3 häften.)
11. *Hertig Fredrik af Normandie.*
12. *Konung Alexander.* (Fullständig i 3 häften.)
13. *Skrå-Ordningar.* (Med fyra plancher.)
14. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* (Fullständiga i 11 häften.)
15. { *Bonaventuras Betraktelser öfver Christi lefverne.* } (I ett
       { *Legenden om Gregorius af Armenien.* } band.)
16. *Helige Bernhards Skrifter.* (Fullständiga i 2 häften.)
17. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* (Fullständiga i 7 häften.)
18. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* (Fullständig i 3 häften.)
19. *Själens Tröst.* (Fullständig i 4 häften.)
20. *Skrifter till läsning för klosterfolk.* (Fullständiga i 2 häften.)
21. *Gersons bok om djefvulens frestelse.* (Facsimile.)
22. *Klosterläsning.* (Fullständig i 3 häften.)
23. *Svenska Medeltids-Postillor.* (Fullständiga i 7 häften.)
24. *Gersons Lärdom huru man skall dö.* (Facsimile.)
25. *Svenska Medeltids Dikter och Rim.* (Fullständiga i 3 häften.)
26. *Läke- och Örte-Böcker.* (Fullständiga i 3 häften.)
27. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket.* Häft. 1—20.
28. *Prosadikter från Medeltiden.* (Fullständiga i 3 häften.)
29. *Historia Trojana.*
30. *Jungfru Marie Örtagård.* (Fullständig i 2 häften.)
31. *Speculum Virginum.* (Fullständig i 3 häften.)
32. *Hel. Mechtilds Uppenbarelser.* (Fullständiga i 2 häften.)
33. *Svenska Kyrkobruk under Medeltiden.*
34. *Helige Mäns Lefverne.*
35. *Upplandslagen efter Ängsöhandskriften.*
Småstycken på Forn Svenska. (Tryckta som bilagor, utom nummerföljden.)
Sveriges Dramatiska Litteratur. (Fullständig i 5 häften.)

Mera har ej utkommit intill Mars 1902.

SAMLINGAR

UTGIFNA AF

SVENSKA FORNSKRIFT-SÄLLSKAPET.

UPPLANDSLAGEN EFTER ÄNGSÖHANDSKRIFTEN.

— * —

UPPLANDSLAGEN

95

EFTER

ÄNGSÖHANDSKRIFTEN.

UTGIFVEN AF

OTTO VON FRIESEN.

30
/

UPPSALA 1902,
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Inledning.

Den handskrift innehållande en i det närmaste fullständig text af Upplandslagen, som i det följande offentliggöres, har icke begagnats af Schlyter för hans upplaga af nämnda lag. Den var tydligtvis då ännu okänd för den lärda världen. Den som har äran af dess upptäckande är Chr. Eichhorn, som 1867 antråffade den jämte Siælinna Trøst och trenne andra medeltidshandskrifter å slottsvinden på det Piperska fideikommisset Ångsö. G. E. Klemming hade den sedan till låns under åren 1867—1873 å Kongl. Biblioteket i Stockholm. Å den lånesedel, Klemming aflemnade till grefve Piper rubriceras handskriften *Upplands lag, skrifven år 1300 af . . . Jacobus*. Handskriften återsändes den ⁷/₁₀ 1873 till Ångsö gods, som den fortfarande tillhör. Å Kongl. Biblioteket tog på Klemmings begäran bibliotekarien L. Bagge en afskrift för Svenska Fornskriftssällskapets räkning.¹ Denna afskrift har välvilligt ståtts till mitt förfogande för utgifningen.²

---

¹ För ofvanstående uppgifter står jag i tacksamhetsskuld till bibliotekarien H. Wieselgren.

² Min kännedom om handskriften förskrifver sig närmast från professor Ad. Noreen. Enligt meddelande af honom skulle dr K. H. Karlsson ega kännedom om en i literaturen icke omnämnd handskrift af Upplandslagen eller en del däraf, hvilken handskrift skulle förete utpräglade drag af Upplandsdialekt. Bibliotekarien Aksel Andersson hade den vänligheten att genom bref till dr Karlsson inhemta, hvar denna handskrift befann sig, hvar efter han hösten 1900 ökade sin vänlighet, genom att vara mig följaktig ut till Ångsö och där af godsets arrendator, baron Lovisin, utverka handskriftens utlånande till mitt begagnande å Uppsala Universitets bibliotek. Till samtliga dessa herrar ber jag att här få uttala mitt förbindliga tack.

*Hand-
skrifts-
beskrifning.*

Ångsöhandskriften af Upplandslagen är skriven å pergament i kvartformat. Den är bunden i brunt skinnband på ek-skifvor; bandets ytersidor äro försedda med ornamentstämplar i svart. Bandets höjd är 24,², dess bredd 17,⁵ cm. Pergamentbladens höjd är 22,⁸, deras bredd 16,⁴ cm., hvadan alltså bandet med en smal kant skjuter utanför själfva handskriften.

Läggen äro åtta till antalet.

Första lägget	har bestått af 12 blad, nu 9, paginerade fol.	1— 8 ¹
Andra »	består » 12 »	» 9—20
Tredje »	» 12 »	» 21—32
Fjärde »	» 10 »	» 33—42
Femte »	» 12 »	» 43—54
Sjätte »	» 10 »	» 55—64
Sjunde »	» 12 »	» 65—76
Åttonde »	har bestått af minst 4 blad, nu 3, »	» 77—78 ²

Handskriften består alltså nu af inalles 78 fria, af utgifvaren med bläck numrerade blad.

Dessa 78 blad äro samtliga försedda med skrift, alla på såväl rätan som afvigan utom 42 och 78. Fol. 42r. har de 8 nedre raderna tomma, och hela 42v. har urspr. lemnats tom. Af fol. 78r. har omkring hälften urspr. lämnats tom och likaså hela 78v.

Kolumnens storlek är i medeltal: höjd 15 cm., bredd 10. Yttermargen är bred. Likaså är afståndet från kolumnens underkant till bladets ganska betydligt. Kolumnens placering på bladet framgår bäst af bifogade planscher. Skriftens delning på rader och bokstäfvernas antal i hvarje rad öfverensstämmer i det närmaste med Fornskriftsällskapets oktavformats, hvarför det varit möjligt, att låta sida och rad i handskr. motsvaras af sida och rad i upplagan. Kolumnen begränsas af två vertikala

¹ Första bladet är klistradt på permen och opagineradt; det sjätte (urspr. andra, ty bladparet är af bokbindaren felaktigt insatt i läggets midt i stället för såsom 2 och 11, beräknadt enligt urspr. bladantal) är bortskuret och synes ursprungligen ha lemnats tomt; senare ha några anteckningar därå anbragts, hvaraf ännu några bokstäfver äro skönjbara å den kvarsittande remsan. Det midtersta bladparet i lägget alltså urspr. fol. 6 och 7 har förkommit. Se Noterna *a* n:r 8.

² Tredje bladet är bortskuret, det fjärde klistradt på bakre permen.

och två horisontala med bläck dragna linier, som löpa öfver sidans hela längd och bredd. Öfver hela sidans bredd äro jämväl de 2 horisontallinier utdragna, som löpa närmast under den öfre och närmast öfver den undre gränslinien. Öfriga horisontala linier begränsas åt sidorna af vertikalerna. Linieringen har underlättats genom i margernas ytterkanter med syl eller nål stungna hål. Dessa hål kunna ännu tydligt skönjas å t. ex. fol. 35 ff. Hvarje sida innehåller i regel 32 skriftrader. Endast foll. 33v.—41v. ha 33—34. Sidparet 37v.—38r., som ensamt har 34 rader, har fått detta höga antal genom att skriften anbragts jämväl å den linie, som upptill begränsar kolumnen och som eljest alltid lemnas fri. — På nu skildrade sätt är skriften placerad å foll. 1—76. Foll. 77—78 sakna däremot tydlig liniering, äfven om spår af sådan finnas, och raderna löpa här ofta ut i margen, hvarför ord och orddelar vid handskriftens inbindning blifvit bortskurna. Här har ej heller varit möjligt att, som för öfrigt skett, låta sida och rad i upplagan svara mot sida och rad i handskriften.

Ångsöcodex är skriven af två olika händer. Hand 1 har skrivit foll. 1r.—41v. rad 3 och 43r.—78r. (slutet). Hand 2 har skrivit 41v. rad 3—42r. rad 25. Den ojämförligt största delen af handskriften härflyter alltså från en och samma skrifvare, hvilken å fol. 76v. rad 32 ger sig tillkänna i versen

Qui me scribebat

Jacobj nomen habebat

1. Jacobus skrifer en ovanligt klar, redig och lättläst stil, som dock är något hopträngd, så att man rätt ofta är i villrådighet om, huruvida skrifvaren afsett, att två ord skola läsas isär eller icke. Skrifvaren har också själf icke sällan genom ett mellan två väl mycket hopträngda ord draget, smalt vertikaltreck angifvit, att de böra läsas åtskils. Någon gång har detta vertikaltreck användts utan att det varit behöfligt, så t. ex. fol. 66v. rad 1 mellan *hawa* och *oc*. I förra fallet har det anmärkts i Noterna. Särskildt är det anmärkta förhållandet framträdande å sidorna 38r.—41v. Här antar stilen ofta ett utseende, som närmar sig kursiv. En annan egenhet är den ofta

*Skrifvare
och
typologi.*

minimala skilnaden mellan versaler och små bokstäfver. Den ofta stora likheten dem emellan gör det icke sällan svårt, att icke säga omöjligt att afgöra, hvilketdera skrifvaren tänkt sig. Utgifvaren har i tveksamma fall merendels valt initialer. Följande typologiska egenheter torde f. ö. särskildt böra framhållas:

d har någon enstaka gång en sidoförm *ð'* med ett komma-liknande tecken på högra sidan af stapeln, hvilket fullständigt liknar ett förkortningstecken för *ær*. Så t. ex. not *a* 56 b.

e är icke sällan skrifvet *e*. med en punktliknande förtätning å den nedre omsvängda delen, hvilket stundom ger det utseendet af *e*.. Fol. 74v. rad 2 är *e* i ordet *bøte* försedt med varianten till förkortningstecknet för (*æ*)*r* ('), förmodligen af misstag.

f skrives i regel *f*; några gånger brukas den anglosaxiska typen *F*, hvilken väl förskrifver sig från originalet. *F* råkas t. ex. fol. 1r. rad 7, rad 20, rad 23, 24, 25; 43r. rad 13 m. fl. ställen. Möjligen är det förekomsten af denna typ i originalet, som vållat det hos vår skrifvare icke allt för ovanliga felet *þ* för *f* t. ex. *þorþ* fol. 66r. rad 10, *þiuþ* fol. 41v. rad 1, *þiuþtine* ib. rad 2.

l är någon gång försedt med ett tecken, liknande förkortningstecknet för *ær* t. ex. sista *l* i *forfall* 39v. rad 30, 31.

m är någon gång också försedt med samma tecken t. ex. fol. 20v. rad 6 i *sinom*'. Mycket ofta är detta förhållandet med *n*, som då altså har typen *n'*. Denna typ brukas omväxlande med *n* utan annat ljudvärde än detta. Någon enstaka gång har bitecknet utseendet af en vigg t. ex. fol. 23r. rad 13 *man*. Då man träffar en skrifning som *byrþæman'æ* fol. 43v. rad 24, kunde man vara benägen att läsa *-mannæ*. Att man emellertid icke utan vidare är berättigad till detta, framgår af skrifningar som *ægn'* fol. 44r. rad 28, *inlæzn'* fol. 2v. rad 28, *lin'* 4r. rad 29 o. a. Därtill kommer, att äfven eljes förekomma skrifningar som *manæn* fol. 36r. rad 19. Stundom kan denna grafiska variant till *n* vålla otydlighet därigenom, att bitecknet också kan fattas som ett förkortningstecken för *ær*. Så kan man t. ex. fol. 4r. rad 24 läsa *laghawærnær* eller *laghawærn*.

r har, såsom vanligt är i handskrifter och palæotyper, två former *r* och *z*, af hvilka det senare tecknet brukas efter alla

typer, som ha en mot *r*-typen vänd, rundadt utsvängd sida. Dessa typer äro: *b*, *d*, *o*, *p*, *þ*, *ø*. Efter öfriga typer brukas *r*.

s har likaledes två typer *f* och *s*; *f* brukas i regeln i början på ord samt inuti, *s* i ordslut. När *s* skrives i början på ord åsyftas förmodligen initial.

þ har sällan sammanskrifvits med *z*, så att en med *k* identisk eller *k*-liknande typ uppstått; förmodligen bör detta anses som skriffel; så fol. 51r. rad 9 *ka* för *þra* och not *b* 50.

I handskriftens början och någon gång senare är *þ* utbytt mot *th*, stundom ock mot *d* t. ex. *stud* 28r. rad 17, *adra* 37v. rad 16 och *dþ* t. ex. *adþælkøps* 46v. rad 22 och oftare.

æ har två typer, *æ* och *a'*. I utgåfvorna ha bägge dessa typer återgifvits med *æ*. Då ett bitecken, som liknar förkortningstecknet för *ær* eller ett komma, ofta åljes uppträder hos *n* och mera sällan hos några andra typer, kunde man vara benägen att uppfatta *a'* som en grafisk variant till *a*; detta desto hellre som *a'* oftast uppträder som svagtonig aflednings- och ändelsevokal, under det att *æ* med mera diagonal hufvudstaf i regeln återger *ä*-ljud i starktoniga stafvelser. De omständigheter, som emellertid bestämt mig att återge *a'* med *æ* äro följande: *a'* uppträder aldrig som tecken för *a* i starktonig stafvelse, där vi med visshet kunna säga, att *a* uttalats: fol. 43v. rad 31 *wa'ri* representerar ett uttal *wæri*, hvilken form äfven förekommer skriven med *æ*; *a'* förekommer, om ock sällan, som tecken för *æ* i starkton t. ex. foll. 46v. rad 10 *a'llæ*, 67v. rad 12 *sivna'tr*, 63r. rad 3 *ma'rþe*.

Förkortningstecknet ' (ett komma- eller viggliknande tecken uppe vid kanten af en bokstaf) har jag återgifvit med *ær* och (sällan) med *r* eller *æ*. *ær* har jag valt på grund af fall som *w'ki*, hvilket svårligen kan återges med *wrki*; å andra sidan måste *uw'maghi* upplösas *uwærmaghi*, enär *uwærmaghi* skulle ge en alldeles falsk föreställning om ordets språkform; dessutom har jag fol. 44v. rad 9 upplöst *ra'* till *rar*. — *p* har jag upplöst *pær* eller *præ*, *mz mæþ*, *nirk mark*. — Nasalstreck återges med *m* och *n*.

Rubriceringen är förmodligen gjord af skrifvaren själf. Man jämföre rubriken, flocktiteln *Hær byrias* etc. fol. 43r. med Jacobi stil f. ö. Ny balk börjas med större, i rött och blått,

någon gång äfven i guld målad initial. Registret framför hvarje balk har de olika flockarne markerade med omväxlande blå och röda paragraftecken. Flockarne inuti balkarna utmärkas af röda paragraftecken och en vanl. i yttermargen placerad röd siffra. Öfver hvarje fol. v. står med rödt bläck merendels balkens namn: *kirkiu, vipærbo* o. s. v., på hvarje fol. r. står *balkær*. Dock är detta icke fallet, om en balk slutar och en annan börjar å samma sida (se t. ex. pl. I) eller ock om sidan innehåller flockregister; då lemnas sidan ofta fri från kolumnrubrik och hela öfverskriften flyttas till följande sida eller utslutes. I öfrigt hänvisas till aftrycket.

Felskrifningar och öfverhoppningar äro talrika. Många ha af skrifvaren själf iakttagits och rättats. Ord och bokstäfver äro ofta uteglömda och af skrifvaren tillagda öfver raden, i margin eller under sidan. Ofta äro ord och bokstäfver skrifna två gånger och då ofta öfverstrukna eller underprickade. På samma sätt behandlas felaktigt skrifna ord. Jfr f. ö. Noterna!

2. Andra handen har, såsom ofvan nämndt, endast skrifvit något öfver 1 $\frac{1}{2}$ sida. Detta måste ha skett efter det Jacobus skrifvit och rubricerat handskriften i öfrigt, ty denna del saknar de röda paragraftecknen och margsiffrorna, som eljest regelbundet förekomma. Emellertid har Jacobus å läggets sista sidor lemnat rum för den text som ifyllts af handen n:r 2, hvilket rum var så rundligt tilltaget, att 8 rader af fol 42r. och hela 42v. blefvo obegagnade. Handen n:r 2 utmärker sig för en klar, redig och lättläst stil, som dock är kantigare och mindre böjlig än Jacobi. Särskildt karakteristiska äro de oproportionerligt stora $\emptyset$, skrifvaren använder. F. ö. synas hans skrifvanor i någon mån påvärkade af första handens t. ex. i skrifningen *hittr* för *hittir* o. a. Hos denne skrifvare har jag återgifvit förkortningstecknet ' med *r* (utan svarabhakti-vokal), emedan han icke i texten utskrifver sådan, då han icke brukar förkortningstecken.

*Skrifvarnes
språk.*

Hvad den sistnämde skrifvarens språk beträffar, företer det icke några större afvikelser i öfrigt från 1300-talets fornsvenska.

Helt annat är förhållandet med Jacobi språk, hvilket uppvisar flere starkt markerade egenheter. Dessa egenheter äro i hufvudsak följande:

a) *ǣ* och *ĕ* användas om hvarandra

t. ex. *opplenscum* 2r. rad 22, *leghodrængær* 4r. rad 10, *ræn* ib. rad 17, *þæ* (= *þē[r]*) 6v. rad 3, *osker* 9v. rad 24, *fe* 10r. rad 2, *tiuhereþe* 13r. rad 3, *nempd* 13v. rad 2, *sett* 13v. rad 5, *bæn* 35r. rad 14.

b) *ÿ* och *ī* förväxlas

t. ex. *lictæ* 4r. rad 17, *sin* (pres. af *synicæ*) 6r. rad 16, *sind* 10r. rad 3, *wiskypli* 10r. rad 28, *fryþ* 12r. rad 5, *tyma* 12r. rad 21, *skiter* 13v. rad 30, *hise* 14v. rad 24, *filla* 16r. rad 25, *sistir* 20v. rad 8, *stire man* 31v. rad 11, *dill* (= *dyl*) 34r. rad. 11, *sislo* 39v. rad. 32, *nikil* 40v. rad 26, *brite* 48v. rad 20, *dyke* 55r. rad 8 och 9.

c) *ĕ* (*ǣ*) och *ø* förväxlas

t. ex. *bæn* 1v. rad 22, *træstom* ib. rad 26, *gæmæs* 2r. rad 25, *færæ* 3v. rad 26, *bret* 11r. rad 7, 14v. rad 6, *bøþis* 19r. rad 18, *beri* 20v. rad 6, *kløpe* 20 v. rad 29, *þøs* 33r. rad 2, *læsan* 37v. rad 26, *fær* (= *før*, *fyr*) 47v. rad 12, *næt* (= *not*) 50v. rad 6 och 23, *fetr* 52v. rad 28, *fer* (*før*) 53r. rad 11.

d) *a*, *æ*, *e*, *i*, *y*, *u*, *o*, *ø* brukas stundom promiscue i svag-toniga stafvelser

t. ex. *fyrstæ* (= *fyrsti*) 2r. rad 17, *annør* 4r. rad 10, *allæ* 6v. rad 3, *atte* (= *atto*) 6v. rad 3, *sunno daghe* (= *-dagha*) 8r. rad 28, *broþir* (= *broþur*) 21v. rad 15, 11r. rad 25, *þreskiptis* (= *-skiptas*) 18v. rad 30, *apalkone* (= *-konu*) 23v. rad 31 och 24r. rad 5, *gopon* (= *gopān*) 27r. rad 26, *køppø* (= *køpe*) 43v. rad 2, *landæ*, *watnæ* 44v. rad 8 f., *stæmpno* 49r. rad 6, *allo* (= *allæ*) 52r. rad 19.

e) konsonantiskt *i* i förbindelsen *iæ* saknas, där man skulle vänta det, och är stundom insatt, där det ej urspr. hör hemma.

t. ex. *sælfr* 47v. rad 7, *siæliæ* (= *sæliæ*) 20v. rad 23 och passim, *ferþunghr* 15v. rad 22, *siætiæ* 39r. rad 20.

f) *h*- saknas, där det etymologiskt är att vänta, och är användt, där det är oberättigadt.

t. ex. *aluom* 1r. rad 18, *hi* (= *i*) 2v. rad 18, *wert* 15r. rad 25, *affr* 34v. rad 3, 15v. rad 16, *assetā* 16v. rad 13 och rad 18, *æenne* 20r. rad 1, *hende* 31r. rad 11, *an* 34r. rad 9, *watte* 36v. rad 11, *hoc* 40r. rad 33, *wars* 46v. rad 4, *hwarþr* 53v. rad 14.

g) *g* brukas för *k*, *d* (*þ*) för *t*, *b* (*w*) för *p* och någon gång omvändt

t. ex. *styrklæg* 2r. rad 23, *skiwapan* (= *skip*-) 10r. rad 22, *lægman* 11v. rad 22, *holawit* 13r. rad 14, *regning* 20r. rad 28, *wipne* 37v. rad 15, *bøde* 38r. rad 7, *klyþræs* 44v. rad 11 etc., *skoke* (= *skoghe*!) 61v. rad 10.

h) Enstaka ordformer.

t. ex. *loghmalom* 2r. rad 1, *þinglamba* 16r. rad 32, *step* (= *stap*) 19v. rad 25, *kanda* upprepade gånger 22r. och v., *þinx-stæþ* 30v. rad 32 och 31r. rad 2 m. fl. st., *klyþræs* 44v. rad 11 och flere st., *oamaþ* (för *oannaþ*) 45r. rad 32, *kæpstæþe* 46r. 24, *allestæþe* 46r. rad 29, *okutræt* 49v. rad 18, *ka* för *þra* 51r. rad 9, jfr not *þ* 50, *stepi* (= *stapi*) 52r. rad 2, *kæpsteþe* 53v. rad 31, *wan* (= *watn*) 56v. rad 13, *wantn* (= *watn*) 63r. rad 8 o. 12, *ente* = *hente* (= fsv. *hæmptæ*) 59v. rad 2, jfr *ohent* 60v. rad 5.

i) Dessutom förekommer ofta ett oriktigt bruk af kasus jämnväl i andra fall, än då dessa sammanfallit på grund af öfvergången *a i u > ə* i svagton t. ex. *markr* för *markum* 28r. rad 21, *hiorþwaldr* brukadt som ack. 65r. rad 4. Här kan ock nämnas de förmodligen genom oriktig upplösning af förkortningstecknet uppkomna *sinon* 4r. rad 2, *malanon* ib. rad 10, *mannon* 10r. rad 24 (för *-om*).

Ofvan anförda egendomligheter i Jacobus' språk öfverensstämma till en del med karakteristiska drag i uppländskan. Så t. ex. möter *h*-bortfallet redan på uppländska runstenar och *ē* växlar sporadiskt med *ē* äfven i Schlyters hufvudhandskrift af Uppländslagen. Ett annat drag, växlingen *ě~ǣ*, skulle kunna förklaras ur en öfvergång *ø > e*, som möter i uppländskan så närstående dialekter som helsingemål och östsvenska. Detsamma är förhållandet med *ĩ ~ ŷ*. Det är alltså en ganska nära till hands liggande slutsats, att Jacobus varit uppländing eller åtminstone talat ett mälardalsdialekterna närstående mål.

Emellertid kunna icke alla hans språkegenheter förklaras med ett sådant antagande. Öfvergången af *p t k > resp. b (w) d g* pekar åt ett helt annat håll. Åt samma håll visar också sammanfallet af obetonade ändelsevokaler. Det finns under 1300-talet endast ett språkområde i Norden, där dessa ljudlagar genomförts, och

det är det danska. Låt oss alltså se till, om och i hvilken mån Jacobi öfriga språkliga egenheter öfverensstämma med hvad man vet om denna tids danska.

Växlingen *ē* ~ *ǣ* möter ofta i t. ex. Jyske Lov (från c:a 1300) Där finna vi: *thæ*, *thæræ* = *thē*, *thera* (fvn. *þeir*, *þeira*) passim t. ex. s. 24, 104, 32; *vhæmælt* ~ *vhemælt* s. 61; *ræp* ~ *rep* s. 69; *wæt* ~ *wet* s. 102, *æth* = *eth* (fvn. *eiðr*) s. 32; *thræ* s. 45 ~ *thre* s. 44; *seghær* ~ *sæghær* (fvn. *segir*) s. 3; *mellæ* s. 17, *frender* s. 23, *eftær* s. 18 och passim, *bet(h)ær* ~ *bætær* s. 32. Samma växling träffas äfven i andra äldre jutska urkunder; se Warming Det jyske Folkesprog Kbh 1862 s. 33.

Växlingen *ī* ~ *ǣ* återfinnes likaledes i fornjutskan: Jyske Lov har t. ex. *lyvær* s. 19, jfr *liuær* s. 17. Warming anför andra fall från äldre danska s. 40 och från nyjutska s. 39.

Växlingen *ǣ* (*ē*) ~ *ǿ* belägger Warming s. 39: *læp* 'løbe'. Kalkar Ordbog til det ældre danske Sprog har *feeder* (= fvn. *fótr*), *glemme*, *gjemme* (= fsv. *gløma*, *gōma*) och å andra sidan *løse* (= fsv. *läsa*), hvilken skriftform motsvaras af nyjutska *lös* 'läsa (legere)' Warming anf. arb. s. 33.

Skrifningarne *sælfr*, *siæliæ*, *siætæ* etc. bero förmodligen på den iakttagelsen af skrifvaren, att fornsvenskan hade brytningsdiftong i flere fall, då danskan saknade den t. ex. fsv. *stiæla*, fda. *stæla* och tvärt om, t. ex. fda. *biærgh*, fsv. *bærgh*. Här af ofvan anförda »hypersvecismer».

Jämväl bruket af *h* är i t. ex. Jyske Lov någon gång vacklande: *wat* (= *hwat*) och *heghen* (= *eghen*) s. 105.

Särdeles karakteristiska äro de ofvan anmärkta enstaka språkformerna. Till stor del bero de på obekantskap med svenskan och äro uppkomna genom vanställande af det svenska originalets ord. Så t. ex. *oamaþ* (för *oannaþ*), *kanda* för *klanda* och *ka* för *þra*. Men ofta äro de rent danska former. Detta är fallet med *step*, *køpstæpe* o. s. v. för *stap*; *wan*, *wantn* för *watn*, *slæs* för *slas*; (*h*)ente för *hæmptæ* m. fl.

Osäkerheten i bruket af kasus slutligen öfverensstämmer förträffligt med förhållandena i ödanskan och jutskan, där dativformen, särskildt i den senare dialekten, är försvunnen, se Wimmer Navneordenes Bøjning i ældre Dansk s. 10, och likaledes maskulinernas nominativändelse i sg., anf. arb. s. 19.

Att skrifvaren haft andra ortografiska vanor än de i Målarprovinserna på 1300-talet rådande, framgår jämväl däraf att han på den första sidan af handskriften mycket ofta använder *th* i stället för *p*; men så småningom deciderar han sig för *p*-tecknet i sitt original, och skrifningen *th* för *p* möter senare endast sällan. En annan omständighet, som dokumenterar vår skrifvare som utlänning är den, att osvenska former uppträda i betydligt större proportion i det register, han bifogar lagen (hårom se ytterligare nedan!) och i hvilket han för att ernå större fullständighet icke sällan ser sig nödsakad att gå utöfver, hvad flockrubrikerna i början på hvarje balk innehålla. Här, där han icke hade ett original att följa, blir naturligen felmöjligheten betydligt större.

Af de språkliga egenheter, Ångsöcodex företer, anser jag det framgå att den, som skrifvit hela handskriften så när som på knappa två sidor, varit en utlänning, som icke varit fullt mäktig svenska språket, utan dels vanställt originalets former dels inblandat främmande, tillhöriga hans eget idiom. Af dessa främmande former kunna vi sluta, att mannen varit dansk, och en sådan form som *slæs* 3. p. pres. pl. visar, att han varit jutilänning eller ödan. Af de ofvan anförda parallellerna med jutskan, torde framgå, att det förra alternativet är det öfvervägande sannolika.

Men om så är, är emellertid Ångsöcodex icke den enda fornsvenska laghandskrift, som har en dansk skrifvare. O. F. Hultman har enligt Noreen Aschw. Gr. s. 10 sett, att cod. Ups. L. 49, innehållande Hälsingelagen och en del af Upplandslagen, härrör från en dansk skrifvare. Här möta vi till stor del samma afvikelser från den klassiska fornsvenskan som i Ångsöcodex: kasusbruket är vacklande och osäkert, i det att ack. brukas som nom. och tvärtom samt nominativ för dat. och genitiv; *a* (*æ*) växlar med *u* (*o* *ø*) och *i* (*e* *y*) i svagton; i starkton uppträder *y* för *i*; *p* och *g(h)* användes för *t* och *k* m. m.

*Hand-
skriftens
innehåll.*

Det har redan nämnts, att den ofvan beskrifna handskriften innehåller Upplandslagen, som upptar foll. 1r.—76v. Foll. 77r.—78r. innehålla ett utdrag ur balkarnes flockregister. Detta

register är dock utförligare än de ursprungligen till lagen hörande.

Texten öfverensstämmer närmast med den af Schlyter s. k. cod. F, en ung pappershandskrift från slutet af 1500-talet. Liksom i F börjar Ångsöcodex' lagtext med konung Birgers stadfästelse; därpå följer företalet och efter företalet vidtar kyrkobalken. Texten är den fullständigaste af Upplandslagen, som hittills är känd, om man undantar den nyss nämnda cod. F. Den enda lakun, som handskriften har, är uppkommen däri-genom att mellersta bladparet i första lägget förkommit, se ofvan s. II not 1 och Noterna nedan *a* nr 8. Med detta bladpar har senare hälften af K.B. fl. 2 fr. o. m. orden . . . *præstins hus æru væl boin* . . . och de mellanliggande flockarne samt början af samma balk fl. 7 t. o. m. orden *þe aghu þær laghæ wærn um at haldæ* gått förlorade. I öfrigt är handskriften fullständig. De i hufvudhandskriften vid slutet gjorda tilläggen, af Schlyter s. 276 tryckta under rubriken Additamenta, finnas emellertid icke i vår handskrift.

Då såsom ofvan visats den man, som skrifvit den allra största delen af handskriften, varit en utlänning (dansk), har naturligtvis icke fel kunnat undgås. Dessa äro, om man ser på språkformen, synnerligen talrika och de äro icke håller sällsynta, då det gäller själfva sammanhanget. Ofta äro ett eller flera ord öfverhoppade eller skrifna två gånger. Stundom har skrifvaren själf observerat felet och öfver raden eller i margen satt till det felande, i det han strukit eller underprickat det öfverflödiga. Ur språklig synpunkt förtjänar således icke Ångsöhandskriften att läggas till grund för en textupplaga af Upplandslagen, men den är däremot af största vikt såsom kompletterande Uppsalahandskriftens (B 12 = Schlyters cod. A) text. Skriffelen äro nämligen äfven här mycket talrika och särskildt äro ofta ett eller flera ord öfverhoppade. Jag vill här endast anföra ett exempel. I kung Birgers stadfästelse äro som bekant namnen uppräknade på de män, som voro medlemmar i lagens redaktionskomité. Uppsalahandskriften slutar här förteckningen med *Sighurþ domæra*. Några unga pappershandskrifter t. ex. F och 1607 års upplaga af Upplandslagen tillägga emellertid där-

efter följande: och *Johan Gasabogh. Af Fiædrunde lande, Vlf af Ödneström Götrik och Ulwitin domare.* Schlyter utesluter denna passage hufvudsakligen därför, att orden icke möta i några gamla cod. manuscripti. Inre skäl tala dock för att de äro äkta: strax ofvan säges, att lagredaktionen är utförd under medverkan af »*pom witræstu af hwariu folklandi.*» Nu ger Uppsalahandskriften endast representanter för Tiunda- och Attundaland. I Ångs. anges äfven de från Fjädrundaland. Det som vederlägger Schlyters argumentering är det faktum, att vi här i Ångsöcodex finna passagen i fråga äfven i en gammal handskrift.

Hvad beträffar Ångsöhandskriftens förhållande till öfriga handskrifter, vill jag här endast framhålla, att den af Schlyter s. k. cod. F är en direkt afskrift af Ångsöcod., om också språket på många punkter är moderniseradt och andra ord ofta insatts för sådana, som i Ångs. varit obegripliga eller förstörda. Detta framgår af följande fakta.

Ångs. p. 17v. rad 11 har efter *Vm brullops gierpir.* med ung hand tillagda orden *ok fœrningha fœ.* Dessa ord, som icke finnas i någon annan handskrift, äro däremot upptagna i cod. F.

Ångs. p. 26v. rad 14 har rubriken *Vm fyndir* insatt på orätt ställe. Därjämte har den på rätt plats samma rubrik p. 27r. rad 2. F har den på orätt plats inskjutna rubriken, men har däremot uteslutit den rätta!

Ångs. p. 27r. rad 5 har *Vm want fyndir.*, där *want* är ett daniserande fel för *watn.* F har på samma ställe *waant finder.*

Ångs. p. 29r. rad 25 har efter *taka* öfverhoppat orden *wil—taka.* Dessa ord saknas ock i F.

Ännu ett med det föregående alldeles analogt fall ha vi i Ångs. p. 30v. rad 5. Likaså Ångs. p. 26v. rad 31.

Ångs. p. 45r. rad 24 har (jfr Noter *b* nr 8) *botæ* med *o* underprickadt och *i* öfverskrifvet, hvilket naturligtvis bör läsas *bitæ.* F har emellertid uppfattat detta som *böte!*

Ångs. p. 45r. rad 32 har *oamaþ* felaktigt för *oannaþ.* Jämväl F har *oamad!*

Ångs. p. 51r. rad 9 har felskrifningen *ka för pra* (se ofvan s. V). Detta återger F med *gå*.

Ångs. p. 57r. rad 18 har *ryzlæl* (med rasur efter *l*) i st. f. *ryzl ællæ*. Detta uppfattar F som *ryzæl* och utelemnar det *ællæ (ællr)*, som öfriga handskrifter ha.

Ångs. p. 68v. rad 21 har det meningslösa *ælle skapi* för öfriga handskrifters *allæ stapi*. F. har efter Ångs. *eller skadi*.

De anförda exemplen torde vara nog för att visa, att F är en afskrift af Ångs. Men har F icke haft andra källor än Ångs., så måste sistnämnda handskrift ha varit fullständig, då F, som icke har någon lakun, utarbetades, och de båda bladen i första lägget voro då tydligtvis ännu i behåll. Dock är ju den möjligheten icke utesluten, att skrifvaren af F jämte Ångs. haft att tillgå äfven någon annan handskrift, i synnerhet då det i detta fall gäller kyrkobalken, som ju är bevarad i ett mycket stort antal handskrifter. Något som emellertid talar för, att Ångs. äfven å det nämnda partiet varit F's källa, är ett fel i F vid K B fl. 6 (Schlyter s. 23 not 87). På det åsyftade stället ha öfriga handskrifter *allum andrum brandwapa*, F har däremot *allan hand wada*. Det är föga sannolikt, att skrifvaren af F skulle ha på detta sätt vanställt det i sin ursprungliga form lättolkade stället, om han haft det ofördärfvadt i sin text. F visar nämligen i regeln ett ganska godt förstående af grundtexten, som han ofta moderniserar och omskrifver. Däremot är det mycket sannolikt, att Ångs. såsom ofta äljes i *andrum* tillsatt *h-*, hvarigenom första stafvelsen fått formen *hand-*; därpå ha stafvelserna *-rum brand-* öfverhoppats — äfven detta är såsom vi ofvan sett en ofta återkommande företeelse i Ångs. — på grund af likheten mellan *hand-* och *brand-*. Ångs. har därför sannolikt haft *allum hundwapa*, en läsart, hvartill — enl. Schlyter — ingen af de andra talrika handskrifterna utom F uppvisar något motstycke. Det förefaller mig altså sannolikt, att F äfven på detta parti utgår från Ångs. och att följaktligen Ångs. ännu på 1500-talet icke hade den omtalade lakunen. Men vid inbindningen, som, såsom nedan skall visas, utförts i slutet på 1500-talet eller något af de

första åren af 1600-talet ha de felande bladen troligen varit borta.

Handskriftens ålder. Att döma af G. E. Klemmings ofvan citerade lånesedel, ansåg han, att handskriften förskrifver sig från år 1300. Hvad som gifvit honom anledning att ange just detta årtal, vet jag icke. Jag har icke funnit något i handskriften, som ger stöd åt hans mening. Ett faktum synes mig afgjort tala däremot. Såsom jag hoppas ofvan ha visat, är skrifvaren sannolikt en jute, i hvarje fall en dansk. Nu ha emellertid sådana danska språk-egenheter som t. ex. öfvergången *p t k > b d g* knappast mer talrikt kommit till uttryck i skriften förrän mot midten af 1300-talet och i hvarje fall är detta förhållandet med assimilationen *watn > wan(n)*, *wand*. Å andra sidan finna vi å pag. 78v. en längre själfständig anteckning af en svensk man: *Vm joorpa fasta talas wæl* etc., i hvilken ortografien ännu afgjort är den, som brukades i klassiskt fornsvensk tid, alltså senast vid tiden 1350—1375. Sannolikt synes mig därför vara, att handskriften är tillkommen omkring 1350, samma tid som Schlyter antar för nedskrifningen af den enda kända handskriften af Hälsingelagen.

Handskriftens historia. Få fornsvenska handskrifter torde ega en så intressant historia som Ängsöcodex. Om denna få vi upplysning genom en hel rad af anteckningar från skilda tider. Dessa anteckningar äro gjorda å de båda på permarna klistrade bladen — alltså innersidan af första läggets första blad och å öfversidan af sista läggets sista blad —, å den obeskrifna delen af fol. 78r., å 78v., samt slutligen å fol. 42v., som likaledes ursprungligen lemnats tomt. Dessutom förekomma strödda anteckningar här och där i margerna, mäst å handskriftens 25 första blad.

På sätt och vis skulle man till dessa tillägg, som gjorts efter det handskriften i hufvudsak blifvit fullbordad; kunna räkna de af annan hand införda sista flockarna af Manhælgisbalken; jfr ofvan s. VI. Medeltida anteckningar äro gjorda af 4 eller 5 olika händer. Hand 1 har å 78r. omedelbart efter slutregistret nedskrifvit en 11 rader upptagande framställning af kortfattade helsoregler för årets olika månader. Den lyder sålunda.

*J ianuarius manet þa scal æi blot lata. frebrua-
rius[!] ær got blot lata. i marcius ær æi got blot lata.
i aprilis ær got blot lata oc¹ ferstkn mat æta oc coppa
blot² lata. i marcius[!] er got³ blot lata oc hetin mat
æta. i iunius þa scaltu huær[n]⁴ dag ien scal met watn
drice[a]⁵ umetten. i iulius þa scaltu æi haf[ua]⁴ samwære
met konu oc dric þet tu mat⁷ up af castæ i agustus æt
ente het dric huertæ æl ellen⁶ miot vte[n]⁴ þet se ferst.
i september æt alt het oc lat blot. i october þa ma blot
lata. nouember ma æi blot lat[æ]⁴ oc þua æi þit howit
i wæmæ⁸. i december ær got lat[æ]⁴ baþæ aþer oc coppa⁹*

Som vi se, företer detta stycke åtskilliga icke svenska egen-
domligheter i sitt språk; så t. ex. *blot* för *blot*, *howit* för *howit*,
samwære för *samwæru*, *ien* för *ena*. Troligen har skrifvaren
äfvén i detta fall varit dansk, men danismerna kunna ju möj-
ligen ock förklaras såsom härflytande från ett danskt original.
År skrifvaren dansk, kommer man naturligen närmast att tänka
på den möjligheten, att hand 1 är Jacobus'. Häremot synes
dock stilen bestämdt tala. Ty svårligen kan det helt annor-
lunda intryck den gör och de markerade afvikelserna i bokstäf-
vernas bildning och bruk ensamt tillskrifvas den omständighe-
heten, att stilen här är mera ovårdad och mer närmar sig
kursiven. Troligen är därför egaren af hand 1 en annan man
än Jacobus, men med honom samtidig.

Strax under helsoreglerna, och tydligen senare än dessa,
har med en för oss förut välbekant stil nämligen hand n:r 2,
som ifyllt de sista flockarna af Manhælgheisbalken, skrifvits:

*Hora eþr standr ok atergangr. ok horu brytiar lanboar
ok bolaxmæn skulu wæria sic.*

¹ Tillagt öfver raden.

² t tillagdt öfver raden.

³ got med hänvisningsstreck tillagdt i margen.

⁴ [ ] bortskuret vid inbindningen.

⁵ [a] osäkert; ordet i sin helhet skrifvet öfver raden.

⁶ Sic! Skrifvaren tycks dock ha gjort försök att ändra n till r.

⁷ Hskt har snarast *inat*.

⁸ Eller *wæniæ* eller *wæinæ*?

⁹ a är skrifvet öfver ordet. Ursprungligen har stått *coppv* l. d.

Detta är innehållet af flock 6 i P. B. och denna flock finnes ej upptagen i det tilläggsregister, som slutar längre upp å samma sida (= fol. 78r.), hvarför anteckningen tydligen är afsedd att vara ett tillägg till detta.

Återstoden af fol. 78r. är tom.

Fol. 78v. — öfre tredjedelen — upptages af ett längre fastighetsinventarium, möjligen skrifvet af hand 1, samma hand, som nedskrifvit de nyss omtalade helsoreglerna. Det lyder:

Hec¹ predia Nicholai jonsson in karlleby v marche terre in (rasur)² upenggi d³ solidus⁴ in niperenggi xiii solidi v denariis minus Item in hofeki viii solidi in (rasur) in hastæ d solidus in parochia esternæ in almy d marcha in parochia nærtun in aby ii marcha i denario minus in parochia skeptun (rasur) in oclæstum i marcha et i solidus In parochia lundetolp in sutherby i solidus in parochia hurkæstum in grænby d marcha (rasur) in parochia skaneld in thystæ i solidus in parochia hammerby in trutninggi d solidus in rotesund v solidi in knekistum ii solidi in parochia husæby arland in sunnewithæ ii marche in walstæ i marcha in parochia husæby siotolph in kysinggi i marcha et xi denarii in parochia aggehalm in tunum ix denarii in parochia skeptunum in ekistum dimidiam marcham in drikusum i solidum in merdpestum ii solidos.

De i inventariet nämnda gårdarna och socknarna äro belägna mellan Upsala och Stockholm. Hvem den i inventariet som egare nämde Nicholaus Jonsson är, har jag ej lyckats konstatera. Namnet är vanligt under medeltiden, och jag har icke annorstädes kunnat finna det i förbindelse med någon af de nämnda gårdarna. Möjligen är han identisk med den Nicholaus

¹ Mellan *Hec* och *predia* en rasur.

² Öfver rasuren i öfversta kanten af bladet läses: *i(n?) eki i solidus et x denarii*. Denna rasur upptar c:a $\frac{1}{4}$ rad; de följande c:a en half.

³ *d* tycks betyda *dimidius*.

⁴ *solidus* etc. alltid skrifvet *sol* eller *sl*; *solidos* dock skrifvet *sls*. Former af *marcha* skrivas *mr* l. *d*; *marcham* i näst sista rad ansatt på grund af *diam* = *dimidiam*.

Jonsson som under 1300-talets andra fjärdedel var kanik i Upsala och nämnes S. D. IV ss. 45, 76, 191, 193, 308, 671 och V 151, 316, 349, 489, 571. Han hade Tierp till prebende. År denna gissning träffande, kunde man tänka sig, att Jacobus varit Nicholai skrifvare och för hans räkning förfärdigat vår handskrift. Därefter har en annan hans skrifvare infört en förteckning på hans jordagods i södra Uppland.

En tredje hand från 1300-talets midt har med ledig och lättläst stil och på god svenska å fol. 78v. efter godsinventariet infört följande:

Vm joorpa fasta talas væl sæxlundum innan jj lagbokinnæ. xiiii. jj kirkiobalkinom. vm sialæ gipt. ii. jj joorpa balkinom vm þe joorp claudas som før ær laghwaarp. iii. vm jorpa fasta æn systoman sæl herra joorp. v. vm træpis lægn ok fasta. vii. æn þan døø som joorp salde ok hoon claudas sipan. ix. vm joorpa væpsætning ok apalkøps fasta.

Omedelbart under 3:dje handens anteckn. å 78v. har skrifvits en rad på latin, hvilken senare blifvit öfversuddad. Slutet af raden skönjes ännu tydligt

..... si quis habet quod habere

Återstoden — icke fullt hälften af sidan — är tom med spår af skrift på några ställen.

Den fjärde och sista medeltidshanden som väl tillhör tiden efter 1375, har öfverst å det å sista permen klistrade bladet skrifvit:

bror albric. vii mesur oc gardianin vii mesur oc prestin¹ y Hialestum iii mesur oc þar til ii mesur af þan helgha and oc i af uari fru oc iii þar² . . .³ oc iori(?)

Samma hand har vid de flesta af Kyrkobalkens och Konungsbalkens flockar infört innehållsförteckningar i margen. Dessa äro tagna ur det i början af hvarje balk stående registret. Härvid har skrifvaren begått det felet att å fol. 13v. rad 8 vid marginalsiffran V sätta: *um oreta hemdi* i stället för *um hemsoknir*. Härigenom ha ock flockarne VI och VII fått orätt

¹ r tillagd öfver raden.

² Snarast par.

³ Oläsligt.

beteckning *um hemsok[nir]* och *um quinna fridh.* Till denna felaktiga rubricering har han förledts därpå, att i Ångsöhandskriften flocksiffran III icke är utsatt på sin plats i marginalen utan öfverhoppad.

Det i Noterna *a* nr 56 omtalade sena tillägget härrör icke från någon af de ofvan omtalade händerna.

Jag kommer så till anteckningar från nyare tid. Bland sådana urskilja vi tvenne serier, som representera respective förra hälften och slutet af 1500-talet. Den äldre handen har i margerna genom hela handskriften (dock ej i kyrkobalken) gjort korta anteckningar: vanligen ett inuti texten stående ord eller en kortare ordföljd. Så t. ex. står fol. 15r. rad 1 i margern *laghaledunger*, ib. rad 5 *skipwist*; fol. 15v. rad 24 står [*B*]¹*önder skola göra rätt for kyrkio jordh.* Anteckningarna äro uppenbarligen gjorda af såväl språkligt som historiskt intresse. Ofta förekommer i margern, då en mer allmän rättsprincip uttalas i lagtexten, ett *regula* eller *nota*. Prof å dessa randglossors utseende lemna pl. 2. Här som ofta äljest äro de vid bokens skärning något stympade. Men det är ej blott randanmärkningarna denne skrifvare har gjort. Å det tomma fol. 42v. har han upptecknat hela det under namn af hednaglagen bekanta lagstadgandet om envig samt försett det med en kort kommentar. I Samlaren skall jag i dess helhet återge detta dokument. Då som väl är känt *Olavus Petri* i sin *Svenska Krönika* återger detta gamla stadgande, kommer man lätt på den tanken, att den skrifvare hvarom här är fråga möjligen varit den store Olavus själf. Blott en flyktig blick å t. ex. det facsimile af hans stil, som återges i Svenska Skriftprof II pl. XIV nr 50, är nog att visa, att denna förmodan är riktig. Vi ha alltså här för oss en af de källor, ur hvilka Olavus Petri samlat material till sitt storartade verk *Svensk Krönika* och ur hvilka han hemtat de insikter i fornsvenskt språk, som voro den nödvändiga förutsättningen för den klassiska stil, som träder oss till mötes i hans skrifter.

En direkt bekräftelse på att Olavus Petri gjort ofvannämnda anteckningar — om en ytterligare sådan är af nöden — ger oss en

¹ Nästan h. o. h. bortskuret af bokbindaren.

anteckning af handen från slutet af 1500-talet. Å det å första permen klistrade bladet står följande notis:

Hogenskildt Bielcke e hauer bekommitt thenne gamble lagbook, aff Mr. Oloff Luttt Professor ij Vpsala, huilken gamle Erkebiscop Lars tillförenne ått hadhe.

»Gamle Erkebiscop Lars» är *Laurentius Petri* (Nericus), så kallad till skilnad från sin efterträdare å erkebiskopsstolen *Laurentius Petri* (Gothus). Förmodligen har *Laurentius Petri* under sin mångåriga vistelse i Upsala förvärfvat handskriften — kanske ur domkapitlets samlingar — och lemnat den till låns åt sin bror *Olavus*. Då boken ursprungligen synes ha hört hemma i Uppsala, förefaller denna förklaring naturligare än den, att *Olavus Petri* ursprungligen varit dess egare och att boken efter hans död gått i arf till hans bror.

Efter *Laurentius Petri* har *Ångsöcodex* egts — enligt den ofvan anförda anteckningen — af professorn i Uppsala *Olof Lut(t)* eller *Luth*, utnämnd senast 1572; se om honom *Annerstedt Upsala Universitets historia I*, 61 ff.

Det är under loppet af 1500-talet, efter det *Olavus Petri* gjort sina randanteckningar och före det *Hogenskild Bielke* nedskrifvit sina, som handskriften försetts med sitt nuvarande band. Detta framgår af den omständigheten, att vid skärningen *Olavus Petris* anteckningar ofta blifvit stympade, under det att *Bielke's* äro oskadda. Förmodligen hade det första läggets mellersta bladpar förkommit redan före inbindningen, men i så fall måste den afskrift af *Ångsöcodex*, som är bevarad i *Schlyters cod. F* och som är tagen, medan *Ångsöcodex* ännu hade det nämnda bladparet kvar (jfr ofvan s. XIII f.), vara tagen före inbindningen. Då nu af stilen att döma pappershandskriften *F* förskrifver sig från slutet af 1500-talet, är det troligen *Bielke* själf, som låtit förse *Ångs.* med band.

Hogenskild Bielke har med egen hand infört den ofvan meddelade uppgiften om bokens historia under 1500-talet. För jämförelses skull kan hänvisas till *Svenska Skriftprof II pl. XV nr 54, 55*. Öfverst på samma sida har han skrifvit *Oplands Lagen*. *F. ö.* har han i margen vid *Kyrko-, Konungs- och Årfdabalkarna* gjort talrika anteckningar, oftast utgörande någon kort

förteckning på textens innehåll. Någon gång hittas äfven i senare partier af lagen hans randanmärkningar såsom t. ex. fol. 70v. rad 12: *Om lähnsähra*. Slutligen har han å det å sista permen klistrade bladet under *bror albric* etc. skrivvit: *Om March och öre walmar, som beröris om j gamla ösgöte lagböcker, nemligen xii alnar walmar för 1 öre*. Härefter följer afskrift af pergamentbrevet S. D. I. nr 1077 icke utan åtskilliga läsfel, som t. ex. *archidecanus* för *archidiaconus*, *magistro* för *nostro*. Prof på hans stil återfinnes å pl. I. Hogenskild Bielke är känd som en för sin tid mycket lärd man och särskildt var han hemmastadd i jurisprudenten och statsvetenskapen. Han blef som bekant halshuggen 1605.

Vi känna intet om vår handskrifts senare öden under 1600-talet.

I förra hälften af 1700-talet var den i den kände bokvännen öfverste *Erik Gyllengrijps* (f. 1667 † 1736) ego. Enligt Sv. Adelns Åttartaflor II. 88 »egde han en stor samling rara böcker, som sedermera såldes för 1600 daler kpmt». Hans son *Abraham Erik Gyllengrijp* har å det å första permen klistrade bladet under Hogenskild Bielkes anteckning skrivvit:

Possessor Abrahamus Ericus Gyllengrijp 19¹/₂ ark effter Ass: (?); därefter äro två rader öfverstrukna, så följer: Lagh M^t. Denna anteckning är tydligtvis gjord efter faderns död 1736 och före auktionen efter honom.

På denna auktion förvärfvades nämligen handskriften af den bekante presidenten i Kammarkollegium *C. F. Piper*, Olof von Dalins gynnare, och därmed hade den kommit i den Piperska ättens ego. Under årens lopp har den så hamnat å det Piperska godset Ångsö, där den nu befinner sig. C. F. Pipers egenhändiga anteckning om förvärfvet lyder:

Kiöpt på öfwerste Gyllengrijps Auction den 20 Aprill 1737. C. F. Piper.

Sist ber jag att få till bibliotekarien dr. Aksel Andersson, som välvilligt åtagit sig ett korrektur, uttala mitt bästa tack för månget godt råd och mången debatt.

UPPLANDSLAGEN

EFTER

ÄNGSÖHANDSKRIFTEN.

Byrghir *mæþ* guz naþom konungær sweiæ ok
 gøtæ. helsær allæ þeem þættæ breef seæ *mæþ*
 guz kwæthio oc sine. Þo at fornæ lagharet-
 5 tir see wirthninga wærthær. þa komber stundom
 swa til. at vmskiptis þan lagha statwe som skip-
 athær ær til at rættæ kranka mannæ sithi. oc *mæþ*
 iamnæthe aflæggia mannæ missæmyo. fore þy at
 swa som timin lithær oc mæn fran fallæ. oc andrir
 til fopæs swa ymskaz mannæ samwaræ oc fore þy
 10 att i langom timæ kunno mangh ny fall hændæ. oc
 ater fore þy at i gamblum laghom hittis sompt *mæþ*
 faom orthom sætt. æi swa liuslikæ som withær þorf.
 Oc fore þæsson fall gørs vmskipte bape i kirkio ræt
 oc keisæræ laghom. swa at sompt ær aflaghat sompt
 15 *mæþ* faom orthom fullæt. ok sompt allungis nyskipat.
 Nu hafer war troen þiænestoman hærræ Byrgir
 tiundæ laghman oss tryglikæ kunnoghat af aldra
 þeræ aluom som boæ oc byggia i preem vplandæ
 folklandom att i þeræ laghom som strøningiom
 20 hafthus i flerom bokom hittis sompt æi allungis
 skællikt. sompt myrklika saghat oc sompt þungt
 til at lita. Oc fore þy bath han oss *mæþ* møghelikom
 bezlom af aldre þera aluom som fyrræ næmpdir
 æro at wi af særlikom naþom skipapum boot. oss
 25 wærþilika oc þeem þarflika amote þæssom þeræ
 þunga oc oparfom. Æn wi dwaldom nokræswa stund
 þæssa bøn att høræ. fore þy at wi vildom æi gamol
 lagh oskællika vmskiptæ. oc æi nyt onytlika til
 hittæ. Þo vmsithær. sithæn wi þiklaren þer vm bith-
 30 ne warom. oc oss mangfaldælikæ wistiz þungi oc
 misfall ær mæn hafpo af þæm gamblo lagh. þa
 gafom wi iakwæpe til bøn þæssa. Æn þær til at gø-

1v. lika giorþis þæt som ewærilzlika wara skal. þa
 þupum wi hærræ byrgiri laghmanne som i þæsso
 brefe fyrræ hafir næmpdær warit at han laghþe
 win a mæþ þæm witræsto af hwærio¹ folklande. baþe
 at skupa hwat gamol lagh wærit hawa. oc swa 5
 hwat² i nyom skulde skipas oc samansætias. Han ful-
 fœrbæ wart þuþ mæþ wærþskyldoghom skundæ. ok
 waldi mæþ sær tolf mæn þæ hæf næmpnis. Aff tiun-
 delandæ. Mæstær andræs prowast af vpsalom. Wa-
 ra riddæræ hærræ rœþ kældorson. hærræ bendict boson. 10
 vlf laghmanzson. hagbarþ af supærby. andræs af
 fœreakarlæby. oc þorstæn af sambro. Aff attundalan-
 dæ. warn riddæræ hærræ filipus af rumby. hakon lagh-
 man. æskill skialgha. sigurþ domaræ oc ion gasa-
 bogh. Af fiæþrundæ landæ. vlf af œpnystom. gœtrik 15
 oc wlwipin domaræ. Sipæn þæssir allir hafþo gœr-
 likæ vmwælt gamol lagh. skupat. ny dictæt. saman-
 sat. oc yuiset. þa lysto þær þæm a þingi. þæm a hœræn-
 dæ ær vmwarþæ. Framlæþis sipæn allir mæþ samsæt
 oc vtæn genmæli wipær þæm laghom takit hafþo 20
 þa komo mæn³ atr til war. oc kunnoghaþo oss wat
 i þæsso mali syst war. Nu æftir swa giort. oc fore bæn
 aldre þæra i þræm folklandom byggia. þa af konung-
 liko waldi gifum wir fullæn lagharæt oc kraft þæm
 samo nyo laghom ær i þæsso bræwi piklæ næmd æro. 25
 oc stæþiom oc stapfæstom. wærnom oc træstom þæm
 til ewærilzlika alit. mæþ þæssu brefs skiaelom. Ællæs
 þa wiliom wir. oc af samu konunliko waldi biupom
 starklika. allom þem ær byggia i þræm folklandom.
 i þæssu brefi piklæ næmpdom. at swa liuft ær þæ wi- 30
 liæ vndir warum napom wæra. oc æi konunglika
 hæmpd þola. þa litin til ængra andræ lagha i domom.⁴

sacom. ok aldrahandæ loghmalom. vtæn til þæssa. 2r.
 ær *mæþ* swa magnfaldre bøn æro af oss fangin. *mæþ* swa
 myklom athuga samanscrifath. *mæþ* swa ⁵
 almæniliht iakwæpæ til komin. oc af oss swa ræt-
 5 lika stadd stafgath oc til fullæn lagharæt skipath.
 Wi wiliom framlepis oc starklika biupom at allir
 almænnilika oc hwart vm sik. þæ ær byggæ i nør-
 rarothin. litin at þem samo laghom. vtæn all gæn-
 mælæ. Nu þær til at þætta sæ alt witlikt þa latom
 10 wi þættæ bræf skrifa oc stærkiæ ok fastgøræ *mæþ* wa-
 ro insigle. Giuit war bræf þættæ i stokholme æftir
 wars hærræ byrþ. þusand arom. twem hundrapa arom
 oc nitighi arom. þær æftir a siættæ areno. attunda
 dagh æftir sanctæ staffænsdagh vm iulæ timæ.

15 **G**vþ siælfir skipapæ fyrsto lagh oc sænde sino
 folke *mæþ* moysæs ær fyrstæ laghmapær ⁶
 war fori hans folke. Swa sændir enwaldu-
 ghær konungær Swææ oc gøtæ. Byrgir son
 20 Magnusakonux. allum þæm ær byggæ i opplandum
 mællum haffs oc siostrems oc øpmorpæ. bok þæssa *mæþ*
 vigærs flokkum oc laghum opplenskum. ◐ Lagh sku-
 lu waræ sætt oc skipap almænne til styrklæg þapæ
 rikom oc fatøkom. oc skiæl mællum ræt oc oræt. ◐
 25 Lagh skulo gæmæs oc haldes fatøkom til wærnær spa-
 kum til fripar. æn ospakum til næfst oc ognar. ◐ Lagh
 skulo wæræræt wisum oc snællom til sømðr. æn wran ⁷
 gom oc osnallom til rætningr. ◐ Varin alle ræt wisæ
 þa þorftæ æi lagh wip. ◐ Lagha yrkir war vighær spa.
 30 hæpin i hæpnum timæ. Hwat ær wi hittum i hans
 lagsaghu ær allum mannum þorfflikt ær þæt sætiom
 wir i bok þæssa. þæt oparft ær oc þungi ær at. þæt

2v. wiliom wir vten lykkiaē. ❶ Hwat oc ær hin hǣpne læt affat wæræ swa sum i cristnu ret oc kirkio laghom. þæt skulum wir tiløkiaē i opbyrian þæssæ bok. ❷ Ok wiliom wir fylghiaē i laghum þæmmæ warom forfæprom. Erikinum hælghæ. byrghiræ iarlæ oc magnusi konungæ. Ok waræ bristhyggio oc wart rap wat wir gitom tilsat. ællær af takit som allom snællom samþykkiz a þa skulom wi saman sættiaē til þarwa alldra manna ær byggiæ þær wir fyrmær saghum. ❸ Bok þæsskiptis i attæ laghabalkæ. þæn fyrstæ ær kirkiu balkær ær man skal sinæsiael *mæþ gómæ*. ❹ Annær balkær ær om konung. oc konunx æpsøræ oc skipwistr hans. oc om roparit.^{7a} ❺ þripi balkær om giffæmal oc om ærffpir. ❻ Fiaerþæ balkær om drap. sar. ran. þyufnæp. oc fyndær. ❼ Fæmtæ om iorþer. ❽ Sættæ om lósøræ kœp oc giæstning. ❾ Siundæ byggnina balkær. ❿ Attunde oc siparstæ ær vm þingmal. ❶ Hi fyrstæ balkinon tæliaes flockær twæ oc tiughu.

- i ❶ Vm kirkio bygning.
- ii ❷ Vm kirkio bol oc hus.
- iii ❸ Vm kirkio skrup.
- iiii ❹ Vm kirkio vinging.
- v ❺ Vm kirkio præst.
- vi ❻ Vm klokkaræ oc klokkor.
- vii ❼ Vm Tyund.
- viii ❽ Vm siælomæssur.
- ix ❾ Vm hionæwighning oc inlæzn.
- x ❿ Vm Offær.
- xi ❶ Vm barnakristning.
- xii ❷ Vm siuksmanz ræþskap.
- xiii ❸ Vm mæssofall oc forbup.

xiii ① Vm siælogifft oc testamænt. 3r.

xv ① Vm hionælagh frænzimæ spiæl oc hor.

xvi ① Vm Banzmal.

xvii ① Vm hælghudagha brut oc skriptæ brut

5 xviii ① Vm kirkiu garpæ.

xix ① Vm biscops sak i æpum.

xx ① Vm brut mællom klærks oc lækmanz.

xxi ① Vm Friþ mæþ guzlikama.

xxii ① Vm Næmpdir pæ ær biskopær rapær halwom.

10 ① Atte balkær eru i pæssi boc.

① Kirkiu balkær.

① Konungs balkær.

① Erfpæbalkær.

① Manhælghis balkær.

15 ① Jorpæ balkær.

① Cøpmalebalkær.

① Vipærbobalkær.

① Þingmalebalkær.

20 **A** krist skulo alli kristni troa at han ær gup oc I
æi æro gupar flæri æn han æn. ængin skal af-
gupum blotæ. oc ængin alundi ællr stenæ troa.
allir skulo kirkiu dyrkiæ. þitt skulu allir baþi qwækir
oc dæpir. komandæ oc farændæ i wærold oc aff. Kristr
bøp kirkiu byggjæ oc tiund giøræ. Adam oc hans synir
25 giørþu tiund fyrst. Ok Salomon kirkiu. Nu wiliæ
kristni mæn. krist buþ halda oc kyrkiu af nyo byg-
gjæ. þa skulu bændr til biscops fara þæ sum þæri sokn
æru. oc soknæ præst sin mæþ sik hawa. oc af biscopi
30 lof bæthas at þæ kirkiu byggjæ magho. Biscopær
a æmpnæ thæræ skupæ oc luf til giwa. þæþan skulu
þæ hæm fara oc stæmpno dagh fori læggjæ allum þæm
iorþ agho innæn soknæ. þæ skulu daxwærkæ til lata

3v. æftæ bondæ tal. oc aka æptæ iorþæ tal. Nu kan man þæn iorþæghandi ær i soknninni fællæ niþær kirkiu byggningh. þa mugho kirkiu wærandæ taka hans panth foræ æt daxwærki fiuræ pæningæ oc swa fori annat oc swa fori þriþiæ. oc þo daxwærkin full. 5 þæt mogho kirkiu wæriandær at saklæso giora vtan dom. þryzkas nokor oc fællir niþær daxwærkin[†] oc mæþ præar markar tha præar markr skulu til kirkiu bygningh læggias. Vm alt þæt kirkiu bygningh oc kirkiu bol warþær. þrizkæs þær nokor wiþær þa ma 10 præstr guzlikama for honum vphalda þær til han hawær ræt giort æn swa ær at soknnæmæn þora han æi sökia. Hwilikin præstr sum kirkiu byggir af nyo vtan sins biscops orlof oc sokninna gopwiliæ bœti nio markr. af þæm niw markr taki biscopin præ- 15 ar markar. oc præar markr kirkian þæn sama

II oc præar markr soknnamæn hans. ● Nu ær kirkia byriat mæþ grunduali oc lyktap owan mæþ huwi. þa skal kirkia boll hawa þær præstr skal a biggia þæt skal wæræ mark iorþar vndi hundaris kirkiu hwær- 20 ia oc half mark undi tolfra kirkiu þæ boll hawa æ lipugh wærit af allum vtskyldum. foræ þæ iorþ agho bondær vtgiærpir giora. hawær kirkian mæri iorþ æn nu ær saghat wæri i fullum vtgiærpum vtan konungær giwi þæ iorþ frælsæ. Nu agho bøndær hus a kirkiu 25 bollfæræ þæt æru siw lagha hus. stowa oc stækaræhus lapa oc kornhærbærghi wistæ hus sompnihus oc fæhus. Nu kunno þæ dælæ præstr oc soknnamæn vm lagha hus præstr sighr þæm færæ wæræ æn han wiþr þorf þa skulo af andrum soknom taka twa præstr 30 oc twa bondær sum þæt agho skupæ. oc hwat þæ sigiæ swa agho bapi præstin oc bøndær at litæ. Sipæn⁸

[†]flæri æn þri þa fulli atr daxwærkin⁹

fivghurtan nætr æptæ þæt alli wærnalagha burgit 4r.
hawa wil æi sipæn hwar at sinon lot gøma þa ha-
wi þæn skapa som liutær oc bøndr sæin saklōsir.
Ok æi giorin bōndr ænga ako hwærki biscopi ællær
5 præsti vtæn bōndr siælwæ lystæ. Nu kan man sa. oc
minnæ æn hundrap fa. far æi mærxæ æn¹⁰ æin skyl.
twa ællæ flæræ huru manga han far minnæ æn
hundrap. þa a bondæ tiundæ hwarn tiundæ skyl
ællær hwart tiundæ bundin oc wari saklōs fori
15 malanon. Nu leghi læghodrxængær sæ iorþ ællæ annør
læskæ maþroc sitr æi sialwær a iorþ þæri þa a tiundæs
af iorþinnæ þær hon liggr oc han giori malæ þær
han bor. hwat han ær innan soknæ allær æi. Bor
han a þæ iorþ þa giori tiund oc wari saklōs af ma-
15 læ. æn han hawær þær a disk oc duk. Hwa som ræt-
ta korntiund wil giøræ han skal tiundæ skyl ællæ
hwart tiundæ bundin byriæ wæþ ræn oc licæ
wiþ apræ. tæliæ vp at akri oc vt at aprōm. Ok
æi korn mællæn akræ bæra. byriæ fyrst af þæm
20 skyli ællæ bundin som han first af akri bar oc
tæliæ swa til tiv æru. oc tiund skal qwær a akræ
standæ oc laghawærn vm halde som fōr war saght.
warþr tiund stolin. ætin. spilt. ællæ rotin innæn
laghawærnær^{10a} honæ a bondæn atr giældæ. Ok a
25 kirchio skrypæ sik mæþ tiund sinnæ til altaræ klæþæ
mæssō klæþæ. wax oc røkilse mæþ kōpæ. þorf hon bo-
naþ wiþ þa agho bændær han til fōræ oc kirkiæ a
siælf þær mæn til læghiaæ oc kost haldæ. Ok aghom
vi tiundæ af lin oc hamp. af rowm ærtom oc bæ-
30 nom. swa oc af ruggh oc hwæti swa som fōrr hawær
gamul sipwæniæ værit oc af humblæ. Nu a præstær
fori þyanest sinæ allæn qwikkan tiund. Vi skulum

- 4v. tiundæ kalf nio natæ gamblan gris nio natæ *gam-*
blan. kip. gas oc lamb om olafsmæsson. warpæ prestær
 siælfr tiund sinne. Bøndr skulu qwiktiund til kir-
 kio føræ oc saklæsi for epom wæræ. Nu kan æi swa
 fostær til fopæs at præstær ma tiund affa giwi þa bonde 5
 fiwræ pæningæ fori fyl hwart. twa pæningæ fori kalf.
 halfpænning fori gris. halfpænning fori gas. pænning
 fori lamb oc swa fori kip. Ok aghom wi tiundæ af
 allom fyslækom oc nothdrætom þæm vm wintær dra-
 ghæs. swa oc af allom graskinnom. Nu sitr gærningis 10
 man i sokn pæn ænkte sar. han a præsti at paschom
 giøra halwan øri. æn han ænzamin ær. æru tu sa-
 man giwi øri. fullan æi oc þy mæra at þæ flæri saman
 æru. Nu sitr husætis man i sokn pæn hus læght
 hawær oc ængæsæpællæ fæ hawær þæn a præsti at pas- 15
 chom som læghodrængær. þætær halwær øre. oc legho-
 konæ ørtugh. Nu kan bondæ qwær mæþ tiund sitæ
 oc þo wipr gangæ a tiund gioræ þa ma præstær oppfori-
 honom halda guzlikama a pascha dagh. Nu sighr
 præstær sik ængin tiund aff bondæ fangit hawa. ællæ 20
 minnæ tiund fangit hawa æn han atte aff hanom
 hawa. þa wæri sik bondin mæþ ænsins epi oc wærisipæn
 saklæs. Nu giwær præstær bonde sak a than hawær tiund
 aff hanom stolit. sipæn han hænnæ¹ rætlikæ af sætti
 þa wæri sik swa fori þøm þyufnæp som bonde wær 25
 sik for bonda vm þylikæ sak. hwart æpte sinom brutom
 ællæ bote æpte lanzlaghom. Præstær a hawa æt mat-
 skot vm ar hwart swa got som fiwræ pænninge.¹¹ ◀
- VIII Nu hawær præstær tiund fangit. oc skal han tillaghur
 hawa fæm oræ fore ærwpe sit þa han skal lik iorþa 30
 þøm a han æi færræ bæpæs æn lik iorþæt ær. for þæm
 fæm øre skal han sighiæ þre siælomæssor. æna at liks

vtfærþ andra vm siwnda dagh. þripiæ a þrætyghuen- 5r.
 de dagh. wiliæ arwæ þæss dōþæ mæsso hawa at iam-
 langæ moti þa fæstum þæt mæþ præsti swa som þæm
 þa a sæmbr. Nu kan þæn man swa dōþr ær aghæ
 5 til tio øre ællæ minnæ æn tio øre þær a præstær þri-
 piung af allo þy han a oc arwæ taki twa luti. a
 han mææ æn tio øre þa a præstær fullæ sialogift
 Smabørn som minnæ ær æn tolf aræ þæt a ior-
 þæs vtan all forfall oc þær a præstær ængæ pæninge
 10 fori taka. Ær barn til arfs komit þa a præstær fori barn
 fullæ salogipt hawa. æn þæt mææ a æn tiu øre. a
 þæt tio øre ællæ minnæ þa taki þripiung af som
 før ær saght. Nu kan wæghfarandi man siukr i
 sokn liggia. þæn bonde han at liggr han skal klokka
 15 re bup fa oc klokkare præsti. Præstær a til hans koma
 skriptæ oc oliæ lik wighiæ til grawæ fylighiæ oc grift
 at wighiæ oc aff pæsmanz costum fæm øre taka
 æn swa til ær. þræa siælæmæssor ær præstær hanom
 skyldughær for þæ pænningæ. Hawær þænmapær æig
 20 swa mikit til. þa taki præstær þripiung af þy han a
 oc sighi hanom ænæ siælomæsso. Nu dør staffkarl
 i sokn. Samo þænist ær præstær hanom skyldughær
 som bonde þo at han aghi æi mææ æn pik oc skræpo.
 Bondin som lik ligr at han a grannom til sighiæ
 25 æru æi grannæ þa æru nagrannæ þæ agho lik til iorþ
 fylighiæ oc wip wææ þa þæt iorþæs. Hwar som bup
 far oc wil æi komæ bōtæ pre øræ. þæm takin þæ lik
 til iorþæ fōrþo. ællæ wæri sik mæþ twæggia manna
 æpi at han æi bup fik ællæ han forfall hafþæ. ¶ Nu IX
 30 a ængin præstær taka fori bondans wigning oc husfrun-
 ne mæra æn ørtugh pæningæ fori lyus hwart oc
 offrin swa mykit þæ wiliæ. Haffr bondæn siælffr

- 5v. lyus þa a præstær þæm wighiæ vtan alt hindr æ hwi-
 likin lyus þæ hawa ok offrin swamykit þæ wiliæ
 þa æn fatøkt folk skal wighiæ. þa agho þæ mæþ kir-
 kio lyusom wighiæs vtan alt hindr oc offrin swa
 mykit þøn wiliæ. Fatøkt folk kallom wi husætu 5
 folk oc malakarla. læghohion hæmohion oc stafkar-
 læ. Skal kona æpte barn i kirkio læpis giwi præstæ
 øri fori lyus. hawær kona siælf lyus þæ a wæræ halff
 mark wax oc offræ swamikit hon wil oc læpis þa
 i kirkio vtan alt hindr. ær fatøk kona þa læpis i 10
 kirkio mæþ kirkio liusom oc aghi kirkia siælf lius
 sitt som hon fyrræ atte. Kombr kona mæþ lagha in-
 læpning sinnæ oc wil æi præstær inlæpæ oc mystær hon
 mæþ þy siænghalægghi sins. þa dyli præstær mæþ twæm
 præstom oc sialfr han þriþi at han hænni æi inlæp- 15
 ning sunde. ællæ bætæ pre markr. twa biscopi oc
 æna bondanom. Nu hawær præstær tiund oc tillaghor
 fangit þa skal præstær wactæ tipæ sinnæ oc wita hwat
 han ær bonde skyldoghr han a aldra tipæ vacte. Han
 ær skyldoghr fæm dagha høghtip oppæ haldæ fore 20
 sokn hans. þæt ær iulædagh oc pascha. hælghonæ-
 mæssæ. kyndylmæssæ oc kirkmæssæ þæssæ fæm dagha
 æro hans rætte offærdagha af bondom oc husfrum.
- X ☉ Nu sitr bonde ællæ husfru hæmæ fran kirkio vm ræt-
 tan offrdagh. þa offræ þæn dagh þær ær næst oc wæ- 25
 ri saklæs. Nu þryzskæs¹² þæ oc wiliæ æi offre giældin
- XI þa twa pænningæ for æn. ☉ Nu kan bonde barn wi-
 liæ kristnæ late præstær ær borto oc æi mæþ lowi af sokn
 farin oc hawær han lagha forfall oc mystir þy barn
 kristno þa bote præstær pre markr þæm barnit atte. 30
 Nu kan barn siukt fæt warpæ¹³ oc til kirkio koma
 oc þæ æi præste na kunno. þa agho mæn þæt barn

døpæ i watnæ oc i ængo andro. æru æi mæn til þa 6r.
 skulu konur þæt barn døpa oc sighi swa Jac døpir pik
 i namþn fapurs oc suns oc þæs hælgha andæ. Dør þæt
 barn swa ær døpt þa ma þæt i kirkiogarp læggiæs.
 5 Liwær þæt barn swa ær døpt oc kanqwikt til kirkio ko-
 ma þa aghr præstær barnæ kristno til fyllæ som fyr war
 fat. kan þæt barn opp wæxæ oc iawas om hwat þæt
 hawær kristno fangit ællr æi i ænom iamlanga þær æp-
 te þætføtt war þa a biscopær þæt ranzaka oc læte oc þær
 10 mæþ gøra som han rættest hittir. Nu bygghr karl oc
 kærling i þorpe ænsamon saman. oc kona hans barn
 føpir. kan þæt barn siukt føtt warpæ. før æn þæt hæ-
 þit dør. Døpi þæt fapir ællæ mopir þy at þæ haffpo
 ængom androm til sighiæ þær ryfs æi hionalagh fo-
 15 ri guziwælagh. Nu boæ flæræ i by gangær bonde til
 granne oc bæpis guziwæ oc grannæ sin guziwælagh
 dør þy barn hæþit bote granne þre markr ællæ dyli
 mæþ tiu mannæ æp at han æi guziwælagh sunde. þær
 takr biscopær halft oc halft arwi barns. far barn kris-
 20 tindom þa aghr ængin sak fore guziwælagh oppe hal-
 de. ☉ Nu kan bonde siukrliggia oc præste þupfa præstær XII
 later¹⁴ sik annat mopære. Dør þæn man oc far
 æi ræskap sin bote præstær þre markr arwm bondans.
 Nu far præstær þapæ sændær þup. barn at kristnæ oc
 25 syukom ræzskap gioræ. þa a han ferra hælpa bonda
 æn barne. Nu latr præstær sik mopære barn æn bonda.
 Dør þa bonde vskripteþr bote præstær þre markr. arwm
 bondans. Nu far bonde præsti þup lik at wighiæ. stan-
 dær lik æna nat owight innæ att bondans. twa ællr
 30 þreær nætr. hæte præstær wiþr þræm markom ællæ
 witi lagha forfall sin. af þim þrim markom takr
 bondin æna oc biscopær twa. førir bondin før vtt æn

6v. lik hawær swa længe innæ standit þa ær bondin sakr at þrim markom þa þremarkr þræskiptis takr æna biscopær. apre allæ þæ iorþ atte þæ som lik iwær forþis. oc þripio hundare. Sþan lik hawær þre nætr inne standit þa ma bondin sakløst lik vt føre 5 oc siælfr i kirkiogarpi iorþæ. Nu gifr bonde præste sak fori warþnap sin at han æi ræpskap fik. aghæ þær præstær wald wite forfall sin mæþ twæm præstom oc siælfr han þripi. þæt ær þæ første at han æi buþ fik. annat at hanom biscopær stæmpt hawþi. þripia 10 at han i sottaesiæng la. fiærþa at han mæsson saghþe þa han buþ fik brystær at æþe bote þre markr ar- XIII wa bondans. ● Gjør præstær mæsson fall a þæm dagh fori ær forhælghd. bote þre markr þa þre markr agho soknnaþæn hans optaka. vtan han witi lagha- 15 forfall sin. ætt ær þæt at han siukr ligr. annat at hanom biscopær buþ fik. þæt a han witæ mæþ þrigge præste epi. Nu aghr bonde om sunnodagh¹⁵ til kirkiu koma præster¹⁶ a hælgha dagha biuþæ oc fastodagha. glømir præstær oc britr bonde. þær ær præstær sakr oc æi 20 bonde. biuþær præstær oc glømir bonde oc britær. þa ær bonde sakr at þrim markom. Swa oc præstær æn sik glømir. fori alla sakir þær præsti witiz þa a præster fori sin forman koma ællæ kallæs oc þær a han sik annatwigge wæriæ ællæ fællæ. wærs han wæri saklæs. 25 Falz han bote æþte lanzlaghom. Nu ma æi biscopær ællæ præstær man i forbup sætiæ wtan¹⁷ fori þæssi mal. þæt ær fore skript oc tiund o[c kir]kiu¹⁸ tillagho oc præste. oc all andilik mal. oc æi fori¹⁹ fægiæld. Hwi- likin præstær som sætr bonden vtan kirkiu vrætlika 30 oc vtan biscops orlof. bote þre markr. taki halft bonden oc halft biscopin. Nu warþr man i forbup

sattr fori rætte sak. sitr i forbupi iwær nat oc iam- 7r.
 langæ þa ma biscopær han i ban sætia. wil han æi
 sik rættæ oc napir sökia. innan nat oc iamlangæ
 þa skal konunge til sighiæs oc konungær a iwir þæm
 5 *mæþ* swærþ rætte oc vtan kirkiogarþ dōma. þo sku-
 lo rætir arwæ goz hans ærwa oc ligge siælwær
 fori brut sin. **¶** Nu wil mapær æghn sine til klostær XIII
 ællæ kirkiō giwæ han a wald hwat han wil hælldær
 præste giwa til fōþo ællæ kirkiō til skruz. Nu sighr
 10 præstær ællæ kirkiō wæriandær mera giwit wara oc
 þæt nækes liwir þæn gaff þa a han wizorþ wita
 hwro mikit han gaff. Nu kan han dōþr wære som
 gaff. oc arwar hans næi gæn sighiæ. þa skal kirkiæ
mæþ fastum wæriæ þøm þær wipær waro oc swa
 15 mange fastar agho wip giæff wæra som wip kōp
 hwæria giæff æpte þy hon ær til. Giffr man ægn
 fori sial sine kirkiom ællæ klostrum ær wipr rætr ær-
 winghi oc ær han til wizorþ komin sighiæ baþir
 ia wip æro til fastar oc ful skiæl standi þæt fast oc
 20 fult æ huru mykit han giwær²⁰. Nu sighr ærwin-
 ge næi gen ællr ær æi wipr. ællr ær uwrmaghi ællr
 witwillinger. þa ma han æi mææ giwa æn hwarn²¹
 tiunda pænning han a aff gambli byrþ sinni
 hwat han a minne ællæ mææ þæt ær lagha gipt
 25 ællæ aflingæ iorþ ma man giwæ fore sial sine. Gifr
 man sik til klostær ællæ spitala þa aghi æi wald mæ-
 ra giwa æn ærwingen wil vtan swa som fyr ær
 saght. Nu [giwær]^r²² man mææ æn lagha giæf. klan-
 dær þæt [nok]or innæn nat oc²³ iamlangæ gange²⁴ atr
 30 alt þæt iwir ær laghagiæfnæ. kan [ær]wingi fan-
 gæn were ællæ vtlændis. ællæ owrmaghi wære.
 þa stande gōpit i taka handom. til ærwinge hæm

7v. kombr ællæ pæn v hæptom kombr. ælla owrmaghi til rættē aldr kombr. hawi sipæn ærwingē wald wat han wil giæffene halda ællæ vtgiwæ innæn nat oc iamlanga. klandær ængin innæn nat oc iamlange æpte pæm skielom nu ær saght. þa halde kir- kian pæt fast oc fult. som hon fangit hawær. Giffr man nokrom goz frændom ællæ swænom. stande þy æns at ærwingæn wil. Giwær man giæff *mæþ* rætz ærwingie wilie pæn þa ær rætr ærwingæ þa han giwær giæffenæ. Hawi ængin wald fram a læp þa giæff atr britæ æn pæt 10 ær giort *mæþ* fastom oc fullum skiaelom. Nu giffr man i lōsōrom kirkiō ællæ præste pær skulu twær bolfasti mæn wipr wara pæt þæ skuldu witne æn pæt klandes kan. oc æi ma klokkare pær om witne bere. Nu deles wipær prestær oc kyrkie. prestær sighr sik til fōþo giwit wæ- 1 re oc kirkie sik til skruz liffr pæn gaf. hawi han wald at hemulæ hwæm han hældr wil. ær æi pæn^{24a} til som gaff. witin þa pæt tolf men aff sokninne hwilikit þæra pæt *mæþ* rættō a oc rapi halwi næmpd hwart prester oc kirkiæ.²⁵ Allt pæt kirkiō giwit warþr wat pæt ær iorþ ællæ lōsōre swa oc afrap hænnā þæ som aff iorþom sinom far hwat pæt hænne giwit warþr ælla hon *mæþ* tiund sinne kōpir. swa oc allæ tiund sine pær a kirkiæ sik *mæþ* skrype. oc pær ma æncte annat af giores vtan kirkiō samo til þarwe. Nu warþr 2 kirkiō iorþ wæpsett. Gitr bonde iorþ sine atr lōst ælle frændr hans innen stæmpnodagh wari iorþ þæræ. Gitr æi atr lōst innæn stæmpnodagh. wæri þæ wæp- sætning i bonda laghum. Giffr bonde presti iorþ ællæ lōsōre hwat pæt ær i sōtt ælle vtan sōtt. þa aghr pæt prest æpte prest hwar æpte annen. vtan pæt swa giwit ware at pæn præstær pæt giwit war matte

aff þy gøra hwat han wilde. Ær hanom iorþ giwin 8r.
 þa skulu þæt fasta wita. ær þæt i løsørom. þa skulu
 þæt witne wite som²⁶ før ær saght. Nu dør bonde
 oc takr sik læghrstap vtan soknnar. þa aghr prestær
 5 af hanom allen fulnæþ hawa swa som han þær laghe
 Swa aghr oc prestær hanom allæ fullæ siæломæssor
 sighie som han þær^{26a} laghe. Nu kombr þæn man til kir-
 kio af kirkio ær sattr þa mæssa six. kombr han før æn
 offrat ær þa ma prestær vr klæpom fara æn han wil æi
 10 ællas aff kirkio gange. oc mæssofall bôte hwatte bøndr
 ællæ præstær. bôte þæn bot messofall giørr. Nu kan þæn
 man sipæn koma pighiandæ mæssa byriap ær þa ma
 æi prestær atr wænda. oc bøndr magho sakløst mæssor
 fram høre. Nu kan lænsman sokn sak giwa at þæ mæssor
 15 haffþo mæþ þøm af kirkio sættr war. wæri þa sokn sik
 mæþ tio mannom ællæ bôte sokn þre markr. Nu kan bil-
 toghaman til kirkio koma. æi ma han nopoghæn
 aff kirkio ællæ aff kirkiogarpe vtdraghe. þær ma
 prestær saklōso mæssor sighia. oc sokn namæn saklōso
 20 a hōra. Nu kan funtkar svndrokt waræ. þa skal præster
 sokn namæn til wara vm þrea sunnodaghe. rapa þæ æi
 bōtr a sivnættr æpte þrea stæmpnodagha. bōtin sokn-
 namæn biscope þrea markr þæt ær biscop's ensak. Nu
 kan fiskleker warþa om pascha nat pingizdagha nat
 25 ællæ hælghaporsdax nat. þa ma man mærþe optaka
 oc nætt affbena. oc æi niþr lægge fyr æn sungit ær
 vm þæ dagha nu saght ær. Sama hælgh a man om
 alla sunnodaghe halda som nu ær saght. oc andra
 hælghodagha. æn sunndagh ma man saklōso at fiscom
 30 fara i fisklekom. Ok ma man anwærk oc warwærk sak-
 lōso vm hælghodagha giore vtan vm sundagh oc þo
 æi fōrr æn æpte mæssor. Nu takr moghande man ællæ

sv. kona hand i fontkar. bôte sæx øre. ællæ dyli mæþ twæm mannom oc siælfr þripi. Gior vwrmaghi²⁷ swa wæri saklæs. þy at han æi bætr kunne. Lægger man hatt wante ælle wapn a altare klætt. þæt wigþær stæn ligr a. giælde fiora peninge ællæ dyli mæþ ensins epe. þe fioræ peninge aghr præstær. Jwir þæ mal nu XV sighiæs þær a biscopær ranzaka oc iwir dōme ❶ Vm hionalagh. frænzemis spiæl. guziwælagh spiæl. siffskaps spiæl þær a ængin soknara oc ængin annar a tala vtan biscopær ællæ þæn biscops dom haffr handa mællom. Warþær 1 man sandr fori þy mali bōtes þa biscopi sæx markr. oc rape biscopær hwat²⁸ þæt hionalagh skal standæ ællæ æi. Nu fæstir man sik konu oc briz þæ fest opp mæþ kirkiio dome þær bōte hwart þera þrea markr swa oc æn²⁹ þøn laghlika æro saman komin skilia sik at vtan kirkiio dom. Takr þær biscopær sæx markr aff hwæriom skiaelnap. oc bōte hwart þera þrea markr æn boþe³⁰ walda skiaelnap. walder annæt þera þæt bōte sex markr oc þæt se saklæst til hionalagh bepīs. Sighr man sik kono fæst hawa oc hon nækar. kombr þær kirkiōne 2 formanz bræf til oc forbiuþær þæm annat band at bindæ fōrr æn hint ær læst mæþ kirkiōne dome. Gior hon sipæn annæt band fōrr æn hint ær læst. bōte hon þre markr. oc swa þæn samband giorpe mæþ hænne wītande. ællæ dyli mæþ tio mannom at han æi wiste þæt 2 hon fæst war. Nu wil man oc kona saman wighiæs þæ agho soknne preste sinom til sighiæ. Præstær a þæt vm þre sunnodagha lyusa i kirkiio dorum at þæ hion fæst æro mæþ lanzlaghom oc þæ wilie mæþ kirkiio ræt saman wighiæs. Kombr nokor innæn þæn stempnodag 3 dagh þæn forfall væt i þy mali. mæþ frænzemi. guziwielagh. ællæ oc at hon ælle han androm fest war.

ællæ oc æn nokor wæt annorhanda þing þær hiona- 9r.
 lagh ma hindræ. þa ma æi prestær þæm wighie fœrr æn
 þæt mal ær vtrœnt. Koma ængin forfall innæn þæn
 stempnodagh³¹ nu ær saghr þa ma prestær þæm saman
 5 wighie. Ok hawi ængin wald opp a þet mal sipæn ta-
 la. þæn þæt hœrpe at prestær laghlike lyuste. qwæl han
 þæt hionalagh sipæn þæt ær laghlika lyust. ællæ sipæn
 hion saman wighþ ero. bœte sæx markr. taki twa markr
 konungær octwabiscopær. octwamalshægghanden æn hio-
 10 nalagh dœmis fast. Nu six vm hormal. hwa som gior
 ænfalt hor mæþ oskyldo kono. bœtin baþe sæx markr swa
 bœtis oc fore twæfalt hor. Kombr baþe saman hordom
 frænzemis spiæll. þæt bœtis hwært vm sik. Giwær
 bonde husfu[!] sinne sak fori hor. þa skal han til þæsmanz
 15 a þyngge tala som han hor vitir. þær a han biupa lagh
 fori sik oc wærie sik mæþ tio manna epe. falz han at æþe
 bœte þre markr. oc kona wari wip lagh oc ne oc wæri
 sik mæþ tio mannom. falz hon at epe þa bœte þre markr
 oc þæt þera vndi skript gange at æþe faldr oc bœte
 20 sipen siængæran æpte þy sighiæs skal i gifftarmalom
 Gitr þæn man æþ giort oc gangit þa warin þœn baþin
 saklœs. Nu gifr husfrun bonde sak a þyngge fore hor þa
 a bonde feste henne tio manne eþ gitr han þæn æþ giort
 oc gangit. warin saklœs baþi man oc kona. falz man
 25 at epe bœte þre markr. oc kona wæri sik mæþ tio man-
 na epe. falz hon at epi. bœte þre markr. Koma baþe
 saman hordom oc guziwe spiæl frænzemis spiæll oc
 siffskaps spiæl. þer bœtis hwært vm sik. oc wærs mæþ
 enongom epe æn wærie skal. Ængin ma androm sak fori
 30 hor giwi vtan husfru ælle bonde giwi sak sine mellom.
 vtan þe warpe inne tak[in æ]lle³² æru oc til twægge
 manna vitne þera som s[ynt oc sett]³² hawa til gango

9v. oc frangango. þær ma biscops man fa æntwigge lagh ællæ pænninge. Gitr þen³³ man lagh for sik gangit som horit witis. þa wæri þe bapi saklæs. oc witis mæn saklæsi. warþr man bar oc atakin mæþ slikom witonom som sighies skal i gifftar malom. 5 þa bote horbotina hwart þera þrea markr þæm a biscopær. Biscopær ær oc domari ivir okr hwar som okr gørr. bote biscope sex markr æn han warþr sandær fori þy mali æ hwariahanda banzmal þæt ær oc ær fori rætr malseghande. þa skal biscopær þæt leta 10 æpte sannæste witonom þæm han kan fa oc æpte þy døma han sannæst hittr. Nu æru witne til. þa dømis fori þæn sakin gifs eþr æpte lanzlaghom. Gitr han epin gangit fryþi han oc hans goz. Falldr at eþi bōti biscopi sex markr oc brut sin æpte lanzlaghom 15 Takr þær af æn þriþiung kirkia. annen malseghande. þriþia hundarit. Hawær man hionalagh i kirkiø ælle kirkiogarp. ælle loskelæghi. oc hafr biscops lænsman þær til twægge manne witne þa wæri sik þæn sakin gifs mæþ tio manne eþi. gitr han epin gan- 20 git wari bapin saklæs. Falldr han at eþi. bote þre markr. oc konan wari til lagha komin æn hon laghom orkar. Falz hon bote þre markr. Biscopær a ranssaka hwar som kirkie ællæ kirkiogarp ær osker. hwar som þøm oskiær gior. han ær sakr at sæx markom 25 oc halde oppe kost fori biscopi þa han kirkiø skerir ællæ kirkiogarp. Nu hawær man þyþylagh mæþ fe nokro. oc hæffþa þæt som kono. warþr bar oc atakin han ma binde oc til þingx føre. þæt skal malseghanden gøra som fet a. Sipæn skulo tolf mæn nempnes 30 a þingino þe þet skulu wita wat þer ær sant om. wæriæ þe þan sakin giffs þa bote þan fivratighi

markr saklōsan bant oc bastapi. Fælla þe han 10r.
 þa aghr han liwande i iorþ grawas oc swa fe þett
 han þæ sind mæþ giorpe þæt aghr þæn giora som fæ
 atte. Will malseghande honom lif vnne þa bōte þæn
 5 sæx markr giærpina giorpe til þreskiptis. takr æn lot
 biscopær annæn malsæghandin þripie konungær. Nu
 giffr man sak aprom for þylika giærning þa skal
 han til twægge manne witne. han a wærie sik mæþ
 atrtan manna epi. gitr han þæn æp gangit wari sak-
 10 lōs. oc swa witnit. Falz at epi bōte sex markr som
 fœrr ær saght oc til þreskiptis oc biscopær rape fore skript
 hans. Nu ær man vtskiptapær beþis han breff af
 biscope oc biupær brewe fæ. þæt ero twe œre. wil æi
 biscopær honom bref fa innæn nat oc iamlanga bōte
 15 fivratighi markr til þreskiptis. Takr æn lot konon-
 ger. annær malsæghandin. þripie allir mæn. Nu
 biupær biscopær bref oc beþis brewa fæ wil hin æi giwa
 innan nat oc iamlangæ þa bōte fivratih i markr þær
 ær biscopær malseghandi at. ¶ Nu giwær biscups læns- XVI
 20 man bonda sak fore helghodagha brut. ællæ sighr
 han giort hawa apalwærknæt a hælghom dagh.
 ælle oc han hawær brutit sættan fastodagh oc skiwa-
 þan. oc æru þær twægge manna witne til. þa ma han
 þæt dylie mæþ tio mannom. falldr at epi bōte þre mårkr
 25 oc þo wari witnin saklōs. Nu sighr biscops læns-
 man skriptapan man i kirkio wara gangin. þær
 vte atte stande. ællæ att køtt i skript. ællæ samwa-
 ru haft mæþ banzsettom^{88a} manne. ællæ mæþ wiskypli
 farit. oc æru twægge manne witni til þera mala
 30 nu ero opp saghp. þe witne agho a þingi witnes. þa
 wæri sik mæþ tio mannom. Falldr at epi bōte þre mårkr
 oc witnin wæri saklōs. fori allom mannom i þæsso mali.

- 10v. Hwarghin a biskops lænsman lagh ælle penninge vtan han hawi rættten malsæghanda fori sik. ællæ twægge manna wittne. Gittr bondin laghin gan- git warin þa witnin saklæs. J allum þæm malum som biscopær a til kieru þa wari æ witnin saklæs hwat 5
- XVII laghin fylles ellæ felles. ☉ Nu bæriez³⁴ men vm hæl- ghan dagh swa at manhelghin skarpez antwægge mæþ fulsarom ællæ drapom þa takr biscopær þre markr Gittr han wart sik fori malseghandanom þa wari warpær fore biscopi. Fallz fori malseghanda. þa bôte biscope 10 som før war saght. Bærie twær þrir ælle flære men æn om helghan dagh þer bøtes æi vtan enunga bot fori hwat þet ær þremarka sak ællæ sæx. Hwar som dreppr man vm syknæn dagh bôte kirkunni^{34a} þre mar- kr. Drepa twe ællæ flære æn man om syknandagh 15 þa bötin allir þre markr biscopi. Drepr man annen om helghan dagh bôte biscope sex markr. Drepa fle- ri en man om helghandagh bötin alli sex markr. Drepr man fapur ælle mopur. husfru ælle nokon innen siængeralster. bôte biscope sæx markr æn þæt 20 war om hælghan dagh giort swa oc æn þæt war om syknæn dagh giort. Drepr man prestær ælle klærk ælle sarghr fullom sarom vm syknendagh. þa bøtr han kirkiu sæx markr fori banzmal. oc þre markr fori manhelgh hans. Drepr vm helghan dagh þa økis 25 þær til þre markr. alle þe sik gite wart fori rettom malseghande. þe sein alle warpi for allom þæm þer
- XVIII a tala. oc þer atti bot att. æn han fiöllis. ☉ Nu kan kirkiu garpær nipre liggia. þa a biscopslensmandersokn sin til nempnæ ero barlip a kirkiogarpe oc witna 30 swa sin. þa bötins þre markr fori hwart lyp til pry eru. swarr^{34b} fori sik oc sitt lip oc sokn wari saklæs

Nu er swine smugha a kirkio garpe þer fæ ma in løpe 11r.
 ællæ ær huffr af fallin ælle loka nipær fallin. þer ær þrig-
 gie øre sak at giældi. þæn þet til ær. oc sokn wari sak-
 løs. Nu stiel bonde af aprom i kirkio ællr i kirkiogarpe
 5 þa ma þer hwar sin þyuff taka oc þyuffr bôte bisco-
 pe þre markr fore kirkio friþ. oc brutin bôte han epte
 lanzlaghom. æi a han þær friþ hawa þy at han Bret
 gen samo kirkio. ● Nu six vm sakir þe biscopær a af XVIII
 epom taka æn þe atrgans warþa. fori ensmanz ep a
 10 han þre markr æru fleri i epe en æn þa takr han
 sex markr þre mark af epwiti oc þre markr af hv-
 wzmanne. Ganges flere epa iwir sama mal. ganx-
 eþr taxepþ pingwine^{34c} oc bryz ep atr þa giælden alle
 enonge biscops bot sæx markr af huwzmanninom
 15 þre markr oc þre markr af epwitino æn þe saman
 halda. skilias þæ at þa bôte hwar þere sex øre. þer til
 epwiti hawer³⁵ fylt þre markr. Sipen swa ær fylt þre
 markr af epwiteno. oc þre markr af huwzmanni-
 nom. hawi ængin wald at qwelie mer han ællr epwi-
 20 ti hans. Gitr epwite warit sik fore howzmanne þa
 bôte howzman sex markr. Hwa som ep ganger oc
 bryz þen eþr atr. þa gange boten in til huwzmanz i
 biscops sakinne oc huwzmannen gange in til epwitis.
 Hwar som til þinx kombr sighr sik ep hawa giort
 25 oc fylt oc wil þær mæþ winne sin delobropir. oc dæmis
 þet ogilt. þa bôte þre markr. æn ei ær epwite til er ep-
 wite til þa bôte þre mark oc þre markr huwzman.
 oc gange vnde skript. hwat heldr han sorit hafr ælla
 ei. Gangr uwrmaghi ep minne ær æn femptan ara
 30 ælle oskripeþer man som oleidr er i kirkio. þen eþr
 er ogildr. oc kirkian takr sex markr. Gangær man
 twa epe om en dagh wæri þen eþr ogildr snimermer

11v. gangin war oc takr þær kirkia sæx markr. Dømis
 epr opp aff domara ællær laghmanne oc pryzkas bon-
 de wipr oc wil hwatte wæpia ællæ warpæ oc æi domin
 standæ ællæ ræt giøra. kombr kirkiø formanz bræf til
 hans och maner han ræt at giøre gen domara wæpie 5
 ællæ vndi skript ganga. wil han hwarke giøre vtan
 gangr i kirkiø sipen hanom forbupit ær oc gior messo-
 fall. þa bôte þre markr fore første mæssø fall³⁶ swa fore an-
 nat oc swa fori þripie. æi warþr þæ bot mere þo at mes-
 so fal sein flære. þa æn han wæghr kirkiø kyøt ato 10
 þa wari sakløs. Dømir domara nokon fallin oc vn-
 di skript. oc takr kirkian þær af peninge. oc dømir
 domare þæn sama sipæn warpæn oc annen fallen for
 sama mal. þa skal kirkia þøm peninga sina atr fa som
 warþr dømis oc giwa han lipughæn fore skript þæ atr 15
 standr oc take peninge sine opp af þem þa fellis oc do-
 mare bôte þre markr fori domwillo sine. af þem þrim
 markom takr biscopær twa markr aff. oc konunger
 half mark. oc half mark þæn warþr dømis. Hawær
 laghman swa dømt. þa bôte han sæx markr. af þæm 20
 sæx markom takr biscopær fiura markr. oc ænakonungær
 XX oc ena þæn warþr dømis. ☉ Nu brytær klerkær wip læg-
 man hwæria handa sak þæt hælzt ær. þa a bonde kal-
 la klærk fori hans forman þæn kirkionne dom hawær
 Briter lekman wipr klærk þa kieri þæt a þingi. læk- 25
 mannin a þe kiero swara æntwægge mæþ laghom ællæ
 lagha botum. Bryte oc kirkionne hion a annat folf.^{36a}
 ælla oc annat folf til þere. þet a vndi lanslagh stan-
 da hwat brut þæt hælzt ær. Swa oc³⁷ æn mæn dele wip
 kirkiø vm iorþ. æ hwat iorþ þæt hælzt ær. þa a vndi 30
 lanzlagh standa. oc vndi konunx dom oc laghmanz
 skilu. alle stapy þer biscopær wil æi bonda ræt giøra. þær

a bonde for sin konung koma. alle iorpe delur oc alle 12r.
 iorpe awærkan hwat þæt warpr klerke ællælækmen þæt
 a æpte lanzlaghom stande. ¶ Alle agho i guzfrypi wa- XXI
 ra oc þe helgho kirkio. þer guzlikama fylghia oc þær ero
 5 i flok oc i faronøte mæþ. hwar som þen fryþ bryter hwat
 þæt ær vtan kirkio garþ ællæ innen þa ær þæt swa gilt
 som þæt ware giort i kirkio sialwre. oc þo hwært æpte
 sinom brutom. fa þe dela annar sighr i þæm fripi skapa
 hawa fangit. annar nekar. witin þæt tolf mæn þe þæ
 10 nempne bapir. þe tolf skulu waræ aff samu sokn.
 hwa som stiæls til taka wars herra likama sipæn honom
 forbupet er. bote biscope þre markr. ¶ Jwir þæ mal nu XXII
 opp telias þa agho bape næmpd rapa krona oc kirkia
 Briter man friþ vm sancte lawrænza dagh. Drepr
 15 man ællæ sarghr. Sanctæ Eriks dagh oc woræfrughe-
 dagh þan øwra. ælle skerþorsdagh til vpsala farandi.
 þær wærandi oc þæpen farende. þa bote tiugho markr
 kronunne. oc tiugho markr kirkiunne fori friþbru-
 dit. Brytr nokor friþ vm fyrro mario mæesso i sikt-
 20 num. ællær þa biscopær wighr kirkio þa bote samalund
 þæn friþ nu ær opptaldr gangr in vm aptonsangx ty-
 ma a aptninom oc vtt om annan dagh þa daghfulgit
 ær. Agho bape næmpd at rape krona oc kirkia æn æþ-
 sære bryz i kirkio ællæ kirkiogarpe. hwat mæn hittis
 25 satir ællæ o satir. ællæ a kirkio wæghi. til kirkio ælla
 fran farande æn swa ær at þøm før a skilde. Hwar oc
 som man warpr af kirkio draghin nöpoghr ælla
 af kirkiogarpe. Hwat illgerningis manne þæt hælzt
 ær. vtan han hawi brutit gen þe samu kirkio som han
 30 ær þa innen stadder. þa takr þer kronen tiughu markr
 fori friþbrut oc tiughu markr kirkiæn æn gerþin ær
 lius oc oppinbar. þa æn giærþin ær æi oppinbar. þa

12v. raper halwi næmpd hwart krone oc kirkie. Fellis
 þan som sakin gifs. þa skiptis friþbrut som før ær
 saght. oc alt at eno sæx markr fori banzmalit. oc
 sin kost takr³⁸ biscopær æn skiere skal kirkio
 ælla kirkiogarþ. þa æn manhælghin ær skarþeþ 5
 i kirkiogarþinom þa bætis þæt æpte lanzlaghum oc þo
 sæx markr fori banzmalit æn þæt giort ær i kirkio
 ællæ kirkiogarþe. J næmpd þere som þæssi orþ hœra
 til som nu æru opptald skal konunx lænsman oc
 biscops baþe wipær wara oc æi annær þæra at ænost 10
 Ok rape halwi næmpd kronæ oc kirkie. oc halwi
 rape þæn þe fællæ wilie. Nu ær talt vm kirkio balk
 krister oc kirkie wæri war hialp. Amen.

Her byrias kununx balkær ok telies i hanom 15

flocker tolf.

- i ① Huru kunungr a wæliæs oc takas.
- ii ① Vm ærix gatu.
- iii ① Vm konunx wighelsi. 20
- iiii ① Vm orette hæmpder
- v ① Vm hæmsoknir.
- vi ① Vm kvinne friþ
- vii ① Vm kirkio friþ oc þings friþ.
- viii ① Vm hamblen. 25
- ix ① Vm epsøris bœtr.
- x ① Vm konunx læpung oc hans skipwistær.
- xi ① Vm Ropsins vtskyldr.
- xii ① Vm varþhald.

I **N**v þorwa land kunung wælia þa skulu þry 30
 folkland fyrsto konung taka. þæt ær tiundæ
 land oc attunda land. oc fiæþrunða land. op-

planda laghman a han wip vpsalir fyrst til konunx 13r.
døme þær næst hwer laghmaper eptir³⁹ adrum. Svþær-
manne. Østgøte. tiuherepe. væstgøte. nerikie. oc vest-
manne þe agho han til krono oc konunx dømis skilia.
5 landom rapa oc rike styre. lagh styrkia oc frip haldæ-
þa ær han dømder til vpsala opa. ● Nu a han erix ga- II
tu ripæ. þe agho honom filghia oc agho þe hanom
gislæ settie oc epa swæriae. oc han a þæm lagh giwe oc
frip at swærie af vpsalum agho þe hanom⁴⁰ filghia
10 oc til strængines. þær agho supermen wipr taka. oc ho-
nom mæþ grup oc gislom mætæ oc filghia. þær skulo
østgøte honom mæþ sinom gislom mæte oc filghia ho-
nom genom land sitt oc swa til mipian skogh a ho-
lavit. þær skulo smalænninge honom mæte oc fyl-
15 ghia honom til ynæbækia. þær agho hanom wæst-
gøte mæte mæþ grupum oc gislom oc fylghia swa til
romonda bopa. þær skulo honom nærikkæ mæte oc
fylghia hanom genom land sitt oc swa til ophøghæ
bro. þær skulo hanom wæstmæn mæte mæþ grup oc
20 frip. oc filghie hanom til østens bro. þær skulo mæte
hanom opplændingie. oc filghie til vpsala. þa ær þan
konunghr til land oc rikiz laghlika komin⁴¹ mæþ vpswe-
om oc supærmannom gøtum oc gutum oc allum sma-
lændingiom. þa hawær han ripit rætte eriks gatu. ● III
25 þa a han af erkibiscopi oc lybbiscopum til krunu
vighes i vpsala kirkiu sipæn ær han skildughr konungr
vara oc kronu bere. þa aghr han vpsala øpæ oc dula-
drap oc dana arff. þa ma han pienastamannom sinom
læn giwa. Varþr han gopær konungr. þa late gup han
30 længe liwa. ameN.

Þæssin mal ero konunx epsøre þa han takas skal oc
aldra høxto hærrannæ i swerike. þæt ær þæt førstæ

13v. hwar som hempnis a annan oc annar giorþi gierþina. þa skal þæt hvndaris nempd wite wat hælder han hempdis a annan oc anner giorþe gerþina ællr annar skielnæper kom þere mellom. þette er annat Hwa som hempnis⁴² a grup oc giore sett. swa oc hwa 5 som hempnis a gior lagh oc gangin. ællær a laghatilmele. þæt a oc hundaris næmpd wita hwat þæt V sett war æller æi. þætte ær þripia. ☉ Riper maper hem at androm oc gior hanom hemsokn hwat som þe eru æn ælle fleri oc þes viliandis hanom skapa 10 giora ælle nokrom i hans garþi. þett första þe i garþkoma. sarga sla tilbloz. æller drepa ælle basta oc binde þæn saklæs er. þa hawa þer allir konunx ep-søre brutit. oc ær þer hwar huwzman fori pik[!] þær læggies alle biltughir oc þere bo til skiptis. Nu kan 15 swa vara at þe ripe i garþ oc ængin skapa giort gita vtan brite hus hans. dylin mæþ epe atrtan manna ælle bötin sex markr. þy at þær ær høtt mæþ lilo bött. Nu kan þan falla som fang biupær þet ær þen hemsokn gior warpær han slaghin sargaper ælle drepin 20 innen garþ oc grindestolpa. liggi vgildr. Nu kan þæn som æi ær bondans hiona søkia bondans garþ fori owinom sinom i þrangom. þa agho hans arwar æn han drepin warpær ælla sar bo skipte oc botr taka hin bipin i friþ som iorþena atte. Nu hittes men satir i 25 garþe oc skilias osatir. æn þo at giærþ kome þæra mellom. þa er þet æi hemsokn vtan han gange af þem garþe oc i annan far sik wapn ællr fylghi ganger atr oc gior til hans fulle gierþ þa ær þæt hemsokn Rindr man at garþe fore sinom ovinom skiter til 30 hans ællær kastar far han skapa i garpinom ær stadder þæt ær hemsokn. Giørs landboa hemsokn swa

at epsørit bryz a hanom sielwom antigigæ *mæþ* sarum 14r.
 ælle drapum. þa a han bôte bo skipta oc i friþ bipie.
 Bryz epsørit a annan æn a landboan siælwon þa
 aghi þæn boskipt epsørit er brutit a. oc þen bipi i friþ
 5 iorþina a. þætta er þet fierþa. ☉ Takr man kono *mæþ* VI
 wald syniz asyn antiggigæ a henni ællæ hanom þe
 han giorþe henne ællæ hon hanom. ællr ær þæt
 swa ner by ælle wægh at hœra ma op oc akallan
 warþr þet laghlika skierskutat þa a þet hundaris
 10 nempd wita hwat þer ær sant om. Takr man ko-
 no *mæþ* wald oc warþr takin ællæ fangin a ferski
 gierning oc witne han tolf men þer til þa a han vn-
 di swærþ dōmes. Takr man kono *mæþ* wald. drepr
 kona han i þy oc witne swa tolfmen liggig ogildr.
 15 Takr man kono *mæþ* wald rymir af land *mæþ* henni
 warþr han laghlika wnnin til walsgierninge þa a
 han aldriþ friþ fa før æn konunne festeman bipr
 fori hanom. ☉ Sitr man a kirkio wægh ællæ þing VII
 wægh fori androm. drepr sarghr ællæ bloþwite slar.
 20 han hawær brutit konunx epsøre. Kombr æi drap ællr
 sar ælle bloþwite þera mellom. þa ær hœt *mæþ* engu
 bœt. skil þæm a a kirkiowægh æller þinxwægh æi [af]⁴³
 langi awnd vtan brapom gerningom þæt ær æi konunx
 epsøre. Fara men fra kirkio ællær þinge fara til sin
 25 win æller pennings øls. ællær annan stap oc æi genste
 hem. sæz fore þem forseti oc fa skapa þær ær æi kirkio
 friþ oc æi þinx friþ brutin. ☉ Takr man annan leþir VIII
 til stok huggr af hændr ælle fœder þet ær konunx ep-
 søre. vtan þæt komi i wapne skipte. Gior kona ellr
 30 huwrmaghi þilika gierningar. bœten *mæþ* laghabotum
 æi ma kona ællær uwrmaghi friþ flyia. ☉ þæssi mal IX
 wi hawm nu optalt þe ero konungx epsøre oc aldra

14v. høxto hærramanna i swærike. Hwa som þær brytr amot han hawær fori giort allu þy sum han a owan a iorþenni. Swa mange sum þe eru oc swa lanzwist oc biltughir læggies vm alt rikit oc aldri i friþ koma fyr æn þæn biþr fori hanom som 5 han bret til. Nu ma ængin annars forgera æi fapir suns æi son fapurs. æi broþir broþurs. ællr ængin annars forgiora. skiptis aldra þera luttr fyrst bort⁴⁴ af saklæsir eru oc taki hwar sin lut sum han a i bonu. Sipun hans lutr som brutlikr ær skiptis i 10 þri æn lut takr malsheghanden. annæn konungin þripia allir men. þaghr þæn biþr fori hanom sum han hawær brutit til ællr þæs arwi þa a konungær hanum friþ giwa. oc han løsi sik i friþ wiþ konung mæþ fiuratighi markom. þa þæssi næmpd skal næmp- 15 nes þa skulu þær bapir wiþr wara oc ia wiþr sighiæ þæn til kierir oc þæn sakin gifs oc þe i þa næmpd nempnas som þe bapir ia wiþr sighiæ. Hwilikin som þe tolf wærie mæþ sinom epe han ær warþr. Hwilikin þæ fellæ han ær feldr som fœrr ær saght. æ hwar 20 men hittes satir oc skillies osatir þær ær æi epsøre brutit. Hwa som þæn man husar oc hemar biltughe er laghþr oc sorin. ena nat. bôte þre markr. hise han flere netr. þa bôte fiuratighi markr ællr wæri sik mæþ þre tylptom epe. Hwa som byltughe 25 man hysir ælle hemer innen þen dagh honom ær X laghþr til þæss han ryme skal wari saklæs. ☉ Nu biupær konungr lip oc leþung wt. biuz vtt rop oc rett. þa skal nempna hampn oc stampn oc styriman ok hassætæ alle oc han skal biupæs a kyndilþingom 30 oc stepiess a lipstempnom. Vm alla konunx vtgiærpir þa skal buþ fiughrtan natom fœrr koma. þet er

laghaleþungr fiughur skip af hundari hwariv 15r.
 wil konungr siælfr vtrikis fara ælle herr sin vtt
 senda rape sielfr hwro lenge han vti will wara. oc
 epte þy warþr han leþung vt biupe han wil sialfr
 5 vti wara. þætta þup ær i fyrsto skipwist. Sitr han
 qwær oc wil æi sielfr vtfara oc æi herr sin vtrikis
 senda þa ær laghaleþungr atta pund oc atta spæn i
 hampno hwarre at fyrsto skipwist i tiunda land
 oc attundæ lande epte vpsale spanne. i fieprunda
 10 landi epte enikøpinx spanne. J andre skipwist þa
 agho wara sæx pund oc sex spen. tua skipwistir sku-
 lu mæþ penningom vtgiøras fiuratighi markr i hwart
 skip. þessa skipwistir skulu iwir all þry folkland
 ganga. slikt af markland iorþar som aff wighom
 15 manne vm þry skip. þet fierþa skal gioras vt at man-
 tali af bondum oc bonda sunum. leghodrengiom.
 oc løskemannom. þen kallas moghande man som tiu-
 ghu ara ær han skal i allum vttskildum stande þær
 til kunungr han vnden takr. Nu skal skipwist vt-
 20 giøres oc i konunx vistus føres. nu skal maþær wara fo-
 re hampno hwarre oc æn fore attonge hwariom
 sliken attonx men wilia taka. æi skal han wara
 fatokære.⁴⁵ æi skal han wara fatøkere æn þen er
 nio markr⁴⁶ kost a ei oc witwillinghr ællr uwrma-
 25 ghi oc þø en vm ar wert oc lensmaþr fore hunda-
 re allo ællæ hans wist vmbup hwilikin þere þæt
 latr. bôte þre markr. einæ þøm lenit hawær. andra
 hundarino þripio tekkiomanninom alle agho þe
 skipwist oc spannamale oc andra vtgiørpir giø-
 30 ra som bøndr eru. Wari þen bonde som skipwist
 oc spannamalæ orkr giore. þen æi orkr þet. wari
 han leghodrenghr. oc giori vtt fiura ørtoghr vm arit.

15v. Nu koma þe *mæþ* vtgerpom for konunx wisthus. þær a attonx maþr fori standa. oc hampnomen allir. wil æi bonden ret giøra fori rettan stemnodagh þrim daghom firra æn skipwistin skal vt ganga. Ok myæta twa peninge vtt fore æn aff hanom. oc swa 5 konunge fulnep fa. Swa ær oc wm spannamala kornspan oc maltspan oc swa vm ættægiæld þæt ær þretighi markr. Æ hwar vtgerpir skulu aff mantali giores. þer skal hundarit alt aff mantali iamføres. Nu skal kunungr hawa fivghur nõt 10 aff hundari hwarior. feta ko ællæ komikit nõt. hwar fierpungr sitt nõt. sæx bondr ett far. hwar bonde fiughur fang hæ ællæ fiura peninge. hwar bonde ett hønæs ær æi hønæs til þa æru tve vm lamb ett ælle kip ælle gris fore et hønæs. oc ena gaz fore þri 15 hønæs. þæn æi affr hønæs. Nu kyære tekkioman. sighr sik æi fulla vtgierpir fangit hawa. attonx maþær sighr sik fult hawa utgiwit af attonge sinom oc swa sammæ hampnomen *mæþ* hanom. Fyllir þæt *mæþ* atta attonx mannom oc lensmanne oc wari 20 sipen saklæs. æi ma attonghr lagh fori sik biupa æi oc ferpunghr. ælle halft hundare alldra sipzt hælt hundare ma lagh fori konux vtgierp giwa. Nu agho bønðr fulnep fori kirkiu iorþ gioræ. foriswa mikit kirkiu bol ær. þæt ær mark land iorþ- 25 ar vndi hundaris kirkiu. oc half mark vnde tolfte kirkiu. hawær kirkiu mera frelst stande þet fore bondanom oc wari saklæs. Sitia landboa qwerrir þe retlika agho vtgiøre ællæ þienesto mæn ællæ andre 47 þe bønðr kunno æi 30 rett af fa þo at þe krewin þet fore garpe hans. þa aghe konungr wald at lata taka af garpe

pera hwat han wil for þe vtgierþ oc sakøri mæþ 16r.
 þæt er þre øre for vitenæ oc þre markr fore hamp-
 nona. Sitr attongr qwær. sakr at fem markom. fiar-
 pongr at ti markom. halft hundare. xx. markr.
 5 allt hundare. xl. markr. oc skipwistine fulle. þe
 bot liggir til konunx borþ. æ hwar konungær far fullt
 þa wari bonde sakløs. E hwat vtskyldr þet ær hælzt
 hwat þet ær skipwist spannemale ættægierþ. nõt.
 far. høn. hø. þa skal lensman ælle hans bup fore
 10 wara. oc atta attonx⁴⁸ men þe skulu ække bort fa-
 ra før æn tekkimen hawa fult fangit. þe skulu wi-
 ta hwar som vtgiort ællr hwar qwær sitr. þæn a
 sakløs wara þær þe werie. þæn ær oc fallin þer felle
 Fellis fierunþgr⁴⁹ fore nõt. bôte þre markr swa
 15 oc æn anner fellis bôte þre markr. þæm takr tek-
 kiman. Fellis man fore far ett bôte þre øre. Takr
 tekkiman. fellis fore høn. ællr hø. gielde twa pen-
 ninge fore en. þette skal alt vt takas. Sighær tek-
 kiuman þet ware ogilt som hanom føriz⁵⁰ fari hem
 20 at sakløso oc hente annat bettere. æi ma kirkio
 weriande nempnes fore konunx vtgerþir. Nu
 konno konunx vtgerþe ei i rettom stepnodagh
 kome. þa er þer forfall fore. Ætt þett þe ei bup
 fingo. þripie^{50a} at þer ilt wæþr fingo swa at færsl
 25 spiltis en þe hona ut færþin þet skal lensman fil-
 la. oc attonxmæn mæþ epe sinom. Sitær alt vndare
 qwert. søke folklanz herra mæþ tolf folklans
 mannum vt. xl. markr. oc skipwistine mæþ. Swa
 gange kununx vt gerþ fram. Gup giwi hanom
 30 at got gaghn. ☉ Þætta eru ropsins vtskyldir XI
 atta markr smørs hwar þen sitt eghit brøþ ætr
 oc ørtugh peninge aff hwariom bondæ fore ping-

16v. lamba. oc tiu markr at ættægiæld aff hwarrio skip-
 laghi. sæx lipspunt humble⁵¹ af hwarrio skiplaghi.
 oc mark aff hwarre ar. æn þe heme sittie fori le-
 punxlama. fara þe iwi haff *mæþ* lepunge sinon wa-
 rin þa lipughi fore lepunxlama. æi wærin þera vt- 5
 gerþir flere. Nu er skipp vt i leþung gangit oc
 vtan warþ oc wako komit. stell þer man as⁵² ad-
 rom ællr renir ællr brytr iwi lanzlagh hwat
 sak þet hælzt ær. þet a wara halwo dyrra at botum
 æn þet heme giørs oc halwo leghra at epom oc wit- 10
 nom. Nu warþr þen sandr at gierning þa bötis sak
 i þrea þriþiunge. Takr ein lut styreman. annan
 malseghandæ. asseta allir þriþia. warþr þer man dre-
 pin ællr hoggin follom sarom. þer aghr konungær
 fiuratighi markr fori friþbrut sin. Nu kan þætte 15
 settes før æn þe hem koma. oc kan sipen þæt mal
 deles. þa a þett wita sett oc böt *mæþ* stiromanne si-
 nom oc assetum sæx. warþr þet æi sætt før æn þe
 hæm koma. stande þa fore *mæþ* lanzlaghom. ællælagha-
 botum. Kastar man annan *mæþ* wilie wærke vtbyr- 20
 þis oc ær witni⁵³ twæge manna til. bôte þre markr
 firi þet borþ til lanz wæt. oc sæx firi þet borþ til hafs
 vet. Gørs þet *mæþ* wapa. wæri saklæs. Gior stireman
 asighling aprom bôte atr skapa oc *mæþ* þrea markr
 Renir man hampn af aprom⁵⁴ bôte þre markr. Gior 25
 hanom mere skapa. gielde atr fullom gieldom. Alli
 agho hampn fori konunge ryme oc swa fore biscope
 oc iarle ælle formanne þera sum konungær haffr
 XII fori sik. ● Nu takr styreman warþ fore bryggio
 sinæ. warþri warþe skoren⁵⁵ bôte sæx øre. kan sipæn skapa 30
 i skipi warþe vtan af syo. ælla innen aff lande. bôte
 warþmaþr skapa atr. oc *mæþ* þre markr. æn þen warþr

æi fangin som skapa giorþe. þan bôte oc þre markr 17r.
 warþ^{56a} fellir som stireman til warz nempnir. oc ska-
 þan atr som fir er saght. Nu wentir man her a land
 sitt. þa wilie þe warþ vt settie til landgömo sinæ.
 5 bye warþ. stranda warþ. oc bôte warþ. fellir bya warþ
 ællr warþr skurin i þem warþe. bôte þre øre. þet er
 sak biamannæ. Fellir man stranda warþ. ællæ sko-
 rin warþr þre markr bot at. takr ena konunger.
 andra skiplaghit. oc þripio takr han i warþi skær
 10 warþr æi skorin oc fellir þo warþ. þa takr þen
 ena mark som i warþhældino er *mæþ* hanom. Nu fellir
 man bötis warþ. ælla skorin warþr i þæm warþe. sæx
 markr bot at. þæt er konunx æn sak. nu kan skapi
 koma genom þæssa warþa nu ero vpsaghþe þa ær þet
 15 wizorþ þess warþin haldr wita þæt *mæþ* twæm mannom
 þerr han hørþo þa han laghlika øpte þry hærr opp
 orkar han æi þøn witne. þa bôte fiuratighi markr
 æn herias þær oc brennis. giors ængin skapi wari
 saklæs þa. Ængin ma oc annæn i warþ fori sik setie
 20 vtan han swari sakum fori þan han fori sik settr
 swa sum han sialfr swara skuldi æn han i warþe
 bryte kunne. bønder oc bolfastemen agho i warþ nemp-
 nes æi ma kona i warþ seties oc løse man aff bôte
 warþ. qwæls þæn aff konunx manne sipæn fori warþ
 25 þa taki witni aff þøm sipan til kom. wær han þæn
 wari saklæs. Falz han bôte som før ær saght. stran-
 dawarþ a haldes til sol er opp gangin. sipen a han
 laghlika til sighie þæn nest hanom skal warþ halde
mæþ twægge manna witnom. oc sipen gange warþ
 30 sum buþkafle. þætta ær forfal þera warþ skulu hal-
 da. Liggr han i sott ælla sarom. ællæ hawær døpen
 warþnep fori dorum. ællr kallaper aff kununge.

17v. ællæ ær ælldr høghre æn hawa þorff ællæ ær a fæti fearsins. þæssi forfall nu æru saght. skal han wita mæþ twem mannom oc sialffr han þripi oc wari sipæn saklæs. Fallz at witnom þa bote bot epte py fyr ær saght. hwaræ bot æpte brutom. Swa lyctes kununx balkær 5 at roþe ret. kunungær aff hymiriki gøme os alle slæt.

Her byrias erfe balkær ok telies i hanum flokkær fem oc tiughu.

- i ① Huru man skal laghlika konu feste. 10
- ii ① Vm brullops gierpir⁵⁶.
- iii ① Vm Gifte mal.
- iiii ① Vm morghængief.
- v ① Huru kona forwærkar morghongiæf sinne.
- vi ① Huru man warþr i horseng drepin. 15
- vii ① Vm þæ giptur ær barna goz ær firi.
- viii ① Vm hæmfilghær.
- ix ① Vm Giæfær oc kōp innen sangær alstær.
- x ① Vm skipti þær hion skilies barnlæs.
- xi ① Vm Bryst arff. 20
- xii ① Vm skild arff.
- xiii ① Vm Kullær arff.
- xiiii ① Vm Bakarff.
- xv ① Vm Jamnæþa arff.
- xvi ① Vm Nipier arff. 25
- xvii ① Vm Ofsinnis arff.
- xviii ① Vm Skōt arff.
- xviiii ① Vm þrela arff.
- xx ① Vm Rantakne kunu barns arff.
- xxi ① Vm Biltughe manz arff. 30
- xxii ① Vm Lighris bōtr.
- xxiii ① Hwru barn skal faþur witæ.

xxiiii ☉ Huru frillobarn erwiz.

18r.

xxv ☉ Vm giæld æpte døbæn.

ERfpe balkr byrias at giftemalum py at e
 5 kumbær æn aff twæm mapær af mannæ hwer
 af adorum[!] ængin tu kuma swa saman at æi
 munu skilias vm sipær æn lipær fra oc annar epte liwær
 aff siangær alstre byrias al arf.

Mapær skal kuno bipia oc æi mæþ walde taka han skal I
 10 fapur hænnæ oc næsto frændr hitta oc þera gop-
 wilia leta. Nu kan hanom wæl swaras þa a fapir
 wald festnepe fæ taka. ær æi fapir til þa ær mopir.
 ær æi mopir til. þa ær bropir. ær æi bropir til. þa ær sistær
 æn hon gipt ær. æi ma mø mø gipte. ær æi sistir til.
 þa ær fapur fapir til. ær æi fapur fapir til. þa ær
 15 fapurs mopir til. ær æi fapursmopir til. þa ær mopurs
 fapir til. ær æi mopur fapir. þa ær mopur mopir til.
 ær æi mopur mopir til. þa ær fapur bropir til. ær
 æi fapurs bropir til. þa ær fapurs sistir til. þa ær
 mopur brepir[!] til. ær æi mopur brepir[!] til. þa ær mo-
 20 pur sistir til. ær æi mopur sistir til. þa æru syzlunger
 oc bryplunga til bape iamnær a fepærne oc møper-
 ne. þa skal fepærne festninga fe taka oc æi møpærne
 ær nærmær af møpærne æn fepærne. þa a møpærne
 festnapa fæ taka. Hwilikin annan rænir festning
 25 bôte pre markr taki þæm þæn rænter ær festningæ
 mala. Hwa som gipte mø vtan rætz giptamanz
 loff. bôte fiuratighi markr ællæ witi loff aff ræt-
 tom giptamannæ mæþ atrtan manna epe. Nu ær
 fæstninga fæ takit þa skal han festa mæþ atta man-
 30 nom þa skulu þær fastar at wæra. fiure aff konon-
 ne halwom och fiure aff manzins hafflom[!]. þa ær
 fæstninga fæ bapæ laghlika borin oc wiptakin.

18v. Hwar som festninge fe ber a festninge fæ bôte pre
 markr ællæ swæri *mæþ* tio mannom at han æi wiste at
 festninge fæ war for borit. Nu kan mō sialf wip festnin-
 gefæ taka. þa bôte þan bot botina fæstningefæ bar vtan
 pere wilia þær neste waro. Hwilikin mō man takr 5
 mot fapurs wilie ælle mōpur æn þe liua hwat hon han
 takr til apalmanz ællæ loskæ læghe. þa wari mis-^{56a}
 kunnæ kona fapurs oc mōpur oc ænxe annars fræn-
 da ællæ giftemanz. Wil fapir oc mōpir hænne forla-
 ta sak sine. þa taki hon follan ærffpa lot. Nu delis 10
 þer vm hwat hænne war þet forlatit ællæ æi. þa sku-
 lu þet tolf men wita. Nu kan þøm mannæ hughr
 wændes ællæ konu. wilie æi þe festning halda. hawi
 þæn forgiort fœrningom oc festninga fæ oc *mæþ* þrim
 markom. Nu ær likt þera mal beggie hon wil æi þa 15
 festning halda. þa late hon han festnaþa fæ oc fœrninga
 oc *mæþ* þrea markr. festir man kono ær wipær fapir ællæ
 frændr þe næsto. ær æi kona siælf a festningostempno
 ællæ oc æi til wiz komin ællæ aldars aghi wald *mæþ*
 frendom sinom ne sigheste. oc þan man fest hafpe an- 20
 drom. bôte pre markr til þreskiptis. Nu ær kona
 siælf a festninga stempno skylis þy enost þera fes-
 ning at biscopær wil. han a skupa þæ forfall som þera
 II mellum ær. ☉ Nu rapær man til brullops i brul-
 løps time þa sankær han brupframmo oc brupmannom 25
 sinom sændir gen kono þere som hans ær festikona
 nu sins hanom festikona hans. Nu ripær han annanti-
 ma oc beþis festikona sine. oc sins hanom sum fyrræ.
 þa sendr han þripia timæ epte oc sins hanom þa som fyr-
 ra. bôte þa giftarman þre markr kœpgildar þa þre- 30
 skiptis. oc þre markr karlgilda taki bondin fore kost
 sin. Ænkiæ aghær siælf giffto sinne rapa. Nu ær festi-

kona synd^{56b} i prim brullops timom i iamlanga enom 19r.
sankke þa frendr flok sin oc taki festikona sine oc
hæte þa kona laghtakna oc æi rantakna. Hwar
hona renir aff hanom sipen bote fiuratighi markr.
5 Nu kan allt wæl varæ brupmen gen brup koma ok
brupframma þe skulu i fripi þit koma. oc swa þer wara^{56c}
oc þepan fara. misfyrmis þem nokot a þem wægh
þa a fapir oc frendr þer æpte søkie. Nu dør brup a
wægh vti.⁵⁷ atr lik til byar oc mæþfylghd hæenna. dør
10 brupgome a wægh vti. atr lik til byar oc mæþfylghd
hans. Nu kombr brup hem til bondansins þa ær hon
i wærnaþ bondasins komin. kan husbondanom ælle
husfrunne ællæ barnom þera nokot giøres ællæ androm
hionom þera. þa ær bonde oc husfru oc barn þera all i
15 hundrapa giældom æn þe drepin warþa oc i fyurati-
ghi marka giældom æn þe sar warþa. repo hion oc
all annor hion bondans ligge i twebote bape i sarom
oc drapom. ¶ Nu estir man liup oc bœpis giffæ mal III
aff skyldom mannom þa a þæn giptemalom rapa som
20 skyldæstær ær. Han a kono manne gipte til hepar oc
til husfru oc til siang halfre til lasa oc nykla oc til la-
gha þripiunx oc til alsz þæss han a i løsørom oc han af-
le fa vtan gull oc hemo hion oc til allan þen ret þer
vþplænsk lagh ero oc hin helghe erik kunungr gaff
25 i nampn fapurs suns oc þess helgha anda. Nu ærwir
bonde ællæ husfru frendr sine. ærwir bape iorþ oc løs-
øre þa aghin løsøre þapin oc iorþ aghi þet þera som
ærwir. ¶ Hindradax om morghin þa aghr bonde IIII
husfro sine hepra oc henne morghongiæff at giwa.
30 giffir han i eghnum þa skal han giwa mæþ fastom fullom
skielom swa mikit han wil. swa mikit som morghin
giæff ær swa mikit ma husfru bonda sinom atr giwa.

- 19v. *mæþ* fastom oc fullum skielom.⁵⁸ oc wari swa full þøn gief som bonde henne gaff þæsse gief nu er saght þa mago giwa hwat þe ero rikere ællæ fatokeri husfrum sinum. swa mogho oc husfrur þøm atr igen giwa V wari oc þet lagha giæf. ☉ Nu kan kona hor gioræ 5 warþr laghlika til wnnin þa^{58a} hafr hon forgiort morgingeff oc allo þy hon war gipt och giwin til. komber gielskaper mellan gipz manz oc ogipte kono oc venis þet til þem ælle þera þa stande fore *mæþ atærtan* manne epe. falldr at epe. bôte sæx markr til þreskip- 10
- VI tis. ☉ Gangr annars manz kona a bolstær oc bløyo i annare kono sieng warþr þer bar oc atakin. þa skal honæ til þinx føre. Felle tolf men konona som fangin ær. þa fellis hon til fiuratighi marka hafr hon æi peninge til þa bôte lokka sine øron oc næsar. 15 oc hetæ æ horstakkæ. Takt kona apra i sieng *mæþ* bonda sinom oc *mæþ* þøm samu witnom oc slar⁵⁹ hona þer i hel. oc felle honæ tolf mæn ligge vgild. Nu kan man annæn taka i siæng *mæþ* kono sinne oc slar han þær i hæl ællæ bapin þøm þa skal han þøm 20 saman fiættra döp oc qwik ællæ bapin döp oc swa til þinx føre þer skulu oc tollf men wita hwat þer ær sant om. Fellis þøn som drepin æru. liggin ogild. fellis þen som drap fellis til morgielde. Wræker 25 bonde bort husfru sine laghtakne oc takt i step andre oc i sieng *mæþ* sik leggr þa renir han husfru lasa oc nykla. Kieri hon þæt oc frendr henna þet hon hafr borit stol a stol oc renti hinnæ lasa oc nyklæ. þæt kallr vtskuzstolæ þer ær bot fiurati- 30
- VII ghi markr oc þa þreskiptes. ☉ Nu giptis kona 30 i karls bo giptis til lagha þriþiunx. giptis karl i kono bo. giptis til twægge luta. Nu gangær hon a

gipto andra oc barns ænne[!] feþerni ær *mæþ* hæne ^{20r.}
inne þa skal fœrr barna feþerne vndan skiptes⁶⁰ oc
taki þer fyrstonne tua lutina aff lœsœrum oc siben
giptes mannen til twægge lute i þriþiung⁶¹ hennæ.
5 Æro oc þrea giptor wari laghsamu hawi aldri æn-
gin wald at giptes i barnanne feþerne. Giptes
kona i karls bo oc æru þer barn fore þa skal oc vn-
dan skiptes⁶⁰ pere goz som fœrr ær saght. oc giptis
aldre kona i barnenne mœþærne. Skiptes þer vndan
10 fœr. Vilia þen bolagh legge þa hawin barnen wald
ællæ þera frendr bolagh læggie *mæþ* faþur þera ællæ
mœpur. *mæþ* bolax fastom þe skulu tolf wara. Nu ær
mœþær twegiptr oc ær ei⁶² fœr vndan skipt þa takr bonden
halft viþr twa konor. Æru þa þrea. æi far han þy me-
15 re oc taki slikt giptæ som giptæ. Ær kuna twegipt
oc æi⁶² fœr vndan skipt þa takr hon þriþiung wiþ twa
men. æru þe þrir æi far hon þy mera oc taki þer slikt
giptæ som giptæ. Nu kan bape faþir oc mœpir dœþ
vara rapin þa fore barna goz frendr þe nesto aff feþær-
20 ni oc annær aff mœþærne þen neste *mæþ* skyldesto witnom.
Kunno þe mellum sin dela þa gifs þem wizerþ goz
at rapa som betr kan oc betr will. æ til þess barn til
wiz koma. Dœr bonde lifr husfrun æpte rape hufrun⁶³
fore barne oc feþærne þær til hon giptis. siben hon giptis
25 atr. rapin þa feþernis frendr þe nestu fore barne oc
barna goz. oc æ hwar barna goz haþfr handa mel-
lom hwat þet ær faþir ællæ mœpir ællæ frendr þan
a hwart ar retta regning af þy gœræ fore nestom
frendom. ¶ Nu giffr bondi son sin ælla dottor giffr viii.
30 fylghe *mæþ* henne iorþ oc lœsœre. hawi þæt swa længe
som faþir oc mœpir sighia ia wiþ oc æi længær þy at æn-
gin ma annan quikkan erwa. æi barn ælla barnna-

20v. barn hwarte fapir ællæ broþir oc ængin annar skyldr man. vtan giwi hwar androm vt *mæþ* tio manna epe brister at epe bote pre markr oc pet aff hanom krefs. Nu giptir man son sin ælla dottor oc giffir *mæþ*-fylght bape af fepærne oc mōpærne. Dør sipan fapir ællæ 5 mopir kræwie sizkine sipan æpte lot sinom^{63a}. bœri þa atr giptine til skipt *mæþ* swornom epi oc taki þær⁶⁴ hwart þera lot sin. sistir oc broþir æpte byrþ sinne. Kan son ællæ dottir skipta bort lot sin ælla androm kost afhænda þa skal sipæn gipt til skipt ganga. þa stande þæt i lot 10 þess som fangit haffr oc forgiort ær innen i giptine oc taki fullan skiptis lot. ær mera giptin æn skiptin oc haffr han forhæffpat giptine. þa gielde han atr af

IX sino swa mikit i skiptær lotin bristr. ☉ Nu a bonde wald giwa husfru sinne til þrigge marka vtan morghongiaef. 15 swa ma oc husfru giwa bonda sinom. oc alt at eno morghongief atr æn hon swa wil. Nu aghr fapir oc mopir wald at giwa barne sino oc til þrigge marka æn swa mikit ær atr. at hwar son far pre markr. oc dottir tolf øre. ær æi swa mikit til þa gange gieff til skiptis alt 20 þæt bonden oc husfrun kœpes saman bape i iorþ oc lœsorum þæt kallas sianga kœp aghe husfrun þripiung oc bonde twa luti af bokœpino. Liuta þa þœn swa sielie som kœpa.gange þa a husfrune lot þripiung oc[!]

X luti a bondan. ☉ Nu kunno hion barnlœs at skilies 25 dør man før æn kona taki hwart þera siang æpte annat *mæþ* allo þy til hœrir. bolstær oc linlak hœffpa dyno oc aklepi. Liffir kona æpte bonde sin aghe i kirkio klœpe sin þe bœsto hældr æn þœn wærsto. þæt a wara stæniza kyurtil oc iwiklœpe howpdokr ække oc 30 þy mere at mera til æri. Liffir bonde æpte konu sine aghe først hest þæn .bœste oc wapn fræls þe han

ma wel til wighis mæþ fara. æn swa til ær. oc kirkio ^{21r.}
 klepe sin. ække oc py mere at mera til se æn nu ær
 saght. Dør bonde oc liffr husfrun. þa gange hestær
 sapul oc wapn hans til skiptis. oc husfrun hawi
 5 kirkioklepe sin oc siangh sina vtan skipte oc hint
 gange allt til skiptis bape þet bonde oc husfru at-
 to i lósorum. Liffr bonde æpte husfru sina. þa aghe
 bonde hestr oc sapul sin wapn sin oc siæng sine vtan
 skipte. oc hint allt annat gange til skiptis þøn
 10 bape atto i lósorum swa i hindradax gieff som i
 androm bom hwat heldr bonde dør ællæ husfru. Dør
 bonde ær æi barn æpte oc þan kombr til garz arwi
 wil skipte oc allo rapa. sittr hon wip swar oc sighr
 þæt sant ær. Jak war mæþ bonde minom skæmbr æn
 15 skulde oc wi wildom bape. Wæntir iak þæt at iak
 ær æi at mero kumin æn at skipt rætte. þaghr iak
 affr lut min aff rette skipt fangit. hus oc inwipiær⁶⁵
 oc kœp vkur beggie. þa wil iac sighiæ þæk til lasa
 oc nykle. Dør bonde ær barn ænkte. kombr þæn
 20 til garz arwi skipte oc rapa. swarar þa husfrun fori
 sittr. Jak ær mæþ barne oc byrpe bonda mins þa a
 þæt goz synes oc seas oc i iamnape hendr setiæs
 oc þo rape husfrun fœpo⁶⁶ sinne oc ligge þa stemp-
 nodaghr fore husfrunne manapæ stempnæ. þæt
 25 ær manapæ siv. fœpis þæt barn oc i hem kombr
 i siu manapom sipan bonden dœpær ær. taki þæt barn
 arff oc wrff þæt kallæ skindepe manep. Fœpis þæt
 barn oc i hem kombr atta manapom æpte þa bon-
 den dœpær ær. taki þæt barn arff oc wrff þæt kal-
 30 læ ytigia manep. Fœpis barn oc i hem kombr nio
 manapom æpte þæt bonden dœpær ær. taki þæt barn
 arf oc wrff. þæt kallar lagha manep. Fœpis þæt

21v. barn oc i hæm kombr tio manæpom æpte þæt bonden dōpær ær taki þær barn arff oc wrff þæt kallær senape manæp. Fōpis oc þy sennæ. þa ma æi horbarn ærwæ skipte. oc fülle sipæn husfrun hwat hon hawær forgiort af þy goz. Nu sighr hon mæþ barne hawa varit oc þæt forikoms. þa a hon þæt wita mæþ twægge kwinnæ witnom oc tio manna epe. Nu dele mæn vm bryllōps cost. annær sighr cost wara mere atgangin oc annær minne. þa hæl at swa mykin cost som han wipær kiænnis. ok ep 10

XI tio manna mæþ at kosten war æi mære. ¶ Dør bonde oc liwær barn æpte þa ærwir barn fapur sin oc swa mopur sum fapur. æ hwat þæt ær hældr son ællæ dottir. ær baþe æpte son oc dottir. þa takr systir þriþiung wip broþir. æru twa sistr oc æn 15 broþur þa taka þar halff wip broþur æ swa mang syzkine æru takr æ systur halwo minne æn broþyr. Liua barn æpte broþur. taka slikt broþur barn som broþir. oc slikt systur barn som systir swa ærwis alt til fæmpta manz þær hwart fō- 20 þis fram aff andro. æ mæn æt syskine liwær þaghr syskine æru all dōp. þa takr slikt systurbarn som broþur barn. Nu dør bonde oc ær æi barn æpte. ær barnabarn til taki þøn arff oc vrff ær æi barnabarn til oc hawa þo barnabarn. 25 barn æpte sik þa taki þøn arff oc vrff. oc hwarke fapir ællæ mopir systur ællæ broþir æn þo at þøn til sein. Nu kan son ællæ dotter ærwa fapur sin. liffr annars syskinis afkoma. þa taki þæt fullan sin lot. broþurs lot æn han aff brōþr vt- 30 komin ær. oc systur lot æn han aff systor fōdr ær. allt innæn fæmptaman. æi ma fæmpta-

man arff taka. þæssi arff nu eru opp tald þøn kalla 22r.
 bryst arff. Kombr aldre bakarff. ælla nokor annor
 arff þær innen mæn nokot liwær aff brystarffæ. Nu
 sighie frændr barnsins barn wara døtt fæt þa sighr
 5 han wip swar sitr. at barn ær quikt fæt. oc þæt barn
 þa myolk aff mopur spine syntis a horn oc har. þær
 ber æn kona twægge manna witne. þær kombr mo-
 þir at maghrarwe barne sino. Nu dør bonde liwær barn
 æpte kombr ærwinge til þinx oc liup bœpis. oc sighr
 10 Jak haffr fapur min ærfft. oc wil iak lot min wita
 skæra oc skipta fæpærne mino rapa. swarar þa broþir
 hans. wit attom fapur gømin oc gøþan þan baþe
 kunne aflæ oc gømæ. þæt ær okat rap at wi bapir
 afflin oc bapir gømin. þy at saman ær brøþra bo bæzst.
 15 Ne sighr hin Jak will skiæra oc skiptæ oc lot min
 witæ. oc fæpærne mino rapæ. gifs þa hanom wizorp til
 rættri lagha skipt. agho þær æi i flærum byum æn enom.
 þa taki ynxtæ syskine næst solo oc sipæn æ swa hwart
 som þæt ær gamalt til. oc ælzte fiærst. Nu agho þe
 20 i flærum byum. þa skulu fæpærnis frændr oc mæpærnis
 skipta hwarlom sin lot som þæ iampæst[!] kunno. þær
 agho mæpærnis frændr lut skæra oc fæpærne a skôte halda.
 oc mæpærnis frændr lot opp taka. kandr[!] þæt nokot siz-
 kine sipæn fore andro. þa agho þæt syzlungæ bryllun-
 25 ga wita. atrtan þæ som boskiptis fastar waro. hwat
 a hwars þæra lot kom. æru æi þæ til þa taki þøn nypi-
 um æro næstir oc kyni kunnæstær. oc sipæn ma sizki-
 ne a annat sizkine fasta binde oc æi fyrra. Haffr
 sun ællæ dottir ærfft æpte fapur sin þæt goz. þa fyl-
 30 lin sizlungæ oc bryllungæ boskiptis ep at hwar
 ræþ fullum sinon lot. oc sipæn wite þa fapir fang
 oc son fæpærne mæþ æpe atærtanmanne. at oklupræþo

- 22v. oc oklandopo.⁶⁷ Nu sighr han wara kandat[!] i fapurs daghom. þa witi þæt tolf mæn hwat þæt i fapurs daghom klandat⁶⁷ war ællæ æi. war þæt i fapurs daghom klandat. þa binde son fasta a rættan æghanda. war þæt goz æi i fapurs daghom klandat 5 þa witi *mæþ* fæþrnis witu som før ær saght. æ huro^{67a} mang sizkine i bo æru saman. krankas bo þæra ællæ bætras. gange a aldra þæra lot æ mæn þæ oskipt
- XII hawa sinæ mællum. ● Nu six vm skild arff. ær dōp fapir oc mopir oc liua sizkine æpte swa mang þæ 10 æru. Dōr sipæn ætt aff þæm sizkinom þær kombr broþir at arwe brōþr sinom æn æi ær systir til. ællæ systir æpte systor sine. æn æi ær broþir til. ær baþe æpte broþir oc systir þa takr broþir broþur lot. oc systir systor lot. oc swa ærwir allt þæt aff broþr ær komit 15 som broþir. oc swa oc þæn aff systor kom som systir. Allt til fæmpte manz æ mæn nokot syskine liffr. æi ma fæmpte man arff taka. oc taki systir i omeghnom æpte þy þæt giældr i bolbyom *mæþ* fasta witnom þæ som skildeste æru. æru bolbyæ flære æn brōþr æru. þa ta- 20 ki systir sin lot i bolbinum. þær skils siængar aldr som syzkine æru flære æn ætt. ærwi oc aldre kulldr kull
- XIII fōrr æn annær ær aldr dōþr. ● Nu ær dōt fapir oc mopir oc liwa barn æpte þæra[!] barn æpte baþæ 25 sundrkulle oc samkulle. nu dōr ætt aff samkulle ærwi þa samkulle þre lyti. oc sundrkulle fiærþung hwat þæt ær sistir ællæ broþir. æ hwat þe æru flære ællæ fære i kullinom. þæ fa æi mære æn fiærþung oc þø i vmeghnum æpte þy þæt giældr i bolbynom oc fult ær gen fullu. æru kullæ twæ. ær alt dōt æpte 30 annan þa ærwi kulldr kull. oc ængen annær man
- XVIII ællæ kona. ● Dōr barn oc liwær æpte fapir ællæ mo-

pir oc annæt þæra döt þa ærwi halfft fapir ælla 23r.
 mopir. oc halfft samsizkine. Dør enunge barn
 þa ærwi twa luti fapir ællæ mopir oc þripiung sun-
 der kulle. ær æi samsizkine til ællæ sundrkulle þa
 5 ærwi alt fapir oc mopir oc giwi ængom vt. ☉ Dæles XV
 wipr bape fapurs fapir oc mopir fapir. taki halfft
 hwar. Deles wipr fapurs mopir oc mopur mopir þe
 ero iampnærwæ. Deles wipr fapur fapir oc mopur
 mopir. ællæ mopor fapir oc fapurs mopir. þe æru all
 10 iæmpnarwæ. æ hwar som deles wipr aff fepærne oc
 mopærne bape iæm nær þær taki halfft hwar. æru
 æi bape iæm nær þa taki þæn arff þær næstær ær borin
 oc giwi ænkte vt aff. Nu dør man oc liwær æpte fapir
 oc mopir. haffr þæn man goz fangit mæþ afling æl-
 15 læ gipto sine. Dør han barnlæs. ærwi þa twa luti
 fapir. oc mopir þripiung. ☉ Dele mæn vm nypier XVI
 arff þa takr han arff som nypiom ær næstr oc ky-
 ni kunæstr oc byrþe sik til mæþ atærtan mannæ æpe
 oc giwi ænkte vt aff. Nu deles wipr fapur fapir oc
 20 fapur bropir. taki fapur fapir arff oc hin gange
 fra. Dæles wipær fapur bropær oc fapur mopir. taki
 fapur^{67b} mopir arff oc hin gange fra. Deles wiper
 fapur bropir. oc mopur fapir. ællæ mopur mopir
 þa takr mopur fapir arff oc hin gangin fra. Swa
 25 standr mopur mopir i arwi som mopur fapir ær
 þæt oc fapur fapir. ællæ fapur mopir. wæri lagh
 samu. Nu deles wipr fapir ællæ mopir wipr bropur
 barn ællæ systor barn. þa ærwi fæþrine ællæ mopær-
 ne. oc hin gangin fra. swa framt ænkte liwær af
 30 bondans barnom ællæ husfrunne. Liffir nokot aff
 þæm þa giwi þæm halfft vt som fyr ær saght. æn
 þæ æru samkulle. æru þæ sundrkulle. taki þripiung

- 23v. oc ærwi swa sunabarn som son. oc swa dottor barn som dottir. allt til fempte manz som aff þæm fopes. Nu warþr kone hærtakin mæþ afling bondasins. hon skal þæt lysa fore haptom oc skiparom sinom. kan atr koma barn oc haptar 5 oc bæræ hapter witne. þa a kirkinne[!] forman vt-læta mæþ tolff mannom þæm ælzo i þæ bygb æru. hwat þæt barn aghr arff taka ællæ æi. Warþr man siukr a skipum vte. næmpnir rættan ærwin-gie. dør þæn man. Taki þæn arff oc vrff. som bo- 10
- XVII þakarla witne beræ. ● Nu six vm offsinnis arff. Sæz allt i bat. man oc kona oc barn mæþ þøm. wæt ængin hwa fyrst dør ællæ senest. gang-ger þær feþerni til feþærnis. oc mœþærne til mœþærnis. Sætæes all i slæpa. bonde husfru oc børn. aka 15 allæ i wak ænæ. wæt ængin hwa lænxt liffr ællæ først dør. gange oc þær feþærne til feþærnis. oc mœþærne til mœþærnis. þæt kallar offsinnis arff. Brindr all inne. bonde. barn. oc husfru oc wæt þæt ængin hwilikit først dør. gange oc þæt feþær- 20 ne til feþærnis oc mœþærne til mœþærnis. Gangær herr a land. drepr oc brennir. wæt ængin hwar lænxt liffr. gange swa þæt arff som fyrr ær saght. Hwa som þæn drepr han ærwa atte. han ær skildr wip arff oc bote bot mæþ hundrapom mar- 25 kom oc fiuratighi. vtan þæt se mæþ wapa til komit. tolff mæn agho þæt wita hwat han hældr
- XVIII til arffs drap ællæ æi. ● Nu six om skøtsætu barn. affla man barn i løsko læghe oc takr man sipan þa kuno til laghgipte husfru þa takr þæt 30 barn arff oc vrff. som annet apalkona barn æn þø at kona ællr maþr hawi þæss i mellom

a andra gipto gangit. Festir man kono siukr 24r.
 ællæ helbryghþo mæþ fastom oc fullom skielom. þa
 han hafr før til frillo haftt. oc barn mæþ haftt. þa
 han hafr hona swa fest som nu ær saght. þa wa-
 5 ri barn apalkona barn æ hwat bonden liffr ælla
 han ær døpr. afflæs barn i festom^{67c} taki þæt barn
 arff oc wrff. Deles þæt oc sigr kona æi laghli-
 ka festa wara. þa fyllæ hon mæþ atta fastom. fiurom
 mæþ manne halw. oc fivrom mæþ quinne halw. þe
 10 agho swærie at þe þa wip waro þa han hono lagh-
 lika feste. ☉ Nu takr ofrels man ofrelse kono XIX
 festir oc wighis wip hone oc afflar barn mæþ hæn-
 ne. þæt barn a frelst wara. Nu takr frels man
 ofrelsæ kono mæþ lagh oc lanzrett oc mæþ eghan-
 15 da wylie affla þøn barn saman. þæt barn a frelst
 wara. oc swa kona oc alt þæt aff henne fœpis si-
 þen. Takr ofrels man frelsa kono mæþ lagh oc
 anzrett gangr affugh v ett sinne fa þøn barn
 saman þer gange barn a betre halwo. ☉ Nu warpær⁶⁸ XX
 20 kona walddakin oc warpær i þy sinne hawande mæþ
 barne oc warpr man laghwinnin til mæþ tolff man-
 lnom þa taki þæt barn arff oc wrff. æ hwar þy
 kan arff til falla. ☉ Nu warpær man byltugge XXI
 laghþr rymir aff lande oc husfru hans mæþ ha-
 25 nom afla barn mæn þøn biltugge eru. þæt barn
 a æi arff taka. Nu kan þæt barn afflæs inlen-
 dis oc fœpis vtlendis þæt barn ma æi arff taka.
 Nu kan man barn affla mæn han biltugge vtlen-
 dis ær. oc fœpis inlendis. taki þæt barn arff oc
 30 wrff. Nu warpær man byltugge oc rymir. oc hus-
 fru hans sitr qwær æpte hanom. kombr han atr
 oc afflar barn mæþ hænne. fyrr æn han friþ fa æi

- 24v. ma þætt barn arff taka. þæt barn hetir rishof-
 þe. Nu kan biltugge manne falla arff til han-
 da hwat arff þæt hælzt ær wari han skildr
 wip arff oc þe ærwin som nestir eru. Kan han
 friþ fa oc faldr honom sipen arff til. þa ma han 5
 arff taka oc ænkte aff þy ferra til fiuoll[!] þa han
- XXII byltugge war. ❶ Nu six om læghris bōtr wari
 slikt lighre ofræls manz oc ofrælse konu. Swa
 som fræls manz oc frælse konu. Nu latr mø ligh-
 ra sik aff mōiar aldre. halff fæmpte mark bot 10
 at. Latr lighre sik annen time. oc annan man.
 at markr þreær. Latr lighre sik þripie time þripia
 man. tolf øre bot at. Latr lighre sik opteræ fay
 þa bot ænge. Nu latær ænke lighre sik. bot þri mar-
 kar. Latr lighre sik annæn time. at tolf øre. 15
 Latr lighre sik þripie time ær oc bot ængin at.
 Att þæsso lighre ær bot ængin mere. æn nu ær
 sagt. Takr mopir lighris bot oc hon fōpe barn
 fram vm þry ar. Ær barn þera mellom þa taki barn
 þæra lighris bot. Nu ma æi lighris bot bōtes vtæn 20
 barn witne beri. oc han warþe laghlika til wn-
- XXIII nin ælla oc han sielffr wip gange. ❶ Nu dyl fapær
 barn oc kona honom barn witr. þa skal kona
 sik tolf mæn fa oc þæn barn witis andre tolf
 oc swa til þinx fara. þær a hwar þere æn man 25
 næmpne. þe twæ nempnin sæx. þæ sæx agho þæt
 mæþ grannom oc nagrannom ranzaka. hwat vm þæt
 mal sænnæst ær. gange sipæn þæ sæx til þera tolf
 þæ hældr wile. Gange þe til þære tolf konu
 fylghia þa agho þe man til barnafapurs wita. 30
 Taki þa barn lighris bot oc þre markr feþer-
 ne sitt. oc þre markr fore at han barn dulce

þæ sæx markær⁶⁹ skulu wara kœpgilda þœm taki barnit. 25r.
 aghr i hwatte karl ællæ konungær. Gangær man wip
 barne þa bœte lighris bot oc þre markr fore fœþærne
 sitt. Nu wæria þæ atrtan þæn fori barn witis þa
 5 ær barn fapurlœst.^{69a} þa a biscops lænsman þœm fo-
 re biscop koma. latr biskopær þæt mal ranzaka.
 hwat þær ær sant om. oc stande þæt mal a biscops
 dome hwat þæ skulo vt lændis ganga ælle æi.
 Nu dœr kona i barn sott. þa kræffr barn æpte feper
 10 sinom oc fapir neker. þa skal hwar þera mœþ tollf
 mannom til þinx koma. fapir oc barn þær a hwart
 þera æn man næmpne. oc þe twæ skulo sæx næmp-
 na. þæ sæx agho þæt ranzaka hwat þer ær sannast
 om þæt mal. Felle þæ þæn man. þa taki mopir lægh-
 15 ris bot oc þre markr barnit æpte fapir sin dœpan
 oc swa æpte mopur sine dœpa. æ hwat apalkona
 barn ær til ællæ æi. Nu skal frillobarn fœpa fapir
 ælle mopir þæt empne haffr betri. sipæn þæt ær
 aff spina want. oc þær til fœpi mopir barn fram.
 20 Nu gitr hwatte þæra barn haldit. þa pigge þæt
 barn sik fœpo oc ligge þo bægge þera warþnær
 a. Nu læghis barne fostr mopir oc þæt barn
 forderwes aff wanrœkt. þa rape biskopær hwa fas-
 ta skal þæt barn. oc fostrmopir bœte wapa bot
 25 **U** Nu kan frillobarne peninga wæxse oc faldr **XXIII**
 þæt fran oc eru peninge epte oc liffr æpte fapir
 oc mopir. taki halft hwart. ær annat þera ep-
 te ærwi alt saman oc giwi ængom wtt. ær hwatte
 epte fapir ællæ mopir. Gange swa þæt arff som
 30 all annor arff. frillobarn ma ærwes swa som
 all annor. æi ma oc þæt mera ærwa æn nu ær
 saght. afflar man barn i hordom i frenzemis

25v. spïæl ællæ guzifælagh spïæll ællæ siffskaps
 spïæll pæt baran[!] se skilt wip arff. Nu kan no-
 kot pæt klandes i ærfp ær komit. klandes pæt
 fore enom pa klandis oc fori allom. hwart hel-
 dr pe skulu pæt halda ællæ oc vtgiwæ oc we- 5
 rin arwani pæt mæþ lanzlaghom ællæ oc vtgi-
 XXV win ① Dør man æru giæld æpte. pa giældis
 giæld af bo hans o skipto oc arwa skipin þy
 atr ær. ær æi goz meræ til æn giældit ær. pa giæl-
 dis giæld af þy sama. winz æi goz til. pa ær þær 10
 want peninga taka þær ænge til æru. oc arwar
 warin saklæsir. oc ængin hawi wald ængo ar-
 we skipta. fœrr æn giæld gulden æru pæ han
 giælda atte. winz æi goz til fuldra giælda pa fal-
 li aff allum gieldom slikt aff mark sum aff 15
 mark. Nu kræffr man giæld annæn oc ær pæt
 halff mark ællæ halff mark minne þer a til-
 talas a þrim þingom oc a fiærpæ þinginu pa
 dœmi domarin hans nam at taka fori pæt giæld
 oc halde pæt þær til han pæt atr løser. Nu dyl 20
 han giældit pæt som minne ær æn halff mark
 pa dyli mæþ twem mannom oc sialffr han þripi
 Nu sighr han pæt guldit wara. hawi þær til
 twægge manna witne. allt pæt ær halffmark
 mere lagþingis pæt sum alla andra saka. 25
 Nu kræffr han mære giæld æn halffmark
 oc minne æn^{69b} sæx markr. wæri sik mæþ tiomanna
 epe. Sighr han pæt guldit wara. witi⁷⁰ pæt mæþ
 twem wipærwaru mannom. Nu kræffr han sæx
 markr ælle mere æn sæx markr oc minne 30
 æn fiuratighi markr dyl han dyli mæþ atærtan-
 mannom. Sighr han guldit wara witi mæþ

fæm wiþr waru mannom oc siælffr han sætti. Nu 26r.
 kræffr han fiuratighi markr ællr meræ. Viti þæt
 giæld guldit wara mæþ atærtanmannom. ælle dyli mæþ
 pretøptom epe. stande þylik lagh fore allom wæn-
 5 slæ malom. Nu er taldr erfpe balker. Swa late
 gup oss skipte arff att wi þænum hymirike þæt
 ær war þarff. Amen.

Her byrias manhelghis balkær oc telies i honum flockær
 10 fiurir oc femtighi.

- i ④ Vm þe drap ær fe kan giora.
- ii ④ Æn uwrmaghi ælle galin man drepr man.
- iii ④ Vm Bakwapa drap.
- iiii ④ Vm Drap aff handløsom wapa.
- 15 v ④ Vm Handwærkia drap mæþ wapa.
- vi ④ Vm Afallz drap.
- vii ④ Vm Vapa bøtr som epær fylghær.
- viii ④ Vm Dulghe drap oc daner arff.
- 20 ix ④ Vm Vilie wærks drap oc gesti.
- x ④ Vm Likran oc tilbup firi drap.
- xi ④ Vm twæbøtez drap.
- xii ④ Vm Hundrapa giæld i drapom
- xiii ④ Vm innensænga drap.
- xiiii ④ Hwru hundrapa giæld skiptæs.
- 25 xv ④ Vm þe mal bape gangær firi hals oc goz.
- xvi ④ Vm Drap mellum prestær oc lækmanz.
- xvii ④ Hwrv man skal wite drap sætt oc böt.
- xviii ④ Vm øye drap.
- xix ④ Vm forgierningar drap.
- 30 xx ④ Vm þokka bøtr.
- ④ Vm saramal.
- xxi ④ Hwru fe gior man saran.

- 26v. xxii ① Æn uwrmaghi gior manne sar.
 xxiii ① Vm vāpa bōtr i sarum.
 xxiiii ① Vm vilie wærk i sarum oc læstis bōtr.
 xxv ① Hvrū længe man skal sarum warpa.
 xxvi ① Hvrū man skal annen wip sar binde. 5
 xxvii ① Vm Lækis tilbup.
 xxviii ① Vm Pust oc bloþlete.
 xxix ① Vm sar i hemfripi oc kirkio fripi oc þinge.
 xxx ① Vm Høxsto sar.
 xxxi ① Vm Morþ oc ran. 10
 xxxii ① Æn skapamaper manz warpær reutr af hanom.
 xxxiii ① Vm handraghit ran.
 xxxiiii ① Vm lott ran.
 ① Vm fyndir.^{70a}
 xxxv ① Peninx bot i þyufnapi. 15
 xxxvi ① Vm þrigge øre bot i þyufnapi.
 xxxvii ① Vm þrigge marka sak i þyufnapi.
 xxxviii ① Vm lifs giæld i þyufnapi.
 xxxix ① Æn man slæppir þyufwi ochuru piupær[!] skal
 ① laghwinnes. 20
 xl ① Vm wænsle sak i þyufnapi.
 xli ① þyufwær giwær bonde sak fore band.
 ① Ok æn han stiel i helghum time.
 xlii ① Vm uwrmaghe þyufnep.
 xliii ① Vm þyufnape klanden. 25
 xliv^{70b} ① Vm læzn oc læzne fall.
 xlvi ① Vm forfall i læzn.
 xlvii ① Vm Run þyuff.
 xlviii ① Vm ranzakan i þyufnapi.
 xlix ① Vm wipærtaku þyuff oc bodret. 30
 l ① Vm agnebak oc skaf þyuff.
 li ① Vm kirkiopyuff.

lii ① Takr man þyuff anners manz.

① Vm fyndir.

liii ① Vm wæghe fyndr oc lysningar.

liiii ① Hitter man fe manz ællæ hemohion.

5 lv ① Vm want[!] fyndir.

N^v kan fæ man skapa ællæ drepa hwærie I
 handa fe þæt hælzt ær þa skal han fram-
 sældom fylghia oc orunbot⁷¹ mæþ biupe þæt
 ær tolf ore karlgilde mæþ tolfpentre örtugh. a
 10 hundaris þingom prim. oc twæm folklanzþingom
 will ærwinge wip botom taka. wæri þæn saklæs
 som botine fyllir. Will han æi. þa skal han a þripia
 folklanzþinge banan løsan lata. oc bot i taka hendr
 sætia. oc wari sipæn saklæs. Føper man dyur hema
 15 ællæ fughle. kan þæt skapa giore. warpe swa fore
 þy som fore apro fe sino i allom sakom. Nu sighr
 þan sin hafr mist. þu hafr æi framseldom fylght
 fylle þa þen wipr swar sitr mæþ domara sinom oc þing-
 witnom prim at han hafr laghlika bananom
 20 fyllght. Fyllir han swa wari saklæs. falz han.
 fallis at fiuratighi markum. Dør banin i til-
 bupino oc ær þæt fe. fylghe swa døþo som quik-
 ku til æns þinx oc lægge þær nypær oc ware sak-
 læs. qwæls han sipæn fori banan. oc sighr han
 25 fyrra hawa banan drepit. dyli mæþ twægge man-
 na epe oc siælftr han þripie. ællæ gøre swa goþon[!]
 døþan bana som quikan æpte mezmanne orpe
 ① Drepr uwrmaghi man minne æn fæmp- II
 tan ara. hwærie lund han drepr han. wari þæt
 30 wapa bot. dyls drapit. witnis þa til mæþ sæx man-
 nom. Nu sighr anner uwrmaghi wara oc an-
 ner æi. witin þæt tolf mæn. þæt ær uwrmaghi

- 27v. minne ær æn fempten aræ. Warþr man affvita
 Han a liuse fore grannom oc soknnamannom oc fore
 hundaris þinge eno. oc frendr hawin han i haptom
 Kan þæn man v haptom koma drepr man ælle
 brennir by. ligge þær by i wapagieldom siv markom 5
 æi ær þæt botin meri. þo at baþe brindr by oc bon-
 de. Kan han man drepæ ællæ sarga. allt i wapa
 botum. sar i þrem ørum. døzdrap i siv markom.
 swa skal hans ærwinge baþe taka oc gieldæ fori
 han. ær æi lysningæ witne til sum nu ær saght. 10
 þa wari gierning hans i wilie wærkom. baþe þæt
 III han giør oc swa þæt hanom giørs. ☉ Nu hugger
 man at manne warþr anner fore far aff bane.
 ælle huggær twa men sændr i hugge eno. annæn
 atr oc annæn fram. wæri þæt i wapa wærkom atr giørs 15
 oc þæt i wilie wærkom som fram giørs i sarom ☉
 III Nu warþr man drepin i bakwapa ællæ i hand-
 lœsom wapa þa ær þæt wape baþe sighie wapa
 wara i sarom. Nu skiuter man spiute ælle cas-
 tar stene iwi hus oc ser æi hwar niþr kombr 20
 ælle kombr fyr nyþr æn skapin giørs. stionkr
 aff stene ælle stokke ælle aff nokro andro. þæt
 ær allt handlœs wape i þæme twæm wapom. þa
 V ma wape fylles vtan malsæghanda þakk. ☉ Gior
 man sielfskot i skoghe. streng ælle stappo. ælle 25
 grawar. han skal lyse fore grannom oc soknman-
 nom. far nokor sipen skapa aff. ligge han i wapa
 gieldom markom siv. Lysir han æi oc ær æi twæg-
 ge manna witne til. ligge þa i halwom gieldom
 fori glømsko sine. allæ wapa epe agho ganges 30
 i lagþingom hawi oc ængin lænsman wald at
 qwælie þæn æp han a æi bot i æn æprin fallz.

❶ Kliuer man i tre møp bøn skipara ffalder VI 28r.
 niþr oc far aff bana. ligge i halw m gieldom mæ-
 kom tiughu. klffr[!] man i tre fore kietis skyld.
 faldr niþr oc far aff bana. ligge ogildr. Nu sigr
 5 arwin han mæþ bøn vp kliwin wara. oc hin nekar
 som bap. dyli mæþ atrtanmanna epe. ffalz han at
 epe bôte tiughu markr som fœrr ær saght. Nu fal-
 dar þæn man niþr. oc far þan skapa niþre standr
 wari þet ogilt. a fall^{71a} þe æru bôt oc affall eghe
 10 vtan af seghtre ænu. Nu falldr hus a man
 far aff bana. han ær gildir wapa gieldom markr
 siv. Liggr wiþa kastr i garþe. ffaldr a man oc far aff
 bana. han ær gildir i wapa gieldom markom siv. ær
 brundr i garþe han skal bylie och om hylie. ffaldr man
 15 i oc far aff bana. han ær gilldr at wapa gieldom.
 markom siv. agho brun flere. gielde þen fellir oc
 æi þæn byggir. Vil man rete sten ælle stud. falldr a
 man oc far aff bana. gildir mæþ wapa gieldom mæ-
 kom siv. gielde þæn gængis biþr. Vpdret skipa oc
 20 vtskut skipa. warþr man fore lunnom ælle borþe
 far aff bana. gieldr mæþ wapa gieldom markr siv.
 Til þæsse wapa wærke skal bot bôte oc ængin eþr
 fylghie. Takr bonde annars þrel lane. Gange bo-
 þe i skogh saman hugge bape tre saman far þrell
 25 bana aff. gielde bonde þrell atr mæþ siv markom. Fa
 bapir bana aff liggen bape ogildr. Hogga twe tre
 ætt. fa bapir bana aff. liggen bape ogildr. Far
 anner bana aff. gielde þa anner annen atr mæþ
 markom siv. æ hwat ofrælst folk liutr ælle giorr.
 30 þa wari swa gilt i botom som alle frelær[!]. vtan
 bonden ælle husfrun. ælle þera børn kunno
 hanon nokot gioræ. wari vgilt at allom botom.

- 28v. VII **●** Sitr man i sato wil diur skiuta. warpr man fori ligge han i wapa botom markom siv. J pæssom malom nu ær saght þa skal biuþa wapa ep oc wapa bot. han a festa ep atærtan manna oc bot siv marka. Han skal taka hawa bape fore ep oc fore bot. Fa bot takum i 5 hændr han skal biupe a grawa bakka a hundaris þingom þrim. oc folklanz^{71b} þingom twem. Hwar som swa biupr. fripi han oc hans goz. Drepr fapir ælle mopir barn sitt mæþ wapa. liuua þøn hion bapin kierir annet þera til pæs ær drepit hawær þa fylli 10 wapa ep oc wapa bot oc qwæli þæt ængin høghe hwatte til lagha ælle bota. æ hwar som man skal tilbupi fylghia i wapanom. faldr at tilbupi. þa komber wape i wilie wærk. Dær kona i barn sott þe i løske læghi liggr. siv markr at wapa bot oc skal 15
- VIII ængo tilbupi fylghia. **●** Warpr man wæghin oc slaghin i gatum oc iorpløtum i øknom ælle almæningom kirkio mellom ælle kōpunge. han ær gildr at tiughum fiurom. þæt hætir dulghe drap þæt a hundare gielde. Æ hwar þæt liggr vtan tomta ra. ærræt 20 lik oc vndat. þa a hundare bana finna innen nat oc iamlanga. ælle botum oppe halda. Hittis bani oc wipr a þinge gangr. þa a ærwinge a bana sak at sōkia. oc bōtr aff hanom kreffia. Liggr lik innen tomta ra ærrat oc vndat. þær a hundare bana 25 finne innen lat[!] oc iamlangæ ælle bot oppe halde Æ hwar lik hittis ærrat oc vndat innen tomta ra. vtan hus ælle i olæstom husom. þær a hundare bana finnæ ælle botom oppe halda. Hittis i lōstom husom þæt ær morþgielld fiuratigi markr 30 oc hundrap. Hwar som æi sinis a like handawærk þær a ængin bot fori drap kræffie oc æ hwar som

man wæt draparan *mæþ* sanno. þær wari hundare 29r.
 sakløst. Nu kan þæn man vtrikiz fødr wara som
 drepin war kombr ærwinge hans innen nat oc
 iamlanga *mæþ* brewom oc skielom þæn a arff taka
 5 oc botr kræffia. kombr han æi innen nat oc iam-
 langa þa a konungær arff hans taka. æn han læk-
 man ær. oc biscopær æn han klærk ær. Syns konunx
 manne sea þæt oc syna syþan æi kan arwi koma
 som nv ær saght. bote han þre markr arwit hawær
 10 handa mellom. Førir han þæt vndan bort. bote
 sæx markar oc fore gopit atr vndi i iampnæpe
 hendr *mæþ* swornom epe tio manne. Dør oc inrikiz
 fødr man kombr æi arwi hans innen þriggia
 ara fræst skiptis þa arff hans til klostre oc kir-
 15 kia fore siæl hans. ☉ Nu drepes giestær at bonde IX
 drepr gestr gest warpr bane funnin han a botom
 oppe halda. þæn a æpte bana leta sin haffr latit
 oc bondin wara saklæs. Nu møtes twæ men
 drepr hwar annæn. ligge þær man gen mannæ
 20 fore ærwingom begge þeræ oc ærwingar bötin
 konunge hwarr þera þrættan markr oc atta
 örtughe oc swa hundareno. Nu dræpr man annæn
 kombr han til þinx oc wiþr drap kiennis. þa a
 malsæghande wald hwat han wil hældr hæmpne
 25 ællæ wiþ botom taka. þa a han fiuratighi markr.
 fore lott sin hawa. kunungær þrættan markr oc atta
 örtughr. swa oc hundare. swa a þæsse bot vt botes
 æn swa til ær. oc þe bot a sporgiald hete. Nu warpr
 man drepin oc dyls þæt drap. þa a þen wald sin
 30 haffr latit næmpne slikin til ban[!] siælffr will.
 neker þæn þæt kan wites þa a þæn wald sin haffr
 latit. binda han wiþr *mæþ* sæx mannom þæm þær wiþ

29v. waro oc a sagho. ær æi witne til dyli *mæþ* þretolptom epe. Fellæ þæ han som sakin witis þa giælde þan man atr *mæþ* laghabotum. æ hwat hældr at witnin fellæ han ællæ han faldr at laghom. wærs þæn man fore drapit. wari saklôs. oc æi ma ærwinge flærom 5 þæt drap wite. hittis æi drapærin þa giælde hundare som færr ær saght. Nu kunno twe ællæ þrir ællæ flære æt drap giøre. kiennis æn⁷² wipr. þa a þæn sak ær sik kiennir. haffr han æi penninge til at bote giælde þa lif fore liff. Ok haffr þan wald sin haffr 10 latit þæn til haldbana næmpnæ han siælfr wil þæt agho oc þæ sæx som drap^{72a} witnæpo at wita hwat han sandr ær at þy male ællæ æi. Felle þæ han falle til tio marka. þæm tio marka taki retr malsæghande. æi warþr oc botin þy mere at flære i flokke sein. 15 alle oc þæ som þæ sæx til wita. þæ agho til skript ganga oc æi til fabota[!] vtan sanbani oc haldbani þæ agho X bot bote som nu ær saght. ¶ Nu kiennis manne likran. warþr bar oc a takin bote sæx markr. warþr ænkte i handom takit dyli *mæþ* atrtan mannom. bristær at 20 epe. bote bot som fyr ær saght. Nu wil man wip botom taka æpte syn. dræpn⁷³ draparin wil oc gier næ giælda. winz æi fæ til fuldra fiuratighi markr þa briste fore allom þæm þær bot fore taka swa mykit fore hwæriom som botin ær til. Hwa som man dræpr 25 oc rymir vndan oc ærwinge wil wip botom taka. sækis þa bo hans *mæþ* domom oc skielum. Nu skal þæn biupa som gierþ haffr giort bæt[!] æpte brutom sinom giæld æpte wighis walle han a biupa a hundaris þingom þrim oc twæm folkklanz þingom. wil malsæ- 30 ghandæ wip botom taka. þa feste oc giælde epte wil han æpte hæmpdom læte. feste þa hundare oc læns-

manne bot æpte brutom sinom. Nu wil han æi 30r.
 feste ællæ ræt biupæ. sokis þa han til lagha ællæ
 lagha botæ. Nu hugges twæ men annær warþr
 sar oc anner drepin. þær ær drap gilt oc sar ogilt.
 5 all sporgield oc dulghe drap skulu þreskiptæs.
 ¶ Nu six vm twæ bôte. Gior man forsete fore an- XI
 drom i huse skyule garþe skyule grinde skyle. skog-
 hæ skyle. Øyæ skyle^{73a} ællæ vtne sæ. kombr þær man
 a gangande. ripande akande ællæ roande. ffaldr þæn
 10 fore ær ligge han i sporgieldom tighiom fiurom. Faldr
 þan til kombr ligge i twæbôte tighiom atta. Nu sighr
 anner forsete giort wara. anner sighr æi. þa agho
 þæt tolf mæn witæ hwat forsete giort war ællæ
 æ⁷⁴ æi ma forsetæ kalla þæt æi kombr drap i ffølghir⁷⁵
 15 man laghom oc læznom gangr gen þær wigh oc wærn.
 faldr þæn þær fore ær han liggr i sporgieldom tighiom
 fivorom[!]. faldr þan til kombr liggær i twebôte. tighiom
 attæ. Fyllghir man laghkallapo þinge æpte lagh-
 bôte sokn. þær fore ær rætr malsæghande oc rætr
 20 dombr. gangr gen wigh oc wærn ffaldr þæn som
 fore ær liggr i sporgieldom tighiom fivrom. ffaldr
 þæn til kombr liggr i twebôte tighiom attæ. æi warþr
 þæ bot høghre. ær annær swa vngr oc annar swa
 gamal at han ær æi før foll wapn at bera. skorin
 25 aff skildom oc vtgierþom warþr þæn drepin gildr
 at twæbôte tighiom atta. Kunungær biupær lepung
 vtt. skip liggr i læghe. lypting tiældapr oc skyoldr⁷⁶
 a stampne. warþr þæn man drepin fore borþe
 oc brigge sporþe. ligge i twebôte tighiom atta i þæs-
 30 som malom nu æru opp tald. þa skal swa bape san-
 bana oc haldbana wiþr binde som fyrr ær saght.
 om annor drap. Swa a twæbôte skiptes at mals-

30v. æghande taki fivratighi markr. oc fivratighi markr preskiptæs takr konungin æn lot. annæn rætr malsæghande pripie hundarit. Nu drepr kona man ligge han i sporgiældom. Drepr man kona ligge hon i twæ bote. Nu six pøn kuna *mæþ* barne wara som drepin war. hawi þa barns ærwinge þæn næste wizorp at wita þæt *mæþ* sæx mannom oc sæx kunum at hon *mæþ* barne war þa hon drepin war. oc bætis þæt *mæþ* atrtan markom. þa preskiptis taki æn lot malsæghande. annæn kunungær. pripiæ hundare. Nu kan hæpit barn drepes. þær warþr æi bot høghre æn fivratighi XII markr. **U** Nu six om hundrapæ giæld. warþr vwrmaghi drepin *mæþ* harms hænde. þæn minnæ ær æn siv ara. han ær gildr *mæþ* hundrap markr oc fivrom tighiom. Nu warþr man hæmdrepin. han ær gildr at hundrapom oc tighiom fivrom. Warþr man drepin innæn fivra tompæ ra som alle aghe nokor aff þem sum þær a hus oc hæm. ællæ oc innæn sæxtighi fampne fran tompæ ranæ. han ær gildr at hundrapom oc tighiom fivrom. æ hwar man haffr hus oc hem þa hawi æ friþ sæxtighi fampne fran husom sinom. Warþr han drepin innen þæt mærke nu ær saght. warþi gildr at hundrapom oc tighiom fivrom. ær oc þy fiærmær ligge þa i sporgiældom. þænna friþ agho bonde oc husfru oc þæra børn oc allæ þæ þær agho bo saman. vtan þæra giæsthion lægho hion hemohion. pøn liggin i twæ bote. Nu warþr man drepin i kirkio ællæ i kirkiogarpe ællæ oc innæn sæxtighi fampne nær kirkiogarpi-nom. wari þa gildr at hundrapom oc tighiom fivrom. Nu kunno mæn til þingx koma hittes satir oc skilies osatir a rættom þinxstæp oc gambлом. warþr

þær man wæghin oc slaghin ligge þæn man i 31r.
 hundrapom oc tighiom fivrom. ær vtan þinxstæp
 ligge i sporgialdum. Giptis son fran fæpr sinom kombr
 fapir til sons hæm. warpr þæn wæghin oc slaghin
 5 ligge i sporgialdum. Kombr son hæm til fapurs sins
 han ær hema. warpr þær wæghin oc slaghin. gildr
 mæþ hundrapom oc tighiom fivrom. Giptir bonde son
 sin til kōpinx. farr fapir hans mæþ sække oc supe
 gange bape a torgh kōpe sinne læte. warpr þær
 10 wæghnir oc slaghnir hawa bapir æn wighwall.
 swa nær garpe at taka ma mæþ ask oc hende oc yxse
 skapte þær ær hwar þæra gildr at hundrapom oc tighiom
 fivrom. ær þæt þy fiærmær. ligger þær fapir i hundra-
 pom oc tighiom fivrom. son hans i sporgieldum. Bor
 15 smipr a lande. warpr drepin mællæn garz oc smipio
 oc standr smipie swa nær garpæ at han kaster haka
 oc hambre af garpe oc til smipio. warpr han þær
 drepin ligge i hundrapom oc tighiom fivrom. ær han
 þy fiærmær ligge i sporgieldum. Nu ripr man at
 20 wægh hittir lik ærrat oc vndæt han a atr wæn-
 de oc liuse i by þæm þær næst ær. ær oren fore ha-
 nom lyuse i by androm. ær oc þær oræn. lyuse i by
 þripæ. stande swa i þæm by som i fyrste oc sighi. Jak
 haffr fynd hitt liggr lik a wighwalle ærræt oc
 25 vndet oc wæt ængin manzbana. Swara þæ sum
 fore æru. Hwar ær likare manzbana æn þu. Nu
 sighr han. Jak ær æi manzbani syniz bloþ i spyz fali
 vndi økse ølum. syniz spæll a klepom ælle odder
 wip vnd. han ær likær manzbana. dyl han gierning
 30 þa agho tolff mæn han antwigge wæriæ ællæ felle
 wærie þæ han wæri saklæs. fellæ þæ han bote hun-
 drap markr oc fivratighi. Nu warpr man siukr

31v. i skipi vti þær agho byr þipæ oc manz at gø-
 ma. at lipær sott at manne. æn agho þe byrr at
 bipe oc manz at gøma æn sighr annær þæn man
 døpan wara oc annær qwikkan. æn agho þæ byr
 at þipæ oc manz at gøma. æ til þæss alli sighie 5
 þæn man døpan waræ oc ængin qwikkan. færin
 sipan han i Ø obygdæ lægge mællæn stens oc tor-
 wo. bort sighlæ þæ til koma andre. lœpe opp i ø.
 obygdæ skæmte sik oc wæpr skupa. hœre þæ at
 rimbr i iorpo. til sea þær. fa mal aff manne wæt 10
 næmpne stampn boæ oc stireman oc asseta. þær
 agho man a land fœre. han a siælfr bœtr fore sik
 kræffie. han ær gildr *mæþ* hundrapom oc tighiom
 fivrom. Nu kan kunungr gislæ hawa. warpr han
 wæghin oc slaghin. gildr *mæþ* hundrap markr oc tighi- 15
 om fiurom. Nu fara skatmæn kununx gønom land.
 warpa þe wægnir oc slaghnir. Gildr *mæþ* hundrap oc
 tighiom fivrom. Swæner som þæm fylghiaæ. warpe þæ
 wæghnir oc slaghnir. ligin i lanz laghum. standær
 laghman a laghskilu rætte warpr þær wigh oc slagh. 20

XIII gildr at hundrapom oc tighiom fivrom. ☉ Nu far bonde
 drepæ husfru sine. wilde rapa hænne oc æi drepæ
 hana. þæt agho tolf mæn wita hwat hældr þæt var
 giort *mæþ* wilie wærk at hon bana fik. ællæ han
 wilde rapa hænnæ oc æi dræpa hana. Swæriaæ þæ swa 25
 at han æi drap hana *mæþ* wilie. wari sakr at lagha
 botom. Fællæ þæ han gange þa bonde til stæghls fore
 giærþ sine. oc þo agho þæ han fœrra til þinx fœre ok
 dom til taka fyr æn þæt giøris. oc ligge ogildr fore
 allom mannom. wilie frændr hanom lif vnnæ þa skal 30
 han vtlændis skript innæ. oc inlændis bot bœte þæt
 ær hundrap markr oc furatighi. Gange bape i

karl oc konungr. Drepr husfru bonda sin. ware 32r.
 lagh samu. witin oc þæt tolf mæn hwat þæt war
 giort mæþ wilia ællæ æi. Fællis hon at wile wærke.
 dæmis þa hon mæþ stenom tyrwæs. Nu drap hwate
 5 þære annæt. oc ær þo annæt þæræ drepit. oc banin kan
 fangin warþa. Gangr banin wiþ giærþinæ. oc hus-
 frun ælla bondin wiþ rapino. warpæ bope fægh.
 maprin vnde stæghl oc konæ vnde gryt. Nu gan-
 ger man wiþ oc kona dyl. oc felle hænnæ tolf mæn
 10 þa giælden bapen liwit fore. Drepr bonde husfru
 sine. ællæ husfru man sin. warþa laghlika til wn-
 næn. gange vnde dæp som nu ær saght. Nu kan⁷⁷ bonde
 ællæ moþir. barn sitt drepe ællæ barn faþur ælle
 moþur sine. ælle broþur broþir sin. broþir systur
 15 sine. systir broþur sin. systir systor sine. þæsse giæld
 æro all i hundrapom oc tighum fivrum. ☉ Hundrapa- XIII
 þa[!] giæld agho swa skiptes. Takr malsæghande
 fæm markr oc sæxtighi. kununx lænsman femtan
 markr. til kununx borþ þretighi markr. oc þreti-
 20 ghi markr folklandeno. halfft þæm folklandino
 rapær. oc halfft folklanzmannom oc slikt hunda-
 re som hundare. Nu ær saght vm hundrap giald
 oc fivratighi. warþa oc ængin giæld høghe. ☉^{77a} XV
 Nu six om þæn mal bape gangr hals oc goz fore
 25 hwa som awoghæn skyold⁷⁶ færir gen allwaldoghom
 kununge ælle gen hans rike þær han ær siælfr fædr
 innæn. han hafr forgiort hals æn han fangin warþr
 oc þær til iorþ oc goz hans vnde kronunæ. hwat
 han fangin warþr ælle æi. Nu warþr han æi fan-
 30 gin oc witis þo vm þylik mal. þa skulu sæx mæn
 aff kununx rap næmpne tolff mæn. þe tolff agho
 han wærie ælle felle. wærie þæ han wæri saklæs

32v. felle þæ han giælde bapi liff oc goz. þætta ær annet mal swa bōtis. Hwilikin man sin rættan hærre dre pær. Hwat han ær hældr fatokræ hærre ælle rika-re. warþr han fangin wip sannu gerning. þa skal han til þinx føres oc vnde stæghl dōmes. oc iorþ oc goz hans þreskiptis. Takr æn lot kunungr. annæn mals-æghande. þriþiæ hundare. Nu kan bonde læghodræn-ger ælle brytia ælle þæra leghokona ælle þræll þæræ ælle ambot. bondan ællæ brytiæn. ælle þæra hus-frur ælle barn þæræ drepa. Taki þa þylikin rætt 10 nu ær opptald. Nu kan manne ælle kona wites. at þæ hawa hærre sin drepit. þæn dyl som sakin gifs. þæt agho tolff mæn wærie ælle felle. wæ-rie þæ han. wæri saklōs. felle þæ han stande þy-
 XVI likin dom nu ær opptald ● Drepr præstær bonde 15 ællr annær klærk þa taki biscopær kununx rettin. Drepr bone[!] prestr ælle annen klærk. þa taki kunun-gin kununx rettin aff bondanom þæm sama. Nu kan bonde warþa drepin oc arwi hans ær æi inlændis. kie-rir þær nokor æpte. oc wærs þæt fore hanom. kan 20 þæn atr koma som rætr ærwinge ær. oc ær fōrre wart. kierir ærwinge sipen æpte. wari swa wart fore hanom oc allom androm som fori þæm fyrre æpte kierþe. Drepr man annæn oc dør þæn fyrra som drapit giorþe æn laghfylt warþæ a han. þa stander 25 þretolþtr epr fori arwanom hans. bristr at epe sakr at sporgialdum. oc æi fore morþgiældum. æn þo at til morþgiælda brutit warþe. Nu warþær þæn man laghwnnen til drapsins fōr æn han dør. þa agho ærwinge ærwæ swa lætt som lyuft oc gieldes af 30 þy goz som draparin atte oc wæri⁷⁸ sipæn saklōs. allt þæt bōtes skal fore fapurs sins gerninge þar han

haffr brutit. ællæ oc fore mopur brut þær hon 33r.
 bræt i sinom daghom. þa gieldis æ brutin aff þæs
 lot som bræt. æru æi peninge til þa ær þær want
 bœtr kræwie ænkte ær til. Nu kan biltughe man
 5 dræpe man man[!] han biltughe ær. ælle annor brut
 brytæ. bœte æpte lagha botum sipæn han i frip kombr
 kan han drepin warpa þæt ær ogilt ☉ Nu wil man XVII
 wita drap sæt oc bœt. kierir malseghande æpte bo-
 tom ællæ konungr. ælle hundare. huilikin þæra
 10 hælzt æpte kierir. hin sighr þæ bot guldit hawa.
 þa agho tolff mæn wita hwat þæt guldit ær ælle
 æi. Kombr man til þingx oc gangr wip sak sine þæ han
 a dœp fore liutæ þa skulu þæt tolf mæn witæ hwat
 han wip þæ sak gik ællæ æi. þæ tolf a lænsman nem-
 15 pne æ hwat sak þæt ær hælzt þær man haffr wipær
 gangit. oc gangr a lif manz. þa swærin þæ tolf mæn
 at han wip giærning gik. fœr æn dombr a han gange
 ☉ Warpær man i øyom drepin. þær andre øya æru vtan XVIII
 fore. þær a þæt skiplagh bana finnæ som ørin[!] ligger
 20 til innæn nat oc iamlanga. ællæ botom oppe halda hwat
 þæ lik æru flære ælle fære. bœtes æ mæþ enebot. æi a bot
 høghre wara æn fivratighi markr ☉ Ber kona for- XIX
 giærninge mannæ warpr bar oc atakin. þa skal honæ
 taka oc i fietur sætie oc swa til þinx fœre oc þæ samu
 25 forgiærninge mæþ hænnæ þæt skulu tolf mæn wita hwat
 hældr hon haffr þæ forgiærninge giort ællæ æi. wæ-
 riæ þæ hanæ wæri saklœs. fællæ þæ hanæ. ffalz til
 fivratighi marka. þæ bot preskiptis. Takr æn lot
 kunungr. annan hundare. þripie malsæghande.
 30 haffr nokor þær dœp aff lutit. oc kieris sipæn. witi
 oc þæt tolf mæn. skiere þæ hona wæræ saklœs. ffalz
 hon. þa a hon i balæ brinnæ oc ærwinge hænnæ ta-

- 33v. ka goz æpte honæ. wílie malsægande hænne líff
 giwæ. þa bötis mæþ hundrapom markom oc tighiom
 fivrom. skiptis swa þæ giæld som all annor hundra-
 þa giæld æn þo at hon wæris fore forgierningom. þa
 wæri bondin saklôs fore fæturin. Dreþr man annæn 5
 oc annær takr draparan⁷⁹ hæm til sin. haldr han mot
 ærwinge wílie æne nat i huse sino mæþ witi sino. hal-
 de þæn fullom botom oppe. ælle fae draparan rettom ær-
 wingiom i hand. Skiuter man annæn i æld mæþ wapa
 aff huse. ælle v træ. ælle oc i watn. liutr aff döp 10
 ælle far aff annan skapa. ligge þæt allt i wapa bo-
 tom. þæt ær wape baþe sighie wapa wæra. þær⁸⁰ skal
 oc wapa eþ biuþa. oc wapa bot bote. Faldr han tilbupino
 wari þa wape i wílie wærke. Nu skyutr man annæn
 mæþ wílie wærk i eld. watn ælle swa som fyrr ær saght 15
 Liutr aff döp ælle annæn skape. þa wítnis til mæþ
 wíttnom hwart æppe[!] sinom brutom hwat þæt ær sar
 ællæ drap. oc bote hwart æpte sinom brutom. ær æi wí-
 ne til. þa wæri sik mæþ lanzlaghom. ffaldr at laghom
 bote mæþ lagha botum. æ hwar mæn warþa sanni fo- 20
 re morþe giældin líff sitt fore. æ huru mange þæ
 hælzt æru oc warþa laghlika til wítnaþi oc þæ agho
 XX fêr laghlika dômæs. ● Nu talas vm þukka bot warþær
 kununx man drepin. þær ær fivratighi markr þokka
 bot at. warþr yærls man drepin ælle byscops. tolff- 25
 markr þokka bot at. warþr kununx razmans þienos-
 toman drepin ælle oc andre riddære þiænestomen
 dræpnir. sæx marka þokke at. þænne þokke kombr
 æi vtan i drapom. han a taka hærre þæs sum dre-
 pin ær. J hundrape giældom þær æru æi þokka botr 30
 XXI N^v talas vm saramal. Gior fæ ● innæn.
 N manne bloplæte æ hwat fe þæt hælzt ær. ørtug
 karlgidr bot at. Bonden a þæm lækir fa som ska-

þan fik. biupr han æi lækir til. þa æru sæx øre kop- 34r.
 gildr laghsloitit. þøm takr sielffr malsæghandæn.
 Nu ær lastr oc liuti innæn komit. bot *mæþ* øre karl-
 gildom. aff owitanom ● Nu slar owrmaghi man XXII
 5 til bloz. wari bot *mæþ* þrim ørom. oc fulsæri *mæþ* sæx
 ørom hwat hældr ær i hofpe ælle huldæ æ hwat
 þæt ær hældr i fripi ælla fripa mællom. ælle hwat
 þæt ær *mæþ* wapa ællæ wilie. Nu skal han hanom
 lækir biupa. ffællir an þæt bup. þa ær laghsloitit sæx
 10 øre. Nu wil wærianden wwrsmaghans[!] wæria han
 dill antwigæ bloplæti ælle fulsære haffr han twæg-
 ge mannæ witnæ oc sialffr han þripie gange fram
mæþ þøm witnom. æru æi witne til. þa wæri sik *mæþ*
 lanzlaghom ● Nv kan witande man annæn til XXIII
 15 bloz sla. *mæþ* wapa oc æi wilie. þa ær blopsars wape
 i hulde bot at⁸¹ øre karlgildr. blopsars wape i hoffpe
 bot at ortughom nyo. Fulsøris wape i huldi bot ør-
 tughom nyo. oc fulsæris wapa i hofpæ bot *mæþ* sæx ørom.
 Huggr man fingr af mannæ ælle oc nokon lip
 20 af fingrinom øre karlgildr bot at. Swa oc fore annæn
 oc þripie. Huggr han þumulfingr af. wari swa gil-
 der som all hin annur i wapanom. Huggr man hand
 af aprom[!]. at sæx øre wapa bot. Huggr man fott
 af aprom. at sæx øre wapa bot. Huggr man næsar
 25 af mannæ at sæx øre wapa bot. Huggr man øre
 af mannæ at sæx øre wapa bot. Stingr man øghæ
 vtt a mannæ at sæx øre wapa bot. þær ær wapi ba-
 þæ sighiæ wapa wære. oc hwargin ællr wtan i
 handløsom wapa. Handløs wape ma fyllas vtan
 30 malsæghande wilie. han skal till biupa at rinæn-
 da blope oc riupanda sare. wapa ep twægge man-
 na oc sialfr han þripi. oc i fulsere tiomannæ ep
 þa epa a han a þinge biupe. oc ferra fore grannom

34v. hans oc soknæmannom hwa som swa fyllir fripi
 han oc hans goz. Falldr at tilbuþino wari þa⁸²
 wapi i wiliæ wærkom. Nu kieri þæn skapa affr fan-
 git. oc sighr æi waræ wapa fylght þær som handlæs
 wape ær i komin witi þæt mæþ twæm mannom sialfr 5
 han þripi. þær som þrigge øre sak ær. þær som sæx øre
 sak ær ælle mere i wapanom. witi þæt mæþ sinom ta-
 ka oc þingwitis mannom twæm. siælfr han þripi.
 Nu kan þæn man gierning dylie som sakin gifs ær
 þæt bloplæte dyli mæþ tio manna epe. æn æi æru wit- 10
 ne til. bristr at epe þa wæri þæt wiliæ wærk. ær ful-
 lsere þa a þæn wizerþ wær ær haldin wita han til mæþ
 sex mannom þæm þær wip waro oc a sagho. bote sipæn
 fulle sarabotr. þa man biuþr wapa bot. biupe bape
 lin oc lækes giæff oc hawi fe i taka handom. Biuþr 15
 han æi lækirin. þa ær þæt laghselit. halff fempte
 mark. Takr konungr tolf øre. malseghanden tolf
 XXIII øre. oc tolf øre hundarit ● Blopsar i hulde wiliæ
 wærk. þrir øre. Blopsar i hoffpe wiliæ wærk. sæx øre
 Fulseri i hulde. þre markr fripa mællom i fripi halffo 20
 dyrre. Fulseri i hoffpe sæx markr fripa mellom i fripi
 halffo dyrre. Genumlaghat sar vndir twar at markr
 sæx. fripa mællom. i fripi halwo dyrre. Bænbrutit
 sar ær blat vtan oc brutit innæn skiutr skarwm
 saman at markr sæx fripæ mællom. i fripi halwo dyr- 25
 re. Huggr man fingr aff manne at þrea markr
 fripa mællom. i fripi halwo dyrre. oc þre markr fore
 læstis botine. Huggr aff tu fingr ælle þry oc ær les-
 tis botin þøn sama. æi ær oc sarabotin þy mere. Hug-
 ger aff all fiughur fingr. ælle nokon lip aff fingri 30
 hwærio. þrigge marka bot at fripamellom. i fripi
 halwo dyrre⁸³ oc sæx markr at lyteno. warþr þu-
 mul fingr af huggin han ær swa gildir som half

hand. bape i sarom oc i lyte. Huggr man hand 35r.
 af aprom. at markr sæx fripa mællom i fripi halwo
 dyrre. Huggr man fot af mannæ. at sæx markr
 fripa mællom. i fripi halwo dyrre. Huggr man næsar
 5 af mannæ at markr sæx fripa mællom i fripi halwo
 dyrre. Øre oc øghe i samu botum. fore hand fott næse
 øghæ øre. Hwa pæt mistir. þa ær pæt læstis bot tolf
 markr oc sara bot som fyr ær saght. Huggr man
 fott af mannæ swa at han ær æi før ganga mæþ
 10 ælle hand swa at han ær æi før burgæs mæþ ællæ
 øghæ swa at han far æi sætt mæþ. oc sitr þø quert
 giælde þa fulle læstis botr. Gitr mæþ hand burgiz. mæþ
 øghe sætt. mæþ fote gangit. þa giælde halwa læstis
 bot pæt æru markr sæx. Takr man bæn v sare þa
 15 a lækir wita mæþ ænsins æpe siv bæn. oc ore karlgidr
 bot at hwario beni. bote hwært vm sik. benløsning
 oc sar. Huggr man annæn i anlitt sitt. far lyte aff
 wæxer af fore dagh oc iamlanga. waræ saklæs fore
 lyteno. wæxir æi af fore dagh iamlanga þa wari bot
 20 mæþ tolfv ørom køpgildom ● Gær man annæn saran XXV
 han skal warpæ ypnom sarom til dax oc iamlangæ.
 Hwa som takr sarabotina innæn dagh oc iamlanga
 han haffr fore takit giælde sino i døzdrapino. Alle
 øre botr oc alle læstis botr oc alt pæt oc i fripinom økiz
 25 pæt a malseghanden ensamin. Huggr man man
 fullom sarom oc dyl sipæn gierninge sine þa a han
 wald som skapan haffr fangit hwat han wil hældr
 witne ælle wip laghom taka ● Gripær han til wit- XXVI
 ne oc wil hin forebindæ. þa skal han binda han wip
 30 mæþ sæx mannom þæm þær waro oc a sagho pæt han
 þæ giærþ giorþe. fyllir han swa i laghþingom þa giel
 de hin botina æpte brutom sinom. som til sakine
 ær bundin. Gripær til witne oc latr sea witne sin oc

- 35v. faldr sipæn þa wæri þan saklôs ær sakin gifs. witr
han hanom sakina oc ær æi witne til. þa wæri sik
XXVII *mæþ* lanzlaghom. þæt ær atrtanmanna eþr. ☉ þa man
haffr annæn saran giort þa a han lagha lækir fa-
hanom. han a biupa hanom þrea lagha lækiær. þæt 5
ær lagha lækir hælt haffr iarnhuggit sar. benbrut
i sarom. hulsere. affhug. *gënom*laght sar wndir twar
Hwa som þan lækir far. þa wær han laghslitit fo-
re malsæghandanom. oc æi fore konunge. oc fore hun-
dare. falz han þa ær laghslitit. tolff øre malseghan- 10
XXVIII de. tolff øre kununge. tolff øre allom mannom ☉ Slar
man pust annæn. ælle *mæþ* stang ælle sten oc sinis
æi akomen warþr þæt giort fore kirkio sokn fore
ældrykke a torghe. at bastowæ ællæ a þinge þa sku-
lu þæt sæx mæn witæ þæ þær waro oc a sagho. wæriæ 15
þæ han wæri saklôs. Falz han falle til þriggia mar-
ka. þæ þreskiptis. a samu witnom wære bloþlete som
pustr. oc þo bötis hwart æpte sinom brutom. Slar
man tan v androm. at markr þrear. v andra at
markr þrear. v þripio at markr þrear. þa nyo mar- 20
kar þreskiptis. oc alt at eno skal bonden hawa þrea
markar til ænsak sinnæ fore skapa sin. æi warþr
sakøre mere æn nyo markr. oc æi læstis bot mere
æn þre markr þo at⁸⁴ alla vtgangingin. Nu six vm fivra-
tighi marka bot i sarum. 25
- XXIX **U**arþr man sar i hæmfripi sinom fullom sarom. ælle
at kirkio. ællæ i kirkio fripi. ællæ a þinge þær
satir koma saman oc skilies osatir. þær ær fivra-
tighi marka bot at. oc æ lestis botina fulla. huæ-
rie æpte sin brut. þæ skal oc fülle *mæþ* sæx mannom 30
þæm þær wip waro oc a sagho. Hwar som sar ær
fivratighi markr þær ær bloþlæte sæx markr
oc skal til wites *mæþ* sæx mannom. Nu far man

sar ætt. tu. þry. ælle flæri giorpe þæt allt æn man 36r.
 oc swa wip kiænnis. þa a þan sak sik kiennir. han
 a a þinge wip ganga oc brut sin feste. oc þo ekki
 mære bôte æn sarabot ena. Hvgge twe mæn æn
 5 ællæ pri. ællæ huru mange þæ æru. oc binda sæx
 mæn flære wip sarin æn æn. oc fyllir lækirin ful-
 serin. bôte þa hwar sine sarabot i þrim sarom. æi
 warpr oc bot þy mere at sar sin fleri. Nu møtes
 twæ mæn hoggr hwar annan fa bape fulsere.
 10 wærin bape sar gild. hwart æpte sinne akomo
 ær læste i sarom. bötis hwart vm sik. Kona hal-
 wo høghere æn mapær bape i drapom oc sarom
 vtan þær som wape ær ælle⁸⁵ bloplæte. vten þæt
 hundrape marka giæld ær. allt þær til sarabotin
 15 kombr til fivratighi marka. Sipæn æru þøn iampn
 at botom bape man oc kona. æ þær sar kombr til
 fivratighi marka þa hawi aldri ængin wald at sø-
 kie flere sar æn ætt. hafr han flere sar warin
 ogild ☉ Nu six vm hoxsto sar leggr manæn^{85a} a iorþ XXX
 20 niþr oc snøpir han som fe nokot. kombr han ælle
 hans buþ kierir þæt a þinge oc dill þan sakin gifs
 tolf mæn skulu han wærie ællæ felle. wæria þæ
 han wæri saklæs. felle þe han gielde huwzman
 hændr sine bape. oc hwar þæn þær til halp andra
 25 hand sine. þæ som tolf mæn wip binde mæþ epe sinom
 ællæ løsin sik bape huwzman oc þæ til holpo. swa⁸⁶ som
 malseghandin wil takit hawa. Læggr man annæn
 niþr oc stingr vt øghe hans annet ælle bape. þæt
 skulu tolf mæn wita som förr ær saght. wærie þæ
 30 han wæri saklæs. Felle þæ han. gielde øghe gen øghe
 oc hwærr þan þær til halp. som tolf mæn til wita
 gielde hand sine andræ. Nu læggr man annæn niþr
 oc skær v tongo hans þæt skulu tolf mæn wite

36v. wærie þæ han. wæri saklôs. alle oc þæ som þæ tolf
 wærie þæ wærin warpir.⁸⁷ oc þæ feldir som þæ felle
 oc huwzman hawi forgiort tungo sinne. oc hwar
 þan hanom til halp andra hand sine. Nu kan þæn
 fangin warpe liff sit hafr forwærket *mæþ* sarum 5
 ællæ drapum. þa skal han til pinx føre. a þy sama
 a han wæries ælle felles. warpr han æi fangin. þa
 skal han lyuse a þrim þingom. þylika gerning oc
 a fierþa þinge þa skal þæ næmpd næmpne som förr
 ær saght. oc hon skal han þa antwigge wærie ællæ 10
 felle. wilie þæ watte giore þa bote þæn þre markr
 aff gangr oc takis annær i sama stapin. Taka twæ⁸⁸
 men æn læggie niþr til iorpe sla v tan twa ælle prea
 þæt agho tolf mæn wita. wærie þæ þæm wæri warpr
 felle þæ þæm. gielde huwzman tan fori tan oc hand 15
 sine adra. oc war þan þær til halp hand sine apra
 Nu giffs manne sak fore sar. aghe ængin wald
 fylle þæm til hans vtan at yptom sarom. fyllir
 han æi swa þa aghe þan wizorp sik wil wærie gan-
 ge lagh sin i lagha þingom. ffalz at laghum bote þa 20
 bot æpte brutom. hwærie sak æpte sinom fallom ◐

XXXI Nu liggr man a skoghe ælle skipi ælle oc anner-
 step oc lær sik þær til. myrpæ ælle rene. oc myrpir
 oc rænir warpr gripin i þæm gierningom þa skal⁸⁹
 han til pinx føre. þær skulu tolf mæn næmpnes sum 25
 han skulu wærie ælle felle. wærs han wæri saklôs
 oc bote þæn fivratighi markr saklôsän qwæl oc han
 bastape ælle bant. stokkape ælle i fietur satte. fellis
 þæn ær ran ælle morþ witis. þa skal morþare a stæghl
 oc ransman vndi swærþ. Gior man annan saran 30
 oc renir han sipan. þæt skulu allt ænunga witne
 wara. oc hwart æpte brutom sinom botes þæt skulu
 sæx mæn antwigge wærie ælle felle. Drepr man

man ælle hoggr aff hand ælle limi apra. orkar æi 37r.
 botom ælle wil æi bote. ællar oc borghan fori sik till
 fuldra bote gielde þa liff gen liwi limi gen limi. sipæn
 laghfyllt ær a han. giælde oc ængin þæn lif fore liff
 5 ællæ lim gen limi som botom orkr. ælle borghan til
 fuldra bota ❶ Rænir man drapra[!] af aprom. piuff. XXXII
 ælle þan afhog haffr giort. þa fülle þæn ræntr ær rans-
 wærk til þæss ær rænte *mæþ* sæx mannom þæm þær wa-
 ro oc a sagho. oc hin bote fivratighi markr oc brot
 10 þæ han giorþe. ælle andwarþe mannæn rættom mals-
 æghande. æro æi witne til. þa wæri sik *mæþ* þretylptom
 epæ. faldr at epe bote som fyr ær saght. oc late þo watte
 lif ælle limi. Hoggr man annæn fulsere i howþ ælle
 huld. warþr laghlika til wnnin *mæþ* sannom witnom orkar
 15 æi botr ællæ borghan til fulla bota. gangi in til bondans
 fore brut sin ar fore mark hwærie. Nu six vm handra-
 ghit ran. ❷ Renir man aff aprom peninge twa ælle XXXIII
 þrea. dyli *mæþ* ænsinsæpe ælle twapeninge for æn gielde
 Gifs hanom sak at han mera rent haffr æn fivra pen-
 20 ninge oc minne æn halfmark. þa skulu han sæx men
 til witne þæ þær waro oc a sagho. þe agho wita hwat
 ranit ær ælle huru mikit þæt ær. þæssu witni skulu
 swa vm minnæ ran ganga svm vm mere oc æpte þy
 skal bot vtt ganga som ranit ær til. witnæ þæ ranit
 25 minnæ æn halfmark oc mera æn fiura pæninga. þa
 ær atrgilde fear oc þre markr botin. witne þæ ranit
 meræ æn til halfmark. þa ær atrgilde fea oc sæx markr
 botin. Wita þæ ranit til tio marka ælle mæra. atrgilde
 fe oc fiuratighi markr bot at. Hwilikin androm kien-
 30 nir ran oc ær æi witni til. þa ær wæriande til wizorp
 komin. Vitis hanom minnæ ran. æn sæx marka. þær ær
 tio manna eþr fore. Ær þæt sæx markr ælle mera. ok
 minne æn fiuratighi markr. þæt ær atrtan manna eþr

- 37v. ær þæt fiuratighi markr. ælle mere þa gangis
 XXXIII þær fore æpr þre tölfftr ☉ Alle stapi þær lotr⁹⁰ oc
 kawfle skal skiptæ. Swa som ær þæt barn skiptir
 wip fapur sin. ælle wip mopur. ælle barn sine mel-
 lom. ælle hion kunno barnløs skilias at. ælle hwarn- 5
 annænstad þær man skal mæþ lot oc kafle skipte
 Halz þæt oc gifs æi vtt. þær ær atrgilde fear oc
 sæx markr bot at fori ranit æi warþr þæ bot me-
 XXXV re. Nu six vm þuffnap[!] ☉ Styæl man peninge tva
 ælle þrea. þæt ma han wærie mæþ ænsins æpe ælle 10
 XXXVI bote penning mæþ peninge ☉ Stiel man mere æn
 fiura penninge oc minne æn half øre. warþr þær
 fangin mæþ. oc ær til twægge manne witne. þa
 ma han⁹¹ basta oc binde oc swa til þinx føre
 þær skal fylle twæge mannæ⁹² wipne. fyllis 15
 þøn witne þa ær han sandr at þe gierning. þa a
 han wald vm hup hans ælle þrigge øre giæld
 fore brut hans. þæ aghr ænzamin malsæghan-
 XXXVII den. ☉ Nu stiel man mere æn half øre oc minne
 æn halfmark. þa ma han basta oc binde oc swa til 20
 þinx føre. þær skal þiuffr framme waræ. oc atrfang
 oc twæge manna witne mæþ. þær agho swærie
 witne a han. sipæn a malseghanden wald hwat
 han hældr wil taka þre markr til þreskiptis ælle
 øron aff hanom skære æi ma han baþe limi oc botr 25
 taka. Wil malseghanden þiuff læsan lata þa late
 han løsan a þinge sipæn witne æru fylt a han. oc
 bonde wæri sakløs. oc konunx man gøme þiuff
 XXXVIII æn han wil ☉ Takr man þiuff mæþ fulle þiufft
 half mark ælle halfmark mere. tok han þan 30
 man mæþ twægge mannæ witnæ bindr han oc bas-
 tar oc til þinx føre. þa skal han sielffr swærie at
 þæ atrfang framme ligge æru hans skier oc he-
 mul. Hinæ twæ skulu swærie at han sandar

piuffr ær oc þæ þa wiþ waro han toks *mæþ* þøm 38r.
 piuffnaþe. oc sipæn magho þæ han a galghæ ælle
 græn lata oc þær opp hængie. Wil malsæghanden
 bøtr fore han taka. þa gange þæ bot til preskip-
 5 tis. oc løse piuffr sik wiþ bonda hwarn lot som
 han wiþr kombr ● Slepper piuffr sipen han er XXXIX
 laghwnin til piuffneþr þa bøde bonden þre mar-
 kar oc piuff sin taki man æ hwar han kan han
 fa. vtan kirkio friþ. æi a þyuffr hemfriþ hauua. þan
 10 fyrra war laghbundin til sak sinne. ei ma optari en
 þyuff sak bøtes⁹³ en æn time hwat þæt er mere ælle min-
 ne þyuffnæþr. Nu far man þyuff sin *mæþ* sannom wit-
 nom hwat þæt ær mere þyuffnaþær ællæ minne.
 þa a han til hundaris þinx føres þæss første þær
 15 ær nest þær epte han tok han a rettan þingstæþ
 oc rettom þinxdagh. þær a dombr a han ganga
 epte brutom hans. oc sipæn wæri bonden qualaløs
 fore þyuff sin. oc wtin[!] þæt þrir þingmen hwro
 goper þyuffnaþrin ær som stolin war. Nu affr
 20 man þyuff takit *mæþ* fullom witnom oc slippr sipæn
 løs fyr æn laghfylght war hanom a hundaris þyng.
 Nu wil þyuffr bonda sak giwa men han er til
 wizorþæ kumin. þa aghe aldre han wald bonda
 at qwælie før æn han haffr sik siælwæn wart
 25 ● Nu er þyuffr til laghakumin oc fyllir þæm XL^a.
 þa wæri han sakløs fore þæ sak. falz at epe bote
 bot epte þy som þyufft ær til. er þyufft til halff
 mark ælle halff mark mera. þa er attrtanmanna
 eþr fore hanom. falz at epe bote atta markr. oc la-
 30 te hwatte lif ælle limi i þæsso mali. fore wænslø
 sak. er minne æn half mark. oc mere æn halffr
 øre. Ganges þær tiomanna eþr fore. ælle þrigge
 marka bot at til preskipptis. ær þæt minne æn
 half øre oc mere æn fiure penninge. þa dyli

- 38v. þæt *mæþ* prim *mannom*. ælle bōte þre øre ær þæt *fiura* penninge ælle minne þa witi *mæþ* ensins epe. nu er
- XLII. þæn saklōs þyuffneþær witis ☉ Nu *giwær* han bonda sak oc sigr han sik bundit haua þa stande fore bonda wizerþ þre tollfr epr. Falz at epe bōte *fiuratighi* 5 markr. Kombr bundin man til pinx. þa gifs manne sak fore band. þa dyl han. þæt skulo tolf men⁹⁴ wita wæriæ þæ han wæri warþær. felle han. bōte *fiurati-* ghi markr fore þæt han saklōsan bant oc wald- fōrþæ. Kombr man til pingx *mæþ* þyuwæ *sinom*. þa swæ- 10 ri a fōrste þinge hwat þæt ær i fasto ælle vtan fasto. ær þæt sykndaghr ællæ hælghr. vtan fra kiero sunodagh oc til þæs siunatr vte æru æpte paska dagh vtan han steli innen þænne friþ. stiel han i þæs- som friþ þa laghwinnis til sak sinne. swa i þæmme 15 friþ sum vten. oc taka þa þyuffs ret. hawi domare ænkte wald at dueliæ dom sin iwi fōrste þing æn han þyuff dōmæ skal. æn atrfang oc atrfangs wit-
- XLII. tne ær til. ☉ Stel *uwrmaghi* fullan þyuffnap ællæ minnæ þa wari þæt *fiærþung* aff moghande manz 20 bot. Hwat þæt ær minnæ ællæ mærae þyufft. æi ma
- XLIII. *uwrmaghi* liff fori styld ællæ drap lata. ☉ Nu *clander* man sitt i hwat stap þæt hælst ær. hwat þæt ær hældr dōt ællæ quikt. þa a þæn man wizerþ som handamællom haffr. Han a wald til hæmfōpo æn 25 quikt ær. Til hæggiærþ æn dōt ær. til lans. til lægho. til liusning. ællæ wæpsætning. til skiptis ællæ kōps. Nu gripr man til hæmfōpo ællæ hæggiærþ hwar þæt *clandas* hælzt alt þæt minne ær æn half mark hwat þæt ær hældr dōt ællæ quikt. þa wæri 30 þæt *mæþ* twæm *mannom* oc sielffr han þripi. ær þæt minnæ æn *fiuræ* þænninge. ælle oc *fiuræ* þænninge þa witi þæt *mæþ* ænsins æpæ. Nu *clander* man til

halffmark ællæ⁹⁵ mærae æn halff mark. þa a han 39r.
 wizarþ wæriae þæt hwat þæt ær hældr dæt ællæ quikt
 mæþ fæm mannom ok sielfr han siætte. Nu gripr han til
 liusning ællæ wæpsætning. ællæ til lans ællæ giæff. stan-
 5 de samo læzn fore giæff som fore androm fangom. Swa
 ær oc lagh om lan. ær þæt minnæ æn halff mark. þa
 witi þæt mæþ twæm mannom oc sialffr han þripi. ær þæt
 mærae æn halff mark ællæ halff mark. witi þa mæþ
 fæm mannom oc sielfr han siætte. Nu gripr han til wæp-
 10 sætning. til lans ællæ lægho. ær þæt minnæ æn halff
 mark. witi þæt mæþ twæm mannom oc sielffr han þripi.
 ær þæt halff mark ælle mære. witi þæt mæþ fæm mannom
 oc sielfr siætte. þa þæ i wæpsætning lan oc legho. Sua framt
 at þæ æi wip kiænnis at swa ær vtt fangit. þa bindis
 15 swa þær wipær som nu ær saght. Gangr þæn wip som
 vtt fik. þa taki þæn atr at epløso. ☉ Nu clandri XLIIII.
 man sitt ælle handzamer hwat þing som þæt hæltz
 ær quikt^{95a} elle dæt. Gripr han til læznæ oc wil læpæ
 sik aff handom mæþ kœp ællæ skip. þa skal þæt i tak
 20 siætiae at æpløso sipæn skal han læzn filghiae. Giter
 han læt sær aff handom wari saklæs. Gitr han
 æi læt sær aff handom. þa falle fyrste skule til fiura-
 tighi markr. æn þæt ær halff mark elle mære
 som afhent war mæþ hanom. nu ær þæt minnæ æn
 25 halff mark. bœte som fœr ær saght. Nu læpir þæt
 hwar⁹⁶ til annærs. til siætte manz. þær stez læzn
 þa aghr han wald at wæriae þæt sik til hæmfœpo
 elle hæmgiærþ oc tillysning at taka oc til aldrhæfp
 sinne. æi ma þæt hwatte atr ælle fram lepa. Falz
 30 han at þæm wizarþom nu ær saght. þa bœte æp-
 te atrfangom. ær þæt half mark elle mere þa bœte
 atta markr Hwilikin skule swa wær sik. wæ-
 ri saklæs. Nu biupær man dul gen lezn. þa swæri

- 39v. þæn til sins som clandar *mæþ* *twæm* *mannom* oc taki þæt atr. oc hin binde *mæþ* *witnom* in hwarion witne epte *sinom* atrfangom. oc dulin dømæs niþr. oc bot aff þæm witne bindes in til. Orkar han æi *witnom* inbinde. þa bôte sialffr botina. *Mæþ* þæmmæ *witnom* skal læzn 5 ganga. alt þæt minne ær æn halff mark oc mære æn halff ore. þæt skal *mæþ* *twem* *mannom* inbindes. þær ær þræ markr bot att. ær þæt minne æn halffr øre oc mere æn fiure pønninge þa skal han witi *mæþ* *twem* *mannom* oc siælffr han þriþi. þøn bot ær þrir 10 øræ. ær þæt half mark ælle halff mark mere þa skal han wiþ bindes *mæþ* fæm *mannom* oc siælffr han siætte. oc þær ær atta markr læznfallit. æ hwilikin falder aff þæm sæx vten þæn fyrste. þa bôte han atta markr fore pyuffnæp æn þæt ær fulder pyuffneþr. Lepis no- 15 kot til ofrelsmanz þa wæri bonde han ælle bôte fore han swa som fore frelsan man ælle giwi malseghande vtt þrelin fore giærþ sine. Nu gripr man til fange. næmpnir þæn til fanga þær æi bor innæn land oc laghsagho þa sætis i tak þæt cland oc hin læte æpte hæmulzman- 20 ne *sinom* som klandes fore. kumi hanom fram i þrim wikum æn æi ær forfall fore hanom. ælle taki bonde sit atr. oc hin bôte þre markr som handamællom haff-
- XLV. þæ fore læznfallit ● Gripr man til hæmulzmanz innæn hundaris. þa skal hanom fram koma i sæx natom 25 Hundare mællom nio nætr. Folklanda mællom fyurtan nætr. laghsaghu mællom þre ar wikur. þær skal hæmulzmaþr fram koma oc han a hæmult stande. kombr han fram oc i hæmuld stander þa warþæ baþæ læpo oc lowo[!]. Nu kan hæmulz man forfall fa. þæt ær ætt 30 at han ligger i sott ællæ sarom. annat forfall æn han i rikisins þiænisto ær. ælle han ær i sins hærre sislo. þriþie ær þæt at han ær i fiæti fæar sins. Fiærþa

er þæt at han haffr dōpæn warþnæþ fore dorom sinom. 40r.
 ællær ær eldr hoghre æn hawa þorf. ffæmpte þæt
 han vtlændis sighlir. þa a þæt i quer staþu stande
 þær til han ær komin aff forfallom sinom. oc witi þa
 5 mæþ twæm mannom forfall sin. ☉ Giwa ærwingiæ XLVI.
 sak æpte man dōpæn oc drepnæn. nu ær þæn til som
 swarar oc wip drap kiennis þa sighr han sik run-
 þyuff hawa drepit oc sighr at han konde æi þyuf
 sin fa vtan han drapi han. þa næka hini æpte
 10 sinom kiere sighie han saklōsan dræpin wara. þa
 skulo tolff mæn han annætigæ wæria ællæ fællæ
 wæriæ þæ han ær sakin giffs. wæri saklōs. fællæ þæ
 han fællis til sporgiælda. ☉ Nu wil man ranzaka XLVII.
 epte goz sino þyuffstulno[!]. þa skal han i garþ gangæ
 15 mæþ sæx mannom triggom oc bolfastom oc sielffr han
 warþi siundi attundæ wæri lænsmannæn ælle
 domarin þæ skulu ranzaka bæpas þæ magho at
 owæpiæþo ranzaka æn þæm swa bapom asæmbr
 hittis i hans læstom husom. lepir sik aff handom. Hit-
 20 tis i hans olæstum husum. standen fore hanom som
 fore aprom wænslæ malom. Nu wil han æi ranzaka
 lata at owæpiæþo. wæpiæ þa bapæ prim markom
 ok tak til taka. þa skal han opplæsæ. oc hin skal
 lat sitt næmpnæ oc mærki þæss sighiæ. sipæn sku-
 25 lu þrir mæn inganga. þæ skulu lōsgirdi oc iwin-
 axlapi in gangæ oc fyrræ lætes at þæ æi bondæ abirþ
 bærin. Hittis i olæstum husom hans. stander fore hanom
 wizerþ. Hittis i hans læstom husom ær windōghæ a
 wæg opit owan ællæ nipæn swa at þylykt þing
 30 mate ingange þæ æpte læte. þa stande fore bonda-
 nom wizerþ. Hittis i hans læstom husom oc ær æi opit
 som fyr ær saght þa aghr æi bonde wizerþ. bote
 þa oc þyuffr hæte. Hoc þa ma han binde oc til þingx

- 40v. føre oc atrfang a han fyllæ *mæþ* sæx *mannom* som a
 piuff. oc taki sipæn pyuffs ræt. hittis hwatte i læstom
 husom ællæ olæstum. taki þa bonde wip fæ sitt. oc wari
 sakløst. Nu wil han æi wæpiæ ælle opplæsæ þa slain þæ
 dør opp som til æru komnir. hittis þa þæt i hans læstom 5
 husom. hawi þa ængin wizorþ vtan bôte oc pyuffr hæte.
 Hittis æi i hans læstum husom ællæ olæstum þa bötin þæ
 pre markr fore þæt at þæ hans hus brutu. standr han
 gæn *mæþ* wigh oc wærn. þa wæri þæt i ænbôte som fori
 ær. oc þæt i twæbôte tilkombr þapæ i drapom oc sarom 10
 Nu wil man ranzaka i garþ annars eptæ goz sino
 pyuffstulno oc ær æi bondæn hæme. ær þo husfru hans
 hæme. hawi swa wald þa ranzaka som bonde hæma wa-
 ri. kan þæn bonde ogipter wara oc haffr fori sik bryt-
 tie ællæ deghio. broþur ælle barn wari lagh samu. 15
 Klandes nokot þæt aff bondens konu kœp[!] ær þa giori
 han sik vpyuwæ kœpt haffr *mæþ* kœpwitnom oc fore kœpt
 pæningom sinom. Allt þæt han kœpir aff hænnæ mæra
 æn fiura pænningæ kœp oc *mæþ* pre markr. Nu stiæl man
 oc i andro lanzskapi fangin warþær oc kiænnis siælffr 20
 wip giærþ sinæ. orkar malsæghandæ han þær laghlika
 til winnæ som han far han. þa taki þær pyuffs rætt
 orkar han æi. þa føri han þitt han giærþ giorþæ. oc þær
 a han laghwinnæs oppa ræt sin. Sittr husætis folk i
 garpinom ællæ þæt hus haffr læght þa warþi þæn 25
 husom oc allo þy þær i kombr þan hus nikil haffr. æ
 hwa som hus a þa warþe þæn husom fori þyuffti som
 nyklæ bær. Alt þæt vndi bondans las kombr ællæ i
 hans garþ þæ agho þapæ pyufftinæ bôte. bonden oc
 husfrun. tax þæt vtan⁹⁷ bondans garþ þa giælde þæn 30
 bot som stal. oc þæ wærin saklæs i bo æro *mæþ* hanom
- XLVIII. ① Nu gifs manni sak fori wiprtako pypt som annar
 stal oc tax þæ i hans husom. oc læggr ænkte dul a

oc gangr wip at þæt þær innæ ær oc gangr wip¹ 41r.
 stande þa tio mannæ æpr fore bondanom at han æi wiste
 at þæt stolit war. wærs han at epæ sæ warpr. ffalz
 han at epe bôte þrea markr. Dyl han bôte þa oc þyuffr
 hæti æn þæt mæþ ranzak ut tax. oc stande æ wæpning
 for allom ranzakom æn han wil æi opp læsæ. Nu kiænir
 man bodret manni. wæri sik mæþ atrtan manna epe
 ælle bôte sæx markr. ☉ Nappar man ax af akre XLIX
 warpr bar oc atakin. bôte þre øre. Nu takr man alt
 saman ax oc span bôte þre markr. Takr man bundin
 tu ællæ þry. bôte þre markr. æi ær botin þy mæri.
 takr man skiul allæn bôte atta markr. Binde swa
 þæn þyuff som alla andra. Stiæl man korn af akri mære
 æn skiul oc witnis þiuffr til half mark ællæ mære.
 þa ær bot fiuratighi markr. ællæ miste lif sitt epte
 atrfangom oc han hæti agnabakr². Stiæl man rofor
 ærtir bønor nytr ællæ aldin oc warpær bar oc atakin
 Laghwinnistilsaksinnæ. swapær som for annan þyuffnep
 oc gangæ bot epte þy som atrfang eru oc witne fyl-
 læs. binde sin þyuff swa þær som at apre þyufft þæn
 som stiæl. Hwar stap þær^{2a} kona stiæl. fylghæ swa þæm
 þyuffnap som allom androm. oc kona taki slik giæld som
 mannin. þær til a lif gangr. Gangr dombr a lif hænnr
 þa skal hona i iorþ græwæ æi ma kona stiæghlæ ællæ
 hængiæ. ☉ Stiæl man i kirkio ællæ i kirkiogarpæ af .L^a.
 androm. ælle af samu kirkio. ælle brytr warpær han
 mæþ þyuffnæp takin laghbindis wip sak sinæ oc taki
 þiuffs rett som han skyldæt haffr hwæriæ sak epte
 brutom sinom. ☉ Nu takr man annars manz þyuff LI.
 takr bopæ saman þiuff þyiuffti kombr þæn epte
 sum stolit ær aff oc bœpis bape þyuff oc þypti þa a
 þæn fiærþung som þyuffwin^{2a} tok af allu þy som han
 tok af þyuffwinom hwat þæt ær mære ælle minne

þ oc hawi þær engin friþ^{2b}

41v. oc bondin taki sin piup[!] atrgen oc alt þæt mære ær æn lagha løsn fiuerþungin[!] af piuptini[!] þæt ær lagha løsn.²⁰ Nu sighr man sik af piufwi nokot takit hawa. oc piuf ær borto. kombr hin æfti som a taki sitt vtan løsn. oc til sins swæri fœrr *mæþ* twem 5 mannom. oc taki swa sitt atr. oc hin gœri sik vrþyuf e *mæþ* lysningæ witnom som handamællomhawr. kombr man til þingx obundin. gangr wiþ fullum þyufnaþ. bindin han wiþr tolf mæn þe þær wiþr waro oc a hœrþo oc taki sipæn þyfs rætt hwarr æfte sinom brutom. 10 Fyindr agho næst þyufnaþe standa. for þy at þyuff hittr gærnæ. swasom klokkarin hitti kalkin. Hwa som fynd hittir a wægh vti hwat fynd þæt hælzt ær. han a lyusa vti fori wæghfaranda mannom. þœm hanom fylghæ ællæ mœtæ. æro æi þe til. þa lyuse i by þæn næst ær. ær 15 oran i by þæn. þa lyuse i androm ællæ þriþiæ. lyuse fori hundaris þingi eno. ællæ fori sokn sinni. fari swa lantk *mæþ* fynd som lysning ær fori. oc a han lyusa fori folklanz þingi fynd þe han hitt hawr. kombr þæn mist hawr fœrr æn lyst ær. sighr til mark oc iartegn. þa 20 swæri til sins *mæþ* twem mannom oc siælwr han þriþi. oc taki swa sitt atr vtan løsn³. Nu kan þæn man lysning witni hawa som hitti. þa swæri hin til sins som tappapi *mæþ* twem mannom oc han siælwr þriþi. oc takisitt atr. oc þæn aghi þænning af örtugh hwærre som hitti 25 af fynd. æfte þy som mæzmæn sighiæ. e hwat þæt ær wærræ ællæ bætræ. Gripr man til lysninga witni. oc falz at þem. þa bœte oc þyuf hete hwæriæ bot æfte sinom brutom. Nu hittr man fæ manz. hwat fæ þæt hælzt ær. kombr þæn æfte som misti. oc sighir til mæ- 30 ke oc iartekn. oc swær til sins *mæþ* twem mannom. oc siælwr han þriþi. þa taki þæn hwarn attunda þænning som hitti. Nu hittis hæst manz tambr. ællæ skyut.

ællæ oxi. ko. far. ællæ get. ællæ pæt som nytiaē fæ 42r.
 ær. þær a han til sins swæriaē mæþ twem mannom. oc
 siælwr han þripi. oc taki sipæn sitt atr vtan løsn. oc
 hin gøri sik vrpyuf mæþ lysningæ witnom som hitti. hwa
 5 som ørkir mæþ nokro fæ þy han hitti þær bonden a. bøte
 þre mark. hwat hældr han saþlar ællæ silar. æn pæt
 ær æi førr laghlika lyst. Nu hittr man hemohion
 manz. hawi þripiung af fynd. Nu six vm watu
 fyndr. Nu hittr man fynd i almanna lep e hwat
 10 fynd pæt ær. þa aghi þær af hwarn attunda pænning.
 Hittir man fynd i skæriom vti. vtan almanna lep
 þa hawi þæn þripiung som fynd hittr. E hwar man
 quæfs æfte þa hawi halwa fynd e hwat pæt ær döt
 ællæ qwikt. oc hawr han fyrræ fynd lyst. þa fange eghan-
 15 da swa gott atr som han pæt hitti. ællæ dyli mæþ eþe hwart
 æfte sinno late. at han pæt æi þy misti at han galt hans
 at. faldr at epe. þa giælde hanom swa gott atr som han
 æfte kræwr alla stapi þær man fynd hittir. þær skal han
 gøræ sik orpyufwa. først mæþ lysningæ witnom. oc sipæn
 20 swæri þæntilsins som misti mæþ twem mannom. oc siælwr
 han þripi. oc taki swa sitt atr. Alli agho gosz hialpa
 vndan eld ællæ vt[!] sio. oc fori hærr. oc wæri man swa
 miklu bætre. oc taki swa mykit af þy gosz som eghan-
 de will hanom vnnæ. Nu æru tald manhælghis
 25 mal. gup gømi os baþe lif oc sial. AmeN.

Her byrias Jorþæ balkær oc telies i hanom flokkær þrir 43r.

i ① Huru iorþ skal laghbiupæs. oc tighu.

ii ① Byrþæmæn dælæ om iorþæköp.

iii ① Vm iorþæ köp innæn siængær.

5 iiiii ① Vm iorþæ faste.

v ① Vm træpis løn.

vi ① Twæ binde fang a æn.

vii ① Vm atrköps faste.

viii ① Vm iorþæ skiptæ.

10 ix ① Vm iorþæ wæpsætning.

x ① Huru man skal iorþ landbom byggjæ.

xi ① Vm affraþ.

xii ① Huru landbom skal af iorþ sighjæ.

xiii ① Vm iorþæ giptur.

15 xiiii ① Huru landbo ma i skogh aka.

xv ① Huru æghandæ oc landboe om iorþ dælæ.

xvi ① Vm bolax fæ.

xvii ① Vm inlax fæ.

20 xviii ① Vm iorþæ dælur.

xix ① Vm fyrning.

xx ① Vm iorþæ løsn.

xxi ① Huru fapir a barnum iorþ fyr i fœpu biupæ.

xxii ① Æn man six af iorþdælo fyr æn hon lykt⁴ ær.

xxiii ① Vm orættæn fafastæ[!] æp oc fyrning.

25 **L**atær man iorþ fala gambla byrþ sinæ þæ iorþ
skal byrþæmanne biupæ fore mannom oc kirkio-
sokn. wil æi byrþæman þæ iorþ köpæ. han skal biu-
þæ fori hundaris þingi eno byrþamannæ. wil byr-
þaman wiþ kiænnæs dæmiz iorþ i byrþ. wil æi byr-
30 þaman wiþ giwæs han skal biupæ a hundaris þin-
gi apro byrþæmannæ. wil æi byrþæman wiþ giu-
as oc iorþ til sin köpæ. han skal byiupæ a hunda-

43v. ris þinge þriþio byrþæmannæ. wil æi byrþæman wiþ
 giwæs. kōpō þa þæn sum siup hafr dyupæstæn oc gi-
 wæ wil wærþ oc pæningæ hwite. þa dōmiz hanom þæt
 swa fast oc fult sum fasta fæþerne oc aldæopal. Nu
 kombr man oc biupær wærþ fore byrþ sine innæn þrea 5
 þinxdaghæ. þa swarar han sum sæliæ wil. wilt þu giwa
 sum annær biupær i slikom wærþorum som iac þorff. þa
 lat iak þik iorþ i byrþ kōpæ. Næy sighr hin iak wil
 giwa wærþ oc pæningæ dōmiz þa iorþ i byrþ oc pænin- 10
 gær i taka hændær. æn han wil æi wiþ taka sum iorþ
 wil siæliæ. þa skal han giwa ena mark skiærptsilwær
 fore ørtugh hwæriæ som gangr af korn oc pæningæ
 oc æi mæra ællæ oc pæningæ æptæ þy som marksilfs
 ma brænnæ aff. oc þriþiunginom minnæ foræ þæ ørtugh
 som snøpir pæninga aff ganga. oc siþæn hwariæ iorþ 15
 som hon ær wærþ⁵ til. Nu wil han æi wiþgiwæs oc iorþ
 til sik kōpæ a fiærþa þingæ. ælla nokor byrþamandr
 þa kōpæ þæn som wærþ wil fore giwæ oc þo hwart ør-
 tugh land som ær saght. Nu sighr hin som kōpt hafr
 iorþ wæræ laghbupnæ byrþamannom hin oc sighr næi 20
 þa skulu þæt tollfmæn swæriæ hwat þæ iorþ war lagh-
 bupin ællr æi witnæ þæ at iorþ war laghbupin þa dōmiz
 hanomkōp sitt fast oc fult. wiliæ þæ swa swæriæ⁶ at iorþ
 war æi laghbupin. ællr hørt þæt at byrþæmanæ war
 bupit i laghþingom warþ fore byrþ sinæ. oc æru pænin- 25
 II gær i taka handom. þa dōmiz iorþ i byrþ atr. ☉ Dælæ
 mæn om iorþ oc byrþ. sighr þættæ ær byrþælotr min oc
 æi þin ær annær mannæ nærmær. annær mannæ fiær-
 mer. þa dōmiz hanom iorþ at kōpæ som mannæ ær nær-
 mær. Dælæ æn mæn om iorþ oc byrþ æru þapir byr- 30
 þamæn þa wæri þæn næst kōpæ som næst ær ærfwi.
 æn ærfwæ skuldæ. æn han biupr til i laghþingom. Biupær

han æi i laghpingom. oc witnæ swa tolfmæn þa hawi 44r.
þan iorþ sum kœpir. Dælæ mæn om iorþ oc byrþ. æru
þapir iampnir þa skulo þapir byrþ kœpæ oc þapir
æptæ wærpæ lætæ. Nu sighr man sik byrpæman wære
oc wil þær mæþ iorþkœpæ. byrpæ sik þær til mæþ frændom sinom
oc atrtan mannæ æpæ oc wari swa nær iorþ kœpæ som
han orkar sik byrþa til. Nu hafr man æn iorþ falæ
sæl han honæ laghlika borth. klytræs hon sipæn ok
klandæs. hawa honæ tolf mæn warth som før ær saght
at hon war laghlika vtþupin oc swa kœpt. wærs swa
þæt fore hanom som a kiærir. þa wærs þæt oc fori allom
þæm þær sipæn a bæpæs. Sæl man fæprinæ sit ællær
skiptær i ænum stap oc kœpær i adrum. þæt ær fæprinis
iorþ oc æi aflingæ iorþ. All aflinga iorþ. hon a æi byrþa-
mannom biupæs. þæn iorþ hafr aflæt. han hawi wald af
hænnæ giore hwat han wil giwæ ællær siæliæ hwæm
han wil oc sum han gittr dyræst. vtan iorþ si mæþ arff
til komin. ællæ hafr man byrþ kœpt af byrpæ man-
næ. hon a atr biupæs rættom byrpamannom ❶ Giptis son III
fra fæpr sinom. hanom kunno pænningæ waxæ fæpær kon-
no pænningæ færæs þa a han wald oc wizerþ fram fore
al annor siskinæ sin. kœpæ af fæpær sinom til þriggiæ
marka. þær skulu fastar at waræ. sislungar oc bryl-
longr oc þa dæmiz þæt fast oc fult. Broþir ma kœpæ
aff brœpær sinom. oc sistir af systor sinæ oc alt innen
siæng. oc siskinæ ma kœpæ hwart aff andro til þrig-
giæ marka. þær skulu syslungær oc bryllongr fastar
at waræ ❷ Kœpær man ægn af mannæ ær þæt III
markæ kœp ællæ minnæ þær skulo tolf fastar at
waræ. Kœpær man mære æn marka kœp ællær min-
næ æn twæggjæ. þær skulo sæxtan fastar at waræ
kœpir man til þriggiæ markæ iorþ ællær mære.

44v. þær skulu fiure fastar oc tiughu at wæræ. Allt þæt man kœpir iorþ af androm þa skulo fastar giwæs a hundaris þingæ ællr a folklanzþingæ at kirkio fore soknæmannom. ællæ at affkiænno þingæ. Hwar man kœpir iorþ af androm i hwilikom by þæt hælzt ær. þa skal han kœpæ at pæningæ tali oc ørtugh oc øræ. oc hawi swa i akræ oc æng som han haffr i tomtpt oc wæri ængin afnæmpning aff bynom. hwattæ a landæ ællæ watnæ. vtan han hawi þæt mæþ rar oc ror. Kœpir man iorþ af androm. warþæ þæn iorþ som saldæ. oc hin hæmulæ wærþ som kœptæ. Klyþræs nokoti þykœpæ þa skal fangaman fram koma. gittær þæn fullt hæmulat som sældi. stande kœp þæss som haffr kombr æi fangaman hans fram ællr kombr fram oc gitr æi hæmulat þa gangæ hwar til sins. oc hin bœtæ præ markr. som ohæmult saldæ. Nu kœpir man iorþ af mannæ hwat han ær lækr ællæ lærþær. þa bitæ fastar a rættæn æghandæ oc þæn kombr ængu duli fori som rætr æghande ær. allt þæt han bindær fastæ a annæn æn rættæn ægan-dæ. ær þæt minnæ æn halfs øris kœp. oc þriggiæ marka. standæ foræ mæþ æpæ tio mannæ at han aldrih skiptæ ællæ saldæ ær þæt halfs øris kœp oc þriggiæ marka. standæ foræ mæþ æpæ atrtan mannæ. Gitr han duls æp gangit. þa wæri saklæs babæ foræ wærpe oc sakøræ. Faldr han at dulsæpinom þa fylli fastæ a han æptir wærpi sino som kœpti. oc han bœti þa sakørin som ohæmolt saldæ. ær awærkat þa bœtæ han awærkan som sælt haffr ær ænktæ awærkat þa bœtæ præa markr for giærsalu sinæ. Hawi ængin sysloman wald at siæliæ hærræ iorþ vtan han fae þæm hærræns bræf til som iorþ kœpir. at þæ iorþ ær hanom hæmul. Kœpir man iorþ af witwillinge ællr aff

galnom mannæ ællr uwrmagha þom som minnæ ær 45r.
 æn fæmptan aræ. ængin þæræ ma iorþ sæliæ vtan
 næstæ frændæ wiliæ. Nu þorþ witwillingr ællr uwr-
 maghi fæpo wiþ. þa skulu næsto frændr siæliæ iorþ ællr
 5 lœsøræ andræ. þa skal han som iorþ kœpir taka fastæ
 af rættom æghandæ oc af næstom frændom þæræ. Klyt-
 ræs þæt sipæn bindæ þa fastæ a rættæn æghandæ oc
 a næsto frændr hans. foræ witwilling oc owrmagha
 agho⁷ frændr þapæ swaræ oc sokiaæ. Nu kan man lœpæ
 10 fran kono sinæ. ællæ kona fran mannæ sinom. ællæ man
 far pilægrims færþ þa þorwo bœrn fæpo wiþ. oc þæt
 som hæmæ sitr. þa hawi þæn wald at sæliæ hwat han
 wil i lœsorum. ællr i æghnum standæ þæt swa fult oc
 fast som konan giør. som þæt bondæn giøri i þæsso ma-
 15 læ. oc gangæn twæ luti a bondans lot. oc þriþiungin
 a husfrunær. E mæn hionalaghit ær þa halder siæn-
 gar kœpit saman. hwat hældr lytæ siæliæ ællr kœ-
 pæ. Nu wil man fasta a iorþ bindæ. hwat hældær
 bondin a hænnæ bor ællæ han hawær hana landboum
 20 bygt. þa hawær han wald visæ i by slikan han wil.
 ær æi awisning til þa bitæ fastar i bol bonda. hawær
 han i flærom akrom i by. aghi wald oc wizorþ visæ
 i þæn akr han bo æi a. ær æi awisning til þa bitæ⁸
 fastar i bol bondæ oc a rættom æghandæ hawi þæn æn-
 25 kti dul fori som rætr æghandæ ær. Hwar til awis-
 ning gripr þa fyllæ hanom iorþ æptæ markatali
 æptæ þy han hawær wærþ takit **¶** Kœpir man bol V
 vndan bondæ ællr skiptir. wil æghandæn siælfr a
 byggiaæ þa skal han lœnæ hanom træpislœn. ær half
 30 træt þa giwi half lœn. ær twætræt þa giwi ørtugh
 af ørtugh. Jlt ær wiþ æghandæn at dælæ. ær gipt
 o amap[!]. giældæ þæn gipt atr som tok. Fa þæ at dælæ

- 45v. giwi atr gipt ællæ witi guldit som lagh sighiæ. Al-
 lir fastar til iorþ skulu giwæs þær kœpfastar æru þæ
 VI skulu a þingi ællæ at kirkio giwaz oc takaz. ❶ Bin-
 dæ twær fang a æn hwat þæt ær kœp ællæ skipti þa
 gifs þæs fastom wizorþ ær fyrra kœpte. Witin þæt 5
 tolf mæn hwilikin fyrræ kœptæ⁹. þæn kræwær wærþ
 sitt atr som sænnæ¹⁰ kœptæ oc þre markr foræ giærsa-
 lo sinæ. Witin þæt tolf mæn hwilikin fyrræ kœptæ.
 Æn bindæ twær fang a æn. bor hwarghin a hafr oc
 hwarghin hæfþ a iorþo. Hawi þa þæn iorþ som fanga- 10
 mannæn standr mæþ. oc hin bindæ fasta æptæ wærþæ
 sino. oc þæn bœtæ þræmarkr som twæm æt sældæ fo-
 ræ giærsælo sinæ. Æn bindæ twær fang a æn oc hwar-
 gin hafr hæfþ a. oc fangamannæn dyl bæggæ þæræ
 kœp. þa bindin fasta a rættæn æghandæ. oc rapl halfri 15
 iorþ hwar. oc halw wærþi hwar. oc halwa both hwar
 þæræ. æro þæ flæræ som fastana binde wari lagh sa-
 mu. Æn bindæ twær fang a æn. annær six hawa kœp-
 fastæ oc annær skiptis fastæ. oc hafr hwærghin hæfþ
 a iorþinæ. þær gifs skiptis fastom wald oc wizorþ. þær 20
 bindæ þæn kœpfasta æptæ wærþi sino. oc hin bœtæ
 VII þre markr foræ giærsælo sinæ. ❷ Nu sigr man
 sik atrkœps fasta hawa þæt skulu tolf mæn witæ
 hwat hælldr atrkœps fastær waro a þingi gifnir
 ællæ æi. witnæ þæ tolf swa at atrkœps fastær a þin- 25
 gi gifnir waro. þa fylli atrkœps fastæ oc hawi þæn
 iorþ som atrkœptæ. Swæriæ þæ tolf swa. at aldri
 waro atrkœps fastær a þingi giwfnir ællær at kir-
 kio. þa bœtæ þræ markr fore wiþrkiænno. Hwili-
 kin domari atrkœps fastæ dœmir fram. Vtan tolfmæn 30
 hawin fœr sorit. þa bœtæ han þre markr oc æþrin wa-
 ri ogilðr. Hwar som æþ gangr domæ løst oc skiæla-

læst. wari ogildr oc domarin wæri saklæs. Æ hwar 46r.
 bonde skiptir ællæ sæl iorþ husfru sinnær þær agho
 fastær bindæs þapæ a bondæ oc husfru. Nu kœpir man
 iorþ af aprom dør þæn sipæn som sældæ¹¹. klandæs sipæn
 5 þæ iorþ af ærwingiom þæs som sældæ þa bitæ fastar
 a ærwingiæ þæs som sældæ. þy at þær ær son i fapurs
 stap. oc broþir i broþurs stap. oc ærwi hwar þæn an-
 næn ærwir swa læt som liuft i þæsso male. ● Nu VIII
 six vm iorþæ skipti. Skiptæ mæn ægnom vighir ok
 10 wæl fœrir wiþ lækman ællæ klærk¹². fult gæn fullo
 oc likt gæn liko þæt a standæ fast oc fult æ hwar man
 skiptir iorþ þa wæri þæt birþ hans han i skipti far.
 Nu gior man þapæ kœp oc skipti. ær skipti mææ oc
 kœp minnæ. þa gifs skiptis fastom wald oc wizorþ.
 15 ær kœp mææ oc skipti minnæ. þa dœmis iorþ i birþ
 oc gifs kœpfastom wald oc wizorþ. Nu skiptir man
 wiþ witwilling ællr uwrmagha. þa moghu þær æn-
 kæ skipti gioræ vtæn næsto frænæ[!] rap. ællæ mopur
 ællæ fapurs. Skiptir fapir uwrmaghæ mœþærnæ
 20 ællæ mopær uwrmaghæ fæþærnæ. ællær andri fræn-
 dær skiptæ barnæ goz oc uwrmaghi. þa skipti til bæt-
 ræ oc æi til wærræ. Ær æi swa skipt. þa hawi han
 wald til sins atrgangæ þa han warþr moghande.
 Nu skiptir man ægn til kœpstæpæ takr garþ i kœp-
 25 stapi fori iorþ a landæ. ællær oc at han takr tomt
 i kœpstapi. Takr fult i kœpstapi at marka tali. som
 iorþin giældr þa dœmiz fast oc fult. Giora þæ þapæ
 kœp oc skipti. gangin þœn kœp oc skipti som all
 annor. Allæstæpi bitæ fastæ a rættom æghanda vtan
 30 hær. æn man bindær fastæ a uwrmaghæ ællæ a
 witwilling. vtæn fastar bindins þapæ a þæm oc
 þæræ frændær. Æi ma a fangæfastæ bindæ. oc æi

46v. biltughæ mæn sipæn han biltoghæ sorin ær. ①

IX Setær man iorþ androm fore korn ællæ pæningæ ællæ andræ wærþoræ. hwat hældr han takr þæt til sæþ ællær fœþo. ællæ til wars han þæt takr. þa skal han hawa stæmpnodagh til martænsmaesso 5 foræ allom þæm iorþom wæpsættar æro. Gittir þæt han atrlöst ællr frændr hans fore sanctæ martæns dagh. þa haw[!] þæn iorþ som lœsir. Lœsir æi atr fore þæn dagh. þa aghi þæn iorþ som hon wæpsæt warþ Allæ þæ iorþir vt sætiaes þa agho a pingæ. ællæ at 10 kirkio fori soknamannom vt sætiaes oc þær atr lœsôs mæþ fastom swa som hon sættis. Nu sighr hin sik mæþ fastom hawa atr lœst. þæt skulu tolf mæn witnæ hwat hældr þæt war mæþ fastom atrlöst ællæ æi. Swæriæ þæ þæt at þæt war mæþ fastom atr lœst 15 þa wærin atrkøps fastar gildir. Swæriæ þæ at æi war atrlöst. hawi þa þæn iorþ som hon wæpsæt warþ. oc þæn bætæ þræmarkr som til atrkøps fastæ græp. Nu gripr annær til adpælkøps fasta. Ok hin sighr hawa vtgiwit wæpiæ fasta þa agho tolf 20 mæn wite wat þæt hældr waro wæpiæ fastæ ællær adpælkøps fastar. Ok dœmis aldræ adalkøps fastæ fram fœr æn tolf mæn hawa fori gangit. oc fœrræ sworit hwat sant ær. Hwa som kœpir iorþ af androm. ællæ mæþ skipti far ællæ mæþ wæpsætning fori 25 afrazdagha þa hawi þæn afrap som iorþ hafr fangit. Allæ þæ iorþ man hafr o kluttrapa oc o klandapa innæn þry ar hwat þæt ær kœpt ællæ skipti. oc witæ þæt tolfmæn. Hawi ængin wald a þæ iorþ tala swa længæ hafr o qwald standit. 30 vtan man sæ vtlændis ælla han fangin ær. Ælla oc han sæ uwrmaghi. æ hwar twæ delæ vm iorþ

ænæ. þa aghi þæn sæp som iorþ vindr æn hon sain ær. 47r.
 ① Nu six huru man skal landboum iorþ byggjæ. At- X
 ta ar ær giptæstæmpna oc a niundæ skal gipt giwa.
 Gipt skal giwas swa som bapum sæmbr a iorþæghan-
 5 dæ oc landboæ. oc swa afrap. Rættæ afrazdaghæ
 æru vm fastogang. Giffr han afrap ut fyrræ wæ-
 ri saklæs. Giffr æi han affrap vtt a rættom affrazdagh.
 giældæ örtugh af örtugh at awitino æ þær til ørin
 warþr fuldr. Sitær han quuær vm øri allæn ællæ
 10 vm mææræ. þa bætæ þræ øræ foræ hwart arit oc wæ-
 ri þæt bondans æn sak. hawi sipæn æghandæn wald
 at sökæ landboæ. bapæ til afrapa oc awitæ oc sipæn
 rapi æghandæn iorþ sinnæ oc landboi hawi forgiort
 allo ærwpæ sino vtan husum ænom ① Wil man XI
 15 witæ afrap guldit. witi guldit mæþ æpæ twæggjæ mannæ
 bolfastæ oc siælfr han þripi. wat þæt ær minnæ ællæ
 mææræ oc hwat han bor a iorþinæ ællæ ær af hænnæ
 farin æi warþr eprin þy høghræ. Dela þæ um gipt
 giwi atr ællæ witi guldit mæþ twæm bolfastom mannom.
 20 Hawi landboæn ænki wald at haldæ iorþ længær æn
 iorþæghandin wil. æn hanom ær laghlika affsaghat af
 þæ iorþ. ① Nu wil lanboæ iorþ atr sighiæ þa skal han XII
 æghanda til sighiæ om rættæn afrazdagh fore gran-
 non oc þingæ þy næst ær til iorþ sinæ. oc hawi þa for-
 25 saght gipt sinnæ. oc træpis ærio sinnæ oc giælde af-
 rap þæt arit han sait hafr. Nu sighr han sipærmær
 atr æn at rættom affrazdagh. þa warpæ lanboæ æghan-
 danom fult afrap af þy ari. oc alt þæt þær a vtgio-
 ræs af þæ iorþ til olafsmæссо. bætæ oc lanboin gar-
 30 þafall æn þøn kunno þær i koma. Nu sighr lanboæ
 bondæ til iorþ sinnæ vm sumær at otræddo sighi þa
 til fore olafsmæссо. oc a þingi. þa fa æghandin sik annæn

- 47v. lanboæ. sighr æi han æghandanom til fori olafsmæso þa giwi lanboæ bondanom træpisløn oc giwi æghandanon fult afrapæ af þy han sat hafr. Nu fa þæ at dælæ. annær sighr sik laghsaghat hawa iorþ atr oc annær sighr æi. þa witi lanboin þæt *mæþ* twæm 5 mannom þapom bolfastum þæm a þingæ waro þa oc sælfr han þripi. Nu sæmbr æi a bondæ oc lanboæ. þa a han hanom afsighiæ fori grannom oc nagrannom oc firi afrazdaghæ. vil han æi æn þa af æghandæns iorþ rymæ. þa forbiupi hanom af iorþ sinnæ a þingi. 10 Kombr sipæn hin *mæþ* byggningæ witnom som lanboi wil wæræ. oc hafr æghandæ fær forbupit^{12a}. oc standr frammi a þingi *mæþ* sinom forbuzwitnom oc æru swa þinx witnæ til. þa dæmis þær forbuzwitnæ fram. oc byggningæ witnæ niþær. æi¹³ skulu oc flæræ giptir gi- 15 was æn en i ænni giptæstæmpnu. æ mæn sama man
- XIII a iorþ ● Giptir man iorþ oc dør þæn iorþ hafr¹⁴ giptat. innæn giptæstæmpnu. þa standi gipt hans fori arwm hans þær til giptestæmpne ær vti. æ hwar æghandin takr iorþ af landboæ nøþgom. þa giwi lanboi æghandanom twa örtughr af örtugh hwarre oc ænkte korn. Hwa som iorþ giftir fœrr æn androm ær laghlika af saght. þa bætæ han þrea markr som vndigipt gaf. Nu wi[!] man siælfr a æghn sine bygge oc fœrir þit stup oc stolpæ þa a han hanom træpisløn giwæ. ær 25 halftræt þa giwi half lön. ær twætræt þa giwi örtugh af örtugh. Jllt ær wiþ æghandæn dælæ. ær gipt oannæþ giwi þæn som tok gipt atr. ællæ viti guldit þæt. Ængin iorþæghandæ hawi wald taka iorþ af lanboa fær æn han hawær giptinæ atrgiwit swa 30 mikit o annæt ær. oc træpisløn giwi þæn træpi nyt-tiær æn træt ær. Nu wil æghandin siælfr a iorþ

sinæ bygge hafr landboi hus ær fæpærnæ hans 48r.
 ællæ hafr han þæt *mæþ* kœp ællæ skipti fangit þa
 rymæ af hus sin fori dagh oc iamlanga ællæ hawi
 lof oc lægho fori sik. ællæ hawa hus foristandit sik
 5 þæn þær qwær æru. oc bot ængin at. Byggningæ wit-
 næ agho witæ huro mykit bygt ær oc hawi ængin
 wald binda takuskiæl a annæn mææ æn æt ar.
 ● Aghr man minnæ æn øræ i by oc bolstapi. þa skal XIII
 lanboin aka a skogh *mæþ* ænom øki. a han halfwæn
 10 øræ þa aki i skogh *mæþ* halwom æki. aghr man
 minnæ æn halwan øræ þa hawi kiælkædræt i sko-
 ghi. hawær man ænkti i by þa hawi ænkte i skoghi-
 nom. Nu hawær man øri i by. ællæ mæra þa ma bape
 æghandæn oc lanboin i skogh aka *mæþ* swa mangom
 15 okium þæ wiliæ pykkir androm grannom at þæ gioræ
 ofhogh a skoghinom þa gifs þøm wald oc wizerp þær
 skoghin wil skipte. ● Kræffr æghandin affrap af XV
 iorp sinnæ. þa swarar lanboin oc sighr þæt han hafr
mæþ fastum oc fullum skiaelum af æghandanom fangit
 20 þa skal han til þinx fara *mæþ* fasta sinom. ær þæt mar-
 kær kœp ællæ minnæ þa komi *mæþ* sæx fastom til þinx
 ær þæt mææ æn marka kœp oc minnæ æn twæggiaæ
 marka kœp þa komin til þinx *mæþ* tiv fastum. ær þæt
 þriggiaæ marka kœp ællæ mææ þa komi til þinx *mæþ*
 25 atrtan mannom. Sipæn ær þæ fastær æru til þinx kom-
 nir. swa som nu ær saght. þa skal war þæra æn man
 næmpnæ iorpæghande oc lanboe þæ twæ skulo þæt
 swæriæ at þæ wiliæ sæx sanunda mæn næmpnæ. þæ
 sæx skulo ransaka hwart hældr iorþin ær sald ællær
 30 æi. fyllæ þæ sæx fasta æpin *mæþ* lanbonum. þa aghi lanbo-
 in iorþina. gangæ þæ fra hanom þa hawi þæn iorp ær
 fyrr attæ. oc hin bote þre markr sik þæt kiændæ han

48v. æi atte oc afrapæ *mæþ* æn þæ æru æi guldin æru þæ oc guldin þa bætæ præ markr. Nu kræwær man sitt afrap. lanboin gripær til fœrning. sighr faþur fori sik at hawa ællæ andra frændr. æghandin sighr sitt wære fornt oc gamalt þa agho þæ bapi fyrning fæstæ. 5 oc hwar pæræ *mæþ* tolf mannom til þinx koma. þær skal hwar pæra æn man næmpnæ þæ twæ skulo þæt swæriæ at þæ wilæ sæx sannundamæn næmpnæ. till hwilikæ tolf ær þæ wilæ gangæ. standæ þæt fast oc fult. oc þæn pæræ bætæ fult for næmæ ær at fyrninge 10 faldr hwart æpte sinnæ awærkan. Nu kombr by i dælu þær lanboe i bygggr. þær skal han iorpæghande til sighiæ. iorpæghandæ a þær bape swaræ oc sœkie. klandes iorp fore lanboanom. þa skal iorpæghandæ iorp antwige wærie ællæ vtgiwa. æ hwar man gripær til fan- 15 gamanz. þa skal hæmulzman fram koma i laghþingom. ællæ lagha forfalz witnæ hans oc sipæn standæ malit i qwærstapu til þæs swarandæ kombr. Nu kan lanboe awærkan ælla garþfall giore ællæ oc annæt i lagh mannæ brite þa warpæ siælfr brutom sinom. Hafr 20 man æghn i by annars. wil æi siælfr fara ællr androm byggæ. þa skulu bymæn til þinx fara oc a þinge æghandi til sighiæ hwart hældr han þær til ær ællæ æi wil þa hwatti¹⁵ siælfr giærpa ællæ androm byggæ þa taki til dom a samu þinge. oc sla ænginæ oc giærpæ gar- 25 þana. kombr garþafal a þa giældi þæn garþafal som ængin slar oc þæn giori vtgiærþ som iorp a. Æ huru mang bygninge wittnæ ganga a rættan æghanda þa gange ænkte gen. oc þo hawi þæn iorp som æghandi *mæþ* standr. Ok alli þæ takuskiæl gite inbundit þæ 30 takin gipt sine atr. fori þy at mot bygninge witnom. ællæ lofs witnon. ælla lanz witnom. þær gangr ængin æpr

a mot. Nu six huro mæn skulu bolagh læggia. 49r.

Ⓢ Læggia mæn bolagh saman þæt a læggiaes saman XVI
 mæþ tolf bolax fastom þær skulu þæ wita huru þæt
 saman kom oc huru længi þæt saman skuldæ ligge.
 5 økis þæt økis fore þapom. krænkis þæt krænkis oc
 fore þapom. Nu ær bolax stæmpno vte þa wilia þæ
 bo skipte nu kiænnir annær sik mærae oc androm
 minnæ. þæt skulu bolax fasta wita huru þæt war
 saman laght oc æpte þy þæ witne þa aghr þæt skip-
 10 tes. Haldr þa annar fori androm oc wil æi vt giwæ
 þa swærin bolax fastar. oc han bôte þre markr som
 offhaldit gior. Sipæn swa ær skipt æpte bolax fasta
 æpe. Nu delæ þæ vm bolaxfastana. sighr annær þæm
 æi wara bolax fasta som annær sighr. þa komi hwar
 15 þæra til þinx mæþ sæxmannon þær a hwar þæra æn man
 næmpnæ. þæ twæ agho sæx mæn næmpne. Gangin
 þæsæxmæn mæþ hwarom þæ hældr wilia oc swærin mæþ
 tolf mannom. oc þæt wæri gilt oc fullt þæ tolf giøra
 oc skiptis æpte þy þe tolf fylt hawa. Nu wil man
 20 bolagh riwa innæn stæmpnodagh. þa bôte han þrea
 markr bolagh rywæ wil af sino ænskyldo oc rywe
 sipæn. oc hawi hwar sitt æpte bolax fasta witnom.
 Ⓢ Vm inlax fæ. æn man læggr pæninga ællæ apra XVII
 kostæ in til annars. Ok ær þæt minnæ æn til sæx
 25 marka þa læggi þæt in mæþ twæggæ mannæ witnæ.
 Ok faæ hin þæt vt mæþ twæggæ mannæ witnæ. Ær þæt
 mære æn til sæx marka þa wæri þæt a sæx mannæ wit-
 næ. þapæ þa þæt inlæx oc vt tax. Dyl han þa dyli mæþ
 epæ. hwariom æpte þy hanom sakin gifs. stiæls þæt
 30 ællæ brindr ællæ walntax bæggia þæra saman. þa wa-
 ri þæt ogilt. ær æi swa þa fae hanom sit atr. Ⓢ Dela XVIII
 mæn twe vm iorþ ænæ. Sighia bæpe fang wara. þa

- 49v. agho þæ fangamæn sinæ fram lata koma oc þæ agho i hæmuld standæ oc þæn hawi iorþ fangamæn gite hæmulæ giort. Ok þæn gange atr til wærþzsins¹⁶ ohæmuilt war i hændr sætt. oc þæn bote þre markr ohæmuilt sældæ. Æn dæle twæ vm iorþ æna. Gripr 5 annar til fanga oc annær til fæþrinis. þa skal fangamannæ fram komæ. Gitr han iorþ hæmulat þa hawi þan iorþ som fangit hafr. Gitr han æi þa wæri
- XVIII *mæþ* fæþrinis witu sinne atrtan manna æþæ ☉ Dæ- læ twæ vm iorþ ænæ. Sighiæ baþæ fæþærne sit wæ- 10 re ællæ hafr oc annær ærfft æpte frændr sine. þa skulu þæ baþe fyrning fæste oc hwar þæræ mæþ tolf mannom til þinx koma þær a hwar þæræ æn man næmpnæ. kiærande oc swarande. þæ twæ agho þæt swæriæ at þæ sæx sanninda mæn næmpnæ. þæ 15 sæx agho sannind vm þæt mal lætæ til þæræ tolf ær þæ sæx gangæ. þæ atrtan agho swa swæriæ at han hafþæ þæt okutræt[!] oc oklandæt þæt færræ atte. Ok þæn ær *mæþ* rætto at kumin nu wiþr kiænnis E hwar som fyrning skal a iorþ ganges þa agho baþæ 20 til hundaris þinx koma pitt iorþin liggr. hwar þæra *mæþ* tolf mannom þær skulu þæ sæx mæn næmpnæ som fyrning skulu fyllæ. oc þæn bote awærkan som at fyrning
- XX falz hwæriæ[!] þy hon ær til. ☉ En delæ twæ vm iorþ ænæ. Gripr æn annar til fæþærnis oc annar til fanga 25 þa kunno fangamæn mangi¹⁷ wara som hwar hafr aff aþorom[!] fangit. Klandæs þæ iorþ læpi þa hwar til annars. oc kiænnis hwar wiþ wærþ sitt oc þæn bote þræ markr at hæmuilt faldr. Ær fangaman innæn land oc laghsaghu þa a han fram koma i prim lagh- 30 þingom. Ær han inrikis oc vtan land oc laghsaghu. þa skal han koma innæn nio wikur. Nu kan han

vtrikis waræ i hærræ þyænist. ællæ pælagrim's færþ 50r.
 farin. ællæ *mæþ* køpskatte sinom sighldr þa skal þæ dæ-
 læ i qwærstapu standæ oc affskyld af þæræ iorþ i ta-
 ka hændær sætties þær til æghandæ atr kombr oc
 5 innæn þæ nio wikur æptæ þæt han ær atrkomin
 þa a han i hemult standæ. Bristær þøm oc hæmulz-
 man som fangit hafr. þa bôte awærkan þæn iorþ hafr
 farit oc kræwi wærþ af þæm hanom ohæmult i
 hændr sætti. Nu kan fangaman inrikis wæræ þa
 10 ær þæt hans forfall. at han ligger i sott ællæ sarom
 ællæ han ær i sins hærra þiænist. ællæ a fiæti fææ sins
 ælla han hawær dōþæn warþnæþ fori *dorum*. ællæ ær
 ældr høghre æn hawa þorff. vm sama dagh han
 hæmula skuldæ ællæ hærr sæ a lande ællæ han sæ
 15 i vtrop næmpdr. fori þæssom forfallom nu æru saghþ
 þa a dæle i qwærstapu standæ. þær til hæmulz-
 man wiþr kombr. oc i þrim laghþingom a han i he-
 mult standæ oc þa¹⁸ skulu forfalzwitne twæggæ
 manna i laghþingom framme wara oc swæriæ
 20 at han æi komit^{18a} gat for þæssum forfallum. þylik
 forfall standin for allo androm malum. Hwa som
 þa iorþ sæl han gitr æi hæmulæ giort. bôte pre mar-
 kar fori giærsalo. oc awærkænina *mæþ* æn hon ær awær-
 kæþ swa at þær a bot fore bōtes. ● Nu kan man XXI
 25 ællr kono aldær ællæ sott hændæ þa a þæn barn
 hans fōþa oppe halda til dōþra dagha. hwat þæ a-
 gho mææ ællæ minnæ. oc aghr þæn iorþ minnæ
 æn han gitr sik siælwæn haldit oc fōtt aff. þa wil
 han þæm iorþ lata som han fōpir til dōþre dagha
 30 hawær þæn barn æpte sik. ætt tu. ællæ flæri þa a
 han iorþ sine barnum a þinge biupæ. wiliæ barn
 wiþr taka þa agho þe han fōþæ halft annat ar

50v. fori ørtughland hwart. þær ørtugh giældær æna mark
 Skiærtsilf. þær som ørtugh giældr þriþiunginom minne.
 þær a han fœpokost hawa ætt ar. ælzste barn a han
 først fœpe oc oppe halda oc sipæn hwart æpte þy þæt
 ær gamalt til. Hwart barn a fapur oc mœpur oppe 5
 haldæ. þær til swa mykit ær opp næt som þæt atte
 æpte han taka ællæ ærwe æn han døpr ware. sistir
 systur lot. oc broþir broþur lot. Wil æi ætt barn wipr
 taka. oc ær swa þingwitne til. oc fœpir annet syzkine
 han sipæn. þa taki þæt først fullt fori kost sin. æn þo 10
 at æi sæ mera til. Ær mera til þa taki hwart lot sin
 opp fullan æpte han døþan. Samu lagh æru vm fræn-
 dær æn æi æru barn til. Som nu eru saghþ. þæn a næstær
 wære han at fœpa som arwi ær næstær æn han døpr wa-
 ræ. Nu sighr annær iak bœp swa min kost til sum 15
 þu þin stande þa þæt a tolf þingwitis mannom rapi
 oc halwi næmpd hwar þæra. Wærin ærwingiæ skyl-
 dughæ at fœpa fapur ællæ mœpur æn þæm fatœkt
 hæmdir ællæ alldær. æ hwat han pæninge til haffr
 ællæ æi æn þæ orke. Hwilikin son ællr dottær fapur 20
 wrakr¹⁹ ællæ mœpur. bœte þre markr om ar hwart.
 þæm aghi rættir malsæghandæ. Nu kan han fœrr
 døa æn þæt oppnætt ær han fori sik fæste. þa a þæn
 kost hiolt swamikitt aff iorp taka som han kostæt
 hawær. Ok hint gange til skiptis þær iwilœps ær af 25
 XXII þy han atte. ☉ Nu delæ byæ twæ vm iorp æna. þa
 sighr sik æn granne aff þæ delo. þæn iorpæghande
 ær i þæm by. þæt a han a þinge giøre fyrræ en wæp-
 iæs til. Tappar han byæ delo þa wæri þæn saklœs
 sik haffr af saght. Vindr þæn byæ dælo. þa wari þæn 30
 vti lyktær bapi af bot oc iorp sik siælftr afsaghþi. Wæ-
 piær han fyrst oc sighr sik sipæn af delu fœrr æn þe

dæla land takr. þa bôte þre markr oc wæri skildr 51r.
 wip dælu. hwat hon windær ællæ tappr ❶ Fæstæ XXIII
 man fastæ ep oc wil ganga fyrning. ællæ fæste.
 fyrning oc wil ganga fastæ æp ællæ fæstir faste
 5 ep ællæ fyrning a ørtugh æna oc wil ganga a twa.
 þæt skulo tolf mæn wite fyrr æn æpr swærs. Nu
 ær taldær iorþæ balkær. iorþ mon ængin skorte.
 alle fa þæ iorþ af iorþ æru kumnir. Gup late os
 swa til iorþ at ka[!] at wi matum alle himiriki fa.

10

Hær byrias Kœpmale balkær oc telies i hanom eliw
 flokkær.

- i ❶ Vm flærþæ kœp i gullæ ællæ silfri.
- ii ❶ Vm flærþæ kœp af kœpmannom oc torgh kœp.
- 15 iii ❶ Æn man sæl kristnæn man.
- iiii ❶ Vm kœp þæ husfru ma giøre.
- v ❶ Vm hæste kœp oc skipti oc fræstmark.
- vi ❶ Vm Læghu a hæst ællæ apre kosti.
- vii ❶ Vm wæpsætning.
- 20 viii ❶ Vm Borghan.
- ix ❶ Vm gestning oc rættæra.
- x ❶ Vm gengiærþir i lenom oc skiutegiærþ²⁰.
- xi ❶ Vm Gæstning fatøkra manna.

25 **C**œper man gul ællæ silf hwat þæt ær giort I
 ællæ ogiort af þæm æi ær gulsmiþr ællæ silfsmiþr
 þa skal han hawa þær wiþr twægge manna witne.
 bolfasta æn þæt ær minne wært æn half mark kom-
 bær þæn ær kœpt haffr oc sighr. þu haffr mik flerþ
 salt gangær þæn wiþær som saldi þa giwi hanom wærþ
 30 sitt atr som kœpt haffr oc dyli þæt mæþ tio manna
 epi. at han æi wisti at þæt war fals i þy kœpi faldr
 han at epi bôte þre markr. fori at han fals sælde.

51v. Nu dyl han at han aldri salde. ær pæt þa minne wært æn sæx marka þa dyli *mæþ* tiomanna epæ. falz han at epe bôte þre markr fori falsit oc atr wærþit. Ær pæt mære æn sæx markær oc læggær han dul a þa dyli *mæþ* atrtan manna epe. faldr han at epinom þa 5 giældi atr wærþit oc þre markær fore falsit hwat pæt ær mære kôp ælle minne. Nu sæl gulsmiþr ællæ silfsmiþr bonda pæt fals ær. antwigge i gulgerning ællæ silfgiarning. ællæ oc i hwat giærning pæt ær hælzt. þa skal til stæpio læpe oc warþær pæt 10 skiært. þa hawi han gull oc silf pæt kôpte oc hin hawi wærþ som salde oc wari saklôs. Nu warþr pæt æi skiært þa giwi atr wærþ oc sæx markr *mæþ* oc þæn hawi flærþ sine som saldi. Dyl han oc wil æi wipr-taka. viti þa han in til hans *mæþ* twæm mannom som 15 kôpt hawær oc siælfr han þripi. æn pæt ær minne wært æn halfmark som kôpt ær. Ok hin kumi ængom dulum fore. Nu wil man gull ællæ silf giore late. pæt skal han smiþi fa *mæþ* twægge manna wittne pæt skal han skiært vt fa oc skært atr taka. Nu sighr 20 annær þæ gerning wære skære oc annær oskæra þa næmpnæ twa mæn hwar þæræ þæ skulu pæt sea oc skupa hwat pæt ær skært ællæ æi. witne þe pæt skiært wære þa wæri smiþr saklôs. oc taki opp legho sine. þa æn þe fællæ han. þa bôte þyuft æpte lateno 25

II oc heti þyufr epte. ● Cøpir man wax ællæ salt ær-pæt blæko blandat ællæ sandblandat ællæ røkilse Køpir man smør af aprom ær smør vtan oc flærþ innæn. køpir man flut ællæ talgh. oc æ hwar man sighr flærþ wære saldæ. ællæs kôpte. þa næmpne 30 hwar þæra twa mæn þær skulu wita hwat pæt²¹ hwar flærþ ællæ æi. wita þæ han saklôsän som flærþ wi-

tis. wæri saklôs. Fællæ pæ han þa bôte pre markr 52r.
 fore flærþ sine. Swa oc allæ steþi þær flærþ hittis i kôpom
 Ok taki þæn flærþ atr som saldi. oc þæn atr wærþ
 sitt som kôpte. Kôpir man klæpi af manne ær klæpi
 5 oppmelt oc pænninge bredir. warþr han fyrra war
 wip æn han af þæm by far at klæpit ær wærra æn
 som han þæt kôpte fori. þa fae hanom klæpy sitt
 atr. oc þæn gange atr til wærzsins. Ok hin stande
 fore mæþ tio manne æpe. at han æi wiste þæt han flærþ
 10 salde. faldr oc han at epe bôte pre markr. Nu gior
 man kôp a torghe hwat han hældr kôpte dött ællæ
 qwikt. nu klandæs þæt kôp. wæt ængin sin fanga-
 man þæn som clandat ær fori. þa swæri hin til sins
 mæþ twægge manne witne. Ok hin binde torgh kôp
 15 sitt mæþ kôpwitnom bolfastom. oc giori sik vrþyvfe
 oc sipæn taki hin sitt atr klandat hafr oc þæn læte
 æpte wærpe sino som kôpt hafr. **¶** Hawi ængin kris- III
 tin wald kristnan at sælie. þy at þa kristær warþ saldr.
 þa løste kistr allo kristne. Nu kan man frælsan siæl-
 20 ie. warþr han gôdder oc gôpr gior. þa bôte þæn fiura-
 tighi markr þær frælsan saldæ. Nu sæl kristin man
 kristnan. oc ær þo hans þrell. þa warþr þæn fræls
 som saldr ær mæþ þe salu oc hin taki atr wærþ sitt
 som kôpte oc ær ængin bot at. oc wari aldri ofræls
 25 sipan. Nu kan þæn man klandapær warpe som fyr
 præll war. oc bort ær latin af æghandans garpe.
 Gifs þæm wald oc wizorþ þær sik gøpe wil. gøpe
 attong mæþ twæm mannom. fiærþung mæþ fiurom
 halwæn mæþ attæ. allæn mæþ sæxtan þætt^{21a} skulo
 30 þe fülle a pinge wip toku mæþ swa mangom nu
 ær saght. Swa agho þæ at swærie. at rætr æghan-
 de vtgaf oc þær a pinge wip toko. Ær præll ællæ

52v. ambot vt fra bondæ comin wæxta þem penninga til oc wil bonde sipen atr kalla þa aghe han wald at gøpe sik som før ær saght. Hawi ængin wald at giwa sik til giæfpræls. oc ængin ma oc²² annen til giæfpræls

III taka. ● Koper man nokot af bondans husfru. þa ma hon siælie til fiura penninge oc æi mera oc²³ ænte hion ællæ barn bondans ma nokot kōp giøre hwa som mere kōp giør wiþr þæm ællæ skipte. han bōte þre markr. vtan þæt kōp se giort a torghe. æ

V skulu torggh kōp gild wære. ● Skiptær man hestom innen hundaris. nettr þreær þet ær frestmark fore. hittær last fore frestmark hawi þet hwar som fangit hawær innæn hundaris. Hundara mellom fem netr folklanda mellom fiughrtan nættr. Kōpir man hæst af manne skyt ælle oxe. þer ær fræstmark fore sum förr er saght. hittir a last fore frestmark taki war sitt atr hittr æi last fore frestmark stande kōp þera. Nu kōpir man ko af manne ællæ otaman hæst ællæ skiut ælle otaman oxe. ællæ hwat annat qwit[!] fe þæt hælzt ær. þa warpe þæt obrykt oc oklandat oc stande kōp þæt fast oc fult. E hwat kōpørom man kōpir hælzt af manne. þa skulu þer kōpwitne til wara twe men bolfastir. æn þet ær minne æn halfmark ær þet mera æn halfmark warin fem mæn wiþr oc stande kōp þera fast oc fult. Far man hæst af hirpmanne ællæ wæghfaranda manne mæþ kōp ællæ skipte oc mæþ kōpwitnom. þær ær ængin frestmark fore æn þær koma æftro fetr som fyrre waro fræmbro. Fore torgghkōpe liggr ængin frestmark. Hwar som brygþ sel oc skiptir. brygþ giwær ællæ giældr han a obrygþu warþa. Hwar som androm settr brygþ i hændr bōte þre markr. brygþ kaller þet ohemult

ær. ☉ Nu læghir man hest af manne ællæ skiut VI 53r.
 oxe ællæ hwat ping þet wæra kan. þa skal han þæt
 ospilt atr fa. Spilles þæt þa stande fore *mæþ* epe tio
 manna. at þet aldre spiltis af hans *wærkom* oc fae
 5 hanom lægho i hendr. Faldr han at epe giælde atr
 bondanom sitt swa got swm han þet tok. Nu gripr
 han til lans sum lægh hafpe þa gifs þer lanswitnom
 wisorþ. lan a leande hemberas. ☉ Sættr man wæp VII
 manne hwat þet ær minne løsøre ælle mere þa gio-
 10 ri þet *mæþ* twægge manne witne bolfastom. Nu kun-
 no þe wæp brinne fer æn stemnodaghr ær vti. brin-
 dær bægge þera hawi bapir skapa. Nu kan þæt
 stiales ællæ walddakas þa^{23a} skal þan til kirkio fara-
 oc liuse æpte fore soknnamannom baþe æpte sino oc
 15 æpte þy wæpset war. Ær æi bæggia þære stolit. þa
 fae bonda sitt attr. ær bægge þera stolit wari þa ogilt.
 Nu ær stemnodaghr þera vti fore wæpiom oc lösis
 æi atr. þa skal han wæp atr biupe a þinge eno andro
 oc þripie. wil han þa atr løse wæp sitt. þa hawi þer
 20 wald til. wil han æi þa skulu wæp meta twe men.
 æru þe betre æn giældit. þa giwi heghanda til swa
 mikit sum þet ær mere wært. ær wæp minne wært
 æn giældit ær þa fylli þan til sum giælde skuldi. ☉ VIII
 Borghar man penninga fori annæn þa giælde þæt
 25 sama vt han borghat hafr. ællæ dyli *mæþ* epe. hwar-²⁴
 iom æpte þy som þæt ær mikit til som han borghat
 hafr. faldr at epe þa giælde þæt vt han borghat hafr.
 hwat þet ær minne ællæ mere. Nu kan þæm askilie
 sighr annær mere borghat wara oc annær minne
 30 giælde þa þæn vt *mæþ* æpe. at han æi mera borghape
 æn nu ær framlaght. Nu sighr anner. þu hafr man
 borghat. oc anner penninge. þa fae þen man fram

53v. borghat hafr oc wari saklôs. kombr æi mannin fram þa giælde þæn giæld. ællæ oc manzins sak som borghat hawær. ællæ wæri sik mæþ epe tio manne. ær a þinge borghat. witi þæt tolf mæn wat forghat[!] ær ællæ æi. ær æi a þingi borghat. stande þa a sinom 5

IX wizorpom. ● Þæssi lagh gaff os konung magnus nærwærænde flæstom þæm bæsto i hans rap waru. Ok mangom androm gopom mannom. At ængin ær wæghfarande manne skyldughr kost oppi halda wtan fyri fulle pænninge vtan han siælfr vili 10 wæghfarande mæn skulu rættara hitta. rættari skal þæm wise hwar þæ skulu kost sin taka fyri fulla penninge oc siælfr mæþ fylighie. Wil þæn hwatte giwæ ællæ sælie som han hwarþr til rætr þa bôte þre markr. Ok gestin fylghi rættaranom 15 atr oc han skal hanom kost fa fore fulla pænninge. Wil oc rættari hanom æi siælie. ællæ oc rættlike rætte. þa bôte sex markr. af þæm takr konungin þripiung oc annæn malseghande oc þripia hundarit. Nu kan nokor skiælnapr warþæ mællin bondans 20 oc giæstins sum han war tilrætr ællæ rætteræns oc giæstins. þa skal þæt næmpd witæ. af fierþung þæss hundaris. þæ han lyste fore at han æi ræskap fik. hwat þær ær sant om þæt mal. oc liggin slik brut fori som fyrr ær saght. oppa hwæm þæ tolf 25 næmpna. Nu kumbr gestær til rættara. þa a han rættata twa mæn oc twa heste til bonda hwars. oc han skal rættata han fram a sine læp oc æi atr. æi ma langt mællom rættara wære. þa a bondin siæliæ geste korn oc hō oc kost þæn han wiþr þorff. æpte þy som 30 gangær oc giældr i þæm kōpsteþe þær næst ær. will oc nokor lata sik þær til at sitie a wægh fori wægh-

faranda mannom oc siælie þæm þa þæ wip þorwo. 54r.
 þa sieliæ þæt som wip koma. Ok gaff þæn gope ko-
 nung magnus þætte i rætt warn. At hwiliki sik þær
 til lata. bondum ofryp giore. ællæ goz þera þæm mæþ
 5 wald aff taka. at bøndr mogho han fanga vtan slagh
 oc bardagha. oc swa fori konung føre oc þo mæþ þæm
 skiælom at gior han ræt oc bote brut sin þæt æru
 fivratighi markr innæn sæx vikur. Gior han æi ræt
 i sex vikum. þa skal þæm til sighie kunungs syslo hafr
 10 handamællom. han a mæþ bondum þan man fori ko-
 nung føre. þæn ær oc sakr at prim markom sum buþs-
 kap fik oc æi wildi til koma. þa þæn man fanga skul-
 du som waldzgierningh til bondans giorþe. Warþær
 þæn man æi fangin^{24a} a ferske giærning. oc warþr oc
 15 þo takin. wær hundaris næmpd han. þa wæri þan
 sakr til tolfmarka som sakløsan tok oc þa þreskipts
 Nu kumbr han vndan. þa skal fyri lægge dagh sæx
 vikur. kombr han atr innæn sex vikur oc gior ræt
 fori sik wari sakløs. Nu kombr han æi atr innæn
 20 sæx vikur. þa a nempdin fellæ han oc sipæn skal
 han land ryma. Nu kan þæt nokors hærremanz
 swæn wære sum þæ giærning giorþe oc haldr hans
 hærra han femptan dagha qwærran æpti þæt
 konungx bræf ær komit. þa ær þan hærran sakr
 25 til fivratighi markr. Dyl hærran oc sighr sik hwatte
 han hawæ²⁵ huset ællæ hæmæt sipæn han giorþe þe
 giærning dyli mæþ ensins epe. Hwilikin man an-
 næn haldr æpte þylikæ giærning ivir femptan
 nættr som fyrr ær saght. hwat hældr konungs
 30 bref ær æpte komit ællæ æi. þa bote fivratighi markr
 ællæ wæri sik mæþ þre tølftom epe. Nu wil bonde
 hwatte giwæ ælle siælie wægfaranda mannæ.

- 54v. þa ma giestær mæþ twægge manne witne peninga i taka hændr sætie swa manga sum þet ær wært þær han sik til fœþo takr. oc taki sipen þarwir siner. Kunungs garþa oc biscops garþa. riddære garþa oc þæra manna garþa mæþ ørs þiæne. þær ma æi rættaz oppa. 5 Nu kan wites manne walzgiærning. þo at han æi þær war. þa skal þæt swærie mæþ tolf mannom sum þæt wistu hwar han war þa oc giøre sik þær mæþ sak-
- X løsan. ællæ bôte som fyrr ær saght ① Nu ma ængin hærra gengierþ biupe a læn sitt. oc ængin lænsman 10 hwatte a bœndr ællæ landboæ. wil hærra ælle lænsman þing mæþ bondum hawa þa halde siælfþr kostin. Nu ma ængin laghman a bonda kost ripa þa han skal þing hawa. vtan nokor bonde wil hanom biupe hæm til sin Ængin hærra ælla lænsman ma sine hæste i hunda- 15 ri lata rinne. swa at bœndr skulo þæm fœþæ. Vtan han hawi fyrigort hæstana oc þæm taki konungr. Ængin ma oc skiut taka wten þæs gopwylie þæt a wtan han hawi konungs oppit bræf. ællæ þæt se hanom lænt ælle lægho salt. hafþr han æi bondans luf 20 ællær gopwilia. þa ma bonde þæn taka oc þyufs ræt hanom giøre. oc mæþ þylikum witnom wiþr binda
- XI som annen þyiuf ① Nu kan wanført oc fatøkt folþ[!] føres byemellom ælle bonda mellom þa ær war bonde skyldughr þy æna nat oppe haldæ slikin tima dax 25 þæt koma kan. þa ma þæt ængin samunat fran sik wrekæ. kan þæt hion wrakas oc liutr af dœþ ælle annan skapa. þa skulu þæt tolf mæn wite af sama fierþunge. oc rape halwe næmpd hwar þera kie- rande oc swarande. wærie þe þæn sakin giffs. wa- 30 ri saklæs. Fælle þe han þa fellis til wapa botæ i hwat skapa þæt hælzt ær ællæ kan warþa. oc þær skal

ængo bupi fylghie. Gup ma þæm æi gløme þær 55r.
giærne wil fatøken huse oc heme. Krister war giestær
mæþ manum i iorþriki han giwi os²⁶ gesting himiriki.
Her byriæs wiþrbobalkær oc telies i hanom nyo oc xx.

- 5 i ④ Huru by skal til iæmføris.
ii ④ Huru byskaltomptom lægges oc husum bygges.
iii ④ Huru man skal sa oc akra sunder brite.
iiii ④ Vm dyke mellom akra.
v ④ Vm skapa þæn man far af dykum.
- 10 vi ④ Vm garþa oc garþa fal.
vii ④ Vm inwrak.
viii ④ Vm skoghe skipan.
ix ④ Vm byrgsil a eng oc akr oc torfskirþær.
x ④ Vm wærne ruf.
- 15 xi ④ Vm legho ruf.
xii ④ Vm awærkan granne wiþ granne
xiii ④ Vm awærkan bolstape mellom.
xiiii ④ Vm skoghe awærkan.
xv ④ Vm skøghning oc gildri.
- 20 xvi ④ Vm awærkan a fiskewatn.
xvii ④ Vm Byær anit. oc bolstapa skiel.
xviii ④ Vm Ra ocrø ocrabrut ochwilikin bolstapa skiel
④ skulu wara.
xix ④ Vm iorþlætir oc skogha byæmellom.
- 25 xx ④ Vm almænninge.
xxi ④ Vm nyær oppgierþir.
xxii ④ Vm mælnur oc watuteppur.
xxiii ④ Vm bror oc skapa i brom.
xxiiii ④ Vm wapa eld.
- 30 xxv ④ Vm kaxnæwargh.
xxvi ④ Vm fear nyt annars olowandis.
xxvii ④ Vm Bokumbel.

55v. xxviii ☉ Vm skapa þen fæ giør fæ oc laghgiæld.

xxix ☉ Vm skapa þæn man giør fæ.

Land skulu *mæþ* laghum byggiez oc æi *mæþ* walz wer-
kum þy at þa stande land wæl þa laghum fylghis.

I **U**ilie bøndr by aff nio bygge ælle liggær han i ham- 5
bre oc i forne skipt þa skal hwar sine trepo sa
oc sipen gange nyskipt a far nokor gamblo skipt
sipen ny er akomin. bötis þa awærkan. hwart æpte sinom
brutom. þa kombr fiærpunger fiærpunge til skiptis.
oc halwær by halwom. þa ær þy til iamföris komin þær 10
lægges om fiura tomta ra oc fiurar farwæx ra. þa
ær þæn by thebundin. þæn wæghr a wære tolf alna
brepr. En skils almanna wæghr til by hwars oc an-
nær fra by at eno fleri at bymen sielwir wilie. Hawi
swa þæn by farwæggh fori minne liggær som hin forime- 15
re ligr. Æi magho alli æn þrengie. Nu wilie bøndr
gatu genom by lægge. þæt magho þe saklöso giora
æn þøm swa siælwom a sembr. Hwa som almanna
wæggh atr teppir ællæ oc *mæþ* brom niþr fellir. vtan han
hawi annan fori þæn em gopen. oc witne swa sin. þa 20
böte han þre markr. hawi þæn wald sum by aghr. læg-
ge wæggh hwat han wil innen wærn ællæ vtan iam-
gilden som þæn förra war. æn þo at muni høgghene[!] se
Tompt a byries epte bya mali. æpte penningx land
oc ørtugh land. ørisland oc marka land þer a hwar 25
sin lot optaka som han a i by akr. oc rape hwar sinom
lot. hwat han aghr minne ællæ mere. ængin mæ an-
drom sitt fortaka. vtan han wiþr heti laghabotom
Ængin ma oc by til iamföris dele þæn minne a æn
fiærpung i bynom þæn a lighre rape mæst i by aghr. 30
hawi ængin wald at rywe þæn by i rætte solskipt
II ligr. vten alla iorpeghanda wilie ☉ Nu wilie bøndr

hus a tomtir sine setiæ. bygger han swa ner aprom 56r.
 at han haffr æi stuparum oc stolpæ a tomt sialfsins
 þa taki opp oc rymi. oc bôte fore sæx markr til þreskip-
 tis. haffr han bygginge wittne. ællæ lofs witne stan-
 5 de þet fore hanom. Orkar han hwarke. taki opp oc
 rymi oc bôte sæx markr som før ær saght. Nu kan bærg
 i tomt ligge nytr þæt bryte ællæ brenna. huse ælla
 hæfpa. þæt ær half i mali oc half vmali. Nytr æi bren-
 ne ællæ bryte huse ællæ hæfpe. þa ær þæt alt vmali.
 10 Ær bækk i tomt. nytir han bylia ælla om hilie þa
 ær halft i mali oc halft vmali. Nitr hwatte. þa ær
 alt vmali. Nu skal gøpning af by lægge. þa han ær
 til lagha læghis komin oc til rættre solskipt þa sku-
 lu þæ gøpning skipte som mæn førre i tomt hawa
 15 þæ gøpning a han wip þæss tomt lægge som men-
 føre haffr i tomt. Huser man alt saman tomt oc
 farwægh swa at farwæghr hafr menføre af þe byg-
 ning. þa skal syn af þingi til næmpnes. þe syn a hal-
 wa hwar rapa swarande oc kiærande wær syn þæn
 20 til kieris se han warþr. Fællir hon han. taki opp oc
 ryme oc bôte sæx markr. Huser alt saman tomt oc
 suina wall oc witner swa syn. ryme af oc bôte sæx mar-
 kar. þær a oc hwar þera halwa syn rapa. wær syn han
 wari saklæs. Tompt a til gatu ryme oc æi gatu men-
 25 føre giøre. Liggr gata genum by. þa kan æn bonde
 agha tomt bægge wægha gatu. Nu gitr han æi tomt
 sine byght. vtan han hona saman kumi. þa ma han
 farwægh intaka oc tomt annen wægh til farweghx
 vtgiwæ. swa at likt ær gen liko. Ok bygge sipæn
 30 þæn wæghin gatu han siælfr wil. Hwa sum bygg
 a suine wallæ. bygge swa mikit hanom bær til i byæ
 bryti. hawær han mere byght. taki opp oc ryme. oc

56v. bôte þre markr. æi warþr þe bot mere. Nu stander by i iæmføre oc rætte solskipt. han a standa þry ar oc prea dagha. for allum þæm hus agho a tomt annars manz som han hawær i þe iæmførslo fangit. Gittr han husin af ført innen þry ar oc þre dagha. wari sakløs. Førir 5 æi af. þa hawi lof ællæ leggho fori sik. ællæ hawi hus forstandit sik. oc wari bot ænghin at. Nu ær by til iæmføris komin oc til rætte solskipt. þa ær tomt akrs mopir þa skal akr epte tomt lægge. oc endekarli gøpning giwe. Fet fran fughle ræn. tu fran gango ræn. oc þry fran 10 almænne wægh. som liggr mællæn kirkio oc kōpunga. akr a æng til sighie. ængteghr skoghteghe. skoghteghr. rørteghe. rørteghr a watn vt. wan[!] a warpom skipte. þær som æi gite stena lighat swa at sea ma. Ski- III li þær stang ællæ stokkr rørtegha sundr. ● Nu six hu- 15 ru bōndr skulu by sin sa. þe skulu akr æpte tomt britæ oc deldæ ra nipr setie. þa kan almanna wæghr genum giærpe ligge. Liggr akr sipulangr mæþ wægh fram þa a wæghr wara tioalna breþr oc þrigge fiæte warnwægh wip almannawægh. Ligge vtan bye mal 20 Sipebrites akr æpte tomt. ær gangu ren. þa skal tu fiæt fran lægge. ær fughle ren þa skal æt fiæt fran lægge. Liggr akr fram mæþ garpe ællæ dike þa skal III tu fiæt til gøpning lægge. ● Liggr dike mællan garpa oc akrs. oc liggr akr opp mæþ dike þa a dike 25 vtan byamal wara. Ok dike a sive feta brett wara. oc twægge fotæ gøpning a til dike ligge. Nu þorfwa mæn dike wiþr akra mellom. Gange þa halft dike a akrs wars þera. þær a ængin gøpning fore giwa. Nu kan dæld æn ælle tua møtes oc bapar vt at dike 30 rinne. þær a hwar fori sinom akrom græwa. Nu lægger æn granne balk atr fore akre sinom. bôte fore þre

øre. læggr atr annan. bôte þre øre. swa oc fore þripie. 57r.

Læggr atr om giærpe alla. bôte þrea markr. øræ bøtr
agho granna skipta. Ok þre markr agho þreskiptes.

● Faldr i diki folk ællæ fæ liutr döp aff. þer ligger folk V

5 i wapa botum. oc ængo bupi fylghi oc fæ ligge i lagha-
giældom. gielde þet atr þen som balkin atte atr la. Nu
kan folk ælle fæ skapa af diki fa oc æi döp af liute. þæt
hawær ogilt wærit. Nu læggr man dike gënom giærpe
sitt. møte annars bye akre ællæ ængie. ælle hiorþ
0 waldr ællæ annor bya land wilie þe æi watne bort
løpe þær bolstap agho. þa giældin þæm skapa atr som
skapa liutr epte fiure mezmanna orþom. wat þæt
waro akra ællæ ængiæ. oc bôte þre markr til þreskip-
tis. Dør i folk ællæ fæ. Ligge folk i wapa botom. oc fæ
5 laghgiældom. Nu kan fæ ællæ folk falle i þæt dike ængin
ær balkæri. Liutr döp ælle far skapa aff. þæt a ogilt²⁷ wara.

● Nu six vm garþa fal a bonde æn by allan. ællæ VI

haffr ryzlæl[læ]^{27a} vrfiæll. wat þæt ær akr ællæ eng.
warpe sielfr garþe sinom. kan fæ i koma. wari ogilt.

0 vtæn þæt se vtama fe. kombr vtama fe þer botes ska-
þa atr oc ænkte garþafal. Far bonde i gierpe mæþ sæpe
spanne sinom. þa skulu alle granna for svin sin tept
hawa. æn sæpis spandr vt beris. Nu felle sumi oc wi-
lie æi swin teppe. þa skal wærnalagh a kalles. oc þær til
5 syn hawa. ligger sipen ett lip nipre. þrir øre bot at.
Swa fore annet oc swa fore þripie. Taki þe bot wær-
nalagh siæft. þaghar harwet er innen þe wærn. þa
skulu garþar wighir oc welförir wara. Nu kan æn
garþ nipre ligge þa skulu granna lensmanne til sighie
0 lensman skal garþa sin til næmpne. a þinge skal þøn
syn næmpnes. oc þæm ma syn wæpelëso nempne

^{27b}som til kierir. Nu kombr syn oc ser þætt

57v. Synir hanom þet swa at barlika er oc æi hafr
tept warit þa a syn garpafallit swæriæ. oc grannan-
ni sialfi bymali rapa. oc bōten þæn þre markr garpa-
fallit til øre. fore ett lip. oc þre markr fore annat
oc swa fore þripie. æi warþr þe bot høghre æn nio 5
markr. þo at baþe ligge nipre om akr oc æng. Nu
kan swine smugha a garþe wara. oc witner swa
syn. þa bōte þre øre fore ene oc swa fore andra oc
swa fori þripio. Ær þæt grisesmuga. þa bōte fiura
peninge. oc þe bot takin siælwir wærnalagha. 10
witne synemen swa at garþr brutin ær æntwægge
af folk ællæ fe gierþi opp oc wæri saklōs. Nu kun-
no synemen garþ wilie felle. þa sighr þæn garþin
a. Jak gik fran minom garþe wighom oc wæl fōrum
witi þet mæþ twem bolfastom mannom oc sielfr han 15
þripri. Kombr fe i gierþe manz genom þen garþ nu ær
saght. gior skapa a hō ællæ korn. þa skal korn mot
korne gielde. oc hō gen hō. æpte mæzmanna orþom
oc gielde halwan skapa þen garþin atte. oc halwan
þæn fæ atte. Nu kan man æi þan skapa mete ælle wir- 20
þe. þa gielde atr mæþ laghsillingi. fiura peninge
for ætt nōt swa fore annat. oc þripie. oc fiura peninge
fore ætt svin swa fore annat oc fore þripie. oc swa
fore far oc get. oc twa peninge fori gas ena oc swa
fore andra oc þripio. þæsse bot nu ær saght ma æi 25
høghre ware þo at fæ se flere. Vtan skapa ma me-
tes oc wirþes. kan skapa metes þa giældes atr
sum fōr ær saght. oc sipen se bonden saklōs. Nu hel-
lir man garþ nipir warþr bar oc atakin ær til
twæge manna witne. þre øre bot at. Brytr man 30
garþ nipr warþr bar oc atakin. oc ær til twæg-
ge manna witne þre markr bot at.^{27b}

for æn garþ oc swa for annæn oc þripie. æi warþr þe 58r.
 bot mere. Brennir man garþ annars mæþ wapa sæx
 øre bot at oc gierþe opp garþ swa gopan som han før
 war. wat garpane waro fleri æller fere oc dyli meþ
 5 tio manna epe at þet war mæþ wapa oc wiliæ æi²⁸. Falder
 at epe bôte þre markr. swa fore annan oc þripie. Bren-
 ner mæþ wiliæ wærk. bôte þre markr fore æn²⁹ garþ.
 oc swa fori annan. oc þripie. Nu hoggr man opp garþ
 anners førir hem til sin oc warþr þær bar oc atakin
 10 þa taki af hanom øxe hans ælle kleþe mæþ twægge
 manna witnom. oc bôte þre markr for æn garþ oc
 swa fore annæn oc swa fore þripie. æi warþr þe bot
 mere. Nu fa þe at dela þæn sighr stolit wara ællæ
 rænt aff sik som mist hafr. þa gifs þøm wizorþ af-
 15 tekt giorpi witi þæt mæþ^{29a} twem mannom. oc hin bôte brut
 sin garþ opp hiogg. som før ær saght. Nu takr man
 stang af garþe annærs manz oc ær til twægge man-
 na witne. øre bot at fore ænæ stang swa for andra
 oc þripio. æi ær þe bot mere. Manep epti pascha
 20 skal gierþt vm ængiær wara ælle bötins garþa fal
 som fyr er saght. Samulagh eru at engiom som akrom
 æn garþa fal konno koma. Nu helldr man a anners
 tegh ælle tyuprar warþr bar oc atakin baþe þen
 hældr oc swa þæt som heldet er. oc er til twægge man-
 25 ne witne. þre markr bot at. Nu kan æi þan fangin
 warþa sum tyupret hafr oc takr þø hest hans mæþ
 tyupre ællr heldo i æng sine ælle akri. þa stande
 þæn fore sum hæstin a ælle hwat fæ þæt helzt ær
 mæþ tio manna epe at han æi a hans heldapi. falz han at
 30 epe. bôte þre markr. Gitr han epin gangit. løse þa
 atr mæþ laghaskillin[!] ☉ Nu kan fe in takas v akrom. VII
 ælla ængiom. þa ma heste ælle skiute inriþe oc æi

58v. spille ælle sprengie. Okxe elle ko skal inwraka æi ille halne elle drepe ælla oc[!] skipapom skoghe Skal man fæ inwraka oc æi³⁰ ille halna hwat fæ pæt helzt ær. Nu kan han fæ sla wær æn hans wili er oc liuder döp af. þa stande fore *mæþ* tio manna epe 5 at han wilde wraka oc æi drepæ oc gielde atr föp[!] *mæþ* laghgieldom oc hawi pæn fe som fyr attæ. Falldr at epe galde[!] atr quikt gen döpö swa got som hint war. epte twægge mezmännæ epe. Nu haffr man fæ inwrakit oc þen kombr epte som a ok biupr ret 10 for fæ sitt. Hin wil æi vt giwa sum handamellom hafr þa taki þen *mæþ* sik sum vtkreffr twa bolfasta men. oc seti bondanum skiela wæp *mæþ* prea witnom fore fæ sitt. Vil æi han æn þa wip taka. þa seti androm manne *mæþ* þera samu twægge männæ witne som 15 han þer *mæþ* sik hawær. Vil han æi sipen þet fe vtgiwe oc haldr inne om nat ena þa fylli þen ofhalz witni sum fet a. oc bote þre markr oc kan nokot af þy fe dœæ þa gielde atr qwikt gen döpö swa got som hint war fyrra. epte mezmanna ordpum oc *mæþ* þre mar- 20 kr. Nu er fe intakit oc hin wil æi epte koma som fet a. þa a þen lyuse fore grannom oc biggdaman- nom som fe hafr intakit. wil æi hin hældr þa koma æn fyrra. þa lægge hans warpneþ a. kan pæt fæ sipen dœya. þa wælte vtt fori dyr oc ligge 25 ogilt. Nu fa þe at dele. þu tokt mit fe in oc laghpe lön a. þa witi pæt[!] twem mannom bolfastom sum in tok at han tok þet i akrom ælle ængiom ællæ i skipapom skoghi oc pæt ær laghlika liust fori grannom. ær ei swa liust. þa gielde atr feit. æn 30 pæt nokon skapa hafr fangit. oc þre markr fori pæt at pæt war oreklika[!] intakit. Nu sighr an-

ner wara a hiorþwalle intakit. oc annær sigr 59r.
 i akrom ælle ængiom ælle i skipapom skoghe. Viti
 þet *mæþ* twæm mannom sum wiþr waro oc a sagho.
 at han þet innen wærn tok. orkar ei witnom. and-
 5 warpe atr fett swa gott som þæt war. oc *mæþ* þre
 markr. aghr man otampt fæ þet sum garþ britr
 ællæ iwir fløghir oc far man skapa aff þy fe antwig-
 ge i akr ælle æng sine þa gielde þæn skapa atr fæit
 a. Nu hænger fæ a garpe døtt hittiz þen v wilde
 10 wraka oc ei drepe. þa stande fore *mæþ* epe tio mannæ
 at han wilde v wrakæ oc æi drepæ. oc gielde atr
 fe *mæþ* laghgieldom. Hittiz æi þen swa haffr wrakit
 þa ligge fæ ogilt. Nu kan man wraka hiorþ sine
 i akr ælle æng annars manz. Takr þen alt saman
 15 hiorþ oc hirþe som akr oc æng a *mæþ* twegge man-
 na witnom. þa bôte þre markr. þæt ær hiorþ som tio
 howþ eru. Hwar som renir ællæ stiel inwrak aff
 manne. for æn þæt ær laghlika atr løst oc ær þær
 til twægge manne witne. þa bôte þre markr ● VIII
 20 Nu wil man skipa svin a skogh sin. þet skal skipa
 epte ørum oc ørtughom. swa hwar sum han ær æghan-
 de til. Nu løpe swin skogha mellom. løse atr mep
 laghaskillingi þrim sinnom. konno pikler løpe. þa
 gange til aldinstempno oc sipen takin aldin karla
 25 þet boste svin oc skiptin sine mellom oc hawi oc wel
 nyti. fargaltar a vtan wara. oc þy ma han at sak-
 løso mellom skogha løpe ● Nu wilie bøndr akre IX
 sinom birghie þa kunno hion hans siuk warpe
 ælle bort løpe þa skal wærnalaghi hwar. hanom
 30 ett daxwærke hielpe oc sipen ær laghulpit þet dax-
 werke skal han hawa før æn nokor wærnalaghi
 i wærn akr. Nu kan man þorwa korn sitt in aka.

59v. þa skal han vndan skere. af annars manz akre
oc i bundin binde oc ax vndan ente[!] oc sipen at sak-
luso iwir aka. Swa skal han at ængiom. bape sla
oc vndan refse. oc aki sipen at sakluso iwir. Gjør
han ei swa. þa bote som fyr er saght. Ændakarl 5
a farlipi warpa þy som i engiom ligger ællr i gier-
pi oc æi flerum. Nu six vm torfskirpir. ængin
ma torf skiera i annars teghe. alt þet by mal er
a komit. þer ær hwatte lof ælle legha fori. Lig-
ger þet vtan byemal þa skieri hwar som han wil 10
at sakluso. Renar oc dyke aghe hwar epte egho
sine i byamali sino. Hafr man atr leghu iorþ in-
nen by. oc kombr korn a atrleghu. aff anners
manz seþ. þa skieri ei mera æn han a i retto bya-
mali oc halder þer enga wærn om. þet a annars 15
manz iorþ kombr aff hans seþ som sape. Skier han
X oc affore. þa bote laghabotr **¶** Allø skulo wern
halda iwir eng til øffromario messo. iwir akr
til þes grind fryus i wagherakka vtan han sa hal-
wan øre ælle minne. þa byrghe han sino þa an- 20
dre wernalagha byrghe sino. Gitr han æi swa
burgit þa halde hanonom[!] laghawærn om þrea dagha
oc sipen mogho þe granner at sakluso wærn oppla-
tæ. Nu liggr vrfieldr i byo bolstapi hwat þet ær i
akrom ælle engiom. ælle skipapom skoghom. Ligger 25
æi til øre ælle ørtugh þer a æi laghawærn om halda
Liggr han til øre oc ørtughe oc er mere æn halfr
øre. þer skal laghawærn om halda oc æi en min-
ne er. hwar som androm gior wærneruff annor-
kost en nu er saght. þa bote þre markr. Hwar 30
som wernalagha binde sik til at byrghe hø ælle
korne anners manz. oc korn i dys setie. oc hø i

stak oc garp om setiæ. þa hawi æghandi enkte wald 60r.
 at late þet lenghr vte stande þøm til skapa burghis
 hawa. ● Nu six vm leghoruff. leghir bonde man ælle XI
 konu. Ganga a mat oc mala mæþ bondæ. ælle takr af
 5 bonda festipenning. Skils han sipen wip bonda fori
 stepnodagh^{30a} gielde atr bonda festipeninge oc swa mik-
 la legho bonde hanom fest haffpe. Ok swa legho
 kona þet sama. Wrakar bonde legho hion sitt man
 ællæ kona bort fori rettan stempnodagh vtan sak.
 10 giwæ³¹ leghohione swa mikit han þy festi oc legho-
 hion fa sik legho hwar þet gitr oc wara listir at
 saklæso. þet wite granner hwar skylnapi walder.
 ællæ hwat skielnape þera mellom kom. Nu konno
 legho hion siuk warþæ ælle daxwærke niþr felle.
 15 briste swa mikit i legho som i daxwærkom brister
 Leghostempnur agho twa vm ar hwart wara.
 fran pikizdaghom oc tel martens messo. Ok fran
 martens messo oc til pingizdagma. Nu biuz manne
 legha ælle konu oc þe wilie æi wip taka. þa agho
 20 þøn siv netr lipugh ganga oc sipen wip legho ta-
 ka. Wil æi wip legho taka. þa gielde þre markr þen
 þøm hysir. en swa er witne til at þe ei wilie wip
 legho taka oc er legho bupin þem ● Nu six vm XII
 awærkan. Æn granne awærkar granne. Sker man a
 25 annen i deld eunni[!]. ælle slar eng i deld enni³² þer
 ær atrgilde korn gen korn oc hæ gen hæ. oc engin
 eþr mæþ. awærkar han i annere deld þer er atrgilde
 oc tio manna eþr at han wildr for i byamali. awær-
 kar han i þripio deld þær ær atrgilde oc þre mrkr
 30 bot at æn þet er afført oc wndi þakk oc þregge
 komit. ær æi afført þa hawi fori farit arwopi si-
 no oc ængin bot at. Ær han wrankt oc skier rett

60v. ællæ hvariom lundum han awærkar manz iorþ oc
 førir ænkte aff. þa wari saklæs for botine³³. oc gielde
 korn gen korne. oc hø gen hø. Førir han aff þa bôte
 som før ær saght. Rindr hiul iwir akr manz osko- 5
 rin ælle ax ohent ælle æng oslanghne ælle orepsæ-
 þa. Varþr bar oc atakin. þa ær þæt þri øre fori hiul
 swa oc fore annat. fori wagn allan þre markr. þær
 standr hwatte lof ællæ legha fore. Nu warþr han
 bar oc atakin mæþ twægge manna witnom. þa taki
 af hanom ræp ællæ repe hans. dyl han þa binde han 10
 wip mæþ samu witnom twæm mannom som wipr waro
 oc a sagho oc sielfr han þripi. oc gielde bot sum før
 XIII ær saght. **U** Nu six vm awærkan bolstapa mellom.
 Nu gior æn granne opgærþ a annærs bolstap ællæ
 twær. ællæ flæri. ællæ oc allæ grannær i bynom³⁴ 15
 æru. antwigge a akr ællæ æng. ællæ oc til roffne
 rypio. þa bôte þre markr om ar ætt. Nu witr han
 hanom æn ar annet. dyli þa mæþ tio mannom ælle
 bôte þre markr. Nu vitir han hanom awærkan vm
 tu ar. dyli mæþ atrtanmannom falz at epe bôte sæx 20
 markr. Gitr han ep giort oc gangit. þa bôte þæ
 awærkan som han war bar oc atakin mæþ. oc fori þøm
 vari han saklæs som han epin giorpe. Nu liggie
 twe bye om wærn æna ællæ flæri. nu awærkar bol-
 steþr bolstapi antwiggæ i akr ællæ i æng. Skier han 25
 iwir byæ skiael ællæ slar oc førir æi vndi þækkiu
 oc þregge þa hawi forgort ærwpe sino. oc dyli mæþ
 tio manna epe at han æi wissi sik wrangt hawa fa-
 rit. Førir han in wnde þak oc þregge þa gielde korn
 gen korne. oc hø gen hø. swa at han haffr fult gen 30
 fullo mæþ fiure mezmanna³⁵ epe. æ mæn þæn haffr
 nokot innæn samu wærn. Ok tio manna ep. at

han for wildr. Falldr han at epinom þa bôte awærkan 61r.
þæn awærkan giorþe. Haffr han allt inført vnde þak
oc þregge. þa bôte hwæriæ awærkan æpte þy hon ær
til. æi warþr botin mere æn þre markr om ar. þo at
5 han awærke bape akr oc æng vten han awærke til øre
oc ørtugh. Nu six om øre awærkan oc ørtughe. awærkar
man manne minnæ æn til æne marka køp i akre hans
þær ær sæx øre bot at. æ hwat han haffr þæt længer
hafft ællæ skiæmbr. æi warþr þæ bot mere þo at bape
10 se awærkan i akre oc æng. oc þe bot a malseghande
siælfr. Awærkar man mannæ til mark køps i akre
enom ællæ bape i akr oc æng. þær ær þrigge marka
bot at. wari swa længi som þæt ma warit hawa. æi
warþr þæ bot høghre. Awærkar man³⁶ mannæ. mære
15 æn markr køp oc minnæ æn þriggie. þær bötis þre
markr om ar. oc þre³⁶ markr om annæt oc þre markr
om þripie. Vil han wæriæ om ar ætt wæri mæþ tio man-
nom. Vil; han wærie vm tw ar wæri mæþ atrtanman-
na ep oc bôte þæt han warþr bar oc atakin. Awærkar
20 man mannæ til þrigge marka køp. warþr oc bar oc
atakin. bôte mæþ sæx markr. Kiænnis mannæ awærkan
om ar tw. wæri sik mæþ atrtan mannæ epi. Fallz at
epe bôte tolfmarkr. Vitir hanom awærkan om þri ar. Dyli
oc mæþ atrtan mannæ epe. Falz at epe. bôte fult for-
25 nemæ atærtan markr. Æi warþr oc þe bot mære. **●** XIII
Nu six om skoghe awærkan. hoggr man döpwiþa
las i skoghe annærs manz warþr bar oc atakin
bôte ørtughe nio. swa for annæt oc swa fore þripie
Huggr fiærþa las. bôte þre markr. æn han warþr
30 bar oc atakin. Huggr man timbr i annærs skoghe
huggr las ætt. bôte þre øre swa fore³⁶ annæt oc þripie.
Huggr fiærþa bôte þre markr. Nu løpir man næfr

61v. innen skoghe annars manz. takr man byrpe ena
 bôte pre øre swa fori andra oc þripiu takr fiærþo bôte
 pre markr. Aker han til ællæ mæþ hesti lepir byrpe
 bort. ællæ ror til. bôte pre markr. Nu huggr man løf-
 stak ællæ slar høstak ællæ løpir næffræ bunkæ ok 5
 latr qwert i skoghe stande. hawi forgiort ørwpi sino
 oc ængin bot at. førir han bort oc warþr bar oc atakin
 bôte pre markr kombr a gatu oc skripandæ mæþ. stan-
 de fore mæþ tio manna epe. faldr at epe bôte pre markr
 Nu huggr man manz byrpe mæþ ra hasl i skoke an- 10
 nars manz øre bot at. swa fore andræ oc þripio. Hug-
 ger las ællæ bazfarm. vi. øre bot at. Swa fore annet
 oc þripiæ. Alla øre bot takr malsæghandin sielfr. Hug-
 ger man fierpa las af ra hasl pre markr bot at. Hug-
 ger man ek axuls dighre i skoghe anners manz. øre 15
 bot at swa fore andre oc þripio. Huggr han las ælle
 bazfarm. pre markr bot at. Swa for annen oc swa
 fore þripia. æi warþr oc þe bot mere. Huggr man ap-
 ald i skoghe annars manz ær minne æn beru træ
 bôte pre øre swa fore andra oc fore þripio. Huggr fier- 20
 þo gielde fulla pre markr. Nu huggr man apald þe
 beru tre ær. sæx øre bot at. swa fore andra oc þrypio.
 Huggr man fiærþo bote pre markr. Nu takr man
 annen i skoghe sinom. han ma taka aff hanom øxe
 ælle klepe hans. mæþ twægge mannæ witnom oc ko- 25
 mi ængu duli wiþr som bar oc atakin war. Vtan han
 hawi lof ællæ legho fori sik. fyllir han lof ælle legho
 fori sik. þa taki atr klepi sin. oc warin bape saklæsir
 Dæle þe bopy. sighr han sik wara rænten ællæ i
 sielfsins skoghe takin wara. ællæ annersstæþ hwar 30
 þet ær. þa standi þet a þes wizorþom aftekiuna
 giorpe æn han haffr³⁷ witne til twægge mannæ

pere þer waro oc a sagho. Vill han binde lofs witne 62r.
 a han binde þem *mæþ* twem bolfastom mannom. Nu lø-
 pir man ek oc aldu. warþr bar oc atakin ær til tweg-
 ge mannæ witne þa bôte þre markr. fore ena ek. oc
 5 andra swa fore þripio. han ma binde oc hupstyka[!] æn
 han æi botom orker. oc þa skal han a þinge laghlika
 wip bindes. Nu kombr han *mæþ* barke bort vndan. klan-
 des sipen a gatum i garþum ællæ husum. æ hwar þet
 helst ær. ær oc han stampapr þa stande wizorþ fori
 10 hanom. Ær æi stampapr þa taki *mæþ* sik sæx men bol-
 fasta han som barkin klandar och lepe han til stokx
 Swærie þe sæx swa at þæn barkr ær aff samu tre.
 þa bôte þre markr for ena ek. oc for andre oc swa for
 þripio. þe sæx mæn agho wite huru manga løpta
 15 eru. Æi warþr botin heghre æn nio markr. Nu huggær
 man ek oc aldu. i anners skoghi warþr bar oc atakin.
 bôte þre ar markr swa fore andra oc þripio. Nu klan-
 das þøn ek a gatu vti ælle i garpe annars manz
 þa skal þen som klandr *mæþ* þriggia marka wæpning
 20 oc[!] til stubbe lepæ. oc þæn som klandr a *mæþ* sik hawa
 sæx bolfasta men. Søkir allt saman stokkr oc stub-
 be oc swærie þe sæx mæn swa at stokkr ær af sama
 stubbe. þa bôte þre markr fore ena ek oc swa fore an-
 dra oc þripio. Æi warþr þe bot mere. þo at þa warin
 25 fleri. Nu sighr han sik þe ek huggit hawa i annars
 manz skoghe ællæ i sinom ællæ i almenninge. þa agho
 þe bape wæpie i sama garpi som stokke ligge. þepan
 skal sin nempne tolf men. rape hwar þera halwi syn
 Nu wil þen æi wæpie som klandapiz fori. þa taki þen
 30 klandær. sæx bolfasta men oc lepi stokk til stubbe.
 søkir saman stokkr oc stubbe. þa bôte bot som fyrr
 er saght. þæ sæx agho oc witte[!] æn wæpning ær lagh-

62v. lika bupin ællæ hwilikin þeræ wæþning fellu wæþ-
 ies æi þa bôte bot for offhoggit^{37a} oc wari saklôs fori
 wæþning. Haffr han lof ællæ lægho fori sik stande
 þæt fori hanom mæþ twægge manna epe. Huggr man
 fiærþung af bye skoghe bôte atr mæþ tio markom hug- 5
 ger halwan. bôte tiughu markr. Hoggr allan bôte
 mæþ fiuratighi markom. Fori barka læpo ællæ skoghe
 brenno þær stande hwatte fori lof ællo leggho hugx
 fierung af skoghe ælle hælfning ællæ aldr þer stan-
 der æi lof ællæ leggho fori. þet ma oc oc[!] aldu kallæ 10
 som aldin ber. wari alt æn bot om eki hwat þet
 heldr hugx ællæ barkæs ællæ brennis. Nu ma ængin
 egande ek hugge hwatte fleri ællæ feru vtan alle eghan-
 de lof som i þøm by agho ællæ han hæti³⁸ wip laghabo-
 tom som fyr ær saght. standr ek innen akrmale manz 15
 ællæ a ængie teghe ællæ ær skoghr teghskipter
 þa ma at saklôsso hwar oc hugge i sinon tegh ællæ
 hwilikt annet tre han siælfr wil. Nu wilie mæn sko-
 ghi skiptæ oc somi æghandr wilie oskipt³⁹ hawa.
 þa gifs þøm wald oc wizerþ som skipte wil. oc bymal 20
 XV wilie bere ◐ Nu ma ængin i annærs skogh ganga
 mæþ gildri. vtan æpte born[!] oc ref oc wargh þæm ma
 hwar saklôs drepa. Gior man gildre warþr bar oc
 atakin ær til twægge manna witne þa bôte þre øre
 æru æi witne til þa stande fore mæþ tio mannæ æpe. 25
 falldr at epe þa bôte som fyr ær saght. Nu ma ængin
 ganga i skogh annars manz ællæ sielfsins æpte
 ykornum fori hælgghono messo. ganger han for oc
 warþr bar oc atakin af grannom ællæ nagrannom
 oc ær til twægge manna witne. Takr alt saman 30
 man oc gildre. þa bôte þre markr. Varþr æi bar oc
 XVI atakin þa stande fore mæþ tio manna epe ◐ Nu six

vm a ferpd a watne vti. gior man wærka a bolstæp 63r.
 anners manz. þa hawi forgiort arwpi sino oc bôte
 þre markr. Nu lægger man mæþe i annars manz
 wærka. ællæ sænkir miærþe niþr i watn annars.
 5 Læggr nætt ællæ far mæþ ælde oc lyustro vtan fisk-
 læk ællæ mæþ wæria handa fiskning þe fara oc
 ær til twægge manna witne. þa bôte han þre øre.
 Far han mæþ fisketolom i annars manz fiskewantn
 i fisklekom þa bôte þre markr. mæþ hwærie handa
 10 fiskning þet helzt er. Draghr man not i annars
 manz fiske watnom hwat þet ær i fisklekom ælla
 vtan. þa taki þen notine som fiskewantn a mæþ tweg-
 ge manne witnom. oc þen bôte þre markr som olowan-
 dis for i annars fiskewatn. Orkar han lowi ælla
 15 lego warin bapir saklæsir. orkær æi bôte som fyr
 ær saght. Dyl han at han æi takin war a hanz
 goz som æfte kierir. þa fyller þen witne til hans som
 aftekina[!] giorþe mæþ twæm mannom som þer waro oc
 a sagho at han tok han a sino goz. oc sipen bôte han
 20 þre markr. Dele þær oc sighr han þæ aftekt af sik
 wara rent ællæ stolit. þan som latit hafr. þa hawi
 þæn wizerþ aftekt giorþe. Vita mæþ twæm mannom hwat
 þet war retlika takit ællæ æi. Nu orkr han æi þæm
 witnom. þa wari saklæs þæn aftekt giorþ war. Ok
 25 hin bôte ransbot orætlika af androm tok. Ok þylik
 ransbot ær ækki mere æn þre markr. For alle þe
 saki som man warþr æi bar oc atakin oc ei⁴⁰ ær witnis
 mal til. ællæ næmpd. þøm skil iak allom lagh fori
 sik. hwart æpte sinom brutom. Nu dele tve om fiske
 30 watn sighr anner sik aghe mere lot i watne. oc
 hafr minne af fiskom. Nu wil iak lot min wi-
 ta af wassom oc wærkom. þa gifs þem wizerþ som

63v. skipte will. han skal beþas skipt fore grannom sinom
a lot sin oc fori soknamannom syn han hanom rette
skipt. Ok far sipæn lot hans oskiptæn. þa bôte pre
markr. farr han oc sipæn skipter olowandis. þa bôte
hwart æpte sinne awærkan. Nu ligge sund ællæ 5
stremer innæn bye bolstape. þær agho allæ wærka
bygge som iorþ æghandr æru æn þæ wilie oc þo
byggie hwær æpte þy sum han a i bymalino oc
i tomtine. Hwar som spillir not fori androm
manne huggr swa sundr at hon ær ængo nyt. þa 10
bôte atr skapan oc mæþ þre markr. spillir man nety-
om ællæ mærprom ællæ hwærie hande fiskitolom
XVII þæt hælzt æru. þa bôte þre øre. oc skapan mæþ. ❶
Nu six vm bye skiel oc balstapa[!] anyt. Alle bye agho
wara mæþ ra oc rør vm laghþir. Liggr ra oc rør bie 15
mellom wari þæt warit haffr. ær æi ra oc rør til.
oc æru gambla garþa oc fornir byæ mellom. Gifs
oc þæm wald oc wizerþ. Liggr a bye mellom swa at
roa ma mæþ twærapom bate. gifs oc þæm wald
oc wizerþ. æn æi er ra oc rør til oc æi hwariom bæck- 20
ki. Nu liggæ byær twær sipo langir wiþr sund ællæ
syo. þa hawi halwan syo hwar. Liggr flutholmbær
i sundi. hawi þæn floholm han gitr fest wiþ land
sitt oc halde fore arwpe sitt. Liggr landfastær holmbr
i syuo. liggr andro lande nærmer æn andro. þa hawi 25
þæn af watne mere som af holme haffr minne.
ændæs bolstapr a syo. han a æi mere i syo. æn han
ma kasta mæþ steni þa han standr a lande. Nu dele
mæn vm ra oc rør. Sighr annær sik hawa krokra
oc annær rette ra. þær skal syn til næmpnæs. rape 30
halwe syn hwar þære kierandi oc swarandi. Giffs
krokraum wald oc wizerþ æpte syne manne wit-

nom. Dæle saman byghdi bye twæ om ra oc rør 64r.
 aghi hwærkin wald vndi annan gange æi i tomptra
 ra. oc æi i farwæx ra. læte æpte raom androm. Deles
 saman bygdi byr oc hœpis byr. haffr œpis by ra oc
 5 rør. Giffs œpis by wald oc wizerp til ra oc rør. Liggi
 til pæss by pæt byrra[!] la æn æi ær ra oc rør til. ær æi
 ra oc rør til. þa agho mæn sik byrþa til mæþ atærtan si-
 nom skildom mannom til øre oc ørtugh. oc hawi
 þæn mæst af by som mæst ma byrþæ. Nu konno flæri
 10 sik i þæn by byrþe. Ligge þa þæn by swa miklo høgghri
 at bya bruti som flæri hawa sik innæn byrþat. Nu
 ligger vrfiældr i by oc bolstapi bonda. ær raom ryddir
 dykom skorin. renum laghþer. giærþr vtan oc giærþær
 owan. Gifs þær vrfiællæ wald oc wizerp hwat han
 15 ligger i akrom ællæ i ængiom. skoghom ællæ kærrom.
 iorpløtom ællæ allmæningiom. Æru æi þylik skiæl til
 wrfiælz nu æru saght. Gange þa atr vrfiældr i rætte
 Nu kiænnir annær sik skogh i annærs bolstapi. haffr
 han rør oc rar til som wiþ skogh kiænnis. hawi han
 20 wizerp som til annars wrfiælz. haffr æi ra oc rør til.
 þa gange atr i rætte byskipt. Dæle saman bye twe
 om ra oc rør. þær agho baþe til hundaris þinx koma
 kiærænde oc swarande oc wæpie baþe þrim markom
 vnde hundaris syn til ra oc rør. oc swa tak til taka
 25 Sipæn agho þe baþæ syn a þinge næmpne sæx mæn
 hwar þæra. þe tolf agho læte hwar þæra sannare
 hafr. Sipæn þe hawa pæt synt oc sæt þa agho þæ a
 hundaris þinge witne hwat sant ær vm pæt mal.
 Ok wæpning sine æpte witnom biupa vndi folk
 30 lanz sin. Vilie þæ wæpie sum wiþ þæm dela. pæss agho
 þæ wald. wæpning a wara tio markr. i tiunde lan-
 de.atta markr.i attundelande.fæm markri fiæþrundaland.

64v. þa folklanz sin skal a kome. Nu ær folklanz syn
a komin witnær hon mæþ hundaris syn þa agho
æn þæ wald som wiþ þøm dele. sinom fiuratighi mar-
kom vnde konung wæpie. witne þæ oc þa amot.
þa ma hundaris syn vndi konung wæpie. þæt a gilt 5
wara konunx syn giør. Vilie þe æi wæpie mot hunda-
ris syn. oc ær swa þinx witne til. þa ma hundaris syn
swærie oc þæt wari gilt oc fult hon giør. Kombr þæt
vndi folklanz syn mæþ wæpning. oc þor æi sipæn mæþ
folklanz syn wæpie. þa swæri folklanz syn oc wæri 10
þæt gilt oc fult hon giør. Dømis oc aldre syn a syn
svorna. æn hon ær laghlika dømd oc laghlika gan-
gin. Nu ær hundaris syn akomin til ra oc rør. þa biupe
þe a þinge wæþ æpte witnom sinon. wæpie sipæn wndi
folklanz syn. þa aghr folklanz syn hundaris syn 15
fori sik hawa. witner hundaris syn at sipæn æru
ra oc rør. oppkastapæ sipæn þæ þæm þær sagho. þa
a hundaris syn swærie æpte þy þæ þær sagho. oc æi
magho flæri sinir a þæt mal koma. oc læggis þær
ra oc rør þæ fyrra lagho. Nu dele mæn om ra oc rør oc 20
kombr þær a syn oc o gildes annærs þæra ra. ælla ær
oc æi ra til. þa bote þæn sæx markr sik ra oc rør kiæn-
de þær han æi hafpe. Æi warþr oc bot þy mere at
þæ flære o gild warþin. Hwat þæ æru flere rø ælle
fære. Allæ stapi þær mæn delæ om ra oc rør. þær skal 25
a þinge wæpiaes til syn oc sannind oc sin til næmp-
næ. Ok halwa syn a hwar þæra næmpnæ som sa-
man delæ. Nu wilie mæn bolsteþi mæþ garpe skilie
þær saman koma giærpe tu. Sayn ællæ o sayn ællr
oc annæt ær sayt oc annæt osayt. þæt a hwar by 30
halwm garpe warpe. Nu koma saman akra oc
ængæ annars byæ. þær a halwan garþ hwar by.

Koma saman ængie twægge bye. þa halde halwan 65r.
 garþ hwar byr. Nu mêtir hiorþwaldr⁴¹ akrom ællæ æn-
 giom annars byer. halde þa þæn garþom oppe som
 akra ællæ ængie a. Ok þæn siti saklôs som hiorþwaldr
 5 a. Mêtir skoghr akrom ællæ ængiom annærs bye
 wari lagh samu. Møtes hiorþwallæ twæ hwar af
 sinom by. þo at annær se minne hiorþwaldr æn an-
 nar. þa ma kløff vm kløff gange. oc hwarghin for
 androm intaka. Vtan annar bolstap̄r wili siælfr
 10 om sik giærþæ. Møtes byær twær. Haffr annær hiorþ-
 löt oc annær æng[í]æ⁴². þa læghi þæn fore sine hiorþ
 swa som han wip kombr oc þæm a sæmbr þæn ænge
 aghr hiorlöt. E hwar garþr liggr bolstapa mæl-
 lom þæ skulu ræt mællæn ra oc rør ganga. Hittes
 15 æi ra oc rø. þa gifs garþom wizorþ. Nu giærþir
 bolstap̄r garþ a annan. Ællæ oc man giærþir garþ
 a annæn. oc witnar swa syn þøn þæ baþe næmpt
 hawa. Taki opp garþ oc bote þre mark. Nu kan vr-
 fiældr a garþ vt liggia þa a þæn garþe warpe wrfiæll
 20 a swa langt han rækkir. Liggr han til øre oc ørtughæ
 þa skal han garþ hawa æpte byæmali. þæn vrfiældr
 som liggr til øre oc ørtughe. han a i allom vtgiærþom
 stande. hwarr æpte þy han ær til. ● Nu six hwilikin XVIII
 bolstapæ skiæl skulu wære. þær ær rør som fæm-
 25 stene æru. fiure vtan oc æn i mipio. fiuræ stenæ oc
 þri stene mogho rør heta. æi moghu feri stena bol-
 staz skiæl hæte. Fem stene skulu i hwærium tomp-
 tæ ra liggia. J farwæx ra moghu þrir stenæ ligge
 Swa oc vrfiælz ra. J akra skiptom oc tegha skiptum
 30 þær ma twa stena ra kalla. staka oc sten ma ra kal-
 la. ben oc sten ma ra kalla. ænom sten giffs ængin
 wizorþ. Nu kan æi ra ællæ rør til wara. ællæ oc

65v. garþr. Wari þa bolstapæ skiæl i mipiom aom ællæ sundom. Gior man ra oc ror a bolstæp annærs. ællæ brytr hans ra oc rø warþr bar oc atakin. Æru til sæx manna witne. þa ma han binde oc til þinx føre oc þera sæx manna witne a han fylla som þær wa- 5 ro oc asagho. Hawi malsæghandin wald hwat han wil hældr lif hans taka oc opphængiæ. ællæ løse sik wip hwarn lot som han wipr kombr. Nu³⁶ kan sielfr vndan koma oc warþr klæpe af hanom takin. ællæ æru til twægge manna witnæ. þa wæri sik *mæþ* 10 epe *atærtan* manna. Faldr at epe atrtan markr bote. Nu ær æi aftækt til ællæ witne þa wæri³⁶ sik *mæþ* atrtan mannom ællæ bote sæx markr. oc þær læggins ra niþr som fyrr lagho *mæþ* domom oc skielum. Nu ma ængin bolstaz ra opp taka ællæ niþr sætie. vtan alli iorþ- 15 æghanda þær wipr sæin som i by agho. oc dombr se a þinge til giwin. Hwar han niþr læggr vtan þæsse skiel nu æru saghp. bote þre markr. ællæ dyli *mæþ* tio mannom. Lægx tomta ra niþr þær skulu allæ iorþæghander wip wara. Æi þorff þær til a þinge dom taka. Nu 20 kan þæn tomta ra qwælia som minnæ a æn halwan XIX by. hawi han ænkte wald þær til. ● Liggr löt bye mællom ær rø oc ra til wari þæt warit haffr. ær æi rø ællæ ra til hawi halwan lot hwar byr. Liggr dōp-wipe skoghr bya mællom ær rø oc ra til wæri þæt 25 want[!] haffr. ær æi rø oc ra til hawi halwan skogh hwar byr. Liggr wærnkallapr skoghr bya mællom ær rø oc ra til wari þæt want ær. ær æi ra oc rō til þa XX a han skiptes til øre oc ørtughe ● Liggr almæningr byæ mællan ællæ bolstapa. ær rø oc ra til wari þæt 30 want ær. Ær æi rø oc ra til þa taki hwar by halwan almæning. Ligge oc om æn almenning flære bye. oc

ær æi bye skiæl mællom. Taki slikt by som by hwat 66r.
 han liggr fori mera ællæ fore minne. Liggr almæningr
 hundare mællom ællæ folklanda. ær æi rø oc ra til hawi
 halwan almæning hwart. Liggr almæningr hunda-
 5 re mællom ær rø oc ra til. wæri pæt want ær. Ær æi
 rø oc ra til. skipte wæwildret pera mellom i pry sundr
 tua luti warskogh. oc þriþiung almæningr. ligger
 allmæningr hundara mællom ællæ folklanda. hawi
 halwan almæning hwarr. Far man i almæning
 10 rypr oc rymyr swa nær warskoghe pæt han þorþ[!]
 vtwægh a warskogh. Han skal hawa vtwægh tio
 alne hwarnwægh vt fran by sinom a warskogh man-
 na. Far man i økn oc almæning rypr oc rymir.
 bort far han oc kombr annar i nær ruddu. brøtir nær
 15 brøto. barkar oc blikar. kombr om garpe oc wærn
 Opp kombr pæn pær fori ruddi. Hwi komt tu i rupu
 mine. Nei sighr han pæt ær rupa min oc æi þin. iak
 haffr barkat oc blikat. Gifs þa pæm wald oc wiz-
 orþ pær haghe haffr om hwarfft oc a bor. oc pæn
 20 hawi forgangit ærwpe⁴³ sino. som firra ruddi. Ænkte
 hundare ællæ bolstapr ma annars almæning fara
 ællæ fykie. hwarke i skoghom ælla watnom. Vtan han
 hæti wipr laghabotom. ællæ hawi loff ælle lægho fori
 sik. Hwa som almæning farr ok fike. warpe han
 25 broom oppe. swa langt han far a almeningin ællæ
 bote mæþ laghabotom. Liggr almæningr oruddr ællæ
 obroapær. þa aghr alt hundari rypia oc broa ællæ
 bote laghabotr. hwart æpte sinom brutom. Hwa som
 almæning wil fara. han skal a hundaris þinge lof
 30 til taka. ● Nu six om oppgierþir. Gior man opp- XXI
 giærþ innæn wærne til akrs pæt vtan liggr brut
 oc byemal. pæt a han sa om pry ar oc pry ar i træpe

66v. hawa oc sipæn til skiptis bære. Haffr pær iwir oc fyllis a han forbup. bôte pre markr. Gior han oppgiærp til ængiæ þom skal han sla oð aff taka vm þry ar oc sipæn til skiptis bære. hæffpær pær iwir oc fyllis forbup a han bôte pre markr. Gior 5 man oppgiærpir til akrs vtæn wærnær. han a þæt sa oc afftak vm sæx ar. Ok sæx ar ma han i træpe hawa. oc sipæn til skiptis bære æn æi ær awisning til. Ær awisning til þa hawi þæt fore fasta fæpærne oc alda opal pær til han rypr gen ruddo oc bryter 10 gen brutno. þaghr han rypr gen ryddo oc brytr gen brutno. þa skiptin bapir illo som gopo. Gior man oppgiærp til ængiæ vten wærne. þæt ma han sla vm sæx ar oc sipæn til skiptis bære æn æi ær awisning til. Ær awisning til þa ryþi gen ruddo oc skiptin swa illo 15

XXII sum gopo ◐ Nu six vm milnostapir oc watnteppor Nu kan milnostapir bolstapa mællom ligge. hawi halvan⁴⁴ mylnostap hwar bolstapir swa langt som hans byæland til rækkir. Nu liggr mœlnostapir innæn by oc bolstap han skal bryte til øre oc ørtughe 20 taki swa hwar sin lott pær aff som han haghr i tomt oc i akrom oc ængiom. Nu kunno mylnostapær mællæn bolstapa ligge twæ ællæ þri. þa ma þæm til marklanda bryte. þa haffr hwar wald sin mylnostap at bygge ællæ oc nivr fællæ. Nu 25 ma ængin androm mylnostap til skapa byggjæ æi owan [swa]⁴⁵ at han watn teppir swa at þæt gange opp a akr ællæ æng. oc æi swa nypan fori at þæt qwæwær fori hanom som owan byggir. Nu fa þæ at dele sighr annær swa bygt wara at spillt 30 ær akr oc æng fori hanom. þa skal pær syn til næmpne tolf mæn. rape halwæ sin hwar þæra. Swæ-

riæ þæ tolf swa at þæ bygning ængin skapa gior 67r.
 þa ma hans bygning skapaløso oc sakløso standa.
 Swær syn swa at þe bygning gior skapa antwægge
 a akr ællæ æng. þa skal þæ bygning oppkasta oc
 5 þæn bôte sæx markr hone bygde. Nu stæmiz þæ
 qwærn vtan ær bygd. swa at þøn gitr æi gangit
 owan ær til. oc witner swa syn. taki opp oc ryme
 oc bôte sæx markr. Samu lagh ær om wærka som
 om mylnodamma. ængin ma androm til skapa
 10 byggjæ. oc ængin androm sitt fortaka vtan han
 hæti wipr slikom samu botom som nu ær saght
 om mylnodamma. Kan folk ællæ fæ fa skapa
 aff wæpær qwærn ællær watn qwærn ællr i mylno-
 damme ællæ i wærkom. hwat skapa þæt hælzt ær þæt
 15 a o gilt wara. Liggr sund bye mellom hundara ælle
 folklanda. þet sund a wara tio alna brett aldra
 manna læp. Bata læp fem alna som æi ær alman-
 na læp. Hwar som mere teppir bôte sæx markr.
 ● Nu six vm broar oc skapa i brom. þorwo bymen XXIII
 20 siælwe broar wip andre æn þe som almannæ wæggh
 høre til þa wil æn byggie oc anner fellæ þa gifs
 þæm wald oc wizorp som bygge wil. oc þæn bôte
 þre øre som bro niþr fellir oc bygge sipen. allir agho
 þæ bro bygge bro wip þorwo. oc hini sæyn sakløsi
 25 som æi þorwa bro wipr. Nu liggr bro byemellom ællæ
 bolstapa. þorwæ þe bro baþe bygge fellir æn oc
 anner byggr. þa bôte þæn þre øre som fellir ok
 byggj sipen. þæ bot agho siælwi malsægghandr skip-
 ta. Nu þorp[!] bro til kirkio. kœpungx ællæ þinx ær
 30 hon all niþrfæld. þa ær hon gilt at þrim markom
 til þre skiptis hwat hon liggr i bolstap ællæ bol-
 stapa mællom. Ær bro halff owigh. tolf øre bot at.

67v. Ær broin skipt oc wæt hwar sin lot. oc ligger manzlottær o fer bote þre øre. Nu ligger bror folklanda mellom. ær all o wigh. bot at sæx markr. ær half^{45a} owigh. at þre markr. þæ agho bro som land oc löt agho. alli bymen agho bro at bygge oc æi 5 ænka men. Nu kan bro bort gange mæþ ofsinnis watn. ællæ æld. oc ær þy ofør. æ hwar hon ligger hælzt bolstapa mellom ællæ i bolstapi hundara mælin ællæ folklanda. þær agho þæ ferio ællæ flute halda. þær til broin ær bygd. þæ bro a byggjæs 10 innen þre stempnodagha æ fori hæghe þorsdagh oc sivnætr mellom hwars stempnodax. ællæ bote ræt broæfall æpte synnine witnom wær syn han wari saklæs. Nu ligger bro þe som offsinne ma æi at koma þæ agho i allom timom gilda wa- 15 ra. Nu kan æn þe bro ogild wara. þa a lænsman til þinx fara oc biupa þe bro opp gioræ. þa ligger fori þæm sivnatta stempnodaghr. oc i þæm sivnattom þa skulo þe bro byggie ællæ bote æpte lanzlaghom. ælle þe bror som i almanna wæghum lig- 20 ge. kirkio wæghe. ællæ køpunx. þinx wæghr ælle karls. ællæ kununx þa ær kununger þær malsæghande at. æn lagh lyst ær fori. far nokor skapa af bro þa wari þan malsæghande som skapa fang far aff brone. Nu aghe ængin wald wægh ællæ 25 bro aff stap føre. vtan han witi annæt iamgilt fori wara. Nu kan wæghr ællæ bro bolstapom mellom liggjæ ælle grind. hawi halwan wægh oc halwa bro oc halwa grind hwar byr. Nu kan folk i bro skapa liuta oc dør þær aff. þa ligger þæn i wa- 30 þa gieldom oc ængo bupi fylghæ. Nu kan þæm ben ællæ armbr briste. ligge altt[!] i wapa giældom. Nu

brytr hæster sik i bro far döp aff. gildir at sæx 68r.
 ørom. skiut halfmark. oxse halfmark. ko oc
 quighende tio ørtughr. All laghgiæld karlgild.
 Swin far getr fori ørtugh æn þæt ær wintr gam-
 5 malt. ær þæt twægge wintre gamalt. þa ær twæg-
 ge ørtugha bot at. ær þæt þrigge wintre gamalt
 þær ær øre bot at. æi warþr þøn bot mere. somær
 tenlongr fiure peninge. Nu kan þætta fæ skapa
 fa oc æi döp af liute. vari þæt fiærungr aff þæm
 10 laghgiældom nu æru vpsaght. ☉ Vm wapa æld. XXIII
 Nu kunno drengir i laþo þryskæ. oc warþr þær
 eldr høghre æn hawa þorff þæn þæ hawa inborit.
 brindr opp baþe korn oc laþa. þa a þen wapa æþ biu-
 þe atrtanmanna oc wapa bot siu markr. brister
 15 at epe bote fiuratighi markr. ær bonde ællæ bondans
 sun þa i laþo inne þa ær þæt ogilt baþe i epom oc
 botum. Samu lagh eru vm stuw æld oc stekarahus.
 Bær man æld husa mellom ællæ garþa. þæt a hwar
 handawærkom sinom warþa. warþr þæn ældr⁴⁶ høgh-
 20 re æn hawa þorff. brendr opp hus ætt. sæx øre wa-
 þa bot. oc tio manna æþ. bristær at epe bote sæx markr
 brindr garþær aldr. ællæ flære garþa ælle oc allder
 byr. siv markr wapa bot oc atrtanmanna eþer
 Falldr at epe bote fiuratighi markr æi warþr oc
 25 bot þy mere at baþe brinne barn oc bonde. Bær
 man æld til skogx. wil brænne ryl[!] oc rupu farr
 þæn eldr wiþæri æn hawa þorff. han skal att
 grannom kalle. Gitr han hulpit wari saklæs
 Gitr æi hulpit han skal fylghie tilbupi. þan a
 30 biupa a brinnende brandi oc rykande røki biupa
 a laghþingom á hundaris þingom þrim. folklanz-
 þingom twæm. hawi fæ i taka handom. gitr han

68v. þy bupi fylght wari saklæs. wapa eþr atrtan manna
 gitr han eþ gangit þa ær wapa bot siv markr.
 Fallz at eþe bote fiuratighi. Fori allbrendan skogh
 æn han falz at eþenom oc tilbupino allt þæt aff enon- 5
 gom elde ganger. þer er enonga bot at. brindr halfr
 soghr[!] bot *mæþ* tiugho markom. Brindr fierþungær
 bot *mæþ* tio markom. ær þy minne i dæpwipa skoghe⁴⁷
 bot *mæþ* þrim markom. hwarstap þæt minne ær brent
 æn fierþungr. þær er sex øre wapa bot oc tioman-
 na wapa eþr. Swa skal man wapa fylghie allom þem 10
 nu ær opsaght. þær ska[!] wara fe i taka handom
 oc eþ biuþe i þrim hundaris þingom oc twem folklanz-
 þingom oc þen a i friþ dômes som fult biuþer. Nu
 sighr anner æi wapa eþ bupin wara. þa fille þan
 sakin gifs *mæþ* domara sinom oc takum twem oc þing- 15
 witnom mannom þrim. hwat som swa fyllir ok
 fylghir. friþi han oc hans garþ. Gitr æi swa fyllt
 wari þa wapi i wilie *wær*kom. Giwær man aprom venslo
 sak at han haffr brent fore hanom. warþr æi bar
 oc atakin. ælle gangr æi siælffr wiþ. þa stande 20
 wizerþ fori hanom ælle[!] skapi[!] høgghis swa eþr som
 XXV bot. oc økis hwart æpte andro ☉ Nu six vm
 casnæwargh. Gangr man *mæþ* brand ællæ æld føre
 oc brennir annærs manz kwærnhus tax han *mæþ*
 blesanda munni oc brinænda brande oc ær til 25
 sæx manna witne þa binde han oc til þinx føre
 oc fülle a han sæx manna witne þera þer waro oc
 asagho. sipen han ær laghlika til wnnin. þa byg-
 ge opp qwærnnina swa gopa som hon fyrra var
mæþ tolff manna witnom som þa qwærn fyrra sa- 30
 gho æn hon brend war oc sæx markr *mæþ* at boti-
 ne. Nu ber man æld will brenne bapy by oc bonda.

brennir opp *hus* ætt ællæ flære. ælle oc garþ allan 69r.
 ællæ by. warþr takin *mæþ* blasendi munne oc brinnen-
 de brandi þa ma han binda oc til þinx føre. sipæn agho
 tolf swærie þæt sannest ær om þæt mal. wærne
 5 þæ han fori þy mali. þa bôte þan fiuratighi markr
 som sakløsan bant oc bastape. felle þæ han þa bôte
 alt þæt han a³⁶ til þreskiptis. taki æn lot konunger
 annæn malsæghanden. þripie hundarit. oc æ bonda-
 nom fyrst atrgiælde for lat sitt. oc witi sialffr lat
 10 sitt huru mikit þæt ær. Vinz æi³⁶ mera at þa a æ bon-
 din fullt fore sitt først hawa. oc þæn skal i bali brin-
 ne brent haffr fori bondanom. Ær oc ængin skapa gior
 þa ær þæt høtt *mæþ* ængo böt ❀ Nu six om fear nyt XXVI
 anners olowandis. Molkar kona far ællæ get manz
 15 Warþr bar oc atakin ær til twægge manna witne
 þa bôte þre øre. Molkar ko manz. warþr bar oc ata-
 kin ær til twægge manna witne. bôte þre markr
 ❀ Læggr man merke a merke⁴⁸ anners hwat þinge þæt XXVII
 hælzt ær. dōpo ælle qwikku. bôte þan þre markr
 20 ælle dyli *mæþ* tio mannom. allt þæt bōtre ær æn halfr
 øre. þæt ær þrigge marka bot. ær þæt halfr øre ælle
 minne. þrigge øre bot at. Dele twæ vm ætt merke
 oc hawa bapir ætt bolsmærke. þa a þæn wærie han-
 demellom hawær. Dele æn twæ vm ætt hawa bape
 25 lik merke oc anner hawar bolsmerke. Gifs þa þæm
 wald oc wizorþ sitt att wærie som bolmerke haffr.
 ❀ Nu six vm skapa þæn fe gior fæ. oc laghgield. Sargar XXVIII
 fe annat fe. hwat fe þæt hælzt ær. Swa at þæt liutr
 æi dōþ aff þæ haffr ogilt warit. Wtån þæssi mal bitr
 30 hæster hæst. skiut skiut. ælle skiut hest. stanger
 oxse hest ælle skiut ællæ hæstær ælle skiut sla oxse.
 ælle hwat fe þæt hælzt ær. oc spillir annærs ørknafæ

69v. fe oc liutr æi dōþ aff. oc þo swa at þæt ær æi fōrt
 þula sapul ælle sila þa skal han fa hanom sila
 fyllir. om ny oc nyþar ælle æn øre karlgildan.
 Nu dreþr hestær hest. skiut skiut. oxse oxse. ko
 ko. þær som bape fe æru iamlik i laghgieldom 5
 þa aghi bape þæt quikt ær oc bapir þæt dōt ær
 Nu kan wærre fe drepe þæt betre. ælle bettere fe
 wærre drepe oc ær æi alikt til. oc þylik þa ligge
 fe i laghgieldom. hwart epte sino wærpe. þætte eru
 laghgield. Hester for sæx øre hwat han ær betri 10
 ælle wærri. skiut halfmark. oxse halfmark. ko
 oc quighende tio ørtughr. Far oc swin getr[!] hwart
 fore ørtugh æn þæt ær iamlanga gamalt. Ær þæt
 twægge iamlanga gamalt. þa ær twægge ørtugh
 bot at. øre æn þæt ær þrigge iamlange. Somar 15
 tenlongr fore fiure peninge. Hwat han ær bettri
 ælle wærre. fore gaz samulæþ. Nu kunno hundar
 manz bite annars fe. æ hwat þæt ær hælzt oc
 liuter æi dōþ aff. þæt ær saklōst. vtan ørknape
 fe þæt gielis atr som fyrr ær saght. Dør þæt 20
 þa giælde quikt gen dōþo epte mezmanna orpe
 XXIX oc hawi þan dōt quikt giwær fore dōt. ◐ Nu sar-
 gahr[!] man manz fe mæþ wapa ælle wilie swa at
 þæt far æi liute aff. þa gielde atr mæþ laghaskil-
 linge fiurom peningom. Nu kan fe liute aff 25
 fa oc æi dōþ þa wæri þat fierungr af laghgield-
 dom. Nu slar man anners fe mæþ harms hende
 til dōz hwat fe þæt ma hælzt wara. þa gielde
 atr fe swa got som þæt liwande war oc a þrea
 markr æpte twægge manne mez epe. oc hwar 30
 þera nempne æn man kierande oc swarande.
 oc fore allt þæt bettere ær æn halffr øre oc allt

þæt minne gielðr æn halwan øre atr gilðe fear 70r.
 oc mæþ þre øre. Dyl þæn gærning giorþe þa hawi
 hin til twægge mannæ witne. oc þæn komi æn-
 go duli fori gærning giorþe. æn þær ær manna han-
 5 dawærk a. synis æi handawærk þa a han hwatte ep
 ælle bot þær aff. Gripr han til witne oc falldar
 at witnom. þa wari þan sakløs som sakin witis.
 Drepr man katt manz ællæ stiæl at øre køp-
 gildr. Drepr man hund manz ællæ stiæl att
 10 þri øre karlgildr. Ængin ma annars fe taka
 ælle til nokore nytt hawa æi ankosti hans
 hwarki quikkæ ællæ dōpe. vtan han hawi loff
 ælle lægho fori sik. ælle han taki oc þyuffs rett
 fori samu sak. Nu lyktes wiprboe balkær swa
 15 at hwar lite at þy han rættlike a hwar skal
 at sinum lot oc laghom hyggie. nu ær talt
 huru hwar skal wip annen byggie.

Hær byriæs þingmale balkær oc telies i hanom
 20 fiurtan flokker.

- i ① Vm domare oc þupkaflæ.
- ii ① Vm þing nar ælle hwar þet wara skal.
- iii ① Hvrū mapær giwær manne sak.
- iiii ① Vm þingx fall oc twætalur.
- 25 v ① Hvrū lagh skulu festes oc ganges.
- vi ① Hvrū epr stande ællæ atr gange.
- vii ① Hvrū man skal søkie annen.
- viii ① Hvrū ma[!] skal mete fori androm.
- ix ① Vm vitnis mal.
- 30 x ① Vm doma oc wæþning
- xi ① Hvrū kona ma swærie oc witne bere.
- xii ① Vm eþetaka feartaka wæþietaka.

70v. xiii   Hwru som skil lanzlagh oc roþaret.

xiiii   Vm friþ i soknum.

I N v skal domara takas þa skal lensman opp-
 standa oc tolff men nempne af hundare
 þe tolff agho twa men til domara nempne 5
 konungr a þem dom i hendr setie. þe domara agho
 þing s kie i hwariom þinxdagh.  n skal þingstapr
 wara i hwario hundare.⁴⁹ Hwarn siundadagh ma
 lænsman þing hawa a rettom þinxstap þy at eno
 flerom sinnom at konunx buþ kan koma.  i ma læns- 10
 man buþkafle opp skiere vtan buþskap r kome
 aff konunx afflwm[!] ælle læns herre wili þing ha-
 wa. Nu skier lænsman buþkafle vpp mot konunx
 brewi ælle buþi. Sin buþkafle i hwarn fierþung
 þan buþkafle a fram fara oc  i atr.  i skal  nkia 15
 buþkafle bera vtan hon hawi son  ldre  n fem-
 tan ara. oc  i þorpakarl som i skoghom bor. hamp-
 nemen agho hanom buþ fa slik þe hawa aff konun-
 ge fangit. Kombr buþkafle  sten i by gange vt v s-
 ten. kombr sunnen gange vtt norþ n v by. alle 20
 agho buþkafle bera b ndr oc landboæ. oc alle þe
  i þi ne fr lst. Nu fa þe dela sighr annar buþkaf-
 le i by komin wara. oc annar  i. hawi þa þ n wiz-
 orþ buþkafle wil fram wita. m þ twægge manna
 witnom oc siælffr han þriþi. gange swa þ n  þ 25
 i laghþingom. H te witnom i þinge. late sea i apro.
 sw ie[!] i þriþio. Hwar som buþkafle willir  lle
 fellir. swa at  i kombr þing a mot konunx buþe
 b te þre markr. hwar som fellir  ll  willir
 buþkafle amot lens herra. b te þre ore. Far 30
 lænsman þingit. warin þa b ndr sakl sir. þer  r
 þing som sextan men eru. vtan domare oc lens-

man. tve aff attongi hwaríom. Sitie þer qwærri 71r.
 oc koma æi. giælde alli þre markr þe þingfall gio-
 ra. hwat þæt ær hældr attongr ælle fierþungær. far
 lænsman sextan men warin alle sakløse æn þe eru
 5 innen hundaris men. Sitr nokor qwer om þæt þup
 þa byuz bôte swa som fyrmer six i bokine ● Þing II
 a lænsman hwarghin stempnæ vtan a rettan þinx-
 stap. Sighr lensman sik hawa konunx bref ælle þup
 oc biupr þing ælle skier oc opp þupkaf læ. oc hawær
 10 hwatte. bôte þre markr. ælle wæri sik mæþtio man-
 na eþe þer han bor. ffaldr at eþe. taki ena mark
 folklanz herre. andra þe ær qwaldir æru þripio
 þan þær lænit haffr iwir samu bøndr. Nu er þing
 saman kumit a rettom þingstap. þer skal domare
 15 a þinge wara. ær oc annar. þær wærin baþe sak-
 løsir. Ær hwarghin þer. bötin baþe þre markr
 ælle witin forfall sin. hwar þera mæþ twem mannom
 oc sielffr han þripi. hwilikin þera æi^{49a} gitr forfallz
 epa fyllt bôte þre markr. aff þe bot takr kunungin
 20 þripiung annen hundarit. þripie malsægghande
 Væri þæn malsægghande som malit windr. Nu sighr
 bonde domare æi hawa a þinge warit. domare
 sighr sik þær wærit hawa. Vitin þæt tolf mæn
 þe a þinge waro. Nu er domare a þinge oc wil æi
 25 dōme. witi þæt oc tolf mæn þæ a þinge waro. fel-
 le þe domaran þa bôte domaran þre markr oc
 skiptis som fyr ær saght. Raþe halwi nempd
 war þera som wiþr deles. Vill annar nempna oc
 anner æi. þa ær þan fallin æi wil nempne. æru
 30 annen wæggh flere. þa ær þan warþr flere fylghie.
 þe nempd ma aldre atr brytes. Æ hwar næmpd
 næmpnis þe nempnis men i ær baþe sigia ia vip.

- 71v. III ær wiþr deles. **¶** Nu kombr man til þinx oc giwær androm sak. hwat sak þæt hælzt ær. þa ær æi þan a þinge swara skal. þa kierir han a apro. æi kombr þæn swara skal. æn kombr han til þinx þripie. Nu kan swarande til þinx koma stande a wizerþom 5 slikum han til gripær. kombr æi a þripio þinge. þa a lensman þing hem til by hans kalla. wil æn han þa swara hawi wizerþ som fyrra at þy fersta. Nu þryzkes⁵⁰ han som fyrra. þa a domarin a samu þinge mæt i garþ hans dôme hwart mæt æpte sinne sak. Si- 10 þan stande þæt mett æn þry laghþing þæm til wizerþa sik wil wærie. Nu wil han æn þa sik wærie mæþ laghum ælle lagha botum a senesto þingeno. Økis þa sak hans mæþ sæx markom æn tolf mæn fella han fyrri liktaran þe bapi næmpna. Æi warþr 15 þøn sak høghe vtan dombrut fylghie. Gior han ræt æpte mætorþino wari saklæs fori lyctaranit wil han æi ræt giore æpte metorþe gielde þa fullt liktaran ælle wæries mæþ tolf næmpdamanna æpe at han æi lyktaran giorþe komi aldre lyk- 20 teran i minne æn þre markr. oc i sokn oc æi i giæld. Gifs manne sak hwari hwat sak þæt hælzt ær. Dør bonde fyr æn þæt kombr til lagha ælle lagha bote. æru þingwitne til tolf manna at þæt mal war kiert i fapurs daghom. hawi ær- 25 winge wald at wærie sik mæþ samu wizerþum som fapir hafpe fore hanom. kieris þæt æi i fapurs daghom oc bera swa tolf men witne. aghe þa arwe wald gripe til slika wizerþa han sielffr wil.
- III **¶** Sighr lensman sik þingx fall wara giort. þa 30 neke bønðr. witi þæt tolf men. raþe halwe nempd hwar þera. Æi ma lensman twetalu ælle offta-

lu bote. Vtan han se sielffr malseghande at ma- 72r.
 lino aff sielfsins wæghne oc æi aff konungx.
 Nu wiliom wi sighie om twetalur. Kombr til þinx
 kierir a annæn. tala a fyrste þinge hwat han wil.
 5 kombr han til annærs þingx oc kierir. þa a han
 mæþ staddæ talu koma hennæ til lagha. ællæ lagha
 bote koma. Nu kiennis hanom twetalu. wærie han
 tolf men wari saklæs. fællæ þæ han bote þre markr
 til þre skiptis. Sipæn skal han mæþ samu talu som han-
 10 hafpe a þy fyrste þynge wærie sik ællæ fellæ. hwat
 þæt ær hældr tiltalandæ ællæ swarande warin lagh
 samu. ☉ Gifr man³⁶ mannæ sak a þinge om þæt V
 mal ær laghmal ær biupær þæn lagh fori sik som
 swara skal. hin wil æi wipr taka. lægge þa niþr oc
 15 taki til taka a þy þinge þæ æru bapir wipær fülle þæn
 ep i laghþingom ælla wari fallin. Tio manna æpe
 oc atrtanmannæ agho gangas i þrim laghþingom.
 eno æp festæ. andro til sighie þriþiæ gange æn æi ær
 fasta ællæ forhælgh fore. Ær faste ællæ forhælgh
 20 fore. gange a þæm næstæ þingxdagh. Nu æru gen-
 fastur fiure. æn gen yulom annur at paschom.
 þripi gen mipsomær. fyærþæ gen mykkiælmæssu. Fæs-
 tir man æp fore fasto ællæ i fasto swa at han haffr
 æi þingxdagh fori sik. Sæghi til a nestom þingxdagh
 25 þær æpte. þa æpsuort ær. oc gange a aprom. þre
 tolftr æpr festis mæþ þrim takom gangis han innen
 nat oc iamlanghæ. gitr æi æp gangit swa som nu
 ær saght. þa bote bonden bot. kwæls æpr fore ha-
 nom fyllæ þæt takr mæþ hanom þrim þinxwitnom
 30 fore hwarre tölftinne. oc wari þæt las fore⁵¹
 pretolftom eps[!]. Kombr man til þinx mæþ æpwhite si-
 no. Gitr gangit æp sin fore sole sætr. wari saklæs.

- 72v. Kan sipæn qwælies witi þæt *mæþ* taka *sinom* oc þing-
 witne æpte. festes lagh bonde oc lensmanne. nu
 giwa þer bapir opp þæ lagh. qwæls þæn epr sipæn
 witi han giffnæn *mæþ* tolf mannom þæm a þinge wa-
 ro. slikt se giwin æpr som gangin. Nu wylie men
 þing hawa om war ællæ an wm rettan þinx
 dagh. þa a þere þingxdaghr wara i anfrip oc
 warfrip. þæt skal wara a rettom þinxstap. kunno
 lagh festes lensmanne ællæ bonde. feste a ænom
 þingxdagh. sighie til a aprom. gange a þæm þinx-
 dagh som nestær ær þæm þingxdagh som han til
 lagha sæghþe ær forhelgh a þæm dagh gange
 þa a þæm þinxdagh þær æpte nest kombr. Hwar
 som æp gitr gangit i rettom lagha þingom. fripi
 han oc hans goz. faldr at epe falle at febotom
 hwart æpte *sinom* brutom a rettom þingxdagh oc
 a rættom þinxstap þa agho æpæ ganges oc æi i
 afkienzo þinge. Nu hafr domare wrankt
 dømpt. oc skil laghmanen þæt atr oc skil a þæt
 mal ret lanzlagh. þa skal þæn æpr stande som
 sworin ær þær til þæt mal ær utt rønt. windær
 þæn sipæn förr hafr sworit. þa stande æpr hans
 fastr oc fuldr. tappar han þe delu þa gange atr
 VI æpr hans bope vnde bot oc skript. ◐ Kwæl man
 æp gioran oc gangin. fülle þæt fyrst *mæþ* taka *sinom*
 oc þingwitnom æpte. kombr³⁶ nokor til þinx oc sighr
 hawa æp giort oc taxæp æpte þingwitne. briz þæn
 æpr atr. gange vnde skript oc bot hwat han swor
 ælle oc wari konungr þær domare iwir. Gangr
 man æp domælost oc skiælaløst. þæn æpr a atr gan-
 ge. festir man æp hundare mellom ællæ folklanda.
 Sighie hanom til *mæþ* taka *sinom* oc wæri sik bondin

þær han bor. Will han meræ qwælia. wæri sik in- 73r.
 næn hundæris *mæþ* þingwitnom sinom. fallz han taki
 þæn sakøre som malsæghande hawr. Søki þæt
 malsæghande *mæþ* sino hundare oc domare sinom.
 5 Haffr bonde brytiæ ællæ bolaxman innæn hunda-
 ris. søke þær oc til lagha sighi. swa oc innænlanz
 oc laghsaghu. Giwær man sak af laghsagho an-
 dre wærs han wæris hema fore hundare sino oc
 sighi til fore folklande fallz han bote þær lænsman-
 10 ne som han boe oc æ malsæghanda hvapæn han
 ær. ☉ Nu ma ængin lænsman bonde søkie. vtan VII
 han hawi rettan malsæghanda fori sik. þa a han
 hanom fyrst sin ræt vtt meta oc sipæn baþe karle
 oc konunge. Nu sighr malsæghande sik ænkte
 15 rætt hawæ fangit. kiennis wip baþe karl oc ko-
 nungr. þær kombr han lykt wipr som sak ær giwin
 æ hwar som tve luti kiennis wipr takit. oc ænom
 otakit þær kombr lykt fori. haffr æn takit oc
 tve otakit. þær kombr æi lykt wipr. Nu sighr
 20 bonde sik søkten wara vtan malsæghanda nu gar
 malsæghandæ vndan lænsmanne þæt agho tolff
 mæn wita hwat malsæghande war fore þy mali
 ælle æi. Søkir man sokn ær þær fore rætr malsæ-
 ghande. Gangær hon atr giælde malsæghande rans-
 25 botina. oc hwar fae atr þæt han takit haffr. Hwar
 som lænsman ællæ þyænisto man brytr i lagh wip
 bonda. søke swa han som bonde bonda. Nu kan þæn
 man æi wylie bonda rætt giöra i laghþingom æpte
 domarans dome. fari þa vndi land oc laghman
 30 wil æi æpte laghmanz skilu ræt gioræ þa wæpi
 wip laghman vnde konung. ælle søke æpte lagh-
 manz skilu. Hwar som mæt wrakr fra garþe sinom

73v. hæte wipr þrim markom æn tolff mæn felle han. Hwa som mætr fore bondanum orætlikæ bote prea markr æn þo at ænkte bort takis.⁵² Nu brytr han wip bonda ænkte hafr wip hete. bonde a tala til hans a þinge. andro oc þripiaæ. kombr han a þing⁵ oc biupr ræt fore sik. stande wizorp fore hanom. kombr han æi i fiærþo þinge þa ær han fældr sik fælle siælffr hwarie bot æpte brutom. Ær han æi bolfastr þa lagþinge þær som giærning ær giorþ Sipæn han ær swa fældr þa gange han in til bon-¹⁰ dans. ar fori mark hwæria som han sakr ær at æ fyrstone oc sipæn til konunx. oc wæri saklæs fori hundarino. Kan han bort løpe mæþæn han ær innæ mæþ bonde þa wari sakr at þrim markom swa oppt⁵³ han gior þæt oc wæri þy længær ætt ar mæþ bondanom.¹⁵ Løpr þæn man bort brutlikr ær. þa kan bonden han wille atr taka. oc kombr a koma a þæn man þa wæri allt ogilt vtan i drapom. Døz drap ligge i tiughu markom til þreskiptis oc taki sin skapa man hwar han far han at saklæso. Vil æi bonden²⁰ han taka. taki þa lænsman han. Væri bonden saklæs fore konunx manne æn han bort løpær mæþan han ær inne mæþ bondenum æ hwat þøm manne giors ælle han giore far. wæri i frælsmans botum Søkir man sokn mæþ⁵⁴ domum oc skielum sæx²⁵ markr ællæ minne æn sæx markr. Gangi þæt atr þa bote sæx markr. oc felat sitt mæþ twæm mannom oc salffr[!] han þripi. þæn sitt hafr latit. Søkir man mære æn sæx markr. oc minne æn fivrati-ghi markr. witi felat sitt mæþ fæm mannom ok³⁰ siælffr han siætte. Gangær þæt atr. mark mæþ mark han giælde oc ænga ransbot mæþ alla. allæ rans-

bœtr þreskiptis. Swa oc æn han sœkir til fivratiĝhi 74r.
 marka. þa witi fœlat mœþ tolf mannom. swa oc æn þæt
 warþr allt takit. þa witi oc felatit mœþ tolf mannom
 þan sitt hawær latit hwat þæt ær minne ællæ mera
 5 oc bœte þær fivratiĝhi markr fore oc gange oc swa
 þæ æpa a laghpinge som allæ andræ. oc þæ bot þre-
 skiptis. Swa skulu oc þæ tolf swærie at swa mykit
 war þæss lat som skapan haffr fangit mœþ sanno. J al-
 lom soknom þa bœti ængin bot vtan þæn hwffuz mandr
 10 ær at male. oc laghwnin ær til. ækkæ bœtes oc me-
 re for æn brut ær æn bot. vtæn konux æpsøre brytiz
 Nu kan þæn man i lagh bryte som bolfastr ær oc
 wil siælf fr vndan flyæ. hwari hwat sak þæt hælst
 ær. wil siælf fr ræt giøre wari saklôs. wil han æi þa
 15 laghbinde han til sak sinne som rætr malsæghan-
 de ær. oc sœkie til fulle brute mœþ domara sinom oc
 hundare sino taki hwar þær sin lot som i sakine
 a ❶ Nu warþr man laghfelldr fore brut sin læns- VIII
 man will han sœkie mœþ þinge. þa skal han þing
 20 til by kalla oc mæz man i garþ hans. þæt ær tolf
 mæn. Hwarke lænsman ællæ domarar skulo i
 garþ gange oc ængo mæte rapa hwilikin þæra
 i garþ gangr bœte þre markr. þæ skulu mæta lês-
 øre oc gangænz fæ. winz æi þæt til. þa skal mæta
 25 korn oc hœ. winz æi þæt til. þa skal hus hans me-
 ta. winz æi þæt til. þa skal mæta omeghnir hans
 winz æi þæt til þa bitær oc mœþ i boll bonde. þær
 læggies þrir stempnodaghr fore oc þrea wikur
 i hwariom stæmpnodagh. lêsir bonde ællæ frændr
 30 hans atr innæn þa þrea stempnodagha. wæri þæræ
 Lêsir hwarke bonde ællæ frændr. hawi þa þæn iorþ
 hanom mætitt war. æ swa þiklæ som bonde sœkis. swa

- 74v. þikkæ[!] skiptis husfrunæ lotr fran. baþe i iorþ oc læsørom. bote aldre for þe⁵⁵ brut mære af kununnæ goz. Wærkær husfru oc fellis bonde hænnæ at laghom ællæ warþr hon mæþ witnom bundin. bötis aff hænnæ goz. Nu sighr bonde sik offsøktan 5 wara. hawi þær mæz man wald at wita mæþ epe sinom at þæ æi mæra mætít hawa æn brutin waro til. Hwar þæt atr takr ær laghlika mætít ær ælle laghlika guldit ær. bote sæx markr oc hæte þæ bot lykte ran. Haffr bonde tiund ællæ af- 10 frap innæ mæþ sik. þæt skal vtan mæt wara. agho flære i bo ælle inlax fæ. ælle bolax fe mæþ witnom saman komít. Allt skiptis þæt vndan meti. Nu kan bonde læsæ fæ i husom inne þa þæt mætít ær. ælle þa þæt mætes skal þa mætin mætmæn 15 Husit þær feit innæ i standr oc slain sipæn dør opp oc mætin fæ. sipæn æpte brutom bondans.⁵⁶ Æ hwar man skal sökíæs fore brut sin hwat minnæ ælle mæra. þa agho mæzmæn i garþ gange oc mæte hwariom swa mikít som han i sak a oc malsæ- 20 ghandens lott late qwærran wara þær til han wil IX sin lott hawa ● Þætte ær om witnis mal. vm all þæ mal witne høræ til. hawi han wald æpte sino kíærir hwat han wil hælldr witne ællæ wip laghum taka. wære hwat þæ æro høghræ witnæ ællæ lægh- 25 re. Gripær man til witne oc næmpnir witne a fôrsto þinge. late sea a andro. Swæri a þripio. gange ænkte mot þæm witnom þær witnis mal ær. Næmpnir han witne oc latr sea a aþro. Gange þæ witne fran hanom wari þan saklôs sakin gifs oc þæn bote þre markr 30 sakin gaf fore oftalu sine. Later man sea witne oc wil ganga mæþ aprom æn han sea læt þa witi þæt tolf

mæn før æn witne swæriæs.^{56a} Fore æns manz wit- 75r.
 ne borin oc æi sworin. botes þre markr. fore twæg-
 ge mannæ witne. bote hwar þæra þre markr. Oc
 sæx markr fore sæx mannæ witnæ. borin oc æi swo-
 5 rin. Hwar som tolf mæn skulo wite annæn fældan
 oc annæn warþæn. Gioræ æi þæt i lagþingom. bötin
 þe þre markr. þæ sæin saklæsir til biupæs oc þæn
 næmpnæ apra næmpd til sama mals. Nu sighr læns-
 man næmpd giöra wara vil hon all dylie. dyli mæþ
 10 tio manna epe þøm som æi i næmpd waro. kwæl han
 ænke man. wæri sik mæþ twægge mannæ æpe. siælfr
 han þripi. fallz at epe all næmpd. bote þre⁵⁶ markr.
 fallz enka man bote þre øre. gange þæ bot til þreskip-
 tis. Nu kiænnis man wiþr brut sin. Han skal festa
 15 bot a hundaris þingom i alla þre þriþinge. Wil swa giæl-
 dæ som fest ær wari saklæs ællær sökis æptir lanz
 laghum. Nu sighr lænsman mæþ aprom witnom sworit
 hawa oc annor han sea læt. fülle þæ mæþ domara sinom
 oc þrim þingwitis mannom. þæt han æþ sin gangit
 20 haffr. domare a witne oc þing witne swerie. hawi
 ængin wald at qwælie mæer at samo mali. þe þri þinx-
 mæn agho witenen stawa i allum malum þær æi ær taki
 fore æn æi wil malsæghande stawa. Hwa som witne
 skal a annan binde þær som han ær takin wiþ. swa
 25 som ær om bræpa witne. vm drap. sar. ran. þyufnep.
 ællæ man takr annæn i skoghe sinom ælle ærta akre.
 rowæ akre. bønø akre. tregarpe. ælle hwar han hælzt
 man takr sin skapaman. þær skal han witne mæþ frælsom
 mannom oc friþwitom. þæsse witne skulu bolfast wa-
 30 ra om inlax fe byggninge witne. lofswitne. lanz-
 witne. kōpwitne. hōmfōpo oc hæggiærþir. andra
 slika stapa oc lyusninga witne. þæt skal alt wara

- 75v. bofaste mæn oc innæn hundaris takas. Swa om læpne witne oc wæpsætning all witnis mal agho bofast ware oc innæn hundaris takas æ hwar han
- X gitr witnum æptær sinum wille a callet. **¶** Dømir domaræ dom sin til eþa ælle wizorþa. wæpier epte oc 5 takr til tak. wæpier ængin gen hanom wari þa hans dombr gildir vndi laghman. Nu skil laghman þæt gilt domare dømde. bote þa þæn þre markr a domarans wæpning delir oc þe eþe allir ogildir som domløst oc skielaløst gøres. allt þæt vnde laghman wæpies. stan- 10 de þæt vnde laghmanz skilu hwat þæt ær hældr sokn ælle eþr. Dømir domare nokot a wæpning vndi laghman ær wæpiet bote þre markr. Nu a ængin wald at ofylto bonda sökíe. vtan han sik siælfr felle. Festir man eþ. fyllir man eþ þan æi ær taki fori stawi- 15 þingwitne. Hwar som dømir ælle delir at owæþiapo gen laghmanz skilu. bote sæx markr. wil han^{56b} wæþia þing fra garþe sinom wæri þæt wizorþ hans. hawi ængin wald at qwælie vnde laghman at owæþiapo oc laghmanz skilu vndi kunung at owæþiapo **¶** 20
- XI J þæmme malom ma kona swærie oc witne bære. þæt þæt[!] fyrste. æn hon ær þa innæ barn fopis hwat þæt hældr fopis döt ælle quikt. annæt ær þæt. fe gior fæ nokot. ælle man gior fæ ælle fe gior manne. Swa oc æn man giffir kuno sine sak a þinge for hor. oc swa 25 æn han wítir hone fori barnamorþ. Giffir bonde konno sinne sak oc sighr þu haffr mik forgiort dør bonde i samu sott. þa kierir ærwinge þæt sama bonde forre kiærþe. dyli þa hon mæþ eþe þretolftom. falz at eþe wari þæt som annor morþ. aghi ængin wald 30 giwe husfrunne þylika sak vtan bonde ælle bondans arwe. Gifs mø sak wari[!] sik mæþ fæþr ælle frændr

Æ hwat sak hæenne hælzt gifs. Gifs ænkio sak. wæ- 76r.
 ri siælf sik fori *allom* sakom. wæri oc bonde husfru si-
 ne wæriande. Æ hwat sak hænnæ kan giwæs. Vtan
 þæt se *mæþ* witnismal oc hon se *mæþ* witnom bundin bite
 5 swa hone witne som andra mæn. oc bôte sak sine hus-
 frun æpte wiþr bandomin. All brepæ witne skolo þær
 þær[!]takas *gærningin* giørs. Alle epa þæ agho fyllas *mæþ*
 frælsom mannom oc friþwittom hwat þæ æru mære ælle
 minne. hwar han þæm kan fa. ● Qwæl man taka XII
 10 epa taka. Fea taka ælle wæpie taka. þa gifs taka wald
 at wita sik tak *mæþ* *mæþ*[!] *twæm* mannom. oc siælfr han
 þripi æn han gangr wiþr at han taki war. Dyl han
 þæt han æi taki war. witi þæt tolf mæn þæ a þinge
 waro hwat han hældr taki war ællæ æi. Æ hwat
 15 taki þæt ær hælzt oc rape halwe næmpd hwar
 pera. Binde þæ takan wiþ þa fülle bonden wizorþ sin.
 oc takin gilde þre markr. wærie þæ han at han æi
 taki war. Wari þa bondin fallen at wizorþum sinom
 mæpæn han græp þær til taka han ængin hawfpæ.
 20 Nu sighr bonde sik hawa epataka. annær bonde sighr
 sik hawa feataka. witin þæt tolf mæn þæ þa a þinge
 waro. Nu dyl han fast. þa witi þæt tolf mæn hwat
 som fest war þæ a þinge waro. ælle hwæm som fest
 war oc hwa som taki war. wærs þæt fore malsæghan-
 25 de se wart fore *allom* mannom. Hwa sik sighr taka wara
 oc gangr atr. bôte þre markr. Hawi ængin wald at
 qwælie tax ep foriganx ep. vtan taki môte taka ● Ro- XIII
 þin ligger i lanzlaghum aldr þæn owan stokholm ær.
 vten i þæssum *malum* om wæpningæ. Hwar man þorf
 30 wæpie til sin oc sannind. til þrigge marka wæpning.
 þa skal vnde ett þinghlagh wæpie. Nu wil æi þæn
 ær delir lite at þinghlagh sin. þa a han wald wæpie

76v. sinom sæx markom vndi tu þinghlagh. Nu sæmbr
 þæm æi æn a. þa wæpi vnde sæx skiplagh sinom tio
 markom þøn sæx skiplagh agho þæt syne oc sea.
 hwat sannæst ær om þæt mal. æi ma þær høghe
 wæpning a koma. þæt ær gilt þæ sæx skiplagh sea 5
 oc synæ. Hwa sik wil om þæsse wæpning vnde
 kunung ællæ hærtughe domfore. þæt ma han mæþ
 XIII wæpning giøre ☉ Nu six vm friþ i soknum þær al-
 læ skulu friþ hawa. Anfriþr standr mellan olafs
 mæsson oc til mikiæls mæsson. Julafriþr gangr in a 10
 Julæ apton oc vtt a annæn dagh epte þrettandedagh.
 Dyse þinx friþ gangær in a dysæ þynx dagh oc standr
 twægge kœppinge mellom. War friþr gangr in a
 kerosunnodagh oc standr til hælghaporsdagh. Alle
 agho friþ hawa. Hwar som sökir annæn i friþi. 15
 bôte þre markr. þa kunungr biuþær læpung vtt. þa
 agho allæ friþ hawa. þæ i þy hundare ælle skipla-
 ghi boæ som læpunger vtt ær gangin af. bape mæþ
 matt oc mannom. Ok hin annor skiplagh oc hun-
 dare som matr ær vtt aff gangin oc æi mæn. þær 20
 laghþinges swa som friþa mellom oc sökis æpte lanz-
 laghom. Ok epte konunx vtgierþom ma sökies i allom
 friþom. Þættæ ær om friþi saghet. Gup giwi allom
 sin friþ ær mæþ friþi wildo hit koma. ær wære oc he-
 þæn fare i friþi wari. konungr. Land. oc Laghmapær 25
 oc alle þæ laghsaghu lyt hawa. friþr se lykt at la-
 ghum ok lagha fallom. Wari gup mæþ os allum. amen

Explicit liber legum

Non uideat christum qui librum subtra- 30
 it istum. Qui me scribebat Jacobj^{66c} nomen habebat. etc.

- ① Hær byriæs kyrkyæ balkær. 77r.
 ii ① Vm kyrkiæ bol oc hus oc vm garpæ⁵⁷ þær præ-
 stær oc lanbo sekulu byggyæ a.
 vi. ① Vm klokur oc klokkæræ oc mæssæ skrup oc
 5 vapa æld.
 vii ① Vm tyund oc akæ þær bøndær agæ biscopæ
 oc præstæ gøæræ.
 viii ① Vm syælæmæssor oc lygsto.
 xiii. ① Vm syælægifth oc testæmænt oc forbup oc
 10 hælgædagæ bruth.
 xv ① Vm hor oc hyonælag oc frænsæmæ spyæl oc
 banzmal.
 xvii. ① Vm hælgædagæ bruth oc skriptæbruth oc
 drap innæn siægæ[!] oc klærkæ.
 15 xviii. ① Vm kyrkyæ garp oc kyrkyæ þyuf.
 xix ① Vm biscop's sak i æpum oc forbup oc wrangæ
 domæ i æpum.
 xxi. ① Vm friþ mæþ guslikæmæ oc war sum styæ-
 lændæs tagær guzlikamæ
 20 Hær byriæs ærfdæ balkær.
 vi ① Horæ man warþær dræpin i hor siæng oc
 vtskufstol.
 x ① Vm skyptæ þær hion skyliæs barnløæs at oc
 bruløpsgiærþ
 25 xi ① Vm brystarf oc magærarf oc fyrningæ oc bo-
 skyptæs æp
 xv ① Vm iæmnæþæ arf oc om þæn man dør þær
 goz hafær fangith mæþ afling ællæ gif sinnæ.
 xvi ① Vm nyþyær arf oc þæ arf konæ varþær hær-
 30 takin oc man dør a skyp v[---]⁵⁸
 xvii ① Vm ofsinnis arf oc hwa som til arfs dræpær.

- xxiii ❶ Horæ barn skal fapær witæs oc æn barn for-
dærwæs af fostermopær
- xxiiii ❶ Horæ frillæ barn skal ærwæs oc om þæ barn
oloflæggæ aflæs. oc æn þæt kan kandæs i ærfd
ær komit. 5
- Hær byriæs manhælgis balkær.
- v ❶ Horæ handæwærks drap oc om lænsman qwæl
þæn æp han a æi both[—]⁵⁹
- vi ❶ Vm afalsdrap oc æn ofrælsæ folkæ kan nokoth
giæræs. 10
- 77v. vii ❶ Vm wapa both som æpæ fylgiær oc æn konæ
dør i bran[!] soth
- x ❶ Vm likran oc tilbup fori drap oc æn annæn
warþær sar oc annæn dræpin.⁶⁰
- xi ❶ Vm twæbøtis drap oc æn konæ⁶¹ warþær 15
dræpin hafænde ær oc hæpit barn dræps.
- xvi ❶ Vm drap mællæm præst oc lækmanz oc dra-
pæræn dør förræ æn lyct ær. oc om byltughæ
manz drap.
- xvii ❶ Horæ man skal witæ drap sæth oc bøth. oc 20
æn man kyænnæs wip þæ drap han a döp foræ
lyutæ.
- xix ❶ Vm forgiærnings drap oc annæn haldær
drapæræ mæþ sæk oc æn annæn skutær annæn
i watn ællæ i æld. 25
- xxv ❶ Huræ længiæ man skal sarum warþæ oc
om læstis bøtr oc þæt i friþ økis.
- xxviii ❶ Vm pust oc floplætæ[!] oc æn tæen vth slæs.
- xxix ❶ Vm sar i hæm friþ kyrkiæ friþ þing friþ oc
twæ mæn huggæ⁶² æn. 30
- xxx ❶ Vm høgæstæ sar oc⁶³ þæn fangin warþær sith
lif hawær forgiorth oc man bindær æi annæn wip
i opæn sar.

- xxxī ① Vm morp oc ran oc han⁶⁴ gitr æi sin broth bœth.
 Hær byriæs iorþæ balkæR.
- ii ① æn byrpæ mæn dælæ om iorþæ kœp oc aplingæ
 iorþ.
- 5 iii ① ⁶⁵
- v ① Vm træpæs lœn oc gift oc fastæ.⁶⁶
- vii ① Vm atrkœps fastæ oc æn man sæl husfrunæ iorþ.
- ix ① Vm iorþæ wæpsæthningæ oc hwa som afræp
 skal op bærae oc om þæ iorþ þry ar hawær
 10 o qwæld wærith
- xvi ① Vm bolagx⁶⁷ fæ oc haldæth.
- xviii ① Vm iorþæ dælær oc annen⁶⁸ gripær til fangx⁶⁷
 oc annæn til fæþærnis
- xx ① Vm iorþæ lœsn oc æn man gribær tll fangæ manz
 15 Hær byriæs wipærbobalkær.
- i ① Horæ by skal til iamfœræs oc⁶⁹ æn man læggær
 vægh af þy han fœrræ la⁷⁰.
- vi ① Vm garþ oc garþæ fall oc man brænnyr ællæ 78r.
 hoggær vp garþ fori androm. oc man hældær a
 20 annærs tægæ.
- ix ① Vm byrgs[!] a akær oc ængh oc thorfskyrþær
 oc atærlæghu.
- xiii ① Vm awærkæn bolstapæ mællæn. oc œræ
 awærkan oc œrtuh.
- 25 xvii ① Vm byær anyth oc bolstapæskeyæl oc synær oc
 fælœth.
- xxii ① Vm mœllær oc watntæppær oc batæ læp.
- xxiii ① Vm bror oc skapa i brom oc gryndær.
 Hær byriæs pinghmalæ balkær.
- 30 ii ① Vm pingh hor ællæ nær þæt wæræ skal oc æn
 domœræ wil æi dø[mæ]⁷¹

- iii ① Horæ man gifr mannæ sak om lyctæ ran.
- ix ① Vm witnis mall oc næmndyr.
- xi ① Vm þæ mal þær konæ ma suuæriæ oc witni
bæræ oc hon forgiwær b[ondæ]⁷² synom.

NOTER.

Inom [ ] satta bokstäfver äro i manuskriptet bortnötta eller på annat sätt skadade.

[!] efter ett ord betecknar vanligen, att handskriften har en i högre grad vanställd form eller ett felaktigt ord. Någon gång betecknas härmed, att ett eller flera ord i handskriften äro öfverhoppade.

a) Ark. 1—5 = sidd. 1—80.

¹ *h* är med mindre stil tillagdt öfver raden.

² *h* senare tillagdt framför raden.

³ Efter *mæn* stod ursprungligen *til*, men detta har först underprickats och så utraderats.

⁴ Man har raderat *domom*, men ordet är fortfarande fullt läsligt om än något otydligt.

⁵ Ett efter *sica* skrifvet *myklom* är öfverstruket med såväl svart som rödt bläck.

⁶ Ett efter *laghmaþær* skrifvet *ær* är öfverstruket.

⁷ Nedre högra snibben af denna sida är ganska sliten, hvarför det är möjligt att bindestrecket utnötts.

^{7a} *r* och delvis *o* i *roþa(rit)* stå öfver en rasur; hvad som ursprungl. stått, kan ej med säkerhet sägas, möjl. *iorþarit*.

⁸ Här fattas två blad i handskriften.

⁹ Skrifvaren har uteglömt dessa ord i rad 7 och medelst tecknet *+* tillagt dem under sidan.

¹⁰ Hskt har ursprungligen *æin*, men detta har genom radering ändrats till *æn*.

^{10a} Kan ock läsas *wærn*, se Inledningen!

¹¹ *pænninge* är ursprungligen skrifvet före *fiwæ*, men ordningen mellan orden har ändrats genom anbringande af tecknet *™* öfver början af båda orden.

¹² *z* är tillagdt med mindre stil öfver raden.

¹³ *r* med mindre stil tillagdt öfver raden.

¹⁴ Ett efter *later* ursprungligen skrifvet *lat* är öfverstruket.

¹⁵ Ett före *u* urspr. skrifvet *o* är aflägsnadt genom underprickning.

¹⁶ *æ* är något otydligt.

¹⁷ Nedre delarne af *w* och *t* afnötta och ifyllda med ung hand.

- ¹⁸ *kir* samt *e* i *oc* äro bortnötta och ifyllda med ung hand.
- ¹⁹ *æi fo* något defekta genom nötning.
- ²⁰ Ursprungligen är skrifvet *giwir*; genom förkortningstecken efter *w* och underprickning rättadt till *giwær*.
- ²¹ *h* är med mindre stil tillsatt öfver raden.
- ²² Alla bokstäfver i ordet äro utplånade utom *r*. En ung hand har ifyllt *giue*; sannolikare bör ifyllas *giwæ*; för *giwæ* fins ej plats.
- ²³ *oc* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- ²⁴ *ga* nötta och möjl. något uppfriskade med yngre bläck.
- ^{24^a} Urspr. är skrifvet *hæt*, men detta har förändrats till *hæn*.
- ²⁵ Hskt har *kirkioæ* med *o* underprickadt.
- ²⁶ Efter *som* har först skrifvits *nu*, hvilket är aflägsnadt genom två under hvardera bokstafven satta punkter.
- ^{26^a} *þ* i *þær* är med mindre stil tillagdt öfver raden.
- ²⁷ Hskt har *vrwrmagli*, men det första *r* är aflägsnadt genom underprickning.
- ²⁸ *h* är med mindre stil tillagdt öfver raden.
- ²⁹ Ett efter *æn* urspr. skrifvet *hæn* är öfverstruket.
- ³⁰ I *bope* är *o* med ljusare bläck underprickadt och öfver är med samma bläck ett *a* skrifvet. Det är dock ovisst, huruvida icke detta är gjordt af skrifvaren själf.
- ³¹ Före *o* har först skrifvits ett *d*, men detta är aflägsnadt genom underprickning.
- ³² De inom [ ] satta bokstäfverna äro utnötta och uppfriskade med yngre hand. På de sex nedre raderna af denna sida, som äro ganska nötta, skönjas äfven här och där f. ö. yngre uppfriskning.
- ³³ Först är skrifvet *m*, men detta är genom en punkt under sista stapeln rättadt till ett *n*.
- ^{33^a} Hskt möjl. *banzettom*; stapeln på (långa) *s* är nämligen ovanligt kort.
- ³⁴ *i* är urspr. uteglömdt, men senare med mindre stil tillagdt öfver raden.
- ^{34^a} Hskt synes ursprungligen ha haft *kirkinni*. Detta har genom tilläggande af en stapel ändrats till *kirkunni*.
- ^{34^b} Sic! För *swari hwarr*.
- ^{34^c} Sic! För *þingwitne*.
- ³⁵ *a* är senare med mindre stil tillagdt öfver raden.

³⁶ *mæssö fall* är först skrifvet före *første*, men ordningen är genom öfver satta tecken rättad (̄). Detta tecken står mellan *fore* och *mæssö* samt öfver *f* i *første*.

^{36a} Ursprungligen synes vara skrifvet *fol*, hvilket af ung hand ändrats till *folk*.

³⁷ *oc* med mindre stil tillagdt öfver raden.

³⁸ Efter *takr* är *kirkie* ursprungligen skrifvet men öfverstruket.

³⁹ *r* är tillagdt med mindre stil öfver raden.

⁴⁰ *h* med mindre stil tillsatt öfver raden.

⁴¹ I hskten står *komin laghlika*, men genom omflyttningstecken (=) har angifvits, att ordningen mellan orden bör omkastas.

⁴² *h* är med mindre stil tillagdt öfver raden.

⁴³ Det på *æi* i texten följande *af* är i hskten utplånadt och tillskrifvet med mycket ung hand.

⁴⁴ *b* i *bort* är skrifvet af rubrikatorn öfver något ursprungligen skrifvet, som ej kan urskiljas.

⁴⁵ Orden *æi* till *fatokære* äro i hskten öfverstrukna.

⁴⁶ Efter *markr* är *a* skrifvet, men genom en under satt punkt angifves, att det bör utgå.

⁴⁷ Efter *andre* är ett eller flere ord borttraderade.

⁴⁸ *attonx* är först skrifvet *attaonx*, men det felaktiga *a* har aflägsnats genom underprickning.

⁴⁹ Sic! För *fierpungr*.

⁵⁰ I *føriz* är *i* med mindre stil tillagdt öfver raden.

^{50a} *annat at per sent buþ fingo* har genom förbiseende öfverhoppats.

⁵¹ *b* är tillskrifvet med mindre stil öfver raden till höger om *l*.

⁵² *as*, skrifvet *af*, fel för *af*.

⁵³ Hskt har *wittni*, men det första *t* är underprickadt.

⁵⁴ Hskt har *aporom*, men det första *o* är underprickadt.

⁵⁵ *skoren* är af skrifvaren uteglömdt, men med rödt bläck tillskrifvet i kanten med ett hänvisningstecken.

^{55a} *þ* tillsatt öfver raden med mindre stil och möjl. med yngre hand.

⁵⁶ Efter *gierþir* är senare med annan och yngre hand tillagdt *ok færningha fe*.

^{56a} *wari* och *mis-* äro urspr. sammanskrifna, men genom ett vertikalt streck mellan *i* o. *m* har antydts, att orden böra läsas i sär.

^{56b} I *synd* är *d* försedt med en hake upptill. Detta gör att man kanske borde läsa *syndær*. Jag har dock lemnat haken utan beaktande, då jag förmodar, att den liksom vid *n'* snarare har kalligrafisk än distinktiv betydelse.

^{56c} Först synes ha skrivits *vara*, hvilket så rättats till *wara*.

⁵⁷ Af ung hand rättadt till *viti*, hvarvid den efter *vti* följande punkten nästan utplånats och i stället ett komma satts före ordet.

⁵⁸ Hskt *skilom*, men *e* senare med mindre stil tillagdt öfver raden.

^{58a} Efter *a* är en bokstaf utraderad, förmodligen *n*.

⁵⁹ Hskt hade ursprungligen *slalr* med elideringspunkt under sista *l*.

⁶⁰ Hskt *skiptis*, men detta rättadt till *skiptes* genom ett öfver *i* skrifvet *e*.

⁶¹ Hskt *þriung*, men detta rättas till *þriþiung* genom ett med rödt hänvisningsstreck försedt, i margen skrifvet *þi*.

⁶² *ei* (*æi*) tillagdt öfver raden med rödt bläck.

⁶³ Så hskt för *husfrun*.

^{63a} *sinom* synes vara rättelse för ursprungl. skrifvet *sin'*.

⁶⁴ Ursprungligen har skrivits *þæt*, men detta har ändrats till *þær*.

⁶⁵ Hskt *inwiþær* med *i* med mindre stil tillagdt öfver raden mellan *þ* och *æ*.

⁶⁶ *fæþo* är skrifvet två gånger, men det senare är bortraderadt.

⁶⁷ *l* med mindre stil tillagdt öfver raden.

^{67a} I *huro* är *o* tillkommet genom förändring af en tidigare skrifven bokstaf, trol. *u*.

^{67b} *fapur mopir* äro först sammanskrifna, men genom ett vertikalt streck har skrifvaren antydt, att de böra läsas åtskils.

^{67c} *m* har urspr. skrivits med fyra staplar, men den sista är utraderad.

⁶⁸ Det första *r* är med mindre stil tillagdt öfver raden.

⁶⁹ Mellan *k* och *s* skymtar ett *a*, som är raderadt.

^{69a} *f* i *fapurløst* synes vara ändradt från *b*.

^{69b} *æn* är öfverhoppadt, men af skrifvaren med hänvisningstecken tillagdt i margen.

⁷⁰ *viti* har första *i* med mindre stil tillskrifvet öfver raden.

^{70a} *Vm fyndir* är här insatt på felaktigt ställe.

^{70b} *xlīiii* är öfverhoppadt, hvarför registret skenbart kommer att innehålla en flock mer än hvad det i själfva verket har.

⁷¹ *n* i *orun* är försedt med hake, se Inledningen, hvarför man möjligen kunde ha att läsa *orunærbot*.

^{71a} mellan *a* och *f* en rasur.

^{71b} Det andra *l* i *folklanz* är tillskrifvet efteråt.

⁷² *æn* och *wīþr* först hopskrifna, men skrifvaren har genom ett smalt vertikalt streck antydtt, att de böra läsas i sär.

^{72a} Efter *drap* är en staf skriven och raderad.

⁷³ Före *dræpnen* är *drapa* skrifvet, men *drapa* är med svart och rödt bläck öfverstruket, under det punkten efter *syn* fått stå kvar.

^{73a} Urspr. har skrifvits *u*, som så rättats till *y*.

⁷⁴ Hskt har *æ* med punkt under i stället för det *æi*, som sammanhanget kräfver.

⁷⁵ Hskt har *ffolkghir*, men genom en punkt under *k* har antydts, att denna bokstaf bör utgå.

⁷⁶ *o* med mindre stil tillagdt öfver raden.

⁷⁷ *kan* är öfverhoppadt, men med hänvisningstecken tillagdt i kanten.

^{77a} Efter §-tecknet är skrifvet ett *v*, som utraderats.

⁷⁸ *r* är med mindre stil tillagdt öfver raden.

⁷⁹ Sista *a* i *draparan* ändradt från ett *n* eller *i* till *a*.

⁸⁰ *þær* synes vara ändradt från *þæt*.

⁸¹ *t* är ändradt från *r*?

⁸² Efter *þa* är ett *han* öfverstruket, förmodligen af skrifvaren själf.

⁸³ Andra *r* rättadt från *e*.

⁸⁴ *at* med mindre stil tillagdt öfver raden.

⁸⁵ Efter *ælle* är *æi* skrifvet men underprickadt.

^{85a} Öfriga hskter ha *man annen* liksom vår hskt i rad 27 samna sida. Därför är säkerligen *manæn* fel för *man annen*.

⁸⁶ *swa*, som först uteglömts, har med hänvisningstecken tillagts i margen.

⁸⁷ *i* tycks vara ändradt från ett *z* (*r*).

⁸⁸ *Taka twæ* först hopskrifna, men därefter genom ett vertikalt streck åtskilda.

⁸⁹ Efter *þa* har skrifvaren först skrifvit *sla*, men dessa stafvar ha med samma bläck öfverstrukits.

- ⁹⁰ Efter *lotr* följer i hskt ett *ær*, som är öfverstruket.
- ⁹¹ *han* är skrifvet 2 ggr, men det senare är öfverstruket.
- ⁹² Hskt *mamannæ*, men *ma* är öfverstruket, hvarjämte första stapeln i *m* är underprickad.
- ⁹³ *botes* är öfverhoppadt, men med hänvisningstecken tillagdt i margen.
- ⁹⁴ *f* i *tolf* är senare tillagdt och med ett vertikalt streck ha orden *tolf* och *men* åtskilts.
- ⁹⁵ Före *ællæ* är *mææ* skrifvet och öfverstruket med rödt bläck.
- ^{96a} *t* är tillagdt öfver raden.
- ⁹⁶ Ovisst, om man bör läsa *hwatt*, *hwat* eller *hwar*; *r* är i hvarje fall ändradt från *t* eller dylikt.
- ⁹⁷ Hskt har först *vt aff*, men dessa ord äro af skrifvaren underprickade och öfverstrukna med rödt bläck; och *vtan* är med hänvisningstecken tillagdt i margen.

b) Ark. 6 ff. = sidd. 81 ff.

- ¹ Det senare *oc gangr wip* öfverstruket i hskt.
- ² *g* tycks vara ändradt från *n*.
- ^{2a} *p* är rättadt från (långt) *s*.
- ^{2b} Med hänvisningsstreck tillagdt i margen.
- ^{2c} Här börjar (med *Nu*) en ny hand, som skrifvit denna sida och den följande.
- ³ Efter *løsn.* är ånyo skrifvet *løs* men underprickadt.
- ⁴ Hskten har *lykt*, där första *t* underprickats.
- ⁵ *p* är tillagdt öfver raden med mindre stil.
- ⁶ Hskt först *siæriæ*, men det första *i* är underprickadt och med mindre stil är *w* tillagdt öfver raden.
- ⁷ *h* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- ⁸ Först är skrifvet *botæ*, så har *o* underprickats och *i* skrifvits öfver med mindre stil.
- ⁹ Orden *Witin*—*køptæ* äro öfverstrukna med såväl svart som rödt bläck.
- ¹⁰ Öfver första *n* ett streck, som väl är tillfälligt.

- 11 Hskt har *siældæ* med underprickadt *i*.
- 12 Hskt har *klærk* med första *r* underprickadt.
- 12^a Urspr. torde ha skrifvits *förbupit*, men *ø*-strecket har nära
nog utplånats.
- 13 Före *æi* är *oc* skrifvet, men underprickadt.
- 14 *h* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- 15 *h* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- 16 *z* skrifvet med ljusare bläck, möjligen efteråt.
- 17 Hskt *magngi* med det första *g* underprickadt.
- 18 *þa* är rättadt från *ǰæ*.
- 18^a *k* rättadt från *h*.
- 19 Hskt *warakr* med första *a* underprickadt.
- 20 *i* i *skiute-* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- 21 *þæt* med mindre stil tillagdt öfver raden och i margen.
- 21^a Efter *þætt* är en bokstaf bortraderad.
- 22 Efter *oc* står ett öfverstruket *til*; *ma* och *oc* äro skrifna i ett
ord, men åtskilda genom vertikalt streck.
- 23 Först är skrifvet *hoc*, men *h* är öfverstruket.
- 23^a Efter *þa* tycks en bokstaf ha utraderats.
- 24 *w* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- 24^a Efter *fangin* är en bokstaf utraderad.
- 25 *a* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- 26 Efter *os* äro omkr. 3 typer raderade; troligen har stått *for*.
- 27 *o* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- 27^a [*læ*] ha utraderats, men skymta ännu svagt.
- 27^b Tomrummet i början på rad 32 fol 57r. och i slutet af
rad 32 fol. 57v. är försakadt af ett ursprungligt hål i pergamentet.
- 28 *æi* med annat bläck tillagdt i margen.
- 29 *fore æn* skrifvet två gånger; det första öfverstruket.
- 29^a *mæþ* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- 30 *æi* med mindre stil tillagdt öfver raden och i margen.
- 30^a *g* i *stepnodagh* är ändradt från en förut skrifven staf, ovisst
hvilken.
- 31 Hskt *giwoæ* med *o* underprickadt.
- 32 Öfver *e* ett streck, som möjligen är nasalstreck; jfr not 10!
- 33 *botine* med *i* tillagdt öfver raden.
- 34 Hskt *byonom* med första *o* underprickadt.

³⁵ *e* rättadt från en först skriven eller påbörjad bokstaf, ovisst hvilken (förmodl. *z*).

³⁶ De ord, mellan hvilka siffran står, äro hopskrifna, men genom ett vertikalt streck är angifvet, att de böra läsas åtskils.

³⁷ Före *haffr* är *a* skrifvet, men underprickadt.

^{37a} Hskt har *offhooggit* med det första af de båda *o* underprickadt.

³⁸ *h* i *hæti* med mindre stil tillagdt öfver raden.

³⁹ Före *oskipt* är *æi* skrifvet, men underprickadt.

⁴⁰ *ei* med troligen yngre hand tillagdt i margen.

⁴¹ *h* med mindre stil tillagdt öfver raden.

⁴² Hskt har ursprungligen haft *ængiæ* men *i* är raderadt.

⁴³ Hskt har *þ* rättadt från en förut skriven bokstaf.

⁴⁴ Hskt *halvan* rättadt från *hawan*.

⁴⁵ Hskt synes ha haft *swaa* eller något dylikt. Hela ordet raderadt.

^{45a} Efter *half* har hskt ursprungligen haft ett bindestreck, som dock kanske skrifvaren själf nära nog utplånat.

⁴⁶ Hskt har *hældr*, men *h* är underprickadt.

⁴⁷ Hskt har *sokoghe*, men det första *o* är underprickadt.

⁴⁸ Skrifvaren har öfverhoppat *a merke*, men med hänvisningstecken tillagt orden i margen.

⁴⁹ Mellan *a* och *r* är pergamentet skadadt, troligen var det så redan då skriften anbragtes; observera den mot regeln brukade *r*-typen **z**.

^{49a} Hskt har *æi þera*, men ordningen mellan orden omkastad genom öfver dem satta parallelstreck.

⁵⁰ Hskt har i ordet *þryzkes* för *þr* en kombinerad typ, närmast liknande *k*.

⁵¹ Hskt har efter *fore þre*, men detta är öfverstruket.

⁵² Hskt har urspr. *tukas*, men det senare *a* har underprickats och öfver är skrifvet *i*.

⁵³ I *oppt* är *t* med mindre stil tillagdt öfver raden.

⁵⁴ Hskt har efter *mæþ bondum*, hvilket dock är underprickadt.

⁵⁵ *þe* är först öfverhoppadt och så med hänvisningstecken tillagdt i margen.

⁵⁶ Efter *bondans*. har hskt *Nu*, hvilket dock är med svart och rödt bläck öfverstruket.

^{56a} I *swæriæs* är *w* rättadt från *æ*.

- ^{56b} Efter *han* äro c:a två bokstäfver bortraderade.
- ^{56c} Troligen bör läsas *Jacobj*, men man kan ock läsa *-bus* eller *-bum*. Se pl. 2!
- ⁵⁷ *m* i *vm* och *ga* i *garþæ* skymtas otydligt.
- ⁵⁸ Efter *skyp* har hskt *v*; omedelbart intill *v* är sidan skuren; öfver *v* skymtas en bokstaf, möjligen *t*.
- ⁵⁹ Sidan skuren omedelbart intill *both*.
- ⁶⁰ *in* i *dræpin* är skrifvet öfver raden, enär det ej på annat sätt fått rum.
- ⁶¹ Hskt har urspr. *kan*, där emellertid *an* öfverstrukits och ofvanför skrifvits *onæ*.
- ⁶² Ursprungligen synes vara skrifvet *huggier*, men *r* är till största delen bortraderadt.
- ⁶³ *oc* är tillagdt öfver raden.
- ⁶⁴ *han* är två gånger med mindre stil tillagdt öfver raden.
- ⁶⁵ En hel rad är bortraderad, delvis så hårdt att pergamentet genomskurits.
- ⁶⁶ Återstoden af raden är raderad.
- ⁶⁷ *x* otydligt, liknar ett *æ*; efter *bolagx* är *fø* skrifvet och öfverstruket.
- ⁶⁸ *annen* med mindre stil tillagdt öfver raden.
- ⁶⁹ *oc* tillagdt öfver raden.
- ⁷⁰ Hela paragrafen raderad, så att på flere ställen orden endast svagt skymtas.
- ⁷¹ Margen är skuren så nära, att *mæ* borttagits.
- ⁷² Jfr ⁷¹!

Rättelser.

Sid.	47	rad	18	läs	<i>lanzrett</i>
	»		47	»	21, 22 » <i>mannom</i>
	»		57	»	23 » <i>þa</i>

---

tager halvi næmpd hwarv krona och kirke. Sells
 kan som salin giss. ba skiptis frif brut som for ar
 saght. oc alt at eno sex marler for banz malit. oc
 sin kost taker ~~hætte~~ biscop en skiere skal kirke
 alla kirkeogart. ba ar man halghin ar skartet
 kirkeogartino ja lous bet apte lanzlaghin oc po
 ser marler for banz malit ar bet groet ar kirke
 alla kirkeogarte. Inæmpd bete som hessi ort hõra
 til som nu ar optald skal komunx lensman oc
 bisops bate wif wara oc ar annar heta at enost.
 Ok tate halwi næmpd krona och kirke. oc halwi
 rube kan te sella wille. Nu ar talt ym kirke balk
 kirster och kirke wari war halp. Amen.

*Am fridrik of K.
 Hærd of Su. oc.*

*En naton lundz
 yman at wost.*

Her byras komunx balk ok telles i hand
 flocker tolf.

- i Churu kunungi a wællæs oc takas.
- ii Cvm arix gatu.
- iii Cvm komunx wighelli.
- iiii Cvm orette hæmpder.
- v Cvm hæmsokuit.
- vi Cvm kwinne frif.
- vii Cvm kirke frif oc kring frif.
- viii Cvm hamblen.
- ix Cvm efsers wtr.
- x Cvm komunx letung oc hans skapwist.
- xi Cvm Ropfins oc skylde.
- xii Cvm varthald.

Du þorwa land kunung wælia ba skulu þy
 folkland fyrsto konung taka. þæt ar funda
 land oc atunda land. oc siatruna land. op

*Am komunger
 Hærd.*

Pl. I: Ängsöhandskriften fol. 12 v. Storlek 0.75.

sinom far in atkom vindi tu kringlagh. Du sam
 hem at en a. þa wati unde far skiplagh sino cio
 markom þon far skiplagh agho þat syne oc sea.
 hwat samnest er om þat mal. er ma þat hoghre
 wæring a koma. þat er gilt þa far skiplagh sea
 oc syne. **D**wa sik wil om þesse wæring unde
 kumung alla hartughe domfore. þat ma han m
 wæring gize. **D**u sic vm frif i solun þat al
 la skulu frif hawa. **D**istritz standz mellan olafs
 mæsto oc til mikels mæsto. **I**ulafritz gangr in a
 Iula aptor oc vtr a annan dagh epte þetranddagh.
Desse þinc frif gangr in a dse þinc dagh oc standz
 twagge hoppinge mellom. **D**ar frif gangr in a
 kjerostumodagh oc standz til helghaborzdagh. **A**lle
 agho frif hawa. **D**war som solur annan i frif.
 þote þe mar þi. þa kumugi vinder leþung vtr þa
 agho alla frif hawa. þe i þ hundare alle skipla
 ghu þox som leþunger vtr er gangin af. þate m
 matt oc mannom. **O**k hin annor skiplagh oc hu
 dare som matt er vit aff gangin oc er men þat
 laghringes swa som frifa mello oc solus epte lanz
 laghom. **O**k epte konur vtgiet þom ma solus i alle
 frifom. þat er om frif laghet. **O**ur giwi allom
 sin frif er m frif willo hit koma. er ware och
 þan fare i frif wati. konungi. land. oc laghmar
 oc alle þa laghlaghu let hawa. frif se þet at la
 ghum ok lagha fallom. **D**ar gur m os allum. amen

Explicit liber legum

**Non uideat xpm qui librum subtra
 it istum.** et me scribente Jacobo nomen habebat. et c.

Geringe
 Polus. P. III
 usf. b. g.

Pl. II: Ängsöhandskriften fol. 76 v. Storlek 0.75.

SVENSKA FORNSKRIFT-SÄLLSKAPETS SAMLINGAR.

fördelade i häften:

1. *Flores och Blanzeflor.*
2. *Sanct Patriks-Sagan.*
3. *Peder Månssons Stridskonst och Stridslag.*
4. *Vadstena Kloster-Reglor.*
- 5, 6. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 1, 2.
7. *Namnlös och Valentin.*
- 8, 9. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 1, 2.
10. *Konung Erik den XIV:des Krönika.*
11. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 1.
12. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 3.
13. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 3 (slutet).
- 14, 15. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 1, 2.
16. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 2.
- 17, 18. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 4, 5.
- 19, 20. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. II. Häft. 1, 2.
21. *Hertig Fredrik af Normandie.*
22. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 3 (slutet).
23. *Konung Alexander.* Häft. 1.
24. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. I. Häft. 3 (slutet).
25. *Konung Alexander.* Häft. 2.
26. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. II. Häft. 3 (slutet).
27. *Skrä-Ordningar.*
28. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 6.
- 29, 30. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 1, 2.
31. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 7.
32. *Bonaventuras Beträktelser öfver Christi Iesverne.*
33. *Legenden om Gregorius af Armenien.*
- 34—38. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 3—7.
39. *Konung Alexander.* Häft. 3 (slutet).
40. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 1.
41. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 1.
42. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 8.
- 43, 44. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 1, 2.
45. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 2 (slutet).
- 46—49. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 3—6.
50. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 1.
51. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 7 (slutet).
52. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 9.
- 53, 54. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 2, 3 (slutet).
55. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 2.
56. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 10.
- 57—60. *Själen Tröst.* Häft. 1—4 (afslutad).
61. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 11 (slutet).
62. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 8.
- 63, 64. *Skrifter till läsning för klosterfolk.* Häft. 1, 2 (afslutade).
65. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 9.
66. *Gersons bok om djävulens frestelse.* Tryckt 1495 (facsimile).
67. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 3.
- 68—70. *Klosterläsning.* Häft. 1—3 (afslutad).
- 71, 72. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 4, 5 (slutet).
- 73—76. *Svenska Medeltids-Postillor.* Del. 1, 2.
77. *Gersons Lärdom att dö.* Tryckt 1514 (facsimile).
- 78—80. *Medeltids Dikter och Rim.* Häft. 1—3 (afslutade).

81. *Heliga Birgittas Uppenbarelser*. Häft. 10.
82. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 1.
83. *Heliga Birgittas Uppenbarelser*. Häft. 11 (slutet).
84. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 2.
- 85—89. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 1—5.
90. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 3 (slutet).
91. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 1.
- 92—95. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 6—9.
- 96, 97. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 2, 3 (slutet).
- 98—100. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 10—12.
- 101, 102. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 1, 2.
103. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 13.
104. *Historia Trojana*.
105. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 14.
106. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 3 (slutet).
107. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 1.
108. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 15.
109. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 2 (slutet).
110. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 16.
111. *Speculum Virginum*. Häft. 1.
112. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 17.
113. *Speculum Virginum*. Häft. 2.
114. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 18.
115. *Speculum Virginum*. Häft. 3 (slutet).
- 116, 117. *Hel. Mechtilds Uppenbarelser*. Häft. 1, 2 (afslutade).
118. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 19.
119. *Svenska Kyrkobruk under Medeltiden*.
120. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 20.
121. *Helige Müns Lefverne*.
122. *Upplandslagen efter Angsöhandskriften*.

Omslaget tryckt i K. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.
Stockholm 1902.

RA

FEB 14 1955

